

1976-01-28

2.

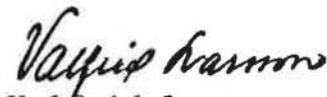
Härjedalen

Rutfjället och Särvfjället.

Omnämnt i vittnesmål!

Rutfjället och Särvfjället har ej haft något samband med gammal lappränta. Dessa trakter har nyttjats av andra än lappar såsom kronomark. Först i samband med avvitrningen på 1800-talet avgränsades, skattlades och uppläts åt lappar renbetesfjällen Rutfjället och Särvfjället.

Sättet för dessa renbetesfjälls tillkomst bör ensamt vara tillräckligt skäl för att de fortfarande skall anses vara kronomark!

Valfrid Larsson

1886 års renbeteslag.

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års ^erenbeteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas rätt.

Kommentarer avseende sedvanerätten (vinterflyttningsrätten), bestämmelser om och åtgärder för utvidgning av renbetesfjällen samt vissa frågor i samband med lagens införande.

Utredning verkställd år 1975 av

Valfrid Larsson

f.d. överlantmätare

Innehåll

1. Äganderätt- nyttjanderätt. Sammanfattning av uttalanden.	Sid 1
2. Innebörden av avvitrings- och nybyggesförfattningar rörande Jämtlands län före tillämpningen av Kungl. brevet den 20 april 1841 om bestämmande av säkra gränser för lappallmogens i länet renbetestrakter. Sammanfattning av uttalanden.	1
3. Sedvanerätten (vinterflyttningsrätten). <u>Med kommentarer.</u>	2
Sammanfattning av uttalanden.	2
<u>Kommentarer</u> , med bilaga 11.	3
Bilaga 11. Uppgifter om en del äldre författningar rörande kyrkoplikt - hemorts (socken- eller församlings) band- passtvang - arbetsplikt och en del av innehållet däri.	30
4. Bestämmelser om och åtgärder för utvidgning av renbetesfjällen. <u>Med kommentarer.</u>	10
Sammanfattning	10
<u>Kommentarer.</u>	11
5. Vissa frågor i samband med lagens införande.	12
<u>Med kommentarer.</u>	

Innehåll (forts)

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års ren-
beteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas
rätt

Sid

15

Kommittébetänkandet den 25 augusti 1883.

15

Högsta domstolens utlåtande den 21 november 1884.

18

Propositionen 1886 nr 2. Departementschefen.

22

Särskilda utskottets utlåtande 1886 nr 1.

24

Reservation till detta utlåtande.

25

Första kammarens protokoll. Nr 29.

27

Andra kammarens protokoll. Nr 40.

28

1886 års renbeteslag

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års renbeteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas rätt återges i bifogade sammanställning. Till dessa uttalanden hänvisas.
./.

Såsom sammanfattning i nedan först angivna två frågor anföres följande.

1. Äganderätt — nyttjanderätt för lappar.

Uttalanden av innebörd, att äganderätten till de för lapparna avsatta land och bibehållna områden tillhörde kronan och att lapparna på dessa marker hade nyttjanderätt för renskötsel, gjordes av 1883 års kommitté, av de tre justitieråd som yttrade sig över kommittéförslagets 26 § motsvarande lagens 22 §, av föredragande departementschefen (justitieministern) i propositionen och av utskottet. Någon erinran häremot under riksdagsbehandlingen har inte kunnat utrönas ur riksdagsprotokollen. En riksdagsman i andra kammaren (Wagenius, tydligen från Ströms socken i norra Jämtland) yttrade, att alla skogsmarker som ligger inom "lappmarkens område" obestriddligen tillhör kronan.

2. Innebörden av avvittrings- och nybyggesförfattningar rörande Jämtlands län före tillämpningen av Kungl. brevet den 20 april 1841 om bestämmande av säkra gränser för lappallmogens^{i länet,} renbetestrakter.

Uttalanden av innehåll, att vid anläggning av nybyggen samt vid avvittring av mark till byar, hemman, torp och nybyggen jämlikt 1820 års avvittringsstadga med följdförfattningar någon hänsyn ej skulle tagas till den omständigheten att marken av lappar nyttjades till renbete, att Kungl. brevet den 26 mars 1831 vari omnämndes bl. a. vinterstamhåll för lappar däri inte gjorde någon ändring och att det förut nämnda Kungl. brevet den 20 april 1841 var den första författningen (någonsin) vari stadgades skydd för lapparnas renbetestrakter mot påträngande nybyggen, gjordes av 1883 års kommitté och av utskottet.

Ytterligare anföres följande.

3. Sedvanerätten (vinterflyttningsrätten). Med kommentarer.

Lagen innehöll i 1 § bl. a. den bestämmelsen, att lapparna ägde rätt att under vintertiden (oktober-april) nyttja de trakter utanför Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker och utanför renbetesfjällen i Jämtland som de ditintill av gammal sedvana besökt - allt i överensstämmelse med förslag av 1883 års kommitté och i propositionen samt utlåtande av utskottet.

Denna föreslagna sedvanerätt hade avstyrkts av K.B. i Jämtlands län. Praktiskt taget samtliga hörda jordägare i samma län hade protesterat mot förslaget. Fyra justitieråd avstyrkte förslaget. Föredragande departementschefen (justitieministern) yttrade i propositionen bl. a., att de i 15 kap. 1 § jordabalken uppställda villkor för att en rättighet skulle kunna grundas på urminnes hävd tydligen hade blivit uppfyllda i fråga om denna sedvana, att lapparnas rätt till renbete vintertiden utom gränserna för de till deras uteslutande begagnande upplåtna fjälltrakterna därför syntes fullt jämförlig med den betesrätt som enligt lag tillkommer en by inom annan bys område, då visas kan, att en dylik rättighet sedan urminnes tid okvald och ohindrad brukats, att de tvister, som möjligen kunde uppkomma vid utövningen i varje fall lät sig avgöra utan svårighet enligt den i förslagets 1 § upptagna rättsregeln. Någon svårighet borde nämligen icke kunna uppstå att avgöra, huruvida lapparna efter gammal sedvana dittills hade besökt en trakt eller icke. Två ledamöter i utskottet (en av dem var landshövdingen i Jämtlands län) reserverade sig mot dess utlåtande och biträdde inte förslaget om sedvanerätt. Vid votering i riksdagen om lagförslagets 1 § röstade i första kammaren ungefär en fjärdedel av antalet ledamöter för återremiss till utskottet för ändringar, som ej avsåg något grundläggande stadgande om sedvanerätten, och röstade i andra kammaren ungefär en fjärdedel av antalet ledamöter emot förslaget.

Kommentarer.

Om sedvanerätten anföres följande.

Reglerna om urminnes hävd i 15 kap. äldre jordabalken, och även i 12 kap. 4 § samma balk, bör ses i samband med de grundläggande reglerna i 12 kap. äldre jordabalken om rå och rör så ock andra bolstada skäl byar emellan samt i 1 kap. byggningsbalken, huru tomt till by skall läggas och ägor skiftas, 17 kap. 1 § byggningsbalken, om del i bys fiskevatten och i fiskeverk, och 20 kap. 1 § samma balk, om del eller lott i kvarnställe, kvarn eller annat vattenverk.

Sålunda innehöll 12 kap. 3, 4 och 6 §§ jordabalken regler om hur byar skulle vara avgränsade inbördes samt 1 kap. byggningsbalken regler om hur bys ägor skulle skiftas mellan delägarna i byn, 17 kap. 1 § byggningsbalken regler om del i bys fiskevatten och i fiskeverk avseende delägarna i byn och 20 kap. 1 § samma balk regler om del eller lott i kvarnställe, kvarn eller annat vattenverk avseende delägare i by (och även regler om del i kvarnställe i ström eller bäck emellan två byar).

Reglerna i 15 kap. 2 § jordabalken, att urminnes hävd ej gäller i en by eller tegskifte, eller i dess åker, äng, sjö, skog och mark, skift eller oskift, utan att var njute sin del efter öre och örtug, aln och stångtal, eller som det i varje landsort brukligt är, bör ses i samband med reglerna i 1 kap., 17 kap. 1 § och 20 kap. 1 § byggningsbalken och även reglerna i 12 kap. 6 § jordabalken.

Reglerna i 15 kap. 3 § jordabalken, att urminnes hävd ej må gälla uti öppen skog och mark, byar emellan, utan rå och rör eller annan bolstada skillnad, bör ses i samband med reglerna i 12 kap. 6 §, att om i skog eller löt, och öppen betesmark byar emellan ej finnes rå och rör, eller annan skillnad, var då äger sin del däri, efter öre och örtug, och även i samband med reglerna i 1 kap., 17 kap. 1 § och 20 kap. 1 § byggningsbalken.

Reglerna i 12 kap. 4 § jordabalken, att den som har urminnes hävd

på utholmar, fisken och fiskeskär, äger den rätt okvald behålla, bör ses i samband med övriga regler i samma § om gräns i vatten mellan byar och om hur gränsen i vatten påverkar gränsen i fråga om holmar.

Föremålen för urminnes hävd framstår således såsom undantag såväl från öppen skog och mark byar emellan utan rå och rör eller annan bolstada skillnad, som enligt 12 kap. 6 § jordabalken (skog eller löt och öppen betesmark byar emellan utan rå och rör eller annan skillnad) skulle tillhöra byarna efter vissa andelar, som ock inom by från by och tegskifte eller dess åker, äng, sjö, skog och mark, skift eller oskift, som enligt 1 kap. byggningsbalken (tomt, åker, äng och alla tillägor) vid skifte inom by skulle fördelas mellan delägarna i byn efter vissa angivna grunder, eller vari delägarna i byn enligt 17 kap. 1 § och 20 kap. 1 § byggningsbalken (fiskevatten, fiskeverk, kvarnställe, kvarn eller annat vattenverk) hade del eller lott efter sina delar i byn.

Föremålen för urminnes hävd framstår därmed också såsom undantag från eller oregelbundenheter i fråga om den normala gränsdragningen mellan byar och även såsom undantag från de till delägarna i by hörande ägorna och nyttigheterna.

Det kan antas att reglerna om urminnes hävd befunnits erforderliga såsom rättslig grund för faktiskt föreliggande innehav eller nyttjande som inte kunnat inordnas i de i 12 kap. jordabalken samt 1 kap., 17 kap. 1 § och 20 kap. 1 § byggningsbalken intagna reglerna om rättsförhållandet mellan byar och mellan delägare i by.

De i 16 kap. byggningsbalken omnämnda allmänningarna låg utanför by- och hemmansindelningen. Urminnes hävd omnämnes inte här.

I Kungl. Maj:ts allmänna förordning om skogarna i riket den 12 december 1734 omnämnes i punkt 2, att dem som innehade vissa hemman och torp på allmänning (lands-, härads- eller sockenall-

männing) efterläts, att i allmänningen med andra härads- och sockenbor ha sitt fä gående klöv om klöv och jämväl därifrån njuta till sitt enskilda husbehov nödtorftigt bränsle och timmer, och i punkt 4, att Kungl. Maj:t av gunst och nåd efterlåtit att de, som bodde på eller vid någon kronopark, fick utan betalning där så varit vanligt, jämte mulbetes åtnjutande för boskapen, där taga förtorkade träd och sådant vindfälle, som inte var dugligt till annat än vedbrand, samt lågor, stubbar, grenar och nedliggande ris till att dymedelst ränsa skogen och mulbetet, dock att det skedde med landshövdingens tillstånd, samt jägmästarens vetskap och order till vederbörande jägeri- och skogsbetjante, som hade att utsyna, var det tjänligast fick tagas. Vid brist på sådant och då hemmans nödtorft oundgängligen fordrade det fick sådana friska träd, som var odugliga och föråldrade och till intet annat än vedbrand tjänliga, fällas. I punkt 6 finns intagna stadganden om hur lands-, härads- och sockenallmänningar fick nyttjas (såsom lands-, härads- och sockenallmänningar i forna tider blivit lämnade inbyggarna uti landet, d.v.s. landskapet, häradet eller socknen av högre och lägre stånd till hustrarv, med fiskande där så lägenhet finnes, mulbete, timmer och vedbrand, så ståde de ock dem hädanefter framgent til sin nödtorft med sparsamhet att nyttja, men icke till avsalu eller att utödas för Oss och Kronan), liknande bestämmelserna i 16 kap. 1 § byggningsbalken. Fortsättningen av punkt 6 samt punkterna 7 och 8 innehåller detaljerade föreskrifter om tillsynen över och tillvägagångssättet vid dessa allmänningars nyttjande. Punkt 9, med förbuds- och straffbestämmelser, inledes med följande ord: Ingen må å annans allmänning fara och fika i skog eller vatten, och med någon åtgärd onytt (skada) göra. Så må icke heller lands-, härads- och sockeninbyggare de där antingen bo uppå eller utom allmänningen, eller där hava sina fäbodas, annorlunda densamma nyttja, än med lov och tillstånd, som här ovanför förordnat är. I punkt 12 stadgas om de stora skogar och ödemarker, vilka utom bygdelagen äro belägna, och Kungl. Maj:t och Kronan tillhöra, såsom uti Västernorrlanden, Dalarna och Värm-

land. Sträng uppsikt, främst genom landshövdingarna, häradshövdingarna och nämnden, skulle hållas över dessa skogar och ödemarker, bl. a. i fråga om dem som utan lov nedsatt sig där och byggt. "Där ock någon efter denna dag skulle på ödemarken komma strykande, och där svedja, eller utan Vårt lov och tillstånd sig nedsätta och bygga, den skall på det strängaste eftersättas och bortskaffas, -".

Urminnes hävd såsom grund för innehav eller nyttjande omnämnes ej i 1734 års skogsordning.

Kungl. Maj:ts förklaring den 5 april 1739 till 1734 års skogsordning innehåller i punkt 7 i huvudsak, vad stora skogar och ödemarker angår (skogsordningens punkt 12), att landshövdingarna skulle tillse, att de blev på det görligaste bebyggda och uppodlade till åker och äng, att sedan efter hand skattläggas till hemmantal, och att innan något tillstånd gavs noga borde beprövas bl. a. hur stort ett sådant hemman kunde bli och i proportion till hemmantalet då straxt tilläggas skog och mark, samt vad kronoparker eller lands- och häradsallmänningar angår, ^{att} ansenliga och till skogsväxt odugliga mossar och kärr borde efter föregången undersökning få upptagas till äng emot skälig frihet och räntas erläggande. För övrigt skulle efterlevas vad som fanns stadgat i 12 § skogsordningen.

Förordningen angående skogarna i riket den 10 december 1793.

§ 5 andra stycket: Mulbete må å allmänning, såsom förr vanligt varit, nyttjas.

↑
§ 6 femte stycket: Haver någon å besittning uti allmänning urminnes hävd, så beskaffad, som lagen i 15 kap. jordabalken bjuder, den skall sin besittning okvald njuta; dock bör sådan besittning, där den ej uti något hemmans skatt inbegripen är, till Oss och Kronan skattläggas, så framt ej bättre rätt lagligen visas kan.

Förordningen om skogarna i riket den 1 augusti 1805 (Lilienberg II sid 499).

§ 5 andra stycket: Mulbete må å allmänning, såsom förr vanligt varit nyttjas.

§ 6 femte stycket: Haver någon å besittning uti allmänning urminnes hävd, så beskaffad, som lagen i 15 kap. jordabalken bjuder, den skall sin besittning okvald njuta; dock bör sådan besittning, där den ej uti något hemmans skatt inbegripen är, till Oss och Kronan skattläggas, så framt ej bättre rätt lagligen visas kan.

Förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 29 juni 1866 (nr 62).

Kap. VIII. Om mulbete och höslätter å allmänna skogar.

§ 34: Har rätt till mulbete eller slätter på allmän skog blivit vissa hemman eller menigheter genom särskilda resolutioner eller överenskommelser tillagd eller av dem på grund av urminnes hävd åtnjutits, vare de vid sådan rätt bibehållna, intill dess i laga ordning kan varda annorlunda förordnat.

Förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894 (nr 17).

§ 63 fjärde stycket hade samma lydelse som § 34 i 1866 års förordning.

1793, 1805, 1866 och 1894 årens skogsordningar innehåller således bestämmelser om besittning eller nyttjande på allmänning på grund av urminnes hävd för by, hemman (torp) eller menighet.

Stadgandena om by i 1734 års jordabalk och byggningsbalk kan ej avse lappars renbetstrakt (lappby, skattefjäll).

Lappars renbetestrakter bör ha varit inrymda i "de stora skogar och ödemarker, vilka utom bygdelagen äro belägna, och Kungl. Maj:t och Kronan tillhöra, såsom uti Västernorrlanden, Dalarna och Värmland", som omnämnas i punkt 12 i 1734 års skogsordning.

Enligt vad förut redovisats synes reglerna om urminnes hävd enligt 15 kap. äldre jordabalken kunna avse dels ägor och rättigheter inom mark för by- och hemmansindelning och föremålen för urminnes hävd därvid utgöra undantag från eller oregelbundenheter i fråga om den normala gränsdragningen mellan byar och även undantag från de till delägarna i by hörande ägorna och nyttigheterna dels besittning eller nyttjande på allmänning för by, hemman (torp) eller menighet. Med mark för by- eller hemmansindelning bör jämföras stad. Däremot synes reglerna om urminnes hävd i 15 kap. äldre jordabalken ej medge, i varje bör det anses vara mycket tveksamt om dessa regler medger, att den som enbart, utan enskild äganderätt, nyttjar allmänning eller därmed jämförlig mark skulle med detta nyttjande såsom grund och förenad med detsamma kunna ha någon på urminnes hävd grundad rättighet inom by (i by- och hemmansindelning ingående mark).

Vid tillkomsten av 1886 års renbetslag förutsattes, att äganderätten till de för lapparna avsatta land och bibehållna områden - vilka enligt vad förut anförts ej kunde avses med stadgandena om by i 1734 års jordabalk och byggningsbalk - tillhörde kronan och av lapparna nyttjades för renskötsel. Dessa land och områden bör anses vara jämförliga med kronoallmänning (de stora skogar och ödemarker, vilka äro belägna utom bygdelagen och Kungl. Maj:t och Kronan tillhöra, omnämnda i punkt 12 i 1734 års skogsordning). Reglerna om urminnes hävd i 15 kap. äldre jordabalken synes ej medge, i varje fall bör det vara mycket tveksamt om dessa regler medger, att lapparna kunde, med nyttjanderätten till renskötsel på sådan kronomark såsom grund och med denna rätt förenad, ha någon på urminnes hävd grundad rättighet till bete vintertid inom by (i by- och hemmansindelning ingående mark).

Det får anses vara tveksamt huruvida lappars vinterflyttning till "det nedre landet" och in på byars marker i äldre tider (sedan urminnes tid) förekommit såsom vid 1886 års renbeteslags tillkomst förutsattes, särskilt vad angår Jämtlands län. Uppgifter om en del äldre författningar rörande kyrkoplikt - hemorts (socken- eller församlings) band - passtvang - arbetsplikt och en del av in-

nehållet däri redovisas i

./.

bilaga 11.

Vad som var särskilt stadgat om lappar i författningar av åren 1720, 1723 och 1748 (3 och 5) skilde sig inte från vad som i allmänhet var stadgat. Av nämnda 1720, 1723 och 1748 årens författningar framgår bl.a., att lapparnas rätta hemort (hemvist) var lappmarken där de skulle "föda och nära sig" ävensom att lapparna inte skulle tillfoga allmogen varjehanda olägenhet samt skada och fördärva skogarna. Att det skulle ha förelegat någon rätt för lapparna till vinterflyttningar in på byars marker under en stor del av året (cirka 7 månader) bör ej överensstämma med dessa författningar.

Vad angår Jämtlands län anföres ytterligare följande. Vid avvitt-ring och skattnläggning av by, hemman, torp eller nybygge har förbehåll aldrig gjorts för någon rätt till renbete. Den förmånligare skattnläggningen för hemman och nybyggen i fjälltrakter enligt Kungl. brevet den 9 november 1836 var ett inslag i kronans kolonisationspolitik och var inte förenad med någon förutsättning att hemmanens och nybyggenas ägare eller innehavare skulle tåla renbete. Då hemman och nybyggen i fjälltrakter avvitrades och skattlades utan något förbehåll för rätt till renbete för lappar bör de på grund av avvitrings och skattnlägnings rättsverkan ha varit fria från belastning av sådan rätt.

Att lappar under 1700-talet i ett par fall (Blåskalfjäll i Åre socken och Hundshögsfjäll i Ovikens socken) utverkade särskilt tillstånd att få använda områden för vinterbete och förhållandena i Härjedalen tyder på att någon rätt för lapparna till vinterflyttningar in på byars områden inte ansågs föreligga. Mot uppfattningen att inom Jämtlands län lapparna skulle ha rätt till vinterflyttningar på grund av sedvana protesterade under tillkomsten av 1886 års renbeteslag såväl K.B. som praktiskt taget samtliga hörda jordägare i länet. Fyra justitieråd avstyrkte den föreslagna sedvanerätten.

I alla de avseenden som brist kan föreligga i eller tvekan råda

om de vid 1886 års lagstiftning gjorda förutsättningarna om vinterflyttningars natur och förekomst bör den i lagen omnämnda sedvanerätten anses såsom en genom lagstiftning konstituerad särskild rättighet för lapparna och lagen i samma avseenden vara till fördel för lapparna.

4. Bestämmelser om och åtgärder för utvidgning av renbetesfjällen.
Med kommentarer.

Bestämmelser om och åtgärder för utvidgning av renbetesfjällen i samband med 1886 års lagstiftning framgår särskilt av

- a) bestämmelserna i 23 § renbeteslagen om kronoparks upplåtande till renbetesland,
- b) bestämmelserna i 24 § renbeteslagen, innehållande den särskilda expropriationsgrund, att ägare av jord var pliktig att avstå jorden om densamma prövades vare erforderlig för renskötselns behov,
- c) finansdepartementets ämbetsskrivelse den 23 september 1886 till K.B. i Jämtlands län angående upplåtelse av vissa angivna kronoparker till renbete för lapparna (intaget i bilaga 14 till en den 15 augusti 1975 dagtecknad särskild redogörelse för omfattningen och belägenheten av helårsmarkerna i Jämtlands och Kopparbergs län),
- d) Kungl. brevet den 13 juli 1887 till K.B. i Jämtlands län angående bl.a. förvärv för kronan av mark som befanns nödig för renbetesfjällens utvidgning, antingen genom frivillig överlåtelse till kronan eller genom expropriation (intaget såsom bilaga 5 till yttrande den 14 oktober 1974),
- e) Kungl. brevet den 22 maj 1891 till K.B. i Jämtlands län angående dispositionen av områden som kronan förvärvat för utvidgning av renbetesfjällen (intaget såsom bilag 4 till yttrande den 9 oktober 1974) och

f) Kungl. brevet den 6 juli 1892 till K.B. i Jämtlands län med förklaring jämlikt 24 § renbeteslagen, att ägarna till vissa närmare angivna hemman och lägenheter skulle vara pliktiga att mot ersättning, som där godvillig överenskommelse ej kunde träffas skulle bestämmas enligt förordningen angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov den 14 april 1866, avstå den jord som av en särskild kommitté föreslagits att förvärvas för renbetesfjällens utvidgning (intaget såsom bilaga 13 till en den 15 augusti 1975 dagtecknad särskild redogörelse för omfattningen och belägenheten av helårsmarkerna i Jämtlands och Kopparbergs län).

Kommentarer.

Liksom bestämmelserna om sedvanerätten vittnade bestämmelserna om och åtgärderna för utvidgning av renbetesfjällen om en mot lapparna välvillig inställning. Samma åtgärder och bestämmelser i samband med 1886 års lagstiftning var till fördel för lapparna.

Vid tillkomsten av 1886 års renbeteslag förutsattes och uttalades, att äganderätten till de för lapparna avsatta land och bibehållna områden tillhörde kronan och att lapparna på dessa marker hade nyttjanderätt för renskötsel.

De för utvidgning av renbetesfjällen förvärvade områdena förvärvades av kronan, vilket helt överensstämde med förutsättningen att renbetesfjällen ägdes av kronan.

Jämlikt Kungl. brevet den 13 juli 1887 skulle förvärvad mark kunna förenas med angränsande renbetesfjäll eller ställas under skogsstatens förvaltning eller utarrenderas eller ock någon del därav såsom för ändamålet onyttig avyttras.

Genom Kungl. brevet den 22 maj 1891 förordnades beträffande därmed avsedda förvärvade områden bl.a, att områdena i sin helhet skulle upplåtas för lapparnas behov i likhet med angränsande renbetesfjäll, att den på områdena befintliga skogsmarken skulle ställas under skogsstatens förvaltning ävensom att på områdena

befintliga inägor, åbyggnader samt slätter- och fäbodelägenheter fick — där det prövades kunna ske utan men för renskötseln och under villkor bl.a. att arrendatorn underkastades de inskränkningar i nyttjanderätten som föranleddes av den åt lapparna upplåtna rätten — på arrende upplåtas åt bofasta.

De genom Kungl. brevet den 6 juli 1892 lämnade tillstånden till expropriation har enligt uppgift (se vid bilaga 13 i en den 15 augusti 1975 dagtecknad särskild redogörelse för omfattningen och belägenheten av helårsmarkerna i Jämtlands och Kopparbergs län) inte i något fall tagits i anspråk. Den i 24 § renbeteslagen intagna expropriationsregeln bör dock ha bidragit till att frivillig överlåtelse till kronan skett i ett större antal fall än om någon sådan regel inte funnits.

Det bör vara helt oklart om och på vilket sätt en utvidgning av renbetesfjällen kunnat genomföras, om utvidgningen skulle ha skett genom att lappar erhållit äganderätt till utvidgningsområdena.

Den äganderätt som kronan vid denna då nya åtgärd förvärvade till utvidgningsområdena bör bestå och inte, i detta mål, anses tillkomma samerna.

5. Vissa frågor i samband med lagens införande. Med kommentarer.

Lagen innehöll inte några övergångsbestämmelser som medgav fortsatt tillämpning av äldre rättsförhållanden. Lagens bestämmelser skulle därför i Jämtlands län helt tillämpas fr.o.m. den 1 januari 1889.

I en av K.B. i Jämtlands län den 19 juli 1886 utfärdad allmän kungörelse (se mitt yttrande den 16 november 1967) gjorde K.B. uttalande av innehåll,

att sedan genom lagen den 4 juni 1886 om de svenska lapparnas

rätt till renbete i Sverige nya bestämmelser stadgats till iakttagande vid ordnande av de med renskötselns bedrivande sammanhängande frågor och lapparnas dispositionsrätt till de för dem i länet avsatta land därigenom komme att i åtskilliga delar väsentligen förändras, bland annat däruti, att intet fjäll eller någon del därav därefter kunde få disponeras ensamt av någon lapp, så komme de dittills gällande bestämmelserna om rätt till fjällen att upphöra, då den nya lagen trädde i kraft,

varför K.B. till kännedom och efterrättelse ville meddela, att alla genom av K.B. utfärdade inrymningsbrev eller av annan orsak lagligen tillkomna rättigheter till bete, skogsfång, jakt och fiske på de inom länet till renskötsel avsatta land skulle upphöra att vara gällande fr.o.m. den 1 januari 1889, då den nya lagen angående renbetesrätten trädde i kraft.

Kommentar.

Denna kungörelse var en direkt följd av renbeteslagens bestämmelser och nödvändig för lagens införande.

I en av K.B. i Jämtlands län samma dag den 19 juli 1886 utfärdad allmän kungörelse (se mitt yttrande den 16 november 1967) uttalade K.B.bl.a.,

att för lappar utfärdade inrymningsbrev icke berättigade till någon annan och vidsträcktare disposition av fjället än att den lapp som fått inrymningen finge mot erläggande av den stadgade avgiften ostörd av andra för sig och sin familj där åtnjuta rätt till bete och skogsfång för renskötseln samt till fiske,

att därför alla avtal som träffats med lappar om dispositionsrätt för ena eller andra ändamålet till större eller mindre områden ävensom till jakt och fiske inom fjällen vore ogiltiga samt

att K.B. vore av Kungl. Maj:t anbefalld att innan den 1 januari 1889 — då den nya lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete

i Sverige skulle till hela sitt omfång tillämpas i länet — ha vidtagit alla de anordningar, som vore nödiga för lagens genomförande och upprätthållande,

till följd varav K.B. till kännedom och efterrättelse meddelade, att all rätt till jord, fiske eller jakt inom renbeteslanden, som dittills innehafts av bofasta genom avtal med lappar skulle upphöra fr.o.m. den 1 januari 1888.

Kommentar.

Denna kungörelse bör ha varit en direkt följd av renbeteslagens bestämmelser — särskilt bestämmelserna i 1 § och 21 § samt de bestämmelser i 22 § varigenom stadgades att bete eller slätter på de för lapparna avsatta land ej fick av dem upplåtas till bofasta, att sådan upplåtelse om den skedde var ogill samt att rätt till jakt och fiske på de för lapparna avsatta land ej fick av dem upplåtas till annan — och nödvändig för lagens införande. K.B. åberopade även innebörden av för lappar utfärdade inrymningsbrev.

Valfrid Larsson

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års renbeteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas rätt.

Kommittébetänkandet den 25 augusti 1883.

(Sid 47, 48, om avvitttringen i Jämtlands län enligt 1820 års avvitttringsstadga)

Denna avvitttring skulle sträcka sig till alla kronoallmänningar och avradsland samt till alla de byar, hemman och nybyggen, som ej redan voro genom laga kraft ägande åtgärd avvitttrade. Ut i hela denna stadga förekommer icke ett ord om lapparna och lappmarkerna. I 10 § stadgas, att, om efter avvitttring kronomarker återstå, som för bristande odlingslägenheter icke kunna till nyhemmans anläggning användas, så böra de särskilt avrösas och såsom kronoallmänningar till framtida behov användas, samt att mulbetet därå mot smörränta må tills vidare upplåtas. Om renbetet nämnes däremot i denna § inte ett ord. Det vill nästan av avvitttringsstadgans föreskrifter förefalla, som om avsikten skulle hava varit att antingen indela till nyhemman eller lägga under äldre hemman all odisponerad mark samt således göra kronan så att säga fri från all mark inom länet, för så vitt den vore för den bofasta befolkningen begärlig. Lapparna och deras behov av mark för sin näring behandlades såsom icke förefintliga. Såvitt kommitterade kunnat finna, hava ej heller lapparna vid avvitttring av mark, som legat nära fjällen, varit kallade till de sammanträden, genom vilka här och var stora fjällsträckningar blivit upplåtna till enskilda. I de flera efterföljande, under årens lopp utfärdade föreskrifter med avseende på avvitttringen i Jämtland synes ej heller någon uppmärksamhet eller någon tanke ägnats lapparna och deras behov. Kungl brevet den 10 februari 1824 (rätteligen den 9 mars 1825!) angående avvitttringen i Härjedalen talar om rättighet för hemmansägare att tills vidare begagna å fjälltrakterna liggande fäbodlägenheter, oaktat de ej finnas vara inbegripna i

hemmanens mantal och ränta; Kungl. brevet den 14 juni 1826 talar om odlingslägenheterna i fjälltrakter och tillvägagångendet vid deras avvittring, om nybyggen i fjälltrakter och deras skattnöjning efter den för Västerbottens läns lappmarks nybyggen stadgade metod; i Kungl. brevet den 6 (rätteligen 26!) mars 1831, som utgjorde svar på riksdagsfullmäktiges från Jämtland framställning bland annat därom, att fjälltrakterna måtte få indelas i tjänliga fäbodlägenheter, förordnas, att de fjälltrakter, som endast kunna till bete begagnas, må vid avvittringen indelas i ordentliga fäbodlägenheter, vilka skulle till de hemmansägare, som voro därav mest i behov och därtill sig anmälde, mot smörränta upplåtas, dock på högst femton år i sänder. Först i ett Kungl. brev den 26 mars 1831 synes frågan om lapparnas behov av särskilda renbetestrakter hava varit före, ehuru därav icke blev något resultat. På en av fjällordningsmannen från Jämtland Jon Andersson gjord framställning, att lappallmogen mot avradsränta måtte få begagna de trakter, deras fäder innehåft, svarade nämligen Kungl. Maj:t, att avvittringsstadgan för länet med flera i ämnet meddelade föreskrifter skulle i sådant avseende gälla till efterrättelse, beroende på framtida prövning i samband med avvittringen, om för lapparnas vinterstamhåll några särskilda trakter skulle avsättas och dem enskilt till begagnande förbehållas. Sedan härefter i Kungl. brevet den 9 november 1836 bestämts sättet för skattnöjningen och storleken av räntan m.m. på fjällhemmanen i Jämtland, har äntligen genom Kungl. brevet den 20 april 1841 angående grunderna för avvittringen inom Hede i Härjedalen ävensom genom ett Kungl. brev samma år och dag "angående bestämmande av säkra gränser för lappallmogens i Jämtlandsrenbetestrakter - - - något skydd för lapparnas rättighet blivit stadgat, varjämte bestämmelser meddelats angående sättet för urskiljande och skattnöjning av renbetestrakterna.

(Sid 66) De lappar, som höra till Jämtlands län, hava vid den därstädes tilländabragta avvittringen fått sig för uteslutande

bruk tilldelade särskilda områden under benämningen skattefjäll. Sommartiden - det vill säga under månaderna maj, juni, juli, augusti och september - äga de ej att överskrida deras gränser. Men enahanda rätt till vinterflyttningar, vilken ovan sades tillkomma de tvänne nordligaste länens lappar, synes jämväl enligt gammal sedvana tillkomma lapparna inom Jämtlands län.

(Sid 73) Den mark, där lapparna vistades, var i regeln kronans, deras rätt en nyttjanderätt.

(Sid 74, i samband med förslagets 26 § motsvarande lagens 22 §) För renskötseln, men ej för annat ändamål har staten avsatt mark åt lapparna; och där särskilda inrymningsbrev givits har ock i de flesta fall uttryckligen sagts, att marken skulle uteslutande för renbete användas.

(Sid 82, i anslutning till förslagets 1 § motsvarande även lagens 1 §) Såsom redan är nämnt, äro i förevarande § upptagna samma regler, som för närvarande gälla i fråga om lapparnas rätt att vistas å någon trakt för att där idka renskötsel.

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års renbeteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas rätt.

Högsta domstolens utlåtande den 21 november 1884 (justitieråden Rabe, Olivercrona, von Segebaden, Lindhagen, Östergren, Wedberg, Glimstedt).

Referat.

(Sid 1,2) Justitieråden Olivercrona, Lindhagen, Östergren och Glimstedt avstyrkte att förslaget (kommittéförslaget) gjordes till underlag för proposition till riksdagen, enär detsamma vilade på den enligt deras mening ohållbara grund, att den sedvana lapparna haft att under vissa tider av året med sina renhjordar genomströva det nedre, odlade landet samt där beta sina hjordar, jaga, fiska och taga nödigt virke skulle upphöjas till en genom lag stadgad rättighet, varigenom den bofasta befolkningens i dessa trakter ägande- och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas.

Närmare utveckling av skälen för detta avstyrkande, särskilt vad angår Jämtlands län.

(Sid 2,3) Justitierådet Glimstedt.

Kommitterade anse dessa flyttningar vara grundade på sedvanerätt - en rätt, som i åberopade § av avvitringsstadgan (8 § av avvitringsstadgan den 30 maj 1873 för Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker) uttryckligen erkändes för lapparna inom Norrbottens och Västerbottens län och således, då förhållandena i Jämtlands län vore väsentligen enahanda, borde anses lika gällande till förmån för lapparna därstädes. - Denna argumentering kan jag icke finna bevisande. Vad vikt än må tillmätas ett uttalande, som förekommer i avvitringsstadgan såsom motiv för en lagbestämmelse rörande skogsmarken inom Norrbottens och Västerbottens län, så lärers sådant uttalande icke kunna tillerkännas någon beviskraft i avseende å förhållanden på andra orter än som där avses. — — Den åberopade sedvänjan synes ej kunna verka därhän, att sedan jord, varå lappen fritt farit fram,

lagligen kommit i enskild persons ägo utan något stadgande för denne om skyldighet att tåla dess begagnande av lapparna, sådan skyldighet ändock må anses åligga jordägaren. — — — Jag kan följaktligen icke dela kommitterades åsikt, att den föreslagna lagstiftningen har något giltigt stöd i nu bestående rätt, utan anser jag tvärtom, att denna lagstiftning till förmån för lapparna i avseende å annan jord i enskild ägo, än skogsmark inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker, skulle innefatta inskränkning i den rätt, som nu enligt lag tillkommer den enskilde jordägaren.

(Sid 3-5) Justitierådet Östergren.

Grunden för detta stadgande hava kommitterade velat finna däri, att en sedvana av nämnda art redan skulle finnas till, något som vad Norrbottens och Västerbottens läns kustland angår skulle vara ostridigt och som skulle gälla även beträffande Jämtlands län, ehuru frågan härom i anledning av det sätt, varpå avvittningen i sistnämnda län tillkommit, måst göras till föremål för en särskild undersökning, som bibringat kommitterade den åsikt, att nämnda avvittning avsett endast att vinna en gräns, den jordbruket ej skulle få övergå, men ej att bestämma all lapparnas rätt till betesmark, så att de även vintertiden skulle vara inskränkta till de åt dem genom avvittningen avsatta fjäll. — — — Att lapparna på flera ställen sedan gammalt opåtalat fått överskrida lappmarkernas och skattefjällens områden är en känd sak, men för att upphöja denna vana till rätt och genom lag för all framtid godkänna densamma att gälla för varje trakt, där den nu utövas, torde kräva andra förutsättningar, än blotta tillvaron av en sådan vana, — — —.

I det sydligaste av de landskap, om vilka nu är fråga, Härjedalen, äro jordägarna, som själva använda renlav till stallfodring för sina kreatur, så långt ifrån att medgiva lapparna den föreslagna utflyttningsrätten vintertiden, att de tvärtom på det kraftigaste motsatt sig en legalisering av utflyttningarna, under uppgift att dessa först på senare tider kommit i bruk; och i Jämtlands län har den del av den bofasta befolkningen, som över förslaget blivit hörd,

nästan utan undantag, bestritt varje inskränkning till lapparnas förmån i de bofastas ägande- och dispositionsrätt, den de anse genom avvittringen hava blivit i fullaste betydelse dem tillförsäkrad, och i denna uppfattning hava myndigheterna i allmänhet varit ense med befolkningen. — — —

— — — ; och vad Jämtlands län beträffar, där man icke såsom i lappmarkerna (inom Västerbottens och Norrbottens län) vid avvittringen förbehållit lapparna rätt att vintertiden begagna bete å de av odling upptagna trakterna, torde även häri en anledning kunna finnas att tillse, om icke, medelst förvärvande av äganderätt eller ock endast nyttjanderätt till erforderlig mark, lapparnas verkliga behov i detta avseende utan allt för stora svårigheter kunde tillgodoses.

(Sid 5-11) Justitierådet Olivercrona.

Genom 1873 års stadga om avvittring i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker har Kungl. Maj:t visserligen uttryckligen medgivit, att lapparna skola äga att under hela året inom lappmarkernas dåvarande områden för sina renhjordar begagna bete å all skogsmark, så ock å all såsom renbetesland vid avvittring betecknad mark, dock å enskildas skogar inom de till odling tjänliga delarna av landet endast vintertiden, ävensom att, i den mån sådant är för betesrättens utövande nödigt, till hushållsbehov få begagna skogen. Men härtill inskränka sig de åt lapparna av kronan vid avvittringen beviljade rättigheter och förmåner. Likartade medgivanden hava även vunnit tillämpning med hänseende till de för lapparna i Jämtland avsatta så kallade skattefjäll. Det är emellertid ifrån dessa åt lapparna anvisade lappmarker och skattefjäll, som de vintertiden företaga sina strövtåg — — — .

Då nu allmän lag finnes, vilken för länge sedan utstakat gränserna för jordägares rättigheter och skyldigheter, kan jag ingalunda finna det vara med andan av eller ordalagen i 1734 års lag förenligt att i en särskild författning, angående lapparna, såsom ledande grundsats uppställa, att sedvana skall gälla framför den beskrivna lagen.

I Jämtlands län äro, såsom redan blivit anmärkt, genom avvitttring åt lapparna avsöndrade vissa bestämda så kallade skattefjäll, där de äga att obehindrat vistas hela året om. Demarkationslinjen är där således redan bestämt uppdragen, inom vilken lapparnas rätt att nyttja och bruka marken är fullt erkänd. Därinom böra de och för framtiden förbliva — — —.

(Sid 11,12) Justitierådet Lindhagen.

Jag delar å allo den uppfattning av förevarande fråga, som blivit uttalad och från olika synpunkter närmare utvecklad av justitieråden Olivercrona, Östergren och Glimstedt.

(Sid 12,13) Före granskningen av förslagets detaljbestämmelser förklarade justitierådet Glimstedt att han ansåg sig icke äga anledning att avge vidare yttrande i ärendet.

(Sid 28,29) Justitieråden Olivercrona, Lindhagen och Östergren i anslutning till förslagets 26 § motsvarande lagens 22 §. (Några andra justitieråd yttrade sig icke över denna §).

Med naturen av den rätt lapparna äga att för renskötselns behov begagna mark, som ostridigt är kronans tillhörighet, låter det visserligen icke förena sig att lapparna å nämnda mark upplåta rätt till bete, slätter, jakt eller fiske åt bofasta, — — —.

(Sid 29) Justitieråden Rabe, Olivercrona, von Segebaden, Lindhagen, Östergren och Wedberg, om förslagets 27 § motsvarande lagens 23 §. Åt §:n borde givas sådan lydelse, att, om Konungen förklarat en kronopark tjänlig till renbetesland, ankomme på Konungen att bestämma det omfång, vari bete och skogs fång, jakt och fiske kunna få av lapparna därstädes utövas. Härigenom torde man även hava undvikit den föreställning, att lapparnas rätt inträder omedelbart efter Konungens omförmälda förklarande, utan att särskild upplåtelse till den erfordras.

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års renbeteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas rätt.

Propositionen 1886 nr 2. (Justitiedepartementens ärenden. Närvarande i statsrådet jämväl justitieråden Östergren och Wedberg.)
Departementschefen.

(Sid 35, angående den föreslagna sedvanerätten)

De i 15 kap. 1 § jordabalken uppställda villkor för att en rättighet skall kunna grundas å urminnes hävd eller att man en "rättighet å så lång tid okvald och ohindrad besuttit, nyttjat och brukat haver, att ingen minnes eller av sanna sago vet, huru hans förfäder eller fångesmän först därtill komme äro", hava tydligen i fråga om denna sedvana blivit uppfyllda. Lapparnas rätt till renbete vintertiden utom gränserna för de till deras uteslutande begagnande upplåtna fjälltrakterna synes därför fullt jämförlig med den betesrätt, som enligt lag tillkommer en by inom en annan bys område, då visas kan, att en dylik rättighet sedan urminnes tid okvald och ohindrad brukats. På dessa och övriga grunder, som i kommitterades betänkande blivit anförda, synes kommitterades uppfattning av sedvanans betydelse i fråga om lapparnas gamla vinterflyttningar vara den rätta.

Från rättslig synpunkt kan den medgivna flyttningsrätten sålunda väl försvaras och denna rätt synes ock i förslaget vara tillräckligt bestämd för att de tvister, som möjligen vid dess utövning kunna uppkomma, i varje fall låta sig utan svårighet avgöra enligt den i 1 § uti förslaget upptagna rättsregeln. Någon svårighet bör nämligen icke kunna uppstå att avgöra, huruvida lapparna efter gammal sedvana hittills hava besökt en trakt eller icke.

(Sid 36) Förslaget kan i många delar karakteriseras såsom en kodifikation och närmare bestämning av vad som redan förut finnes meddelat i spridda stadganden eller som eljest iakttages av gammal sedvana.

(Sid 39,40, i anslutning till 7 § motsvarande kommittéförslagets 9 §) Häremot bör dock erinras att någon tvekan icke lär kunna förefinnas därom, att äganderätten till de för lapparna avsatta land och bibehållna områden fortfarande tillhör kronan; att den för särskilda lappar meddelade inrymningsrätt å vissa trakter endast innebär rättighet för dem att med sina renar beta inom den trakt, som blivit åt dem upplåten, och att därinom idka jakt och fiske, men icke innefattar någon rättighet att, därest de själva upphört att idka renskötsel, förhindra upplåtelse till annan lapp av betesrätt inom samma trakt; -- .

(Sid 52) Justitieråden Östergren och Wedberg åberopade sina vid granskning i Högsta domstolen av kommitterades förslag avgivna yttrande, så vitt desamma icke föranlett ändringar i förslagen.

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års renbeteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas rätt.

Särskilda utskottets utlåtande 1886 nr 1.

(Sid 9,10, om avvitttringen i Jämtlands län enligt 1820 års avvitttringsstadga)

Avvitttringsstadgan för Jämtland av den 8 december 1820, vilken genom Kungl. brevet den 9 mars 1825 förklarades skola gälla till efterföljd jämväl i Härjedalen, innehåller ingenting angående lapparna och deras renbete. Av stadgans föreskrifter synes meningen hava varit att indela till nyhemman eller lägga under äldre hemman all odisponerad jord samt således göra kronan så att säga fri från all mark inom länet, för såvitt den var för den bofasta befolkningen begärlig. Lapparna och deras behov av mark för sin näring behandlades såsom icke förefintligen. År efter annat trängdes de utan att ens bliva hörde från av dem hittills begagnade och delvis för renbete synnerligast vår och höst oundgängligen behövligen trakter ej endast på det lägre landet utan även i själva fjällområdet, där stora sträckningar upplätos åt bofasta. Genom flera Kungl. brev uppmuntrades och ordnades nämligen i fjälltrakterna detta fäbodewäsende, som i synnerhet inom Härjedalen erbjuder de allvarsammaste anledningar till förveckling emellan lappen och den bofasta befolkningen. Så gott de förmådde, torde nog lapparna sökt att värja sin rätt, ehuru deras bemödanden i detta avseende ej synas haft synnerlig framgång. På en å jämtländska lappallmogens vägnar till Kungl. Maj:t ingifven underdånig skrift, däruti - under anförande att lapparna, som från barndomen ej vant sig vid annat närignsfång än vården av sina renar, befarade sin undergång i framtiden, så vida ingen gräns sattes för vidare inkräktingar genon nybyggesanläggningar på de trakter, deras fäder bebott - lappallmogen anhållit det måtte dem i nåder tillåtas att begagna de trakter deras fäder innehaft, emot erläggande av den avradsränta årligen som kunde i nåder provas skälig, svarades genom Kungl. brev den 26 mars 1831, att avvitttringsstadgan för länet med de flere i ämnet meddelade föreskrifter skulle gälla till efterrättelse. Först genom två Kungl. brev den

20 april 1841 det ena "angående grunderna för avvittningen inom Hede pastorat i Härjedalen", omfattande Hede, Vemdalens och Tännäs socknar med Storsjö kapellförsamling, vari stadgades att af de lägenheter, som icke kunde användas till nya hemman, behöfliga områden borde utses och bestämmas till vinterstamhåll för lapparnas renhjordar, samt det andra "angående bestämmande av säkra gränser för lappallmogens i Jämtland renbetestrakter", vilket visserligen innehöll att nybyggen i fjälltrakterna därefter icke borde upplåtas, innan lapparnas betesmarker blivit behörigen utstakade, men därjämte tillät att i sammanhang med urskiljandet av dessa betesmarker jämväl nybyggen finge utstakas där lägenheter funnes och sökande sig därtill anmälde - först genom dessa två Kungl. brev stadgades något skydd för lapparnas rätt till renbeten. Men dels kommo dessa föreskrifter för sent för att kunna medföra synnerligt gagn, dels har det med sistnämnda nådiga brev åsyftade ändamålet icke uppnåtts, enär bestämmelserna däri, att nödiga betestrakter skulle utstakas för varje skattefjäll och att därvid skulle sorgfälligt tillses att såvitt möjligt vore nödig skog till bränsle icke saknades, ej synes hava av dem, som i första hand haft att bereda ärendet, blivit vederbörligen iakttagna.

(Sid 31, i anslutning till 22 § motsvarande kommittéförslagets 26 §)

Ehuru lapparnas befogenhet att till underhåll för sig och sina renar betjäna sig av land och vatten å de trakter, där de äga att vistas, är grundad på deras naturliga rätt till de för deras existens nödiga förutsättningar, så är med avseende å dessas beskaffenhet denna rätt likväl icke ens inom de för lapparna avsatta land att anse såsom en äganderätt. Den är endast en nyttjanderätt till det omfång, som bestämmes av villkoren för renskötselns bedrivande. Vad därtill icke erfordras, bör således falla utom gränsen för denna rätt.

Reservationer till särskilda utskottets utlåtande 1886 nr 1.

Av Herrar Friherre Ericson (John Ericson landshövding i Jämtlands

län) och Grenholm:

(Sid 72) Inom Jämtlands län äger ett annat förhållande rum (än i Norrbottens och Västerbottens län). Där finnas visserligen även en del hemman, vilka antingen helt och hållet eller delvis äro skattlagda enligt samma metod som lappmarkshemmanen i de norra länen, men dels är denna lindrigare skattläggning icke tillkommen av samma orsak som lappmarkshemmanens, och intet villkor om inskränkning i äganderätten till renskötselns förmån har här stadgats, och dels äro dessa hemman icke så belägna, att de bilda varken någon sammanhängande eller tillräcklig skyddsmur emellan de gamla skattehemmanen och renbetesfjällen. De gamla hemmanen gränsa däremot på stora sträckor inom Undersåkers, Hallens, Ovikens och Bergs tingslag inom Jämtland omedelbart intill lappfjällen, och inom Härjedalen äro alla hemman gammal skatte.

(Sid 76) De skyldigheter, man nu vill pålägga hemmansägarna, utgöra en inskränkning i äganderätten till deras jord, som de, enligt vår mening, icke utan kränkning av bestående lag och rättsgrundsatser kunna mot sitt bestridande tillförbindas. - Man har sökt göra gällande, att här vore en lappens sedvanerätt, som stode över den vanliga äganderätten till jord, och man har, så gott sig göra låtit, pläderat för sin sats. Konungens Högsta Domstol har emellertid underkänt bevisningen och förklarat, att här icke existerade någon rätt, som kunde giva underlag för ett förslag sådant som detta, varigenom - säger Domstolens majoritet - "den bofasta befolkningens i dessa trakter ägande- och besittningsrätt till jorden skulle i hög grad kränkas". - Efter ett sådant uttalande av landets högsta dömande myndighet skola vi för vår del icke tillägga något i den frågan.

Uttalanden i samband med tillkomsten av 1886 års renbeteslag om karaktären av och innehållet i lapparnas rätt.

Första kammarens protokoll. Nr 29. Den 17 april 1886.

Friherre Ericson (John Ericson landshövding i Jämtlands län):

(Sid 7,8) Man har sagt, att det skulle vara en rättighet för lappen att gå ned på de odlade ägorna, därför att det skulle vara en sedvana, som övergått till sedvanerätt, och denna skulle vara äldre och mera positiv natur än den äganderätt, som hemmansägaren fått av staten. Jag är icke av denna åsikt, ty det må vara hur som helst med lapparna och deras rätt från början, men hava de lidit orätt, vilket jag icke vill bestrida, så är det staten, som skall ställa den saken till rätta, och icke hemmansägaren, som fått sin rättighet av staten. - Men även denna sedvanerätt är icke i Jämtland en så fullkomligt klar sak, som kommittén och utskottet tyckes hava föreställt sig. Det går i de flesta fall så till, att när en lapp med sina renar flyttar ner på en bofasts ägor, så uppgör han med ägaren att få vara där och betalar vanligen en liten penning egentligen för den skog, som han tager. Det är antaget från båda sidor, att så skall ske. Det är således icke någon rättighet, som lappen begagnar sig av, därför att det är en rättighet, som han köper sig.

(Sid 8) Intet torde vara rättvisare än att de inkomster, som kunna erhållas från de trakter, som kronan en gång visserligen icke avhänt sig men upplåtit åt lapparna, användas till utvidgning av lapparnas territorium, där det visar sig, att detta vid avvittringen blivit tillmätt för litet. Dessa skogar kunna icke heller betraktas såsom domäner i vanlig mening, enär de icke äro lagda under domänstyrelsens vård, utan de hava varit upplåtna åt lapparna, ehuru dessa icke av Kungl. Maj:t fått tillstånd att sälja något därifrån, utan endast avverka för eget behov.

Herr Nyström:

(Sid 18) Men jag kan icke medgiva dem (lapparna) att göra obehörigt och orättmätigt intrång på den bofasta befolkningens bekostnad.

Detta är dock vad som nu skall tillåtas, ehuru det icke kan ligga någon rimlig rättvisa uti, att lapparna nu skola få genom lag stadgad rätt, vad de icke hittills haft, att ovillkorligen med sina renar besöka och hela sju månader av året vistas på avvitttrat område, vid vars tilldelade åt innehavaren något sådant förbehåll alldeles icke blivit gjort.

Herr Cederberg:

(Sid 25) Det, som för mig och de med mig liktänkande är betänkligt i detta lagförslag, är den föreslagna utsträckningen även till kustlandet av den rätt, lapparna förut haft endast i lappmarkerna (i Norrbottens och Västerbottens län). Från statsrådsbänken har påvisats, huru som fjälltrakterna äro begränsade av en kulturgräns, väster om vilken lapparna skulle äga året om uppehålla sig. Därefter kommer ett bälte, lappmarkskulturland, på vilket lapparna äga rättighet att vintertid vistas enligt förbehåll, som vid markens upplåtande till nybyggarna genom gällande avvitttringsstadga (1873 års) äro gjorda. Men nedanför lappmarksgränsen är icke sådant förbehåll gjort, och dit är nu meningen att utsträcka lapparnas rätt till vinterbete utan avseende å jordägare.

Andra kammarens protokoll. Nr 40. Den 17 april 1886.

Herr von der Lancken:

(Sid 13) Någon annan utväg än att medgiva vinterflyttningsrätten jämväl vad Jämtlands län angår finnes alltså icke; och i själva verket, efter vi nu, för så vitt detta län är i fråga, måste så mycket hellre söka att för denna rätt vindicera en laglig grund, som den därstädes blivit med den största envishet bestridd, innebär icke just den omständigheten att lapparna sedan urminnes tider med sina renar flyttat ned på de bofastas ägor även en rättighet? Jag påstår att detta är urminnes hävd fullt så mycket som någon annan sådan. Jag påstår det så mycket snarare, som, när de bofaste i Jämtland vid avvitttringen förvärvade sig äganderätt till hemmanen, de kände till, att denna lapparnas rätt redan faktiskt existerade,

och som, då de sedermera sålde hemmanen, även de nya ägarna haft kännedom om denna rätt. Det är så att säga ett synligt servitut, som vilar på jorden och icke ensidigt kan eller bör upphävas, helst som detta servitut ingalunda är av den svåra beskaffenhet som man någon gång vill påstå.

Herr Wagenius:

(Sid 16, 17, om förhållandena i Jämtlans län)

Redan förliden sommar skedde på länsstyrelsernas föranstaltande en undersökning, som omfattade alla de skogsmarker, vilka ligga inom lappmarkens område och obestriddligen tillhöra kronan, för att utröna huru mycket virke, som kunde avverkas och försäljas från lappmarks^{en} skogar. — — — Genom antagande av den här av Kungl. Maj:t och Särskilda utskottet föreslagna lagen skulle man i stället söka bot för en orättvisa (minskningen av lapparnas områden vid avvitttringen) med att begå en ny sådan, nämligen emot den jordägende befolkningen, som förvärvat äganderätten till sin jord, utan att vara underkastad något intrång i sin rätt.

Vagnis Larsson

Uppgifter om en del äldre författningar rörande kyrkoplikt-hemorts (socken- eller församlings) band - passtväng - arbetsplikt och en del av innehållet däri.

1. 28:2.1642. Ordning och stadga om tiggare och fattiga, som behöva rätt allmosa, samt om landstrykare och lättingar (Anton von Stiernman, Samling av Kungl. brev och förordningar m m, Stockholm 1747-1775, del 2).

IX. Kyrkoherden samt kyrkans förmän och sexmän må pröva om för en behövande skäl finnes att ge honom sitt bevis och därjämte rekommendera honom hos prosten i kontraktet eller prostriet.

X, XI, XII. Ingen prost får ge någon pass till att tigga utan att rättmätiga skäl härför föreligger. I passet skall anges hur länge och till vilken ort i kontraktet den fattige får söka allmosa. Biskop och domkapitel kan ge behövande pass att söka allmosa under viss tid och i vissa orter i stiftet. Andra pass skall vara av intet värde. Pass skall ges under noga övervägande så att landet inte blir uppfyllt av omlöpande tiggare.

XVI. Vaganter och landstrykare som av lättja och orkeslöshet draga omkring landet och med sitt tiggeri besvära "wäre undersåtare" skall inte lidas; där de "beträdas" skall de gripas och föras till närmaste slott "till att där arbeta uti järnen".

2. 14.5.1698. Förnyad stadga och ordning om tiggare och fattiga, som behöva rätt allmosa, samt om landstrykare och lättingar (A. von Stiernman, del 5).

II. Till att hämma det myckna utlopp av tiggare från den ena orten till den andra skall såväl prästerskapet och Kungl. Maj:ts betjän-te i landsorterna som alla andra vara strängeligen förbjudet att meddela pass och rekommendationer till att tigga utom den stad och socken där tiggaren eljest vistas.

3. 22.10.1723. Kungl. resolution och förklaring på prästerskapet allmänna besvär och ansökningar, § 2 (årstrycket).

(Erinran om Kungl. förordning angående lapparna den 1.9.1720: Som de tillfoga allmogen varjehanda olägenhet samt skada och fördärva skogarna, skulle de genom det ena länet till det andra bliva förda

och beledsagade, intill dess de kunde komma att stanna vid deras rätta hemvister i lappmarken.)

Denna förordning 1.9.1720 förnyades. Vederbörande landshövdingar och kronobetjante skulle noga efterfråga till vilken församling sådana lappar höll sig, intill dess de kunde bli avförda från orterna. Emellertid (under tiden) skulle alla de, som inte gittade intyga med någon kyrkoherdes bevis, att de bevistade gudstjänsten i någon viss församling, togo nödiga underrättelser i kristendomen och brukade sina salighetsmedel, gripas och sättas till publikt arbete samt kvarhållas där intill dess de visade allvarsam håg att låta leda sig till Guds kunskap och träda ut ur sin fåkunnighets mörker.

4. 24.3.1748. Ytterligare förordning angående hämmande av de så kallade tartarers och zigueners samt annat löst folks och lättingars strykande omkring landet (Modée, del IV).
 - 2) Löst folk i gemen (samt judar, trådragare, häcktmästare, lindansare med flera sådana gycklare) varder strängeligen förbjudet att fara omkring landet, under vad förevändning det vara må, när de ej ha riktiga pass att uppvisa. Om sådana landstrykare icke dess mindre finnas i riket och utspanas, då bör de genast häktas och föras till fängelset samt hållas till allmänt arbete.
 - 4) När befallningshavande finna skäligt att för sådana personer som här satt sig ned, till marknaders bivistande eller vid andra nödiga tillfällen, utfärda något resepass, bör dem antydhas och i passet införas att de icke stryka kring landet och fara från by till by eller söka bivägar.
 - 5) Om tidigare utfärdade förordningar om tjänstehjon, tjänstehjonsstadgan den 21 augusti 1739, och om värvningar, den förnyade stadgan och förordningen om värvningar den 1 december 1727, erinrades.
5. 1.12.1748. Förordning varefter lapparna med deras kvinnor och barn i Västerbotten och därtill lydande lappmarker hava sig att rätta, när de utom lappmarkerna sig uppehålla vilja.

Erinran om tidigare förordningar, att lapparna med deras kvinnor och barn böra uppehålla sig i lappmarken samt sig där föda och

nära, och icke fara ikring uti de andra landsorter inbyggarna till olägenhet och förfång.

Det klagas ännu däröver, att en del lappar med deras kvinnor och barn bege sig från lappmarken till andra orter och under föregivande, att de som vallhjon betjäna allmogen med boskapens vård och skötsel, där fara från by till by och med tiggande besvåra "våre trogne undersåtare" och därjämte tillfoga dem både intrång och skada på skogarna samt olägenhet med fågels och djurs skjutan-
de och fångande.

Genom sådant kringstrykande händer jämväl att de icke hålla sig till någon viss församling utan således leva i mörker och okunnighet om det som hör till kristendomens kunskap; varförutom ock därigenom blir brist i lappmarken på nödigfolk till renhjordarnas skötsel.

Följande påbjudes.

För att någon lappman, kvinna eller deras barn skall få bege sig till någon annan ort i riket erfordras 1) tingsrättens lov och tillstånd därtill sedan blivit undersökt att samma personer icke av lappallmogen åstundas eller behövas i tjänst och 2) kyrkoherdens i den lappmarken vittnesbörd om hans eller hennes kunskap i kristendomen samt förda vandel.

Den som sålunda kommer till någon annan ort bör där taga årstjänst samt tillställa närmaste kronobetjänt det bevis han fått av tingsrätten och därvid uppge hos vilken han tagit tjänst. Kronobetjanten åligger att därom berätta till landshövdingen. Husbonden skall underrätta kyrkoherden i församlingen att sådant legohjon kommit i hans tjänst på det denne må sörja för att en sådan lappman eller kvinna blir undervisad i sin kristendom och tillhållen att bruka sina salighetsmedel.

Den lappman eller kvinna, som sedan befinner sig på andra orter utom lappmarken utan att ha sådana bevis och icke begivit sig i

ständig tjänst, är förfallen till böter (eller spö- eller risstraff), varefter han eller hon skall återföras till lappmarken.

Den som hyser eller tillsä^tdjer någon ledig och tjänstlös lappman eller kvinna att vistas på sina ägor och skogar utom lappmarken är förfallen till böter.

Om någon av lappallmogen redan kunde ha begivit sig från lappmarken och ännu icke tagit någon tjänst eller med sina renar upphåller sig utom lappmarken, de böra med det första som ske kan åter bege sig till lappmarken eller dit föras.

6. 27.2.1804. Kungl. Maj:ts nådiga förordning om allmänna arbetsställ-
len för Svea och Göta riken samt storfurstendömet Finland.
7. 14.8.1812. Kungl. Maj:ts nådiga påbud om resandes skyldighet, att
med behörigt pass vara försedda, samt vad därvid blir iakttagas.
1 §. En var resande bör hädanefter vara försedd med vederbörligt
pass samt skyldig att vid anfordran uppvisa detsamma.
2 §. Härifrån undantages endast allmogen, som bör ställa sig förre
författningar till efterrättelse.
8. 31.8.1819. Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående sysslolösa och
vanartiga personers insättande och hållande till arbete å de all-
männa arbetsinrättningarna i Karlskrona och Vadstena.
§ 1. Till allmän arbetsinrättning äga Våre Befallningshavande att
på obestämd tid döma 1:o lösdrivare, då de besvåra allmänheten med
tiggeri, och utrymme till deras intagande saknas i särskilt arbets-
hus, som i länet kan vara inrättat, och 2:o — — — .
§ 2. Lösdrivare är den, som icke ingått i allmän tjänst eller icke
innehar lantbruk, årstjänst, annat stadigt arbete eller visst till-
låtet näringsfång eller icke av egna tillgångar eller genom andras
vårdnad njuter bärgning eller uppehälle; eller icke på landet är
gift, mantalsskriven och boende på visst ställe, där han ärligen
försörjer sig; eller icke förrättar tjänst hos den husbonde, som
låt tit skriva honom i mantal.

Över kommitténs förslag avgav K.B. i Jämtlands län
 (landshövding John Ericson och landskamrerare Carl H.
 Ekberg) ^{17.11.1883} /yttrande av innehåll bl.a,

att förslaget nog mycket syntes basera sig på förhållanden, som var tillfinnandes i Norrbotten och Västerbotten, men som inte hade sin motsvarighet vare sig i lag eller sed i Jämtlands län,

att någon lappmark i samma mening som i Norrbottens och Västerbottens län inte fanns i Jämtlands län,

att avvitrade och skattlagda hemman i Jämtlands län inte såsom hemman i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker var belastade med någon rätt till renbete för lappar och

att lapparnas betesrätt i Jämtlands län var begränsad till de betestrakter som enligt Kungl. brevet den 20 april 1841 utstakades vid avvitrningen.

Någon erkänd vinterflyttningsrätt eller någon på sedvana grundad rätt för lappar att vintertiden nyttja renbete på enskildas marker fanns enligt K.B:s mening inte i Jämtlands län.

K.B. anförde även:

Kommitterade hava sannolikt rätt däruti att i stadgarna för avvitrningen för litet avseende fästats vid lapparnas behov av utrymme och även rätt däruti att det Kungl. brevet av den 20 april 1841, däruti avsättande av lappområden och utstakande av bestämda gränser för lapparnas renbetesrätt anbefalles, kom väl sent för att göra full nytta, men härav följer icke, såsom kommitterade förmena, att man numera är oförhindrad att avhjälpa de verkliga eller förmenta olägenheterna genom att förklara vissa hemman hava skyldigheter, vilka man anser att de

bort hava, men vartill man icke kan anföra någon laglig grund ur vad som lagligen passerat.

Särskilda utskottet yttrade — vid sin behandling av den i propositionen föreslagna rätten för lapparna att efter sedvana vintertiden eller under tiden oktober — april nyttja marker utanför renbetesfjällen i Jämtlands län ^{i utlåtandet 1886:1,} — bl.a. följande:

Kommitterade, som icke ägt tillgång till de handlingar, vilka utgöra det förberedande underlaget för detta Kungl. brev (den 20 april 1841), hava likväl på, enligt Utskottets förmenande, fullt giltiga grunder kommit till den åsikt, att det åsyftade dels avsättande av vissa gränser, intill vilka jordbruket skulle få gå, men å andra sidan om vilka lapparna skulle äga att med jordbrukets utestängande vistas, dels även fastställande av lapparnas rätt till betesmark sommartiden. Frågan, huruvida lapparna om vintern skulle äga någon rättighet utom den odlingsgräns, vilken sålunda uppdrogs, vidrördes däremot icke. Ägde de förut en sådan rättighet, ej blev den genom det nådiga brevet dem betagen. Utskottet, som varit i tillfälle att taga kännedom om innehållet av förenämnda handlingar, har i dem erhållit full bekräftelse på riktigheten av kommitterades uppfattning av ifrågavarande urkunds syfte. Av handlingarna har nämligen Utskottet inhämtat, att det Kungl. brevet tillkommit med anledning av underdåniga ansökningar, dels en av lappmarkskronolänsmannen A. Hållström för egen del, dels ock två särskilda av samme person i egenskap av ombud för ett antal fjällmän uti Undersåkers, Offerdals och Ovikens tingslag. I den ena av de två senare ansökningarna anhålla sökandena helt allmänt att få hädanefter som i förra tider begagna sina förut innehavda trakter och att få vara i besittning av sina fordom innehavda rättigheter, men i de båda andra ansökningarna

angiva de särskilt sin önskan vara, att få bliva bibehållna vid sin förut ägande rätt till "gräsbete sommartiden" för sina renar, samt till fiske och skogsfång. Då nu det Kungl. brevet beviljade vad lapparna begärt, synes all grund saknas för det påstående, att lapparnas flyttningsrätt vintertiden skulle vara genom samma Nådiga brev upphävd.

Kommentarer.

Jämlikt Kungl. brevet den 20 april 1841 förordnades att "den förrättning, som kommitterade ansett nödig för att av kronans disponibla fjällmarker tilldela lappallmogen nödigt utrymme för renbete samt skog till bränsle" (ingressen) skulle verkställas enligt vissa närmare under punkterna 1:o) - 12:o) angivna grunder, av vilka punkt 4:o) innehöll, att förrättningsmännen skulle "av tillstötande disponibla kronomarker utstaka nödiga betestrakter särskilt för varje skattefjäll, varvid sorgfälligt tillses, att, så vitt möjligt är, nödig skog till bränsle icke saknas". Varken av brevets text eller de förordnanden av Kungl. Maj:t och yttranden eller förslag av K.B. i Jämtlands län och Kammarkollegiet som föregick brevet (mitt yttrande den 13 maj 1970 bilaga 3 nr 1, 4, 5, 6, 7, 10 och 12) framgår att - såsom utskottet yttrade - det Kungl. brevet beviljade vad lapparna begärt. Någon försäkran att lapparna skulle bibehållas vid tidigare innehavda renbetestrakter gavs inte. Sådant bibehållande beaktades ej heller i tillämpningen. Åt lapparna skulle utstakas "nödiga betestrakter".

Om syftet med stadgandena i det Kungl. brevet varit, att i de utstakade betestrakterna inte skulle inrymmas

betestrakter för vinterbetet, borde - så viktig som frågan om vinterbetet måste ha varit - detta ha kommit till uttryck i brevets text.

Dessutom bör uttalandet i Kungl. brevet den 26 mars 1831, att det skulle bero på en framtida prövning, i sammanhang med avvitttringen i Jämtlands län, om för lapparnas vinterstamhåll några särskilda trakter måtte av-sättas, och dem enskilt till begagnande förbehållas, tala för den innebörden av Kungl. brevet den 20 april 1841 att just vinterstamhåll, betestrakter för vinterbetet, skulle ingå i de utstakade betestrakterna. Därmed överensstämmer även i stadgandet i 11 § Kungl. brevet den 20 april 1841 angående grunderna för avvitttringen i Hede pastorat. (Se sid 25.)

Att - såsom K.B. i Jämtlands län antydde i sitt yttrande över 1883 års kommittéförslag - vid tiden för utfärdandet av 1841 års Kungl. brev genom nybyggesanläggningar och fullbordade avvitttringar så mycken mark i fjälltrakterna redan kunde ha tagits i anspråk för hemman och nybyggen att mark för betestrakter med tillräckligt utrymme jämväl för vinterbetet inte återstod, bör inte påverka bedömandet av den avsedda innebörden av nämnda Kungl. brev. Men detta förhållande kom att utgöra en kraftigt bidragande orsak till åtgärderna för utvidning av de såsom renbetesfjäll utstakade betestrakterna genom förvärv av marker och upplåtelser av kronoparker.

Rättsverkan av de nybyggesanläggningar, avvitttringar och skattläggningar som skett före tillämpningen av Kungl. brevet den 20 april 1841 bör inte kunna vara påverkad av stadgandena i och innebörden av detsamma.

Innebörden av Kungl. brevet den 20 april 1841 bör ha varit att med stöd därav skulle - i mån av tillgängligt utrymme - utstakas betestrakter för bete och skogsfång hela året.

Vid tiden för tillkomsten av 1886 års renbeteslag bör någon rätt för lappar att vintertiden begagna enskildas ägor inom Jämtlands län inte ha varit grundad på något stadgande i nybyggesförfattning eller avvitringsförfattning eller eljest i någon äldre författning eller på något förbehåll vid avvitring eller skattnäring och ej heller på stadgandena i Kungl. brevet den 20 april 1841. En sådan rätt som vid denna tidpunkt dock faktiskt kan ha utövats har genom 1886 års lag konfirmerats såsom sedvanerätt.

Vad angår Jämtlands län bör, i enlighet med det förut anförda, sedvanerätten enligt 1886 års renbeteslag vara en genom denna lag konfirmerad och konstituerad särskild rätt för lappar att vintertiden (oktober-april) nyttja renbete och därvid i inskränkt omfattning nyttja skog.

I Jämtlands och Härjedalens historia, Arkeologisk inledning, Stockholm 1962, finns en artikel "Härjedalens järnålder" av Harald Hvarfner (sid 146-172). En kopia av denna artikel bifogas såsom bilaga.

Angående de vittnesbörd som fornlämningar och fornfynd ge om tidig fast bosättning i västra Härjedalens fjällområden återges, i anslutning till vissa orter, följande uppgifter ur artikeln (referat).

1. Ljungdalen (med Kesudalen och Skärkdalen).

(Sid 163) Inom bytäkten till Ljungdalens by finns gravhögar belägna i åtminstone två grupper med ganska stort inbördes avstånd. Gravhögarna är relativt stora och försedda med mycket kraftiga fotrännor. Uppgift finns om 10-14 husgrunder i anslutning till det ena gravfältet.

(Sid 161) I Skärkdalen kan finnas liknande gravar som vid Lossen (se under 4 härefter).

(Sid 150-154) Fornfynd i Kesudalen av bl.a. svärd, pilspetsar och tväryxa med holk för skaftet. Bland fynden ingår föremål som torde ha varit avsedda för jakt och fångst. Genom Kesudalen går den under medeltiden betydelsefulla leden "Jämt-Norges vägen".

(Sid 162) Senast under 700-talet har övre Ljungadalen tagits i anspråk av en fastboende befolkning. Fyndet från Kesudalens fäbodar visar, att bygd är på framväxt. (Sid 164) Fynd och fornlämningar visar, att övre Ljungadalen har haft en fast bosättning, sannolikt kontinuerlig, alltsedan vikingatiden (800-1050) eller möjligen sedan vendeltidens slut (700-talet).

2. Storsjö (med Tossåsen).

(Sid 148) "Ättehögar" vid Storsjö omnämnes. (Sid 161) Liknande gravar som vid Lossen (se under 4 nedan) kan finnas på en udde i Storsjön. Vid Storsjön finns två gravar som närmast är att jämföra med de kallmurade hällkistor, som är kända i Norge, särskilt i Östfold. Vid Grönviksvallen söder om Storsjön finns en boplatz - som kan hänga samman med tidiga gravfält - med fynd av keramik magrad med täljsten, ett fynd som kan ha motsvarighe-

ter i norska fynd daterade till järnåldern.

(Sid 164) Vid byn Tossåsen, vid Tossåssjön, skall finnas en gravhög. Från denna plats kommer ett spänne från vikingatiden (800-1050).

(Sid 162) Senast under 700-talet har övre Ljungadalen tagits i anspråk av en fastboende befolkning. (Sid 164) Fynd och fornlämningar visar, att övre Ljungadalen har haft en fast bosättning, sannolikt kontinuerlig, alltsedan vikingatiden (c:a 800-1050) eller möjligen sedan vendelstidens slut (700-talet). Vid Storsjön kan den vara avsevärt äldre.

3. Särvsjö.

(Sid 161) Vid Särvsjö kan finnas liknande gravar som vid Lossen (se under 4 nedan).

(Sid 162) Fornfynd vid Särvsjö by av knivar, pilspetsar, hästskor m.m, som troligen härrör från ett ödesböle. Fynden är knappast äldre än från vikingatidens slut (1000-1050) eller medeltidens början (1050-1100).

4. Vid sjön Lossen.

(Sid 155-158) På Smalnäset vid sjön Lossens norra strand har återfunnits ett stort gravfält, innehållande 36 gravar bestående av runda eller tresidiga stensättningar, samtliga brandgravar. Endast i de runda gravarna, i den norra delen av gravfältet, var benen bevarade; de låg samlade, obetydligt nedgrävda i markytan, oftast helt fria i anslutning till någon jordfast sten och täckta av en häll. I några fall, särskilt i den nordligaste delen av gravfältet, fanns rester av hartstätning till fyrsidiga kärl vari benen förvarats.

(Sid 155) De fornlämningar, som kan vara de äldsta spåren efter en mera fast järnåldersbosättning i Härjedalen, är inte särskilt iögonfallande. - De ligger oftast sammanförda i täta fält på en udde eller ett näs. Det hittills största kända gravfältet av denna typ låg vid Lossen. Det täckte hela Smalnäset (Lossen är nu högt uppdämd genom reglering).

(Sid 158) Vilken ålder man än vill sätta på Lossengravarna är det uppenbart, att bruket av hartstätningar är en relativt ålderdomlig företeelse.

5. Tännäs.

(Sid 148) Från Tännäs har redan 1684 meddelats förekomsten av "högar".

(Sid 161) En boplatz från Härjedalens tidigare järnålder kan finnas vid Kvarnbäcken i Tännäs. Anm: Kvarnbäcken är en bäck som mynnar i Tännan straxt väster om Tännäs kyrkby.

(Sid 159) Tännäs kyrkby är bland ^{de}äldsta i Härjedalen.

6. Funäsdalen (med Ljusnedal, Vivallen, Ruvallen, Flon, Össjödalen, Bruksvallarna och Tänndalen).

(Sid 148) "Ättehögar" vid Bruksvallarna omnämnas.

(Sid 164) Man kan spåra en fast bosättning under vikingatiden (800-1050) i Bruksvallarna, Funäsdalen, Ljusnedal, Mittådalen, Tänndalen m.fl. platser.

(Sid 164,165) Inom själva Funäsdalens bytäkt har ännu inga fasta fornlämningar från järnåldern påträffats. Däremot har sådana kommit från de närmast belägna fäbodvallarna. I samtliga fall är det fråga om fynd från den nu behandlade delen av järnåldern. På Vivallen har man funnit gravar under flat mark. På den något högre upp belägna Ruvallen har man påträffat gravhögar. Sådana är också kända från Flon. Det märkligaste läget har några högar högt upp i Össjödalen nära Bruksvallarna, 800-900 m över havet. Där ligger på sluttingarna av Ramundberget grupper av gravar på 100 till 200 meters avstånd från varandra. Till utseendet överensstämmer dessa fornlämningar helt med gravarna vid "Ljungadalen"

(Ljungdalen, gravhögar med fotrännor, se under 1 ovan).

(Sid 165) På sitt sätt märkligast är Vivallen. Här fann man mellan boningshus och fähus närmare 20 gravar och öster om boningshuset ännu en grav. Flera kan finnas. Gravarna var belägna under flat mark, de flesta på hedniskt sätt orienterade i norr-söder. Endast en var orienterad i öster-väster.

(Sid 167) Skicket att begrava de döda obrända under flat mark kan möjligen ha kommit i bruk under 900-talet. En yxa i grav 20 på Vivallen hör mera hemma i detta århundrade. Man vet att gravfältet på Vivallen har använts under 1000-talet. Mynt som präglats någon gång under tiden 1060-1070 visar att de centralt liggande gravarna anlagts efter denna tid.

(Sid 168) Gravhögar med liknande läge är kända upp efter Tänn-dalen, där högar finns t.ex. på Hamravallen c:a 800 m över havet.

7. Mittådalen (med Övre Grundsjön).

(Sid 148) "Ättehögar" i Mittådalen omnämnes.

(Sid 164) Man kan spåra en fast bosättning under vikingatiden (800-1050) i Mittådalen.

(Sid 161) Vid Övre Grundsjön kan finnas liknade gravar som vid Lossen (se under 4 ovan).

8. Ränningsvallen.

(Sid 150-154) Fornfynd i Ränningsvallen (söder om och invid sjön Övre Ränningarna cirka 6 km nordväst om Högvåle by) av bl.a. svärd, pilspetsar, tänger, hammare och sax. En del av föremålen torde ha varit avsedda för jakt och fångst.

(Sid 162) Det sena 700-talsfyndet från Ränningsvallen antyder att fjällbygder håller på att bildas.

9. Västsydväst om Högvåle by.

(Sid 161) En avsides belägen grav en mil västsydväst om Högvåle by nära Tuvtjärn kan man möjligen tolka som närmast jämförbar med de kallmurade hällkistor, som är kända i Norge, särskilt i Östfold (se vidare vid Storsjö under 2 ovan).

10. Vissa sammanfattande uttalanden av artikelförfattaren.

(Sid 168) Även om landskapets vidsträckta förbindelser under vikingatiden är av intresse, är det dock framför allt bygdens utbredning som fångslar. Gravhögarnas märkliga läge långt uppe

mot fjällen är sådant, att varken fiske eller jakt kan förklara men väl en utvecklad fäboddrift. Gravarna ligger invid ännu användbara sätrar men så högt, 800-900 m, att det sällan har varit tal om att föra djuren i vall dit förrän under hög- och sensommar. Under denna årstid måste också gravhögarna ha byggts, då tjälen i jorden eljest har hindrat. På denna höga nivå kan man endast förutsätta säsongsvistelse. Kan då de likaledes på fäbodar liggande högar på t.ex. Ruvallen och flatmarksgravarna på Vivallen härröra från vår- och höstsätrar och var i så fall Funäsdalens by då som under historisk tid vinterkvarter i en by, där fornlämningarnas läge på olika nivåer ger ännu brukade fäbodar en plats i avlägsna tidsåldrar?

(Sid 168) I ett utvecklat mångfäbodsystem har man ofta kunnat iakttaga, att värdet av de olika stationerna är mera jämnt. Vinterboplatsen har då ännu inte framstått som den viktigaste. Det skulle också kunna vara förklaring till att fornlämningar i Härjedalen mindre ofta synes förekomma på byarnas hemtäcker. Är ovanstående tolkning av vikingatidens kolonisation riktig, skulle det innebära, att vi under vendeltiden (600-800 e.Kr.) har haft ett tvåfäbodsystem utvecklat i Härjedalen.

(Sid 169) I Härjedalen finns varken i fynd eller fornlämningar något, som kan antyda, att lappska renskötare befann sig i landskapet ^{under} förhistorisk tid. Bland tidigare älg- och renjägare i Härjedalen kan de inte heller urskiljas som etnisk grupp. De förekommande fångstgropssystemen kan lika väl här som på andra håll ha använts av andra än lappar. Även om groparna är glömda, har man länge på annat sätt jagat ren i Härjedalen. De renskötande lapparnas besittningstagande av de härjedalska renbetesmarkerna försiggick inte störningsfritt i de trakter, där bönder haft sätrar och gårdsbruk sedan 1000 år. Ännu är emmellertid mycket oklart och olöst i frågan om renskötarnas första uppträdande.

(Sid 170-172, citat)

I diskussionen om lapparnas första uppträdande måste man

hela tiden noga särskilja två grupper. Den första utgöres av de renskötande lapparna, som genom sin förvärvskälla klart utskilja sig, trots att de bland lapparna utgöra en minoritet. Den andra omfattar de mera bofasta lapparna, som livnära sig på jakt och fiske och kanske också i någon mån jordbruk. I nordligare delar av landet kunna de ännu urskiljas. En sådan befolkning kan länge ha funnits i Härjedalen utan att dock framträda särskilt och för att slutligen gå upp i eller låta sig identifieras med en befolkning, som under historisk tid helt eller delvis innehar landskapet.

Sammanfattningsvis kan för närvarande följande sägas om Härjedalens järnålder. Den sönderfaller i två delar. En markerad förändring i gravskick och gravtyper kan utgöra en tidsgräns men kan möjligen också vara mera lokal och hänga samman med förändringar i näringslivet i landskapets nordvästra delar. De äldsta daterbara fynden tillhöra 600- och 700-talen, men det är möjligt, att vissa gravar äro äldre. Man finner vid denna tid, att landskapet ingår i ett stort skogs- och fjällområde, som i sin helhet är utnyttjat i en järnålderns glesbygd. Dess karaktär återspeglas sannolikt i senare tiders härjedalska bågskatt. Jaktfynd och skogsrösen äro utmärkande för detta område. Det omfattar i huvudsak Härjedalen och norra Dalarna samt områden i Medelpad, Hälsingland och möjligen också delar av Värmland.

Det är möjligt, att en del af den första bosättningen berodde på förekomsten av myrmalm. Denna kan vid sidan av skinn redan under förhistorisk tid ha varit en viktig handelsvara. Området kan både i fråga om skinn och järn ha utgjort det viktiga uppland, som möjliggjorde stora ekonomiska uppsving i mera centrala och tätbefolkade områden, mellan vilka tyngdpunkten har förskjutits tid efter annan.

Den andra fasen i Härjedalens järnålder inträffade kanske redan under 700-talet. Till fiske och jakt och järnutvinning kommer då en näringsgren, som givetvis kan ha funnits tidigare, men som först nu når sin fulla utveckling, nämligen fäbodbruket.

Detta sätter ännu i dag sin prägel på det härjedalska kulturlandskapet.

De äldsta fynden från landskapet stödja den åsikten, att förbindelserna ut mot andra landsdelar och marknader i första hand ha gått mot sydväst. Framför allt har man sökt sig till Glämmadal. Ännu i sen tid ser man spår härav. Särna och Idre i Dalarna räknades ända in på 1600-talet till Hamars stift. Dit kan också Lillhärddal hört i äldre tid.

Redan på 700-talet kan åtminstone leden längs Ljungan mot Tröndelagen ha varit öppen. Under vikingatiden äro så gott som alla de medeltida pilgrimsvägarna markerade genom fynd, som klart visa på en öst-västlig handel. Det är möjligt, att det är från denna tid, som landskapet får en så stark orientering mot Tröndelagen, att den trondheimska stiftstillhörigheten framstår som naturlig under medeltiden. Hälsingland var emellertid långt ifrån ett främmande land för härjedalingarna. Ljusnans dalgång leder ner till de bygder med vilka landskapet under den första svenska tiden kom att räkna samhörighet nämligen Gävleborgs län.

Härjedalens järnålder

Härjedalens ålderdomliga byar. — Bebyggelse-sägnen. — Källorna till Härjedalens järnålder. — Härjedalen och järnet. — Skogsbygdens äldsta järnålder. Fynden. — Skogsbygdens fornlämningar. — Fjällbygdens fornlämningar. — Ett brytnings-skede i näringslivet. — Ljungadalens järnålder. — Ljusnadalens järnålder. — Fjällsättrar. — Härjedalens järnålder och lapparna. — Sammanfattning.

I Härjedalen är större delen av bebyggelsen sammanhållen i byar, som åtskiljas av vidsträckta skogar. I dessa utgöra fäbodarna ett karakteristiskt inslag. Man finner dem även långt uppe på fjällsluttningarna ovan barrskogsgränsen. Byarna äro i regel mycket stora. Flera av dem hade redan nått en betydande omfattning, då de första gången uppträda i kamerala akter på 1500-talet. Detta gäller i synnerhet byar i sydöstra delen av landskapet, där Sveg sedan långa tider har utgjort centralort. Sålunda hade byar som Överberg och Ytterberg redan 1564 17 resp. 18 skattebönder. Herrö och Vemdalen räknade vardera 12 gårdar. Längre in i fjällvärlden voro byarna dock mindre. Härjedalens i nutiden största by, Funäsdalen, hade endast 3 bönder, som betalade skeppsskatt 1557—1559. Knappt hundra år senare voro emellertid byns skattedragare fyra gånger så många.²⁶⁷

1500-talets stora härjedalska byar antyda, att vi ha att räkna med en förhållandevis gammal gårdsbebyggelse redan då. Flera av byarna äro också kända sedan medeltidens senare hälft. Somliga av dem anknyta genom bevarade föremål till förkristna traditioner i landskapet. Ett par dopfuntslock från Lillhärdal med förromansk ornamentik binda t. ex. det medeltida Lillhärdal samman med vikingatiden.²⁶⁸ I detta sammanhang kan man också nämna bonaden från länsdalen Överhogdal.²⁶⁹

²⁶⁷ Se vidare *Sigurd Erixon*, Svenska byar utan systematisk reglering (1960).

²⁶⁸ Se *Henrik Cornell*, Norrlands kyrkliga konst under medeltiden (1918). Fig. 99—100.

²⁶⁹ Se litt. anvisn. s. 118 ff i *Jämtlands och Härjedalens historia I* (1948).

De härjedalska byarnas höga ålder återspeglas även i den sentida folkkulturen. Landskapet bildar nämligen ett markerat reliktområde, där många ålderdomliga företeelser ännu finnas kvar i obruten tradition.

Ännu under medeltiden berättades man och man emellan en sägen om hur den första gården anlades i Härjedalen. Den är belagd redan i 1270-talets gränshandlingar.²⁷⁰ Sägner har senast ägnats en utförlig redovisning av Nils Ahnlund.²⁷¹ Vad som återgår på en lokal tradition och vad som har tillagts i olika sammanhang är nu svårt att avgöra, men det finns däri notiser, som förtjäna uppmärksamhet vid studiet av landskapets förhistoria.

I gränsdokumentet har sägner en bestämd uppgift att fylla. Den avser att styrka, att Härjedalen är ett ursprungligen norskt land:

»Sådant vittnesbörd bar Tord i Trosavik och tolv gamle män med honom, att Norges män först bebyggde Härjedalen (Herdjardal).» Där skildras sedan, hur norrmannen Hærjulf Hornbrytaren (Herjulf Hornbriotr) efter olika öden slog sig ner i »den dal som då var alldeles öde och nu kallas Härjedalen» och »gjorde bygd på ett ställe, som nu heter Sliarosvellir».

Med ortnamnet Sliarosvellir har man förbundet fäbodmarken vid Slyåns utlopp (os) i Härjån nära landskapsgränsen mot sydväst och det i senare tid upptagna nybygget Slyåsen. I trakten omtalas lämningar efter forntida boplatser. Det är troligt att dessa redan på 1200-talet betraktades som gamla.

Vid en rannsaking om fornminnen i Lillhärdal 1684 återkommer traditionen och man talar om »kongshögen på Snööswallen».²⁷² I en sockenbeskrivning 1737 berättas ånyo om bosättning »3 mil härifrån opp vid älven Härjån vid Slyasvall», ett namn vari man lätt igenkänner det forna Sliarosvellir. Författaren utpekar också Kongsänget med Hærjulfs hög.²⁷³ Denna är dock icke en gravhög utan en naturbildning.²⁷⁴

När Peter Olsson publicerade sin första översikt över länets fasta fornlämningar 1889, nämner även han Hærjulfs hög vid

²⁷⁰ Senast tryckt i JHD 2. Se även Ahnlund (1948), s. 144 ff.

²⁷¹ Ahnlund (1948), s. 43.

²⁷² Rannsakingar efter antikviteter I (1960), s. 243.

²⁷³ En Härjedalsbeskrivning 1737 AHN 1921, s. 76 ff.

²⁷⁴ Fastställt av G. Hallström vid besök 1945.

Snösullen. Förutom denna hög kände han då även till gravhögar vid Lillhärda's kyrkby och för övrigt i Härjedalen »ättehögar» vid Storsjö, Ljungdalen, Bruksvallarna och Mittådalen. »Hede och Tännäs utan fornsaker» heter det helt kort. Från Tännäs hade man dock redan 1684 meddelat förekomsten av »högar».²⁷⁵ Bland socknarna i sydöstra Härjedalen var det således endast Lillhärda som 1889 hade kända fornlämningar, Linsell, Sveg, Älvros och Överhogdal i Hälsingland »hafva inga kända minnen från heden tid», skrev Peter Olsson.²⁷⁶

Icke någon av Härjedalens socknar saknar längre uppgifter om fornlämningar eller fynd från järnåldern, långt mindre från stenåldern, en epok som var helt orepresenterad, då Peter Olsson gav ut sin översikt. Likväl överensstämmer den nutida bilden av Härjedalens järnålder på ett väsentligt sätt med den som Olsson gav. Den verkliga fjällbygden, nordvästra Härjedalen, har behållit och t. o. m. ökat sin ledning i fråga om fornlämningar och fynd. De bygder som nu äro de största i landskapet, äro således alltför dåligt representerade i fråga om fynd från järnåldern.

Självfallet kan fyndfördelningen bero på att det sydöstligaste Härjedalens gravfält ha legat på bytäckerna i de stora byarna och skadats vid senare tiders odlingsarbeten. Gravhögar i Ljungdalen ligga t. ex. inom bytäckten, men vanligare är att finna fornlämningar i nordvästra Härjedalen på fäbodvallarna. I det avseendet äro fäbodarna i sydöstra Härjedalen ännu alltför litet kända. Man måste dock i detta sammanhang även framhålla, att lösfynden i denna del av landskapet äro synnerligen fåtaliga.

Då det gäller sydöstra Härjedalen finns även en möjlighet, att den relativt obetydliga och oftast fyndtomma stensättningen var denna landsdels gravform. Det kan också tänkas, att trakten blev tätare befolkad i samband med en intensifierad järnutvinning under äldre medeltiden. Vid 1200-talets slut var Svegsområdet tydligen redan det ledande.

De stora byarna i landskapet och den ålderdomliga kultur, som de ha företrätt, visa att Härjedalens bygder ha haft en lång för-

²⁷⁵ Rannsakningar (1960), s. 247 f.

²⁷⁶ P. Olsson, JLFF tidskr. I (1887—1895).

historia. Nu tillgängliga fynd och kända fornlämningar äro emellertid alltför få för att tillåta allmänna slutsatser.

Till icke ringa del kan den bild, som fynd och fornlämningar ge av landskapets järnålder i dag, bero på E. Fundins insamlingsarbete i landskapets nordvästra del under slutet av 1800-talet. Bilden kan därför väsentligt förändras redan med ett litet fyndtillskott. Endast grundliga och systematiska undersökningar kunna komma förbi alla redan kända, men osäkra faktorer, vilka var för sig räcka för att ge en felaktig bild av Härjedalens järnålder.

Nu kända fynd och fornlämningar kunna endast belysa detaljer och lokala situationer, men ge knappast stoff till en hållbar skildring av järnåldersbygden. De äro dock intresseväckande och ge uppslag till hypoteser, som kunna vara utgångspunkter för undersökningar, när materialet från landskapets förhistoria en gång blir fylligare. En detaljerad redogörelse för kända fakta vore dock nu att föredraga framför den korta översikt, som utrymmet medger.

Den över landskapet allmänt spridda stenålderskulturen har, som framhållits på s. 55, närmast karaktären av en fångstkultur knuten till älv- och sjöstränder. Dess ålder och relation till den följande järnålderskulturen är ännu ganska oklar. Mycket talar emellertid för att man måste räkna med en långt utdragen övergång till järnålder under århundraden, då sten och järn ha använts i redskapen sida vid sida.²⁷⁷

Redan de första säkert daterbara järnåldersfynden i Härjedalen ha en sammansättning, som anger, att inhemskt smide har förekommit. Längre fram i tiden framstår Härjedalen som ett betydande järnland. A. A. Hülphers framhåller i sin beskrivning över Härjedalen 1775, att myrjärnsframställning fordom var Svegs största hantering.²⁷⁸ Härom erinrar både socknens sigill och landskapets vapen, tidigast känt 1647. Tillverkningen utgjordes under historisk tid bl. a. av plogbillar, yxor, hästskor och saltkittlar med Norge som främsta avnämare. Inventering i fältet och arkivgenomgång skulle sannolikt bringa ökad klarhet om järnlandet Härjedalen både under förhistorisk och historisk tid.

²⁷⁷ S. Janson-H. Hvarfner, *Från norrlandsälvar* (1960), s. 25 f. Se även *Hvarfner*, *Inte endast före utan även under järnåldern*, Västerbotten 1957, s. 107 ff.

²⁷⁸ A. A. Hülphers (1775), s. 23.

Som järnutvinningsland hängde Härjedalen närmast samman med övre Dalarna. Där har järnutvinningen kunnat ledas tillbaka till vikingatiden genom daterbara fynd. Sannolikt är den något äldre såväl där som i de angränsande landskapen Medelpad och Hälsingland. Folkvandrings- och vendeltidsgravfält, som nu ligga i vildmark, kunna stundom inte förklaras utan att de sättas samman med närbelägna spår efter järnutvinning. Möjligen kan man se dessa delar av landet som råvaruområden för den järnhandel, som nu kan spåras genom de spadformiga myrjärnstackorna främst på nedre Norrlandskusten och i det centrala Jämtland.²⁷⁰ Dessa ha tidigare oftast daterats till övergångstiden mellan vikingatiden och medeltiden. Genom senare fynd torde det emellertid vara klart, att man även bör räkna med denna vara under folkvandringstiden.²⁸⁰ Järnet var förutsättningen för den härjedalska bondekultur, som ännu präglar landskapet.

Den härjedalska järnålderns äldsta skede är mycket svårt att överblicka. Materialet är av den beskaffenheten, att fynden få utgöra utgångspunkten. Därefter skall — så långt det är möjligt — fynden sammanföras med vissa typer av fornlämningar.

Sydöstra Härjedalen skulle nästan helt — trots den ovan citerade stamsäggen — falla ur bilden på grund av bristen på fynd vid framställningen av landskapets bebyggelsehistoria, om inte Lillhärdalsbygden genom ett 1958 till läns museet inkommet fynd hade fått en ökad aktualitet. Detta fynd torde dessutom vara det äldsta säkert daterbara järnåldersfyndet i landskapet. Det kommer från Rönnåsvadet 22 km väster om Lillhärdals kyrka, endast en dryg halvmil från Härjulf's förmenta gård.

Fyndet består av två eneggade kortsvärd med fragment av skidbeslag, två knivar, en lansspets, åtta pilspetsar, en holkyxa samt en rasp. Smidestekniskt äro dessa föremål av mycket hög klass. De äro dessutom enastående väl bevarade.²⁸¹ Bild 54.

Förutom fyndet från Rönnåsvadet har Härjedalen ytterligare två likartade, nämligen från Ränningsvallen i Tännäs²⁸² och Ke-

²⁷⁰ G. Hallström, Fjällbygdernas järnålder, JLFF (1912) och Segersta och Hanebo socknars fornhistoria, s. 70 ff. Jfr även Niblen, Studier rörande äldre svensk järntillverkning (1939).

²⁸⁰ L. Björkquist, Ett fynd av myrjärnstackor etc. Jämten 1937.

²⁸¹ H. Hvarfner, Ett vendeltidsfynd från Härjedalen. Jämten 1958.

²⁸² E. Festin, JLFF tidskr. VI 1916, s. 111 och 119.

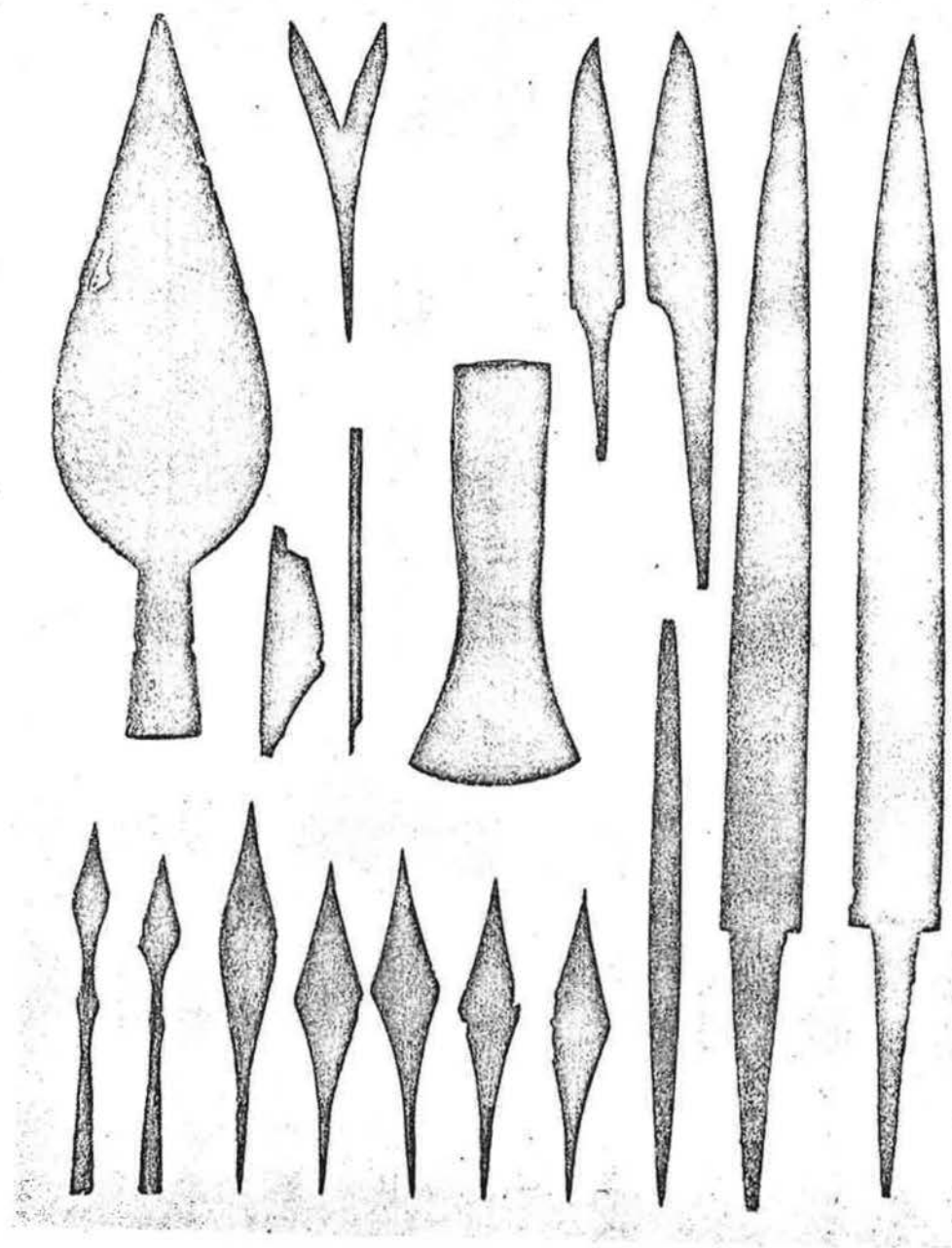

Bild 54. Depåfynd från Rönnåsvadet i Lillhärads socken. Foto Björn Allard, riksantikvarieämbetet, efter Olof Ekberg.

sudalen i Storsjö kapell.²⁸³ Dessa senare fynd äro något yngre och ha en mera skiftande redskapsuppsättning. Förutom föremål med samma funktion som i det först nämnda fyndet finnas småverktyg för träbearbetning samt tänger och hammare för smidesarbeten. I fyndet från Ränningsvallen finns vidare en sax. I Kesudalsfyndet har man fortfarande kvar en tväryxa med holk för skaftet. Smidestekniskt hör den hemma i Norge. Holkyxan, som vi ha belagd i de två andra fynden, är emellertid i Kesudalsfyndet ersatt med en skafthålsyxa med två skafthålsflikar på undersidan, en östskandinavisk typ.²⁸⁴

Fyndet från Ränningsvallen är som så många andra fynd i Härjedalen gjort på en fäbodvall. Det tillvaratogs 1914. De 19 järnföremålen hade hittats tillsammans invid en sten.

Även Kesudalsfyndet skall ha legat samlat på liknande sätt, men synes ha inkommit till museet i Funäsdalen vid två olika tillfällen. Liksom det föregående fyndet kommer även detta från en fäbodvall. Genom dalen går den under medeltiden så betydelsefulla leden »Jämt-Norges vägen».

En rad av föremål i dessa fynd torde ha varit avsedda för jakt och fångst. Fyndsammansättningen är inte ovanlig. Man har funnit liknande på olika håll, som med en vid geografisk begränsning främst tillhör det norska inlandets jaktområden samt Härjedalen och övre Dalarna.²⁸⁵

I fynd av detta slag finner man, att sköld och svärd oftast saknas. Både fyndorter och fyndkombinationer tala för att de stora knivar eller kortsvärd och pilar, som ingå i fynden, ha varit i första hand jaktvapen. Sköld och svärd ha dock inte varit helt okända i Härjedalens gårdar under järnåldern. I Funäsdalens museum förvaras sålunda två långa eneggade svärd av en typ, som är känd både på norsk och svensk sida och kunna vara samtida med de här beskrivna stora fynden.²⁸⁶ I samma museum finnas vidare ett vikingatida tveeggat svärd samt två sköldbucklor.²⁸⁷

²⁸³ P. Olsson, Några uppgifter om fornminnen i Härjedalen, JLFF tidskr. I (1887—1895).

²⁸⁴ H. Hvarfner, Yxa och bila under jämtsk-härjedalsk järnålder. Jämten 1932, s. 122 ff.

²⁸⁵ Jfr B. Høugen, Jaktfunn fra dalbygdens folkvandringstid, Univ. Oldsakssamlings årbok 1930 Oslo 1931, och Åke Fredsjö, Ett förhistoriskt dalafynd, Göteborgs museum Årstryck 1945, s. 90—101.

²⁸⁶ FM 90 och 93.

²⁸⁷ FM 95, 64 och 159.

I samband härmed kan man också nämna två spjutspetsar från samma tid.²⁸⁸

De tre stora fynden från Rönnåsvadet, Ränningsvallen och Kesudalen bestå huvudsakligen av väl utprovad vardagsvara, som inte lämnar stort utrymme åt modets föränderlighet. Detta gäller redan i hög grad de eneggade kortsvärd, som huvudsakligen synas tillhöra vendeltiden, men i Härjedalen och angränsande områden tydligen kunna nå långt in i vikingatiden.²⁸⁹ Förutom i de här nämnda fynden har man påträffat sådana kortsvärd som lösfynd på »högsta fjället» vid Stordörssjön²⁹⁰ och vid Åsanforsen i Ljungan,²⁹¹ där vägen mot övre Ljungadalen går in från Jämtland.

I fynden finnas några föremål, som möjligen kunna dateras till en mera begränsad tid. I fyndet från Ränningsvallen observerar man bl. a. ett spänne, vars flesta motsvarigheter tillhöra 700-talet. Samma tidsställning är man på grund av många paralleller böjd att ge skafthålsyxan i Kesudalsfyndet. I Rönnåsvadsfyndet är det landsspetsen, som är det mest modebetonade och tidskänsliga instrumentet. Exakt sådana spetsar äro funna på skilda håll i både Norge och Sverige. Som exempel kan nämnas en fyndplats som När på Gotland²⁹² och Kvien i Malung i Dalarna.²⁹³ Exempelen äro valda för att belysa föremålsgruppens spridning.

Lansspetsen var nog mer än något annat i denna fyndsamling ägnad att representera ägaren utåt. Säkert var denne lillhärddaling fullt modern för sin tid, kanske snarare för 600-talet än för 700-talet.

Andra föremål i Rönnåsvadsfyndet som t. ex. holkyxan visa, att man i fråga om den enklare vardagsvaran i järn bibehöll redskapsformer, som sedan århundraden voro övergivna i Sydskandinavien ledande områden. I detta avseende utgjorde emellertid hela Norrland ett reliktområde intill dess det mellansvenska

²⁸⁸ FM 62 och 157 (Funäsdalens by).

²⁸⁹ Se s. 110. Jfr även H. Sletting, Nya jernalderfund fra Vestlandet, Bergens Museums Aarbok. 1916—1917, nr 2, s. 76.

²⁹⁰ FM.

²⁹¹ JLM.

²⁹² Per Olsén, Die Saxe von Valsgärde I (1945) Abb. 175.

²⁹³ Fredjö a. a.

inflytandet sätter in med full kraft under vendeltidens senare del. T. o. m. i så exklusiva fyndsammanhang som i 500-talets stormannagård vid Högom i Sundsvall har man efter gravfynden att döma en lokal eftersläpning i fråga om redskaps- och verktygskulturen. Här påträffades två holkyxor av järn, en yx-typ, som redan var ur bruk i de framträdande delar av Norge med vilka paralleller i övrigt kunna dragas genom dessa gravfynd.

Härjedalen har således redan under 600- och 700-talen varit inlemmat i det vidsträckta nordiska kulturområdet. Att knyta landskapet samman med någon bestämd kulturprovins därinom under denna tid är svårt. Vissa detaljer synas emellertid förena landskapet mera med Norge än med Sverige, kanske särskilt landsdelarna söder om Tröndelagen. Här i ansluter sig Härjedalen, vad gäller smidestekniken, till ett vidsträckt område, som är framträdande särskilt under vikingatiden. Söderut falla de västsvenska landskapen och stora delar av Småland inom detta område.

Förutom de tre stora fynden från Rönnåsvadet, Ränningsvallen och Kesudalen är det mycket litet, som kan föras till tiden 600—700. Några fynd skulle kunna läggas till, men de äro av sådan art, att de kunna ligga såväl före som efter i tiden. Hit höra tre ovala eldslagningsstenar.²⁰⁴ Sådana förekomma i andra delar av landet i gravfynd framför allt från tiden 400—600 men kunna ha använts ännu lång tid därefter.²⁰⁵

I läns museet förvaras en spjutspets med blad i treuddig genomskärning.²⁰⁶ Den är försedd med skaftholk. Typen är belagd under folkvandringstiden.²⁰⁷ Den kommer från Östjämmtland. Från samma område komma tre stora pilspetsar med samma genomskärning på bladet.²⁰⁸ De skilja sig dock från den förstnämnda genom att de avslutas med en skafttånge. I det centrala Jämmtland saknas ännu sådana spetsar. Däremot finnas fyra sådana i Funäsdalens museum.²⁰⁹ Typen är även belagd i Trönde-

²⁰⁴ FM 116 och 117, SHM 19159: 7, Fyndorter: Tännäs och Hede.

²⁰⁵ Jfr s. 100 f.

²⁰⁶ JLM u. nr.

²⁰⁷ T. J. Arne a. a. (1914), fig. 341.

²⁰⁸ 3 st. i JLM.

²⁰⁹ FM 2, 43, 87, 89.

lagen och går där in i vikingatiden.³⁰⁰ För en sådan datering talar inte minst tångens anslutning till bladet, som i flera fall helt överensstämmer med vad man är van att finna på vikingatida pilspetsar. Man kan räkna med från folkvandringstiden kvarlevande traditioner i dessa spetsar. T. J. Arne har behandlat liknande, vilka dock synas ha skaftholk och sätter dem in i ett vidsträckt östligt sammanhang.³⁰¹

Det är således relativt få fynd, som kunna föras till Härjedalens äldsta järnålder. Frågan om de antyda, att jägare tillfälligt ha uppehållit sig i området eller om de härröra från en fast bosättning, besvaras möjligen redan genom fyndens sammansättning. Den rikhaltiga redskapsuppsättningen för smide och snickeri synes tala för en mera varaktig bosättning. Tanken vinner stöd, då några av landskapets fornlämningstyper föras in i diskussionen.

De fornlämningar, som kunna vara de äldsta spåren efter en mera fast järnåldersbosättning i Härjedalen, äro icke särskilt iögonfallande. Det dröjde därför länge, innan de första observerades. De ha hittills så gott som endast påträffats i vad man med ett norskt uttryck skulle kalla »flatbygdene». De ansluta sig till en numera relativt välkänd typ av fornlämningar, som Gustaf Hallström har kallat »norrländska skogsrosen».³⁰² De ligga oftast sammanförda i täta fält på en udde eller ett näs, som varken behöver vara högt eller särskilt framträdande. Gravformerna äro skiftande men alltid relativt obetydliga. Stora avstånd mellan fornlämningarna förekomma inte här. Det är eljest mycket vanligt på Norrlands höggravfält.³⁰³

Det hittills största kända gravfältet av denna typ låg vid sjön Lossen i Tännäs.³⁰⁴ Det täckte hela Smalnäset, som sticker ut från sjöns norra strand. Trakten är i nutiden helt skogbevuxen, och så långt man vet tillbaka, har området saknat fast bosättning. Spår av odlingar ha ej iakttagits i grannskapet. Omkring

³⁰⁰ Jfr Rygh 546.

³⁰¹ Jfr T. J. Arne, *Orient* (1914), s. 202 f. fig. 341 b. På norska sidan ha sådana hittats bl. a. på Petrusvollen, Tudal S. Selbu pgd. Trondheims M 16288.

³⁰² Se bl. a. Hallström (1931). Den tidigaste järnåldern i Dalarna. Dalarnas hemb.b., s. 77 ff.

³⁰³ Jfr Hvarfner, *Fångstmän* (1937), s. 76.

³⁰⁴ H. Hvarfner, *Rapport över kulturhistoriska undersökningar vid Lossen 1954—1960*, II ATA. Se även Janson-Hvarfner a. a. s. 17.

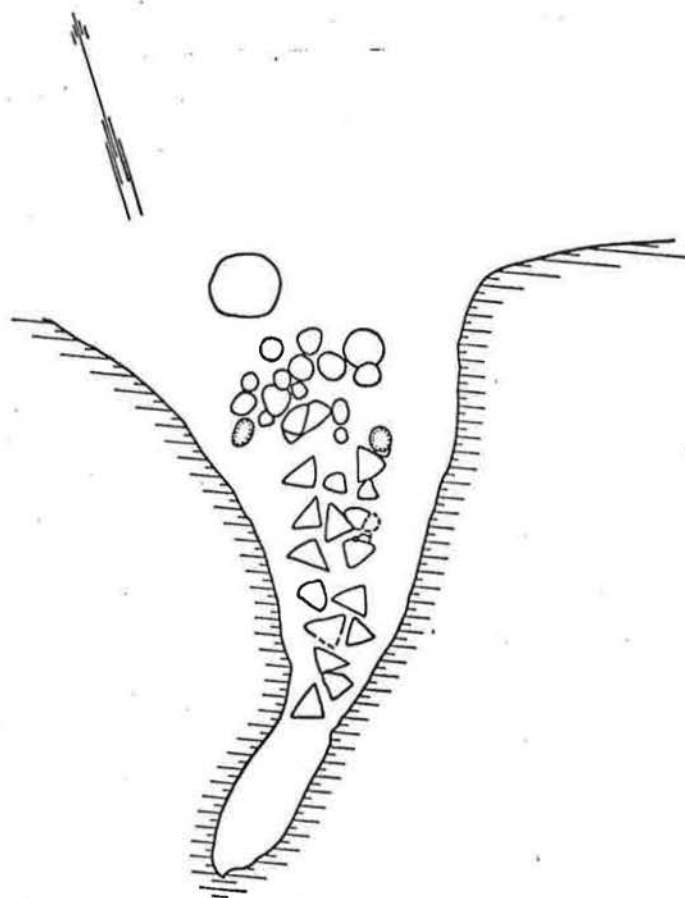

Bild 55. Karta över gravfältet på Smalnäset vid sjön Lossen. Skala 1: 1000.

en km sydväst om gravfältet undersöktes 1960 en liknande ensamliggande grav.

Gravarna voro, då de påträffades 1955, ytterst svåra att se. Endast några resta hörnstenar och otydliga kantkedjor antydde deras förekomst. Man kunde skönja 8 gravar. Efter avtorvning visade det sig att antalet uppgick till 36.

Gravarna utgjordes av runda och tresidiga stensättningar. De runda voro helt begränsade till gravfältets högst belägna norra hälft. De lågo mycket trångt och skuro stundom in över varandra. En del hade skadats vid anläggandet av nya. Flera hade

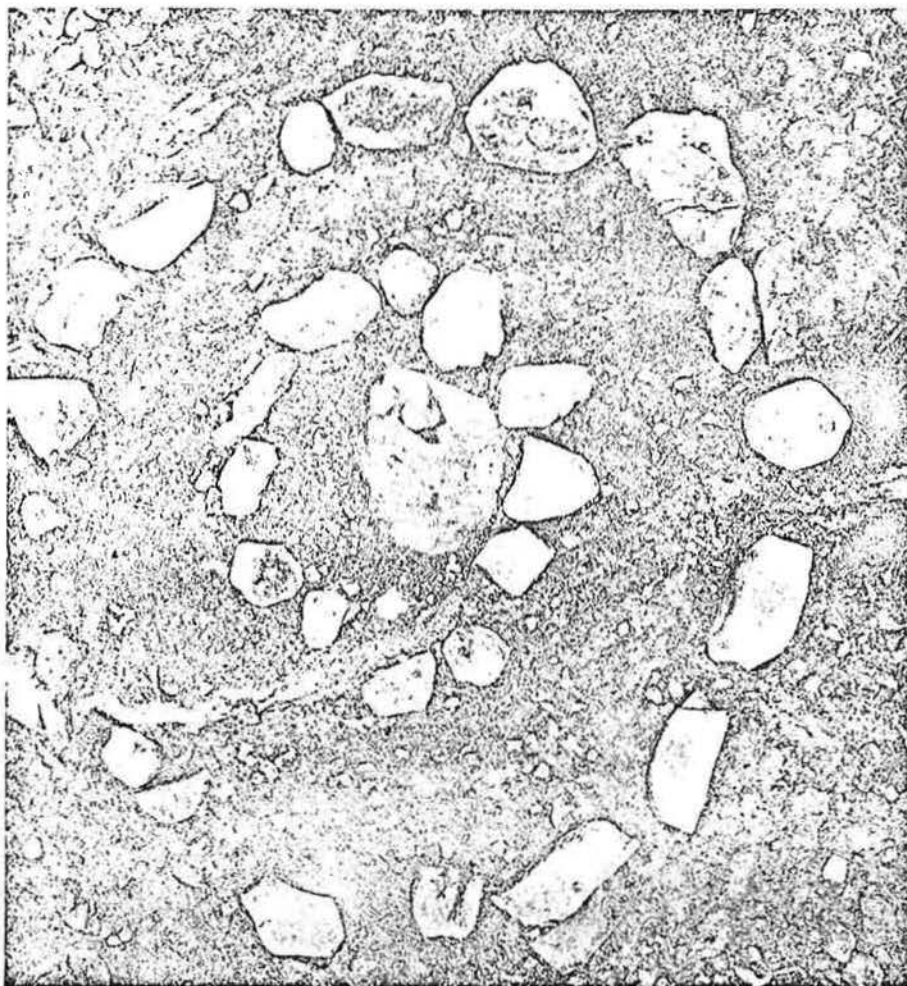

Bild 56. Avtorvad stensättning på gravfältet vid Lossen. Foto Olof Ekberg, riksantikvarieämbetet.

efter avtorvningen en tydlig kantkedja; andra åter voro helt obegränsade och täckta av oregelbundna stenflak. Några hade en eller två klumpstenar i mitten. Samtliga dessa gravar voro helt osynliga före avtorvningen. Södra hälften av gravfältet upptogs uteslutande av tresidiga stensättningar, som ofta hade markerad kantkedja och stundom resta stenar i hörnen.

De runda gravarna voro 2—7 m i diam. De tresidiga gravarna hade i regel 2—5 m långa raka sidor. Samtliga voro brandgra-

var. Endast i norra hälften av gravfältet, i de runda gravarna, voro benen bevarade. De lågo alltid samlade och voro obetydligt nedgrävda i markytan. Oftast lågo de helt fria i anslutning till någon jordfast sten och täckta av en häll. I några fall, särskilt i nordligaste delen av fältet, funnos rester av hartstätning till fyrsidiga kärl, vari benen hade förvarats. Icke i något fall förekom brandflak i gravarna.

Fynden på detta gravfält äro tyvärr mycket obetydliga men sedda i samband med fynd ur andra liknande miljöer av utomordentligt intresse.

Runda och ovala hartstätningar förekomma i en stor mängd gravar framförallt under den äldre järnåldern och anses ha utgjort tätningslister i svepta bark- eller träkärl.³⁰⁵ Vilken ålder man än vill sätta på Lossengravarna, så är det uppenbart, att bruket av hartstätningar — vid en jämförelse med fynd från andra miljöer — är en relativt ålderdomlig företeelse. Lossengravfältets hartstätningar avvika emellertid på ett avgjort sätt från tidigare kända. De äro som nämnts samtliga från fyrkantig. Ett fyrkantigt hartstätat kärl, men av allt att döma betydligt större, känner man i ett exemplar från gravfältet vid Barkarby utanför Stockholm.³⁰⁶ Något säkert bidrag till dateringen ger dock inte detta fynd. Ej heller de två små 7 resp. 10 mm diam bronsspiraler, som hittades i grav nr 18, äro ägnade att skingra dunklet över Lossengravfältet.

Andra fynd, som mera förbrylla än förklara, utgöras av de avslag och stenartefakter, som påträffades i tre av gravarna. I grav nr 16, en tresidig stensättning, som låg mitt på gravfältet, hittades omedelbart under markytan och invid en oregelbunden samling brända ben spetspartiet av en spjutspets av strimmig rödskiffer samt ett avslag av grå kvartsit. I grav nr 31 fanns ett avslag av gråvit kvartsit invid en samling brända djurben, som visserligen lågo inom den tresidiga stensättningen men utan samband med gravgömmen.

Då hela udden undersöktes systematiskt, kan man med säkerhet säga, att här inte finns någon stenåldersboplats. Man kan dock

³⁰⁵ Se J. Granlund, Hartstätningar till svepta kärl under äldre järnåldern. Fv 1939, s. 257 ff. Jfr även samme förf., Träkärl i svepteknik (1940), s. 34 ff.

³⁰⁶ W. Holmquist, Gravfältet vid Barkarby. Antikvariskt arkiv 5. KVHAA (1956), s. 41.

Bild 57. Tännäs kyrkby är bland de äldsta i Härjedalen. Foto Olof Ekberg, riksantikvarieämbetet.

inte av den anledningen utesluta, att dessa stenfynd kunna ha tappats på platsen före gravläggningarna. Det verkar dock otroligt, att de med stenfynd förbundna djurbenen skulle ha kunnat ligga kvar orubbade vid gravens uppförande.

Fynden komma emellertid måhända i en annan dager, då man tar grav nr 23 i beaktande. Även här är det fråga om en tresidigstensättning. Denna har väl markerad kantkedja och resta hörnstenar. Den låg på åschrönet av Smalnäset. Åsen höjde sig upp genom kantstenarna och ersatte i viss mån fyllningen i graven. I dess mitt var en grop, 1,2 m i diam och 0,2 m djup. Överst i gropan påträffades 3,5 kg djurben, sannolikt älg- eller renben, samt trärester. I anslutning därtill hittades också ett förarbete till skrapa av kvartsitisk bergart. Under de obrända djurbenen lågo 170 g brända människoben. Fyndens lägsta nivå var 0,6 m. Djurbenen lågo ca 0,4 m under markytan och under en liten håll. Detta gravfynd visar, att stenskrapan var i bruk antingen

samtidigt eller efter det att denna grav anlades. Vi ha således här ett bevis på en förlängd stenålder, som främst visar sig i att man håller kvar bruket av den nordliga stenålderns enklaste redskap, skrapan.

Här som på andra håll med sena stenåldersfynd kan man ana, att den gamla stentekniken är på väg att dö ut. Redskapens kvalitet är låg. I detta sammanhang kan nämnas, att en utgrävd strandboplatz vid samma sjö som gravfältet nästan uteslutande gav kvartsskrapor som fynd.³⁰⁷

Fynd av stenartefakter i »skogsrösen» är inte en unik företeelse. I likartad miljö ha sådana påträffats på ett gravfält vid Horrmundsjön i Dalarna i Transtrands socken.³⁰⁸

Gravar och gravfält, som till läge och typ likna de på Smalnäset vid Lossen, finnas inom ett vidsträckt område i nutida glesbygder i södra Norrland och Dalarna. Exempel på sådana platser utgöra fynd från Bysjön i Haverö i Medelpad, Backnorholmen i Revsundsjön och Örviken vid Tisjön i Malung. De ligga oftast vid stränder, på uddar eller holmar bildade av moränryggar och bestå av tätt liggande små stensättningar. Även om formerna kunna växla något, äro de som regel byggda av ganska grovt stenmaterial samt ha de brända benen väl samlade. Däri ansluta sig dessa gravar till gravskicket i mera centrala bygder framför allt under folkvandringstiden, även om daterande fynd sällan finnas i gravarna. Det är möjligt, att gravtypen har använts långt efter folkvandringstiden inom skogsrösenas område. Av allt att döma förekomma de i betydligt större antal, än vad man vanligen föreställer sig. De äro svåra att upptäcka även vid systematisk inventering. Många gånger är det också helt omöjligt även för en erfaren arkeolog att utan grävning med säkerhet avgöra, om utpekade företeelser i terrängen antyda förekomsten av ett sådant gravfält eller ej. Det är rimligt att tänka sig, att gravtypen har levat kvar i vissa trakter den förhistoriska tiden ut.

Inom Härjedalen finnas från många olika håll uppgifter, som peka på förekomsten av gravfält. De flesta ha dock ännu inte kunnat kontrolleras. Ett sådant gravfält torde emellertid ha legat vid Orrmosjön i Lillhärdal på udden innanför Huckerhol-

³⁰⁷ Hvarfner, Rapport I. Jfr not 304.

³⁰⁸ Se Janson-Hvarfner a. a. (1960), s. 25.

men.³⁰⁰ Det bestod av 7—10 låga, runda »rösen», som voro 5—7 m i diam. Det lär ha förstörts helt i samband med vägbygge och sjöns reglering. Uppgiften är av särskilt intresse, sedan fyndet från Rönnåsvadet har tillkommit. Peter Olsson talar om »ättehögar» i Lillhärjedalen men har sannolikt inte menat dessa gravar, en gravtyp, som han av allt att döma icke kände till, utan en senare mera markerad fornlämningsstyp. Liknande gravar som vid Lossen kunna vidare finnas i Hede kyrkby, vid Övre Grundsjön och vid Särvsjö³¹⁰ i Hede socken, på en udde i Storsjön³¹¹ och i Skärkdalen³¹² i Storsjö kapell m. fl. platser.

Inom Härjedalen synes förekomma ytterligare en gravtyp. Den är närmast att jämföra med de kallmurade hällkistor, som äro kända i Norge, särskilt i Östfold. Två sådana finnas vid Storsjön.³¹³ Som en sådan kan man möjligen också tolka en avsides belägen grav en mil västsydväst om Högvådens by nära Tuvtjärn.³¹⁴

Till skillnad från förhållandena i många andra delar av landet är det i Härjedalen möjligt att peka på en boplats, som kan hänga samman med dessa tidiga gravfält. Anledningen till denna förmodan är fynd av keramik magrad med täljsten. Keramiken kan i detta fall ha motsvarigheter i norska fynd daterade till järnåldern. Fyndplatsen ligger på en i sen tid upptagen fäbod söder om Storsjön, Grönviksvallen.³¹⁵ En boplats från Härjedalens tidigare järnålder kan också finnas vid Kvarnbäcken i Tännäs.³¹⁶

De sparsamma fynden från Härjedalen, som ha redovisats ovan, ge vid handen, att det har funnits fast bosättning i landskapet åtminstone från 600-talet. Ahnlund har fördelat de fem-

³⁰⁰ E. Fæstlin, JLFF tidskr. VI (1916), s. 110 f. Hülphers (1775): Vid Ormosjön skal för någon tid sedan, wara funnit et owanligt stort menniskoben . . .

³¹⁰ Uppgift genom Einar Granberg, 1482, år 1927 ULMA. Från gravfältet kommer möjligen ett par föremål insamlade av Knut Tinnberg 1939 (spik och bandformig bronsbit. JLM 16436).

³¹¹ Om gravar vid Storsjö, se Olof Jansson, ATA.

³¹² Medd. av J. O. A. Skugge, ATA.

³¹³ Fotograferade av G. Hallström 1924, ATA. Se även Riksantikvarieämbetets inventering 1958.

³¹⁴ Olof Jansson, undersökn. 1937, ATA.

³¹⁵ ATA.

³¹⁶ Fynd av ben, järnslag och bronsfragment inl. gm. Knut Tinnberg. JLM 16434. Jfr även ett boplatshfynd JLM 16435 från Gästgivaregården i Tännäs.

ton generationerna i landskapets stamsägen på tiden omkring 840—1270.³¹⁷ De räcka således inte till för att täcka Härjedalens järnålder, men tangerar icke desto mindre ett intressant brytningsskede i landskapets järnålder. Detta inledes med en ny gravtyp, högen med fotränna.

Det är möjligt, att en del av de ålderdomliga gravarna, äro äldre än från 600-talet. Mera sannolikt är det, att detta gravskick har hållit sig kvar långt in i vikingatiden och kanske i det nu så dunkla sydöstra Härjedalen varit nästan allena rådande (se sid. 148). Det skulle förklara, varför denna del av landskapet inte kan urskiljas under förhistorisk tid annat än sporadiskt. Till de märkligare fyndorterna från denna tid hör Särvsjö by. Där har man funnit knivar, pilspetsar, hästskor m. m.³¹⁸ Särvsjöfyndet härrör troligen från ett ödesböle. Fynden äro knappast äldre än från vikingatidens slut eller medeltidens början men få ett särskilt intresse i detta sammanhang genom de tidigare nämnda uppgifterna om gravar vid Särvsjön. Den under vikingatiden uppträdande högen med fotränna förekommer relativt sparsamt. Detta kan tyda på att den inte blev gemene mans grav utan att en del av gårdsfolket fick nöja sig med enklare monument.

Jordhögen med fotränna är den gravform, som Peter Olsson kallar »ättehög». Inte endast i uppbyggnad utan även i läge skiljer den sig från de gravtyper, som tidigare ha beskrivits.

Redan de sena 700-talsfynden från Ränningsvallen och Kesudalen antyda, att fjällbygder hålla på att bildas. Det är inte längre fråga om bebyggelse nere vid vattendragen och sjöarna i skogslandet. T. o. m. fjällbjörkens område med de frodiga fjällslutningarna tages nu i besittning. Kontrasten är stark vid en jämförelse med skogsrösen på de magra, torra moränkullarna. Detta skulle kunna tyda på en förändring i hushållningen. Fiske, jakt, järnframställning och kanske åkerbruk verka ha fått en ny komponent: boskapsskötsel med ett utbyggt fäbodväsende. Det är där den härjedalska bebyggelsesägnen börjar.

Senast under 700-talet har övre Ljungadalen tagits i anspråk av en fastboende befolkning. Fyndet från Kesudalens fäbodaviser, att bygd är på framväxt. Dess både om norska och svenska

³¹⁷ N. Ahnlund (1948), s. 51.

³¹⁸ FM.

inslag erinrande fyndsammansättning antyder redan vid denna tid den gamla handelsled, som längs Ljungadalen gick över Nedalen till Trondheim. De flesta kända fornlämningarna ligga inom bytåkten till Ljungadalens by. Här avtecknade Nils Månsson Mandelgren under sin resa i Härjedalen 1869 två grupper av gravhögar, den ena belågen västerut i byn, den andra vid Kvarnbåcken österut i byn.³¹⁰ »Åttehögarna» omnåmnas senare i Peter Olssons redogörelse jämte en uppgift om 10—14 husgrunder, som ligga i anslutning till det ena gravfåltet.³²⁰ Gravarna synas ligga i tre grupper på ganska stort avstånd. Man frågar sig, om det inte här är fråga om gårdsgravfålt knutna till tre olika gårdar inom bytåkten. Av dessa skulle således endast den ena gårdens hustomter vara bevarade. Är tolkningen riktig antyder den, att Ljungadalens by under vikingatiden har haft ett utseende och en organisation, som bör svara mot vad Sigurd Erixon har visat gållde för byar i Härjedalen, nämligen sårhågnade gårdar.³²¹

Gravhögarna åro relativt stora, 4—8 m i diam och försedda med mycket kraftiga fotrånnor. De synas vara helt byggda av den fina mosand på vilken de ligga.

Ingen av dessa fornlåmningar har undersåkts. De flesta ha dock efter skador att döma plundrats. En del fynd, som sågas hårråra från dessa gravar, finnas både i lårsmuseet³²² och museet i Funåsdaen.³²³ Fynden utgåras fråmst av pilspetsar.

Ljungan har från grånsen mellan Medelpad och Jåmtland ett ganska trångt och stenigt lopp in mot sina kållområden. Naturen har inte gynnat uppkomsten av stårrer byar. Grånsen mellan Jåmtland och Hårjedalen går mycket långt upp och nära Storsjån, där dalgången breder ut sig och sedan stenåldern har lockat till mer eller mindre fast bosåttning.

Storsjån kapellag råknades tidigt under Hede men uppges åven ha besåkts av präster från Undersåker i Jåmtland.³²⁴ Förbindelsen gick då åver Ottsjån, där man vet, att åtminstone medeltida

³¹⁰ Lunds Universitets konstmusei arkiv, *Mandelgren*, 5: I.

³²⁰ P. Olsson, Minne från Hårjedådalens forntid. JLFF tidskr. I.

³²¹ S. Erixon, Svenska byar (1960).

³²² JLM 16433: ben, jårnslag och kol, gm Knut Tinnberg 1939.

³²³ FM 3 lansettformiga pilspetsar och jårnfragment.

³²⁴ Jfr *Håilpers* (1775), s. 55.

bygd fanns,³²⁵ och vidare in över fjällvärlden genom Lunndörren. Något sydöst om Lunndörren ligger strax söder om landskapsgränsen den lilla byn Tossåsen 790 m över havet. Här uppe alldeles under Tossåsfjällen skall en gravhög finnas. Från platsen kommer också ett vackert spänne från vikingatiden.³²⁶

Fynd och fornlämningar visa således, att övre Ljungadalen har haft en fast bosättning, sannolikt kontinuerlig, alltsedan vikingatiden eller möjligen sedan vendeltidens slut. Vid Storsjön kan den vara avsevärt äldre.

Kolonisationen hade nått långt in i fjällvärlden också i Ljusnans dalgång. Man kan spåra en fast bosättning under vikingatiden i Bruksvallarna, Funäsdalen, Ljusnedal, Mittådalen, Tännadalen m. fl. platser. På grund av de hittills gjorda fynden måste det område, som i nutiden bildar Funäsdalens by, sägas vara det mest intressanta.

Som tidigare har framhållits, är Funäsdalen känt såsom en by sedan 1500-talet. Byn hör till de som först blevo karterade i Härjedalen.³²⁷ Det skedde redan år 1688, under det att många av landskapets storbyar inte kommo att kartläggas förrän i samband med laga skifte vid 1800-talets mitt eller senare hälft. Byns nyttjandeområde sträcker sig från Funäsdalssjön längs västra sidan av Ljusnan upp mot Skenörsfjället och Skarvarna. Inom detta område finnas flera fornlämningar belägna på fäbodvallar eller f. d. fäbodvallar under Funäsdalen. Med kännedom om en existerande samtidig förhistorisk bebyggelse i övriga byar i området måste man räkna med att byns nyttjandeområde var fixerat redan under förhistorisk tid.

Inom själva Funäsdalens bytäkt ha ännu inga fasta fornlämningar från järnåldern påträffats.³²⁸ Däremot ha sådana kommit från de närmast belägna fäbodvallarna. I samtliga fall är det då fråga om fynd från den nu behandlade delen av järnåldern. På den 5 km avlägsna Vivallen, har man funnit gravar under flat mark.³²⁹ På den något högre upp belägna Ruvallen har man

³²⁵ Jfr JHD 118 (1943).

³²⁶ JLM 9050.

³²⁷ *Sigurd Erixon* (1960) Svenska byar, s. 1. f.

³²⁸ Ett järnspjut är funnet väster om byn, Rygh 523. *P. Olsson* i brev 14.11 1896 ATA. Se JLFF tidskr. II, s. 115.

³²⁹ Vivallen var till 1898 fäbod under Funäsdalen.

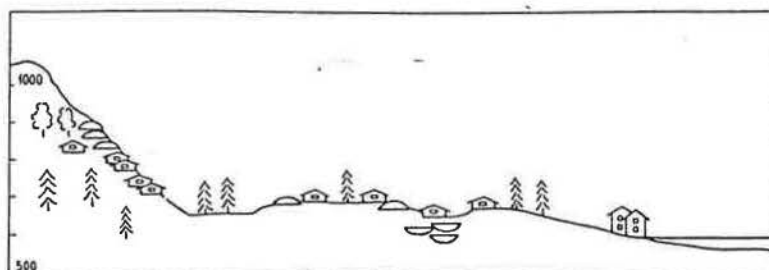

Bild 58. Nivåprofil över Funäsdalens bys mark. På Ramundbergets sluttning i fjällbjörksregionen ligga Össjödalen's fäbodar, något lägre och i barrskogsregionen Ruvallens fäbodar. På båda dessa fäbodar finnas gravhögar. Nära Ruvallen ligger Vivallen med flatmarksgravar. Längst ner vid sjön ligger Funäsdalens bytäkt.

påträffat gravhögar. Sådana äro också kända från Flon söder om Ljusnan. Det utan tvekan märkligaste läget ha några högar högt upp i Össjödalen nära Bruksvallarna, 800—900 m över havet.³³⁰ Där ligga på sluttningarna av Ramundberget grupper av gravar på 100 till 200 meters avstånd från varandra. Till utseendet överensstämma dessa fornlämningar helt med gravarna vid Ljungadalen. Liksom dessa synas de ha plundrats. I närheten av två av gravgrupperna rinna källor upp. Fyndrikast och på sitt sätt märkligast bland de här nämnda platserna är Vivallen, som ligger omkring 650 m över havet i en delvis hedartad terräng. Till omkring 1898 utgjorde Vivallen vår- och höstfäbod under Funäsdalens by. Vid arbete på gårdstunet till den förutvarande fäbodvallen påträffades 1909 en del fornfynd, som år 1913 ledde till utgrävningar av gårdstomten. Undersökningarna utfördes av antikvarien Gustaf Hallström.³³¹ Här fann man mellan boningshus och fähus närmare tjugo gravar samt på något större avstånd öster om boningshuset ännu en grav. Flera kunna finnas. De undersökta fornlämningarna utgjordes av gravar under flat mark, de flesta på hedniskt sätt orienterade i norr—söder. Endast en var orienterad i öster—väster. De flesta gravarna lågo på närmare en meters djup, vilket tyder på att de endast kunna ha grävts under den helt tjälfria tiden av året.

³³⁰ Jfr Rannsakningar (1960), s. 247, med uppgifter om flera av dessa gravhögar 1685. Se även P. Olsson a. a.

³³¹ G. Hallström, Gravfältet på Vivallen i Funäsdalen. Fornvårdaren VIII: 4, 1944.

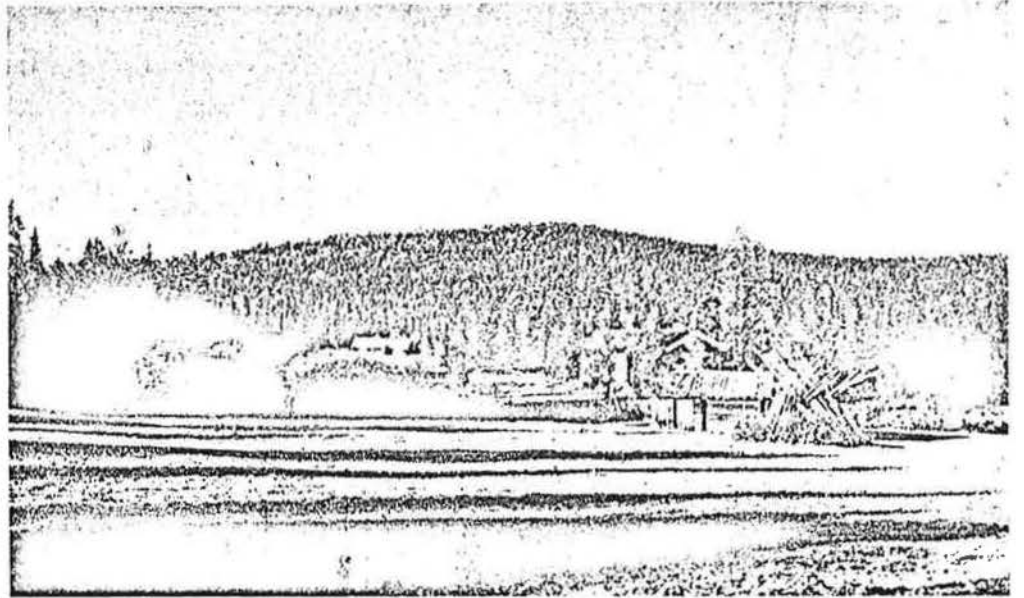

Bild 59. Utsikt över Vivalen. På gårdsplanen framför mangårdsbyggnaden undersökte G. Hallström 18 skelettgravar från 1000-talet. Foto Harald Hvarfner, riksantikvarieämbetet.

Såvitt man vet, voro gravarna inte särskilt utmärkta ovan jord, då gårdsplanen tilljämnades. Vid anläggandet måste de på något sätt ha markerats, då de lågo väl ordnade i rad sida vid sida.

Förutom gravfynd från vikingatiden finns från landskapet en förhållandevis stor mängd lösfynd. Dessa bestå framförallt av pilspetsar av olika typer. Vanligast äro de tunna lansettformiga,³³² som även kunna förekomma i vendeltida fynd. Därjämte finnas spetsar med närmast romboid bladform som t. ex. på Vivalen, som först kunna beläggas under 1000-talet och sannolikt gå en lång bit in i medeltiden.³³³ Dessa pilspetsar förekomma i en gles spridning över hela landskapet. Fynden utgöras sannolikt till största delen av i skogar och på fjäll bortskjutna pilar.

Gravfyndens sammansättning visar på en nära samhörighet

³³² Linsäll sn, JLM 11638, Sveg, Vinkvarn, Priv. ägo. Lillhärdal, Kyrklagen JLM 12911. Storsjö sn, Ljungadalen Funäsdalen M, 3 st.

³³³ En sådan är funnen i ett förstört »röse» i Linsells kyrklag, (SHM 16633).

med gravseden i Norge, där redskap och verktyg av järn utgöra ett vanligt inslag i gravarna. Detta förhållande skärper skillnaden emellan den i området nya gravtypen och de nästan helt fyndtomma skogsrösen. Där medger fyndtomheten, att paralleller dragas med fornlämningar i bygder öster och sydöst om Härjedalen.

Skicket att begrava de döda obrända under flat mark kan möjligen ha kommit i bruk under 900-talet. En yxa i grav 20 på Vivallen hör mera hemma i detta århundrade. En retardering kan dock inte uteslutas. Under alla omständigheter vet man, att gravfältet på Vivallen har använts under 1000-talet. Mynt, som ha präglats någon gång under tiden 1060—1070, visa, att de centralt liggande gravarna ha anlagts efter denna tid. Det är sannolikt, att gravfältet har använts avsevärt längre.

Gravfynden från Vivallen visa, att de förbindelser, varom medeltidens pilgrimsvägar berätta, redan då voro öppnade. Man finner norska inslag i gravarnas föremålsbestånd, t. ex. de ovan nämnda mynten, som tillhöra Harald Hårdrådes sista regeringstid eller början av hans söners. Det som framförallt är iögonfallande, är emellertid det öst- och mellansvenska inslaget samt föremål, som sammanhånga med detta områdes då vidsträckta östliga handelsförbindelse. Här kunna endast en del antydast.

Sålunda finner man bl. a. de till östsvenskt vikingatida drätskick hörande ringspännena i gravarna 5 och 14/15. Dessa med upprullade ändar försedda spännen ha en utpräglad östlig utbredning och torde framförallt tillhöra 900-talet.³³⁴ Om samma förbindelsevägar men om avlägsnare ursprung talar en serie små beslag i den fyndrikaste graven nr 9.³³⁵ De komma från Orienten.

Förbindelserna utåt synas ha varit synnerligen livliga under 900- och främst 1000-talet. Den tidens bönder ha stått i kontakt men centrala norska och svenska bygder. Vivallen ligger dock inte direkt efter den gamla pilgrimsleden, som ju följde Ljusnans dalgång, och där gravar också finnas. Även om det sydöstliga inslaget synes dominera, får det inte överbetonas, ty vi finna under medeltiden Härjedalen lagt under Trondheims ärkestift.

³³⁴ H. Thålin, Ringspännena etc. i Kulturhist. studier tillägn. Nils Aberg (1938), s. 164.

³³⁵ T. J. Arne a. a. (1914), fig. 195—196.

De öst-västliga förbindelser, som man kan se avspeglade i de 1000-åriga gravfynden från Vivallen, leda i tankarna härjedalingarnas av allt att döma urgamla transiteringshandel med t. ex. sill från Norge till Hälsingland och hälsingelin till den norska kustbefolkningen. Den härjedalska bonden har nog från äldsta tider även varit en handelsman, och då icke minst med egna produkter, järn och skinn.

Även om landskapets vidsträckta förbindelser under vikingatiden äro av intresse, är det dock framför allt bygdens utbredning som fängslar. Gravhögarnas märkliga läge långt uppe mot fjällen är sådant, att varken fiske eller jakt kunna förklara men väl en utvecklad fäboddrift. Gravarna ligga invid ännu använda sätrar men så högt, 800—900 m, att det sällan har varit tal om att föra djuren i vall dit förrän under hög- och sensommar. Under denna årstid måste också gravhögarna ha byggts, då tjälen i jorden eljest har hindrat. På denna höga nivå kan man endast förutsätta säsongvistelse. Kan då de likaledes på fäbodar liggande högarna på t. ex. Ruvallen och flatmarksgravarna på Vivallen härröra från vår- och höstsätrar och var i så fall Funäsdalens by då som under historisk tid vinterkvarter i en by, där fornlämningarnas läge på olika nivåer ge ännu brukade fäbodar en plats i avlägsna tidsåldrar?

Gravhögar med liknande läge äro kända upp efter Tänn dalen, där högar finnas t. ex. på Hamravallen ca 800 m över havet.

I ett utvecklat mångfäbodssystem har man ofta kunnat iakttaga, att värdet av de olika stationerna är mera jämnt. Vinterbo-platsen har då ännu inte framstått som den viktigaste. Det skulle också kunna vara en förklaring till att fornlämningar i Härjedalen mindre ofta synes förekomma på byarnas hemtakter.

Är ovanstående tolkning av vikingatidens kolonisation riktig, skulle det innebära, att vi under vendeltiden ha haft ett tvåfäbodssystem utvecklat i Härjedalen.

För den som har haft tillfälle att se järnålderns fornlämningar och fynd i skogs- och fjällområdena både i Härjedalen och i norra Jämtland och Ångermanland samt Lappland, står det klart, att det i vissa avseenden föreligger en stor skillnad mellan dessa områden. Man rör sig i båda fallen i trakter, som nu ligga inom lapparnas renbetesområden.

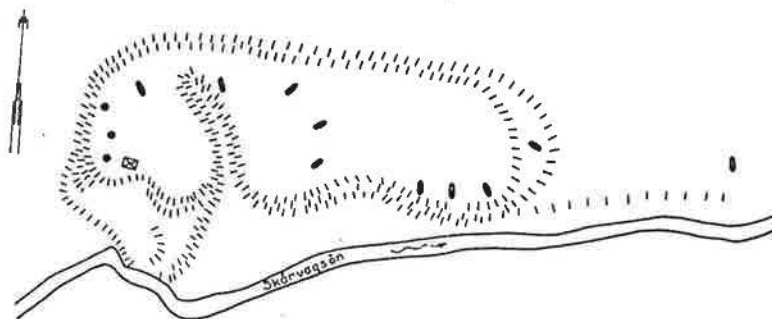

Bild 60. Fångstgropssystem i Skärkdalen i Storsjö socken. Uppmätt av J. O. A. Skugge 1960.

I ett annat sammanhang har visats, att nordiska järnåldersfynd i t. ex. Åsele lappmark ha gjorts i en miljö, som torde vara lapsk. Så är fallet med ett gravfynd på Vardofjäll och ett depotfynd vid Girisjön, båda i Vilhelmina socken.³³⁶ Därmed skulle lapsk järnålderskultur träda oss till mötes dock utan egna, urskiljbara fornsaker. I Åsele lappmarks sparsamma fyndbestånd från vendedtid och vikingatid är detta karakteristiskt. I Härjedalen saknas en motsvarighet härtill helt.

I Härjedalen finns varken i fynd eller fornlämningar något, som kan antyda, att lapska renskötare befunno sig i landskapet under förhistorisk tid. Bland tidigare älg- och renjägare i Härjedalen kunna de icke heller urskiljas som etnisk grupp. De förekommande fångstgropssystemen kunna lika väl här som på andra håll ha använts av andra än lappar.³³⁷ Även om groparna äro glömda, har man länge på annat sätt jagat ren i Härjedalen.³³⁸

De renskötande lapparnas besittningstagande av de härjedalska renbetesmarkerna försiggick inte störningsfritt i de trakter, där bönder hade haft sätrar och gårdsbruk sedan 1000 år. Ännu är emellertid mycket oklart och olöst i frågan om renskötarnas första uppträdande. Så sent som 1741 upplästes t. ex. i Tännäs kyrka en kungörelse, som förbjöd lapparna att med sina renar uppehålla

³³⁶ H. Hvarfner, *Fångstmän* (1957), s. 83.

³³⁷ Jfr *Manker*, *Fångstgropar och stalotomter* (1960), s. 212 f.

³³⁸ Jfr *Hülphers* (1775), s. 31 och 60.

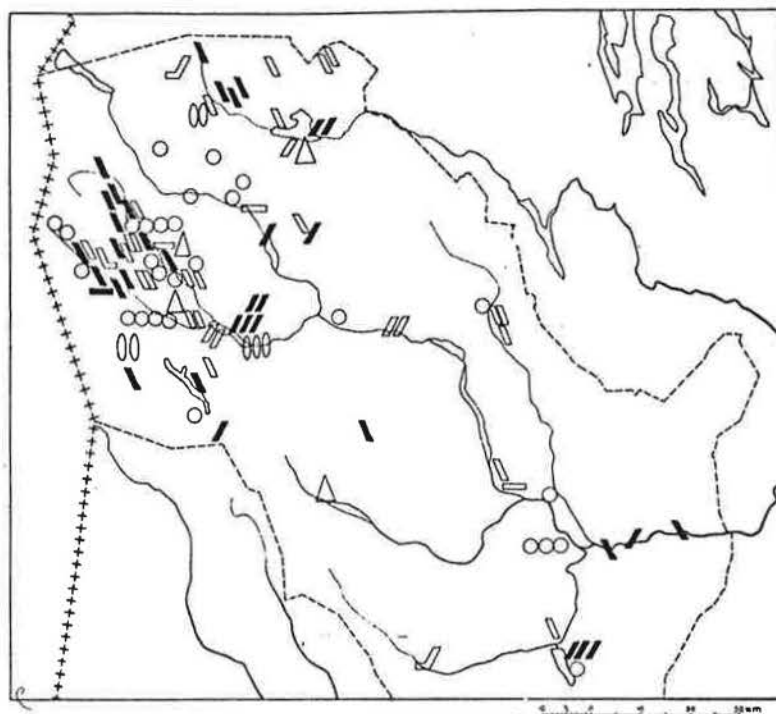

Bild 61. Karta över fynd och fornlämningar i Härjedalen.

sig på Tännäs marker och fjäll.³³⁰ Men detta förhållande utesluter inte, att lapparna kunna ha funnits där tidigare.

I diskussionen om lapparnas första uppträdande måste man hela tiden noga särskilja två grupper. Den första utgöres av de renskötande lapparna, som genom sin förvärvskälla klart utskilja sig, trots att de bland lapparna utgöra en minoritet. Den andra omfattar de mera bofasta lapparna, som livnära sig på jakt och fiske och kanske också i någon mån jordbruk. I nordligare delar av landet kunna de ännu urskiljas. En sådan befolkning kan länge ha funnits i Härjedalen utan att dock framträda särskilt och för att slutligen gå upp i eller låta sig identifieras med en befolkning, som under historisk tid helt eller delvis innehar landskapet.

Sammanfattningsvis kan för närvarande följande sägas om Härjedalens järnålder. Den sönderfaller i två delar. En markerad

³³⁰ ULMA 19284.

förändring i gravskick och gravtyper kan utgöra en tidsgräns men kan möjligen också vara mera lokal och hänga samman med förändringar i näringslivet i landskapets nordvästra delar. De äldsta daterbara fynden tillhöra 600- och 700-talen, men det är möjligt, att vissa gravar äro äldre. Man finner vid denna tid, att landskapet ingår i ett stort skogs- och fjällområde, som i sin helhet är utnyttjat i en järnålderns glesbygd. Dess karaktär återspeglas sannolikt i senare tiders härjedalska bågs katt. Jaktfynd och skogsrösen äro utmärkande för detta område. Det omfattar i huvudsak Härjedalen och norra Dalarna samt områden i Medelpad, Hälsingland och möjligen också delar av Värmland.

Det är möjligt, att en del av den första bosättningen berodde på förekomsten av myrmalm. Denna kan vid sidan av skinn redan under förhistorisk tid ha varit en viktig handelsvara. Området kan både i fråga om skinn och järn ha utgjort det viktiga uppland, som möjliggjorde stora ekonomiska uppsving i mera centrala och tätbefolkade områden, mellan vilka tyngdpunkten har förskjutits tid efter annan.

Den andra fasen i Härjedalens järnålder inträffade kanske redan under 700-talet. Till fiske och jakt och järnutvinning kommer då en näringsgren, som givetvis kan ha funnits tidigare, men som först nu når sin fulla utveckling, nämligen fäbodbruket. Detta sätter ännu i dag sin prägel på det härjedalska kulturlandskapet.

De äldsta fynden från landskapet stödja den åsikten, att förbindelserna ut mot andra landsdelar och marknader i första hand ha gått mot sydväst. Framför allt har man sökt sig till Glämdalen. Ännu i sen tid ser man spår härav. Särna och Idre i Dalarna räknades ända in på 1600-talet till Hamars stift. Dit kan också Lillhärdal hört i äldre tid.

Redan på 700-talet kan åtminstone leden längs Ljungan mot Tröndelagen ha varit öppen. Under vikingatiden äro så gott som alla de medeltida pilgrimsvägarna markerade genom fynd, som klart visa på en öst-västlig handel. Det är möjligt, att det är från denna tid, som landskapet får en så stark orientering mot Tröndelagen, att den trondheimska stiftstillhörigheten framstår som naturlig under medeltiden. Hälsingland var emellertid långt ifrån ett främmande land för härjedalingarna. Ljusnans dalgång

leder ner till de bygder med vilka landskapet under den första svenska tiden kom att räkna samhörighet nämligen Gävleborgs län. Ännu under 1800-talet avtecknade sig Härjedalsböndernas gamla forvägar i en sammanhängande smal giftermålszon längs forvägar och älvdalar från Norge ner i Hälsingland.³⁴⁰

³⁴⁰ H. Hvarfner, *Kontakten med utbys hemma och borta i Lossen* (1961) s. 23.

1882

A.2.2.1. Prop. 1882:18. Ur KB:s i Jämtlands län utlåtande den 31 december 1879, avgivet av landshövding G. Asplund och landskamrerare Carl Håkan Ekberg, över ett till svenska språket översatt inom norska Departementet för det Indre uppsatt förslag till Förordning rörande Lapparne i de förenade konungarikena Sverige och Norge, vilket förslag intagits i norska regeringens Indstilling den 13 juni 1879 (det till svenska språket översatta förslaget, se propositionen s 89-102).

(s 128, 129)

Till en början bör då Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande upplysa, att lapparne inom flere distrikter alls icke flytta in på norskt område; att flertalet bland de öfrige icke eller i regel företaga dylik flyttning, utan endast undantagsvis, när trängande omständigheter dertill mana; att dessa sällan, om ens någonsin, utsträcka denna flyttning ned till norska kusten; att deremot en del af länets lappar sedan uråldriga tider och allt hitintills plägat vintertiden söka bete på norska fjellen närmare riksgränsen, en flyttnings- och betesrätt, hvaraf de fortfarande äro i verkligt behof; samt att norska lappar icke eller åtminstone till något afsevärdt antal flytta till de jemtländska lappområdena.

Vid sådant förhållande skulle det föreliggande lagförslaget i högst obetydlig mån röra de jemtländska förhållandena, så framt nemligen förslaget endast afsåge att ordna rättigheter och skyldigheter för flyttlapparne under deras tillfälliga besök inom det andra rikets område och så framt icke de jemtländska lapparnes urgamla betesrätt vintertiden på andra sidan riksgränsen vore genom förslaget dem betagen.

(s 129-131)

Inom Jämtlands län har ej funnits egentliga lappmarker i samma mening som inom de två nordligaste länen. Ingen allmän

gräns emellan de hufvudsakligen för odling tjenliga delarne af landet och dem, som hufvudsakligen egnade sig för rensköt-sel, hade före eller under afvittringen blifvit uppdragen. Vid denna afvittring, som härstädes redan för många år sedan afslutades, bestämdes hvad af kronans oafvittrade marker, hvarå lapparne sedan uråldriga tider enligt gammal sedvänja flyttat omkring och öfvat betesrätt för sina renhjordar, skulle å ena sidan under kronans egen disposition bibehållas, till nybyggen eller såsom fyllnadsjord till redan skattelös-ta hemman anslås och å andra sidan komma att tillhöra lappar-nes skattefjell. Gränserna mellan dessa sålunda från varandra skilda områden bestämdes och utstakades, utan att något så-dant förbehåll, som numera är föreskrifvet för den ännu på-gående afvittringen inom Vester- och Norrbottens lappmarker, dervid gjordes, att lapparne äfven efter afvittringen skulle vara berättigade att å vissa trakter utom det egentliga, dem tilldelade området och med eller utan inskränkning till viss årstid som dittills söka bete för sina renhjordar samt, i den mån för renbetesrättens utöfvning vore nödigt, till hus-behof begagna skogen.

Det visade sig snart, och har under den sista tiden allt skarpare framstått, att ett sådant förbehåll varit ytterst behöfligt. Den bördighet och tjenlighet särdeles för gräs-skörd, som landets jordmån eger ända upp i dalsänkningarne bland fjellen samt till och med å vissa delar af dessa, hade förmått afvittringsmyndigheterna att, i odlingens förmenta intresse och utan tillräckligt afseende å lappens behof, tilldela den fasta befolkningen sträckor in ibland och uppå sjelfva fjellen, som lämpligen bort bibehållas under skatte-fjellens besittningsrätt. Gränserna emellan bådas områden fingo härigenom på allt för många ställen ett för grannsämjan olycksbringande läge, i det att lappen, som mångenstädes en-dast invid denna gräns kunde - ofta blott på ett otillräck-ligt sätt - tillfredsställa sitt behof af skog till bränsle och skydd mot fjellstormarne samt af gräsbete för renarne,

sålunda nödgas tidtals uppehålla sig med sina hjordar så nära den bofasta grannens slåtterlägenheter, fäbovallar och ibland jemväl hans åker och odlade äng, att det under vissa omständigheter snart sagdt blir för honom en omöjlighet att derifrån afhålla de föga tama, oftast ohandterliga rendjuren, hvilka icke kunna, i fråga om skyldighet att om dem taga vård, anses likstälde med sådana hemdjur, som afses i gällande stängselförordning. De menliga följderna af nu berörde förhållanden hafva särdeles under de sista åren inom vissa delar af länet allt bjertare trädt i dagen medelst häftiga stridigheter mellan lappens ännu orubbade tro på sin urgamla flyttnings- och betesrätt å ena samt den fasta befolkningens välgrundade uppfattning af sin ovilkorliga egande- och besittningsrätt å andra sidan. När härtill kommer, att inom vissa delar af länet denna befolkning använder renmossa såsom ett viktigt, ofta oundgängligt bidrag till vinterutfodring af sin hornboskap, så inses lätt hvarför den fasta befolkningen börjat allt mera bestrida lappens under någon tid efter afvittningen tolererade vistelse å egor, som blifvit, utan förbehåll deraf, med full eganderätt åt henne upplåtne, likasom också att denna befolkning skall med skäl finna sin eganderätt kränkt genom en lag med bestämmelser sådana som ifrågasvarande lagförslag, hvilket medgifver lapparne, såväl svenska som norska, rätt att under vissa tider uppehålla sig å de trakter, de efter gammal sedvana hitintills besökt, samt att der betjena sig af land och vatten såväl till underhåll för sig och sina renar, som till jagt och fiske, äfvensom att der taga vissa slag af skog utan, andra mot ersättning.

I saknad af den urkund, 1:sta kodicillen till 1751 års gränse-traktat, hvilken synes ligga till grund för de viktigare bestämmelserna i förslaget, anser sig Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ej kunna tillförlitligt bedöma, huruvida berörde rättigheter med skäl kunna grundas på densamma, likasom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ej tilltror sig att afgöra, om dessa rättigheter kunna med fog betingas af det

förhållande, att kronan, som före afvittringen och på grund af åberopade traktat hade medgifvit lapparne å ömse sidor betesrätt å sina dåvarande områden, icke kunde vid afvittringen upplåta dessa till enskilde med bättre rätt än den sjelf egde, och att alltså den omständighet att något vilkor om fortvaron af denna betesrätt ej blifvit vid upplåtelsen gjordt icke skulle hafva något att för frågan betyda.

En annan anledning till tvekan om det föreliggande förslagets rättslighet torde ligga deri, att besittningsrätten till hvarje af de s.k. skattefjellen är, i den ordning Eders Kongl. Maj:ts bref den 5 Februari 1808, meddeladt genom Kammarkollegii cirkulär den 29 i samma månad, föreskrifver, vid åboledigheters besättande, mot en genom särskild skattläggning bestämd ränta, äfven här utan vilkor om tillfällig nyttjanderätt för andra, åt vissa lappar upplåten till renbete, jagt och fiske. På grund häraf anse sig dessa icke vara pligtige att på sitt skatteområde inrymma andra, vare sig norska eller svenska. Ett fall föreligger redan, då lappar, såsom innehafvare af ett skattefjell, yrkat vräkning å andra, som utan de förres medgifvande der slagit sig ned. Då emellertid denna besittningsrätt, efter hvad inrymningsbrefven uttryckligen innehålla, för innehafvarne endast medför rätt till bete för deras renar, förutom jagt- och fiskerätten, synes hinder icke förefinnas att jemte dessa inrymma andra, dock endast under förutsättning, att betet dertill förslår och att de sist inrymde med de öfrige deltaga i räntans utgörande. Med sådan uppfattning bör då erinras, att det ifrågavarande lagförslaget medgifver fri flyttning jemväl på härvarande skattlagda renbetesfjell, utan afseende å utrymme och utan skyldighet för inflyttande främling att deltaga i skatten eller gifva ersättning för betet.

1882

A.2.2.2. Prop. 1882:18. Ur Högsta domstolens utlåtande den 21 mars 1881 över ett till svenska språket översatt inom norska Departementet för det Indre uppsatt förslag till Förordning rörande Lapparne i de förenade konungarikena Sverige och Norge, vilket förslag intagits i norska regeringens Indstilling den 13 juni 1879 (det till svenska språket översatta förslaget, se propositionen s 88-102).

(s 146) §3. Justitieråden Almqvist, Naumann, Huss och Glimstedt yttrade:

Enligt hvad af Konungens Befallningshafvande i Jemtlands län blifvit upplyst, plägar en del af länets lappar emellanåt vintertiden flytta öfver till de norska fjellen och der för sina renhjordar söka bete, då i följd af vissa väderleksförhållanden mossan på hemtrakterna i Sverige blifver oåtkomlig, - en betesrätt, som de efter gammal sedvana utöfvat och hvaraf de äro i verkligt behof; och har af Konungens Befallningshafvande i detta län blifvit anförddt, att å flera trakter, hvarifrån denna vinterflyttning eger rum, lapparne, derest fortfarande rätt dertill dem betages, skulle hotas af undergång. Så vidt Konungens Befallningshafvande erfarit har genom denna betesrätt icke uppstått någon olägenhet vare sig för Norges lappar eller för dess öfriga befolkning, och ej heller har någon klagan deröfver försports från norsk sida.

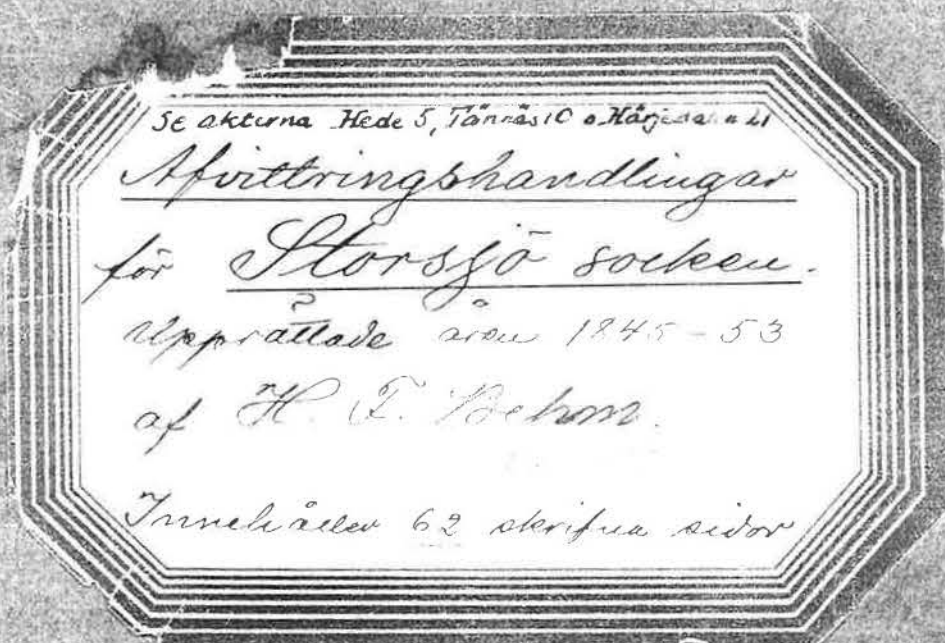
Likaledes uppgifves af Konungens Befallningshafvande i Norrbottens län, att en och annan af lapparne från Arjeplog^u med sina renar uppehåller sig om vintrarne antingen i Norge eller Sverige, beroende derpå, hvarest de för året tro sig erhålla bästa renbetet.

Vid nu angifna förhållanden, och då af de förhandlingar, hvilka föregingo aflåtandet utaf den till 1871 års Riksdag framställda Kongl. propositionen i ämnet, syntes framgå, att

anledningen till den i förevarande § stadgade inskränkning i tiden, under hvilken vistelse i det ena landet stode öppen för lapparne från det andra, uteslutande kunde sökas i de missbruk af betesrättigheter i Norge, hvartill de lappar, som från norra delen af Torneå lappmark vårtiden flyttat till Tromsö amt, derstädes gjort sig skyldiga, samt sålunda antagas kunde att med det föreslagna stadgandet icke varit afsedt att upphäfva den enligt gammal sedvana af de vid riksgränsen bosatta lapparne utöfvade betesrätt å ömse sidor om nämnda gräns, dervid förpligtelse för dem att endast under viss årstid hålla sina renar i det land, hvars undersåtar de ej äro, hittills icke egt rum, ansågs från det i senare stycket af förevarande § föreslagna stadgandet att utan vederbörande jordegares eller brukares samtycke svenska lappar ej må uppehålla sig i Norge under annan del af året än Maj, Juni, Juli, Augusti och September månader eller norska lappar under nämnda månader med sina renar vistas i Sverige, uttryckligt undantag i paragrafen böra göras för de trakter, der lapparne af ålder haft för sedvana att å fjellen på ömse sidor om riksgränsen beta sina renar i hvilken årstid som helst.

(s 154) Justitierådet Carleson, med instämmande af justitierådet Olivecrona, yttrade bl.a: Mot förslaget, så vidt det öfverensstämmer med det förslag i samma ämne, hvaröfver Högsta Domstolen den 16 November 1868 afgaf sitt utlåtande, tillåter jag mig åberopa de hufvudsakliga anmärkningar, som dervid af Högsta Domstolens flesta ledamöter framställes.

Storsjö N° 1

1845 den 8de Juni underskred
Commissions och Afmåtnings Värnings Landmätare uti
Horsjö apellat af Hede Pastorat och
Lemlands Lön, för att ha följt af Byresman-
nen för Afmåtningen Hm Förste Landmätaren
N. Albring förordnande, och i anledning däraf i
saga oronings utklarade Rungörise, som från Pre-
dikstolen i Horsjö Kyrka i laga till blif-
vit uppläsen, för laga Afmåtnings förordnande i denna
Socken ommensamt med Afmåtnings förordnande i Wemda-
lens Socken, och infunnit sig Socknemännens man-
grant hos Kyrkovärden Eder Pettersson, Svensson
Gode Mannen, Kyrkovärden Olof Mårtensson
och Hållarsdomaren Erik Wallin både från Sögs
Söken, hvilka såväl som underskred Landmätare
bänades i utvade: och då Socknemännens i Sunda
Söken något henda omöte förordnandens för lagande
hållades underskred Landmätare, det Socknemän-
nen skulle draga försorg om nödvändig handläggning,
då afslutning af ägornes genast. Ikan saga sin för-
far. Lapparne, ehuru om detta sammanträde un-
derutvade, vore i närvarande; något vidare förkom
denna gång icke; beslutas dag och ställe, som ofvars
Då Embetes vägnar
Y. Pettersson

Att förutlunda Protokollet är för Erägarne uppläst och
af dem i skriftligt intyg

Erik Wallin Olof Mårtensson
(Gode Mann)

Den 30de Juni

Förordningsmännens som i Jordägarnes närvaro
ute i marken, om dess sammans bestående
legit naggar skänndom, anse det Storsjö Capellag
är i behof af den ridd, som Afstyrringshatten
afstagen, och Jordägarna anhåller, att mot den
skatt, som mot hacket svarar, måtte därvid blif-
va bibehållne, andra hant då andras rät, därigenom
på intet sätt förnärmad.

Kronshemmanet Lilla Ljungdalens ägor, som
sistskildt äro affattade och måjso gränser därmed
kring bestämde, beivrigades i sammanhang med
öfrige ägorne till Ljungdalens by, afvensom och de
hacket, som genom bestämde gränser blefvit
afskäddas åt Lapparna, och så intet vidare ute
i marken är så handläggä, Skatt Afstyrrings och
Skattelägnings förslag öfver alla till Storsjö Capellag
hörande ägor, enligt givande Afstyrrings stadganden
för Rentland Län, uppräddas.

Storsjön den 30de Juni 1852.

På Embetes vägnar

H. Betnög.

C. J. Lund.
Krono arkebud

Erik Vallin. Bygghyttor.
Joc. min -

En hundra, Fjundra hundra Lap-
 pauer, sinnes fäljande fiskvatten hvar löp
 ärliga ranta, som till Kong Majt och Kro-
 nan för utgifvas, förslås som följer nong-

Helags sjöarne	5
Sten Linnarne	3
Daddsjön den östra	3
Holmsjön	3
Orasjöarne	4
Mittå sjöarne	4
Långsjön	3
Snaskussjön	2
Krusjön	2
Pälöj sjön	2
Lunga El	3
Kesuan	2
Skjånkauf	2
Mittå el	4

Summa Ranta 42

och varder detta Afvitninge förslag Kongens
 Höge Beslutsning och svaras i sista församling
 vordasammelige underskådd.

Medt fastgiftvaregård den 17de October 1853

Öfverstyf vagnar
 M. Beron

Öfverstyf
 Rönne anbud

Erik Sparman
 Konfiskatör Örnud

Hof. Martens son
 Erik Wallin
 godkänn

Rägångs Beskrifning

N:o 1 Skandörs Riksröse N:o 133, är skedd på grund
 mellan Sverige och Norge, samt mellan Undersåkers Pastoral
 och och Persjö församling. Går från nämnda rosd
 går Skandörs län räfven N:o 2 Lundsörs län
 i Skandörs län mellan Undersåkers Socken och Öviken
 Pastoral, vidare till roset N:o 3 i Ljunga Ekens in-
 saa i Öviken som löjes till Ljunga Ekens ut-
 löpp ut sagas län och vidare efter samma Ek till
 roset N:o 4 i Hefersåsen, därifrån till N:o 5 Siljes-
 län, därifrån till N:o 6 Svartåsen, därifrån till N:o 7
 Ullensåsen; Härifrån till löjes till N:o 8 Blåstis-
 vidare till N:o 9 Småns i Serfjövågen, därifrån
 till N:o 10 Lagväs vidare till N:o 11 Serfjösåsen, så
 till N:o 12 Gångelåsen, därifrån till roset N:o 13
 i Skandörs län i Lundsörs By, därifrån till N:o
 14 Östra Ånden af Rapp Ru, därifrån till roset N:o 15
 i Hefersåsen i Ljunga Ek, därifrån efter den
 nämnda Ek till roset N:o 16 i Hefersåsen till Flygar
 loppet under Lundsörs By, därifrån till roset N:o 17
 i Lappby (Häberg) vesterom Råbäck, därifrån
 till roset N:o 18 i Gunnarsfält, därifrån till roset
 N:o 19 ^{och N:o 19a} mellan Daddjöarna, därifrån till roset N:o 20
 på gamla Lappvassens Högbackvatten, därifrån till
 roset N:o 21 i Lappbyarna mellan Ljung och Högen
 och Ljung Mellåklapp vidare till roset N:o 22 ^{i Ljung Mellåklapp} i Ljung Mellåklapp
 Skar rikslinien på Håstorsfältet och slutligen efter Riks-
 linien till förstnämnda roset N:o 1 Skandörs

Hede

Se akterna Tännäs 10, Storajä 1 och Härjedalen 21.

Avvittringshandlingar

för Hede socken i Jämtlands län.

Upprättade åren 1841-1853 av

H.A. Albin och N.P. Behm.

Akten innehåller 97 skriftliga sidor
och 1 karta.

Långis och Skarvaxdalen borande
 till Sorsjö Sjöbruk, äro i stort be-
 höf, hvar för sin ättens mannen Långis
 och Lapparna i nämnde trakter, gun-
 stigt maten med tillräckligt för-
 skifva tillbehåren mot utgifver
 af Smör eller ännu mer Svarar
 penningar efter markgång, i rent
 utgifter, till hemligt och Sorsjö
 Sjöbruk innehåller
 deraf 935. Tunga äro med Sjö
 bevakade

12,922.

Länshövding Sorsjö By,
 Åmåsälens och Lofkläppen, Rån-
 dalens By, Ransjö och Rönning-
 sby Nybyggen, belägne i sjelfva Sjö-
 trakterna hafva mycket stenig och
 sterrig mark, hvar för sig egen lagin-
 ter för sina beboare som till sin egen
 utgifver, de något ännu mer i de-
 stas i ännu har komma att i de-
 stas med renligt kommer deltaga i alla
 efter rikt utgifver, om ena, och i väg
 Rönningssjö Sjöbruk till Sorsjö Sjöbruk 1836
 Rönningssjö Sjöbruk betecknad mot
 Svarar hafva Skattebetalare, emedan
 de för Sjöbruk och Nybyggen äro belägne
 3/4 mil från landsvägen i Sjöbruk,
 hvar för sig egen höf och vägar
 med stolta Svarar kunna kom-
 ma till allmänna Landsvägen, hvar
 för sig de nodgas anlita, de vid nämnda
 väg boende, att underhålla sin väg-
 skiffen, hvilket alltid blifver af följande
 af constant penningar utgift, och så-
 lunda således betecknande

Med Sorsjö Nybyggen, som i och för
 nya landsvägen, blifver flyttad
 till Sjöbruk och inlägga nya
 landsvägen

Någås Beskrifning öfver Hede socken.

N:o 1, Skumads punkt mellan Messlinge By i Storjö församling och
Långå By samt Ljusnads Brädes hemman i Tinnas Socken
därifrån linien går till N:o 2 räspunkt mellan Ljusnads Brädes hemman
och Långå By därifrån till N:o 3 Andaberg, vidare till N:o 4 be-
get öfver Långå Andan därifrån rälinien går öfver Långåfjället till
räspunkt N:o 5 Örstädjans där Markogens Nybyggas ägor möta
hvarifrån rälinien går till N:o 6 vid Gammasvallen, N:o 7 Käbens-
vål till mitten af Skvallfjärn N:o 8, Ufberg N:o 9, vidare till
Käbenshå N:o 10. därifrån till N:o 11 Glomberg, därifrån rälinien
går i rätthäktning öfver Glomfjärn, Stor Glomhöjden, Östra Olåsen
till N:o 12 Storsås därifrån till N:o 13 Bralluggen vid Kälsjön
därifrån till N:o 14 vid Storflänsjön så till N:o 15 Fuhognfjället
vidare till N:o 16 öfver Hölsval, så till N:o 17 vid Randauf, N:o 18 öf-
ver Hölsdal, N:o 19 Korpfligg. L. öfver Långfjället, N:o 20 Ryvåsen, N:o
21 Magra stuge N:o 22 Örtolmen N:o 23 Digervål,
N:o 24 vid Stafsjön, N:o 25 Ljusflohöjden, N:o 26 Tjernstolpen
N:o 27 Hemhammar, N:o 28 Finka N:o 29 vid västra Hållwallen
N:o 30 vid bäckmyran, N:o 31, N:o 32, N:o 33, N:o 34 öfver Hållstfjället, N:o
35 Grastu N:o 35a Hållstfjället, N:o 36 Silvåsen, N:o 37
Svartåsen, N:o 38 Blåste Yttre, N:o 39 Blåste, N:o 40 Smole
vid Sjösjövägen, N:o 41 Långvål, N:o 42 Sjöfålen, N:o 43
Långelåsen och till förnämde punkt N:o 1.

W. A. Behm

Tännäs

Avvittringshandlingar
för Tännäs socken i Jämtlands län.
Upprättade åren 1844-1853 av
W. Ytterbom, A.E. Behm och H.F. Behm.

Akten innehåller 240 skrivna sidor och
1 karta.

att förestående Protocoll är för oss uppläst och att det
samma blifvit, i enlighet med hvad under samman-
trädet förelupit, förakt, samt till följd deraf nu gis-
sterakt, erkännes af, Tunnasdahlen, som ofwan.

af Tunnasdahlsbygdens vägnar

Ingebrigt Tundin

Christian Larsen

Jon Larsen

Peter Dalsen

Erik Långström,
från Tunnasdalen.

Olof Bengman.

Olof Eriksson

Marwarande fjälmän.

L.M.S. Olof Bengman
Olof Eriksson
Jön Andersson

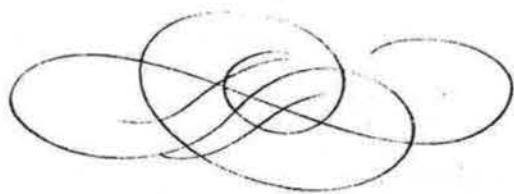
Jön Andersson

När förestående Protocoll giffverande har jag funnit mig föranlåten reservationen anfordra

Om gränsskielnes emellan Tunnasdahls by och Tunnasdahls Bygdes Recognition
allmänning uttröde jag: att jag icke ansåg mig kunna frångå de förteckningar, som
Recognition allmänningens afmätande 1819 blifvit af dömande Bygdesegare framställt
hållt som Kronans Rätt. och Bygdesegarens framtida bestånd hvaraf vore beroende; och
ford jag ansåg mig höft försvaret, uti jag nu må blifva hvar som höft, om Kristligheten
hvarom hänfjöras till vederbörlig afvettning. Domstols afgörande.

Närande fjälmännens förtecknade gränsskielnad, hvilken af förteckningsmännen an-
förd vändes och af dem resord blifvit förordad, kan jag icke underlåta att göra
berörande uppmärksamhet på: att genom denna af fjälmännens förtecknade gra-
skielnad, deras område skulle komma Grusvorne så nära, att brist på Vred till Gr-
vorne ganska snart skulle inträffa. Genom fjälmännens viftade med Jön Bengman
(hvilken tyddas som allmänt känd ad icke låta sig gå af Walljonen). Så närm intet
vorne och de förnämsta stättarne som är belägen i Tunnas och Gröndahlsbygd, kan ten-
ligen sannolikt antagas att dessa blifva nedbrändes och den för önkets driftig-
deliga förder tillgång förhörd. Vårer fjälmännens skulle kunna infatta Jämnas för W-
och dess arbetspersonal inträffande försläp förmod jag icke miss - Alapatoren tror jag a-

År 1854 den 18de Augusti insådes sig under tecknad kom-
 missions och Afstyrrings Landtmåtare uti Högvalens by af
 Tennäs Socken, för de med anledning af Kongl Majts Hög Befä-
 ringshafvandes i Genslänas Län, förordnande af den 27de Juli
 dets å, ålter förtagna Afstyrrings göromålen uti Tennäs Socken, oc-
 dan genom Rättsordern, som från förmiddagen uti Tennäs af
 Ljusdals kyrkor kunnatjefits i laga ordning, de afstyrrings-
 göromålen inom nämnde socken af mig skulle verkställas.
 Som goda män nämnaade Lasse Domaren Eric Wallin från
 Svogs Socken och Kivnaden, samt kyrkovarden Olof Mårtens
 son från Överburgby i sistnämnde socken. Krono ombudet
 Krono Länsmannen L. Fr. Lund, skän om förutningen un-
 derstått, utblef. Uppå haften införas sig Högvalens
 Jordägare, hviets i emot förutningsmännen jäst anmäl-
 de; hvarfor justeringen af Ågoförbrukningarne förtogs,
 samt ågornas tagin utmärktes på Chartan, hvarefter
 tagenheterna besigligades å marken, och jämfördes med
 ågonuppgifternas, och då inga anmärkingar förkommo
 begäfrade förutningsmännen sig, den 20 i samma månad
 till Ransjö Nybygge, där likaledes justeringen af Ågoför-
 brukningarne i Jordägarnas nämnde verkställas, samt de
 sigtningen af marken förtogs af Högvalens ungefärliga
 tagin utmärktes å Chartan. Marken, såväl uti Högva-
 len, som Ransjö Nybygge är ovanligt stenkunden, och
 betet, synnerligast uti Ransjö Nybygge, inkränkt.

Liden

hij Jordaens försiggiht uden anmärkning; vidare för-
 Om denna gång ike; Bebyggas, Torsåsdalen d. 1 Sept.
 1851. *L. J. Embelis vagnan*
Off. B. B. B.

Att försämdas protokollet för undertecknad besikt
 uppläst och gånghet utkänns, dag som ovan
 Olsson Jon Sven & Svensson
 Christian Gattormson Olof Bergman.
 Olof Jönsson
 Christian Larsson
 i Torsåsdalen

Ogenhålliga namnteckningar Julepp
 Erik Wallin Olof Wärtenson

Fr 1852 den 2de Juni inställes sig undertecknad Jönsson
 snors och Årängs Länsmästare till Hedes Kyrko by &
 Gårdsfrans gårdens darslädes, för de med anledning af Konungens
 Högste Befallningshafvandes i ädet Län, för mig utskädes förordnades
 under den 2de Juni följande Årängs gårdsmästare i Hede, Torså och
 Hovsby församling, hvar, efter lagligen uppläses Kungöreson i segdes
 sockmars kyrkor, sig en funna af Hede kyrko bys hemmansägare, alle,
 Torså och Söder Vikens byar, för de nämndemannen Sven Eason Emu
 och

År 1852 den 27de Augusti inställde sig underteck-
 nad Commissionen och Afstyrrings Landtmännen uti
 Sundsväls län By i denna Bygd Gårdsförsamling,
 för att med anledning af Skönings Hög Bygga-
 ning befrändes i Juntkunds Län, under den 2de
 Junii detta år, för mig utskickad förordnande, Af-
 styrrings förordnande i Hede Vårskola Handläggas;
 Hvar, efter i laga tid uppläst, Rättvisen i
 Tennis Bygd, rörande denna församling, samt der-
 skildt genom Hvarse rapporaterne blifvit
 underrättad af Sammanträdets rörande Afstyrring,
 den 27de och 28de denna Hvarse Hvarse i Hvarse
 ställe, sig infunnit. ^{för} Tennis Bygd Hvarse
 gann Jon Svensson enligt Skrifvelig Samtycke af
 den 12de October 1845, och Bygdens Hvarse
 Svensson, från Tennis Bygd och Hvarse enligt
 Samtycke af den 15de Augusti detta år - för Tennisda-
 lens Bygdens vägnar underskref Hvarse Protokollet af
 den 27de Junii 1851 Hvarse Olof Svensson
 yngre af Hvarse Christian Larsson enligt
 oaktneftemmer beredd af den 12de October 1845.
 Från Länns Bygd Nämndsmannen Eric Hansson
 enligt Skrifvelig Samtycke af alle Hvarse
 ägare uti Hvarse Bygd Från Hvarse
 län

nit H:n Handelman M Engselius i
Rorö -

Son, Godman, intet kallat nawa-
rant Hared, Domar. Eni Haden frai Svegs
Sackin aco Nindam, samt f. d. Riksdag-
man. Peter Björstom frai sittämndes
Sackin - vi befrägar, om jäf mot
förrättningsmännens, Haden förtäras, swa.
redes, allmand sig -

§ 1.

Vi fräga om bittämndes gränson för Tennisdacens
aoc Tennai byar kunde några afvenskommes.
Se om gränsoner, haffas uten pätti Tennis-
dacens ägman, det deuse byar böra blifva
samfäddar, al coddat, at sittämndes by rare i
Sackin af Hog, aoc at denne by i en g länst
aflygsen framtid blifve nödsakad at köpa
Hog så höi vedbrant, som husköfs tein mer om
ij byarne blifvo samfäddar - Tennai byman
värmodt yrkare, det den ar 1844 den
10de Juli upptejane råjäng, som af Länsmä-
nne Savat frai Tennisdacem, som Tennas vore
gothand maice sinu höi gräns namind byar
meccan - Hons Om budat H:n Kronolärdman
nu Län Länsmänskap^{it} det han ansäg, at rå-
gräns deuse byar meccan ij vore lamplig, me-

Dan

som till Nybygget är anslagne tillhört Skansen i Långå by
eller hemmanet No 1 därtillades; och då Heden och Tennäs sock-
nämnen om gränserne för socknarna vid detta nybygge icke
kunnat sig förstå, hafva de af förrätningmännen blef-
vit bestämde enligt Chalkars visning, samt å marken
upplädd och rättagat i Lördagarnes mornare.

Å Heden sockens område är med Socknarnas samty-
cke anlagt ett nybygge med namn Rönningåsåsen, som
i Afstyrringsföreläget är upptaget till 2 Fjög, Skatt, med tillhör har-
det nuvarande, äfven en Ingelstorp. Hefva försöken därå, måtte till
Nybygget blifva antagna.

P. Tennäs Socken hafva förrätningsmän-
nen afskickat byarne Tennäs kyrkby, Tennäsdaalen och Mal-
mogen gemensamt, de förrätningsmän varit ena dera, att
dette för dessa byar varit mest ändamålsenligt, när sagde byar
om laga skänader sig emellan, i kunnat förstå; och emedan,
om rådgångar emellan nu nemare blifvit af förrätningsmännens
föreslutaras, hvar för sig haft den följa, att Tennäsdaalen
och Malmogens byar blifvit utan skog både till vedbrand och bygg-
nadsbruk för nu, som synnerligen i framtiden, emedan dessa byar
är belägne i fjärfva fjellstrackarna, där skogen ärligen min-
skar; och då Tennäs kyrkby är i brittening af god skog öf-
ver sin behof, men daumot i så väl tillstånd, som Tennäsdaalen
och Malmogens byar, hvad betel beträffar, så hafva förrätning-
männen ansett lämpligt, att dessa byar gemensamt afstyrras, de
byarne i alla blifva väl tillstånd, så i beträffning som skogs-
fölgång.

De Nybygget Väsjödaalen och Rogen, som
gemensamt uppgått af laga kraft dundras rådgångar med

Korn

Storjös Lappmark, som utgöres af Storjös bygdby
 & Jungfruåsen och Mesolinas. Byar med Lilla Ljung-
 Salen, äro med nödige gränser från hvarandra. Högde
 Landt från de inom Socknen varande Lapp tracterna
 ordentligen afgränsade samt ägornes afstämning på sats af-
 vittnings förslag för detta Lappmark utvisan.

Högde, förslagen så väl för Hede och Ten-
 näs Socknare som och Storjös Lappmark upptecknes
 för närvarande. Därför och ombud, och så intet vidare
 var att iakttaga, händningarna under denna Landtma-
 sare och Högde församlingens uti Hede Pastorat
 nu vare slutade, samt att en hvar delägare, som med
 församlingen vare missnöjd, för sinne Tredionde dagen
 här efter iöfverförelse, till Klara hos Konungens
 Högste Befälningshafvande. Skrifveligen anmäla,
 samt att besvär tiden saknas från den 18 dennes.

Hede Lappmarkslängden den 17. October 1853

Vår Ombets vägnar

H. H. H. H.

G. H. H.

Höns ombud. Ensparsman
 Konstneri Ombud

Olof Markusson
 Erik Wallin

Höns män

Allt förstås för (Höns närvarande) Indagare och Saker blif-
 ut uppläst och rustat, samt att vi blifvit underrättade
 därom att Afstämningssamlingen uti Hede Pastorat
 nu är slutad, samt att en hvar, som med detsamma

(H. H. H. H.)

degrees Fahrenheit - 90° F

to farmsteads and meadows, and to the main forest

100

till Hona Huset af Hön Rogen; därifrån i ett linie
 till Örnery, där den öfvermåtkomna och, enligt Stockholms
 stammens beslut, som genom konungens befallningshafvandes
 den 30de December 1848 meddelade utslag förklarats hafva
 varit laga beslut, ehuru så kallade enliden kyrko-
 byns och Stenmasådens byar; vidare efter kriteriende
 så kallade till öfver konstanten i Rinnasålsåren; därifrån
 efter medstyrelset af samma och till Storgäddens mot;
 därifrån i ett linie till Skärby; därifrån i ett linie
 till en liten högt nödskon och nära invid Stor-
 vickingen; därifrån i ett linie till Örnery och
 därifrån i ett linie till Skärby samt Skärby öfver
 i ett linie till första markit Glumbygd. -

Den sålde till detta int så till påskande län något
 tagligt hinder afstämmande hunnat mötte, som i hundra
 visstingen vidsträckt, men till stor del af obegrip men
 och hals fyllt betydande trakt, hvarinnom vi, liksom
 våra forskare, hunnat den teigens af fots, lög och moga
 samt begagnat det makt, som för vår andra stann Storby
Skötsel varit och så omgångligen nödvändig, utskinnas
 nagra till nyhunnens anläggning stundiga lagmaktighet
 drags Makt och hvarns höga var under mera och sålaren iakt
 tagas därinnan att, i enlighet med de för orden gällande öfver
 våra förstannings öfverlydars bydel, hals traktar upsläta
 till öfver enot stölg tillbring i våra hvarns gulle makt
 och sålde, an om samma trakt skulle på enot för disponera.
 Den den 26 Augusti 1851.

Vi Lyne och Öfrige hvarnarens, uti Stenmasårens
 Rogens Skötsel, vägnar enligt fullmakt.

Erik Bergman.

Den Sten för

Orteckning o' Fiskevatten, uti Tennäs Socken,
belägne o' Lapphachtene, och hvaras närtar, som till Konge
Maj: och Kårenn hör utgifvas, följande som följer numera

Littera **D.**

- 1 Sjö Botagen
- Nöster Sjö
- Långnas Sjö
- Holm Sjö
- Muggsjöarne
- Stuhån
- Myskel Sjö
- En del af Örkjånarne
- Klingerhån och Myskelhåarne
- Stomhån
- Ös Sjöarne
- Sjö Rogen
- Örea Sjö
- Laa Sjö
- Rogsjön och Lå Sjö
- Näs Sjöarne
- Skärings Sjöarne

Q	P.	r
	Prima	
"	4	
"	2	
"	2	
"	3	
"	16	
"	2	
"	12	
"	2	
"	12	
"	4	
"	12	
2		
"	32	
"	2	
"	2	
"	12	
"	16	

Summa 4. 39. -

Littera **E**

- Långbro Sjöarne
- Klarbogs Sjö

"	3
"	2

Summa 5. -

Beskrifning till Chartan öfver Jämsneds Bruks Thron Allmännings samt Triste parker mot Jämnas och Jämsnedsdalens Byar samt Jäms allmogens upprättad År 1846.

	Areal.	
	Jämsneds	N ^o 2
<u>Jämsneds Bruk</u> med derunder lydande Brukswallarne, emellan för närvarande, ostridigt af angränsande byar och laguhuter, Skatter skogsmark och impedimenter, tillfallande samt pretenderar, enligt förädlings Protokoll af den Augusti 1845, följande: <u>mot Jämnas Kyrkoby.</u> Att vägningen måtte gå, enligt a Chartan utpräta pretensions linia, ifrån markket N° 6 a) uti gränslinien emellan Jämnas och Jämsnedsdalen till N° 7 Råssela mynnit, derifrån efter Jämsneds till den fjärra uti sjön Låsen N° 8, så efter meddelandet af samma sjö till markket N° 9 vid Låssingsbän, derifrån i rät linia till N° 10 Ufberget, och vidare i rät linia till N° 11. För stödjars hvarigenom skulle tillkomma Bruket	105,067	26
<u>mot Jämsnedsdalens By</u> Att vägningen blifver från markket N° 2 Ösjöfjället, derifrån till N° 3 Råmundberget, vidare i rät linia till N° 4 Skarpen, ytterligare till N° 5 & 6 Jämsnedsberget samt vidare i rät linia öfver	53,482	26
1 ark	Transport	554,550. 26

Bestrifning till Chartan af Sun-
näsdatens By, Matmagens Nybygge, Sennäs
Kyrkby och Slogvårens By samt till des-
sa lagenheterna angränsande Fjäll och Renbetes-
trakter uti Sennäs Loken af Jämtlands
Län upprättad — År — 1846. —

Län.

Areal

Jämtland 1846

A Sunnäsdatens by, belägen mellan från
Sleds kyrka och mellan från staden, Röras
i Norrige, kan för sin lags så nära de stör-
re Norska fjällsträckningarna, hvilka äro
om. åtminstone till någon del, äro snö och
isbeläckta, inte idka något åkerbruk, re-
tan utgör bortaf skotselns den enda nä-
ringsgrenen. —

Sunnäsdatens By, som i anseende till till-
sligheten om rågångarna mot angränsande
Gusnedals Bruk och Lapparna, för när-
varande endast till sin ägo område följ-
aktligen endast provisionen kunnat upp-
tagas, innehåller enligt i Chartan utmärk-
te och i förordningsprotokollet af den 28^{de}
Augusti 1845 anförda förtensins linier —

68,597. 23.

hvarken kommer inom denna ägo widd uppf-
lagne watten och sjöar —

2,043. 26.

Äf denna watten erlagges för följande särskild skatt.

Swansjön med Öjesjöarna, hvarför skattas — 4.

af Sjöen Matmagen —

2. 3. 16.

Transport 70,641. 17.

afvensom Loffarnes andit af denna ägrymd
 ännu i genom någon bestämd räkning, kunnat erhållas.
 Med vattenen inberäknade, torde äfven häftas af den
 na areal, såsom utgörande utdelas kala fjärr och kala
 sträckningar utan mossor och bete, kunna upplagas
 som impedimenter. —

- C. Malmagens Nybygge, beläget vid sjön
 af samma namn 2½ mil från Ljusnads Bräcke och
 vid vägen till den härifrån till belägna Norrskä
 från Staden Rönne. Här i öfver, hvarken närmast
 gren ensamt utgöres af bortkaps skotsen och något fiske.
 Alla den pretenderade arealen upptager — 15553. 23 15553. 23
 hvarusaf 846. 28 17, utgöres af derinom belägna
 för, ända i° Chartan upptagne vatten: Malmagen och
 sjön Glan för hvarken sedmare skotts — " 5.
 Malmagen saknar all tillgång på byggnads virke,
 samt äger ganska ringa tillgång i° bränsle af den mid
 gles björkskog, beväxta delen — bör därför, för be
 standis agande, af Jinnas dalen erhålla en särskild,
 skogssträckt, helt i Jinnadalen mot Jinnas. —

- D. Stögvalens by, belägen långt söder ut i
 Jinnas socken, mot Loffdalens och Rönne byar
 uti Gueys Socken, äger endast 2½ öfver, virka i
 till det mest ofruktbara byar och af samma anledning
 ej idka äkerbruk, uten endast bortkaps skotsen; och
 är denna by begränsad af de räkningar, hvarken, en
 ligt v. Commissions Landmätaren Ytterboms försä

Tennas
46 ark

N° 10.

150 st. sidor

1776

Ager Beskrifning och Skafde Forteckning
öfver agorna till Tennas Byrkoby
och Slögwaters by m. fl. lägenheter uti Ten-
nas Socken af Jemtlands Län, och för Afvett-
ningen uppräpnad ——— År ——— 1845.

Tennas Byrkoby Slögwaters by	Tennas Byrkoby Slögwaters by	Tennas Byrkoby Slögwaters by	Erik Pettersson - 1845		Andel Laga 27 st.	Statens ägde af Bädding länsmans Haga till 1845	
			Mattias Nann och bekräftat m. m. Erik Pettersson				
95	Ca. Hemman, sås af 4 skiffer hem och jättis 2 1/2 Potatoes				20	20	
96	I hemmagorna, hardsvare på lerkotten				4	2	
97	Påbodsware via Prestegården				4 1/2	2 1/2	
98	Wäl wasser ut Mårlåstjärn				3	1/2	
99	Wärubergswasser och en liten tjern				5	3	
100	Wäl Ljusne elf - Oc Pals tjernar uti				2	2	
101	Wäl Ljusne elf - Oc Pals tjernar uti				2	2	
102	Gachan vid Tennan, jemt. odlingsland				2	2	
103	Wäl roffar och en myra				2	2	
104	Malmundet vid Mårlåstjärn				3	3	
105	Drappmyran				2	2	
106	Ytter Kåsingran				2	2	
107	Djuproff myran				1	1	
108	Pågwäls seuder vid en mysklan				1/2	1/2	
109	Mårlåstjärn och roff deribred				3	3	
110	Krekstjärn och en roff				1	1	
111	Wäl mårstjärn, dammlåte				2	2	
112	Slor tjern vid Wängar				1	1	
113	Wäl Kåber tjern - dammlåte och en myra				7	7	
114	Wäl roff gran - Kåringstjärn				8	8	
115	Wäl Lur tjern - dammlåte				1	1	
116	Wäl Grundtjern				1/2	1/2	
117	Wäl Bogstjern - dammlåte				2	2	
118	Wäl roff vid bäcken				1	1	

655-1863

Transport af

1845

Mättnus Namn och bekräftelse n.m.

Maternal arliga
of tapping broken
in Septal i 25 till

		Transport		21.	22	20 ¹²
70	M. Wangroffen jenseitig	2	"	"	1	.
71	M. Gelschman	X	"	"	.	X
72	M. Fetsjokkumme	X	"	"	.	X
	Rumma		"	21.	32	23 ¹²

1. *Callos arleyum* utan benäsning.
 1 Hsp, 5 Kor, 2 Ungnöt och 9 Står — samt med vanligt be-
 näring, såsom morfa, löf och bankt.
 1 Hsp, 6 Kor, 2 à 3 Ungnöt 25. à 30 Småskäddar — Lagadt till
 många lund af Jon. Gunnarsson. —

N° 1. Nassjodalen, Nybygge, om 4
Rogt Skatt, innehaves af Lappmannen Anders
Mårtenssön.

2. Nybyggjet, belaget länghet vid gränsen mot Stone
Kopparbergs Län. Ej så, ej skändat

73.	Hemlock	3.		3.	
74.	Wid Linschoten		8.		4.
75.	Wid Baumgarten		$\frac{1}{2}$		$\frac{3}{4}$
76.	Wid Brunn Offenbach		$\frac{1}{2}$		$\frac{3}{4}$
Summa		"	"	3.	4, 52
Zusatz Lappan					

Rägångs Beskrifning
 till Kartan öfver Tennäs Län
 N:o 1 Hattors stot, märkt punkt mellan Sverige af Norge
 samt flygelpunkt för Tennäs Län, från detta märke följes Rikts-
 linien till N:o 2 Riktsröse a Ruffjället, hvarefrån äfver
 Riktslinien följes till N:o 3 Riktsröse a Hångjögusten där
 från till N:o 4, efter Län gränsen skänksmärket vid Hångsjön af
 Långsjön, därifrån efter nämnde gräns till märket N:o 5: Näsfe-
 llet, därifrån till N:o 6 Gåtsjöryet vidare till N:o 7 Tärstötten
 så till N:o 8 Bokstjernstöt vidare till N:o 9 a Fruhogma
 därifrån till N:o 10 Kjöfjället så till N:o 11 Bratuggen där-
 från till N:o 12 Storstaas vidare till N:o 13 Glemberget så till N:o 14
 vid Kolbens hån, därifrån till N:o 15 Ufberget hvarefrån linien går till
 mitten af Norvaldjern N:o 16, därifrån till N:o 17 a Kållensvål
 så till N:o 18 a. vid Gammelvallen vidare till N:o 18 Sörre Padjan därifrån
 till N:o 19 a södra Padjan Qvanilla vidare till N:o 20 Andaberget vidare till
 N:o 21 vid Mettån därifrån till N:o 22 i gränsen mot Messinge by
 därifrån till N:o 23 Kappru vidare till N:o 24 vid Mettån som följes till N:o
 25 holmen till Lygastorp, därifrån till N:o 26 vid Råbåken, så till N:o
 27 Gunnarstöt, vidare till Daddsjön N:o 28 a N:o 29, därifrån till N:o 30
 Högbackvallen, så till N:o 31 vid Lapp höjorne mellan Län och Norge af Län Mitt
 Klapp, vidare till N:o 32 a sistnämnde Klapp, och så till märket N:o 1 a Hattorsstötten.

Utslag

Utslag

1413 år 1862

Konungens Befallningshafvandes i Sanktlands Län
Utslag i anledning af ett efter fullbordad och laga kraft-
sunnan afslutning med Tännas Socken af Högriks-
lens Regeri

En förordning mellan de här efter annan å
Ljusnads Krono Allmanning anlagda torp och Ljus-
nads Brick af det Allmanningen med samma
afslutning afslutade Skattear. Gifvet Oskusand i
Länets Kontor den 27 December 1862.

Genom Konungens Befallningshafvandes Utslag den 16 Decem-
ber 1855. Har Ljusnads Allmanning blifvit skattlagd till 304
Frog eller 5 $\frac{2}{3}$ Mantal med Kongs Skatt 100 31 skillingar,
Rote penningar 41 R^{dt} 14 skillingar och Ostskatt Ett
Skäppend af tvärg Frog, hvarken enligt Kongs Beslut
den 21 Juni 1861 fördraget, som frångågne Tännas by, blif-
vit Allmanningen unduledd, kommit 4 Frog eller 9 man-
tal med Kongs Skatt 7 skilling och Rote penningar 30 skilling
till sammans 308 Frog eller 5 $\frac{2}{3}$ Mantal med Kongs Skatt 100
38 skillingar och Rote penningar 4 R^{dt} 33 skillingar allt Ben-
tro jag som grund för delning af hvar ett Skattear jorda-
gar och innehafvare inom Socknen. vid =

Följande Förslag

	Skatt		Förslaget	
			Namn	Frog
Ljusnads Brick, liksom de ägor som frångått Tännas by -	700	W. Torup och Juhns Juntur	1.	304
Bricks Innehafvare Torvald	71.		1.	2
Pehr Tronsbojers	174.5	Hans Petersson	1.	5

	103. Gunnik Backman	3. 3.
	24.7 Stefan Backman	4. $\frac{3}{4}$
Stefans och Tärstorp	93.7 Olof Norberg	1. $2\frac{3}{4}$
Stefans och Tärstörns Möbelslager	90. Jon Strömson Möberg	1. $2\frac{1}{2}$
	180.3 Olof Olofson Holm	2. $5\frac{1}{4}$
Stenstorp	75.5 Per Hennvall	1. 2
	27.3 Jonas Näs	2. $\frac{3}{4}$
Estjörns torpet	Mårten Norberg	1. } 6
	200.7 Johan Norberg	2. }
	163.5 Per Olsson	3. $4\frac{3}{4}$
	156.3 Stefan Johansson	4. $4\frac{1}{4}$
Örtorp	26. Stefan Troll	1. $\frac{3}{4}$
Årstorp	Olof ^{Ergon} Olsson Berge	1. } $2\frac{1}{2}$
	29.5 Olof Jonsson Myrby	2. }
Torbergs torpet	295.7 Mikael Tångström	1. $8\frac{1}{2}$
Störredens torpet	230. Olof Gunnarsson Näs	1. $6\frac{1}{4}$
Gunniks torpet	291. Stefan Ström	1. 8.
Ris torpet	192.3 Carl Elfberg	1. $5\frac{1}{2}$

Uti granskning af detta förslag har förkommitté den
 21. 11. 1859 beslutet att den 5 Maj 1859, bräkt af hög i
 sammanhet och oaktadt sås kika motståndet i icke
 gjordt sådant gundviktigt, beslut utflöda, och dess all
 genom jernstens med Afstärningsgraderingsinstry-
 muntet felaktigheten begätes; genom rättsen svaraf
 följande förslagningar upprepa

Ljusnäs bruk	739 $\frac{1}{2}$	H. Järnäs och Järnäs
Bruks Bräntens Portall	71.	
Per Tröns torpet	173 $\frac{1}{2}$	Hans Persson
Tärstorp	24 $\frac{3}{4}$	Olof Berge
Benjamins torpet	21 $\frac{1}{2}$	Benjamin Jonsson
Lucie Torpet	231 $\frac{1}{4}$	Per Loo
Skuggtorpet	73 $\frac{1}{4}$	Jon Näs
Varfvars torpet	217 $\frac{1}{2}$	Jon Jonsson Holm
Sven Örtorp	235 $\frac{1}{4}$	Jon Jonsson Holm
Stigens torpet	91 $\frac{1}{2}$	Jon Persson
Gruv torpet	148 $\frac{1}{2}$	Jon Loo
Bergmans torpet	156 $\frac{1}{4}$	Per Hansson Dahström
Fransmans torpet	149 $\frac{1}{4}$	Per Johansen
	113 $\frac{1}{2}$	Hans Caspersen Ferag
	49 $\frac{1}{2}$	Lars Caspersen Ferag
Enkäns och Örtorp	72.	Olof Loo
	153 $\frac{1}{2}$	Stefan Holm

uppfäst och ämnad icke är afgjord mellan egarna af Gism-
 dahls Bråk och innehafvare af de båda eller annan af Gism-
 dahls Allmanning antagade Torp, angående Torpades rätt till
 besittningen af dessa sedmare, Emmer väl, att, derest
 denna tvist fulligen utlöses till Bråkesegarens för-
 del, så väl Bråket som Torpen skänks under ett ge-
 mensamt Nummer och skatte bet i Tordebakens up-
 sägas, men emär det i alla händelser ^{måste} matte i andra
 sin reda och ordning, att hvarje länhet under
 särskildt nummer sättes det på densamma rätt-
 seligen belöande skatte bet och denna åtgärd inga-
 tuden gör något inflytande på utgången af omför-
 mades tvist, varden Skattejämknings förordningens för-
 slag till en sådan fördelning med till försäkring för-
 get, hoarvid, med rättelse af de i förslaget förut-
 setta afsean anmärkta, Särskiligheten Konungens be-
 färingsskrifvande försäkras skäligt slaga, att skola be-
 genheterna af Gismdahls Allmanning uti upprättande
 Tordebak, på sätt som härnäst följer, till namn, num-
 mer, mantal och räntor uppräddas, med iakttagande,
 hvad beträffar Lerbusholmen som innehafves af
 Paul Paulsson, samt Staggi och Skottapud hvar
 af Olaf Ahlnefs är innehafvare, att dessa län-
 heter, ehuru hvar för sig icke sukt uppgående till
 häft frög, likväl, till förkommande af andra
 länhetens beträgande med den af omformade
 torp rätteligen belöande ränta, skola hvar
 för sig präföras till mot deras innehaf svar-
 ande skatte bet, dock icke under 72 Mantal.

Hskrift

Kongl Majts och Rikets Kammar Collegii
 Ufflag uti det af Konungens Beslutsningshafvande i
 Gemtlandas Rätt genom Ufflag den 27de December 1862
 afgjordes och dess underställningsvis, dess genom Besvär af
 W. Stenup, såsom delägare uti och disponent af
 Gysnedaes bruck, till Kongl Collegii förfröning inkomna
 med angående fördelning emellan Gysnedaes bruck och
 de till efter annan å bruckets allmänning anlagda
 torp af det berörda allmänning genom Konungens
 Beslutsningshafvandes Afslutnings Ufflag för Tärnås
 Löckhöv af Håls Tingstag den 19de December 1855
 och Kongl Beslutet den 21 Junii 1861 äsamt Skattebet
 af 30 R^{iksdaler} 7 ög eller 5 7/8 mantlar jemte där belöparde
 ränta; Till hien till Skatteförordning Afslutnings Landt
 mätaren H. J. Behm samt Kronofogden och
 Skatteförhållaren i orten, lekmanligt Kongl Beslutet den
 2 Maj 1836 och Konungens Beslutsningshafvandes därpå grun-
 dade förskriften af den 15 Januarii 1859 samt i enlighet
 med de vid i laga ordning med Tärnås Löckhöv
 utlyste sammantraden den 5te Maj 1839 och den
 19de Augusti 1861 för Skattejämknings inom Löckhöv i
 allmänhet bestämda grunder, upprättat förslag; hvaref-
 för Konungens Beslutsningshafvande genom underrätt
 de och öfverkrigades Utslaget sig uttalt, hvar som
 Konungens Beslutsningshafvande som hade sig bekant
 att till upprättat och de andra vilka voro afgjorde
 emellan egare af Gysnedaes bruck och umbrukar-
 ne af de till efter annan å Gysnedaes allmänning an-
 lagda torp angående förhållande till besittningen
 af dessa torpare, väl kunne, att derest denna tvist
 slutligen utgjorde till Brucksegarens fördel, Jämväl Bru-

Ked

A. W. Tarups Utdrag af Uppgift på de
 platten, som tillhörer Gullins loppet på
 Vallarne under Ljusnads bruk, är följande
 bevis åtecknad, ^{uppräknad} ~~uppräknad~~
 att förestående uppgift, ~~att~~ siffran,
 afseendetämmer med tillhörande,
 härutaf, förvarade, år 1846 uppräknade
^{på de platten, som beqvams under Ljusnads bruk}
 koncept uppgifter, rentastående,
 att de 2de kolumner, som häröfvan
 uppräknas särskildt, dels under rubriken
 Ång och Röst h^ö, Summa 23, dels
 under Myr- och Sten h^ö Se 18², att
 konceptet äro sammanslagne ^{til} en
 kolumn under rubrik Ång, Röst-
 och myrh^ö. Sum 41², attestnas, med
 anmärkning derymte, att a^o 2de raden
 uppräknas eller N° 313, samt tagen, so-
 derom elfven, är siffran 25, med blyerts
 afseendetämmer både i första- och sista
 kolumnen.

Obs! I afseendets Instrumentet uppräknas
 160 Trög för Ljusnads brukets hem-
 man, afseendetämmer ej med 1871
 års Kamrers Längd utdelad angående
 Skattefördelning för Bruket,
 i stället att der äro Summa 208 Trög
 härledande sig deraf att H. Hoffde
 förut ändrat 160 till 204 Trög och
 sedan för lägenheterna vid Trum-
 manne till Bruket från Tennar
 afseendeplyttat 4 Trög, alltså S^o 208.
 230/78.

den torpet, Gulliks torpet, och Risttorpet; och
 ändring blifvit fört, hvar för sin ämne af
 de i Gismudas allmanning belägne torp sig för-
 klarat och landköpinge Embetshandlarna
 i kommit, hvar för sin klaganden afgifvit prämi-
 nusen; Gifvit i Stockholm den 16de December
 1867.

Königsl. Kammar Collegium har läst handlingar-
 ne i detta mål sig föredrag; Och enar^o liest emellan
 Gismudas bruksegare, å ena, samt ämne af
 afskiljige utaf de i Gismudas allmanning
 belägna, i Konungens Beslutskastandes Utslag
 omformade torp, å andra sidan, Königsl. Collegium
 genom förklarade Utslag den 2 Augusti 1866
 och den 1 April^o innvarande år dess fastslått,
 Konungens Beslutskastandes den 22 Decem-
 ber 1864 gifna Utslag, hvar genom Konungens
 Beslutskastande förklarade, att nägon fläcke
 och röfverade i egentlig mening för dessa torp
 inte egde rum, och att omformade torpen om
 besittning rätten till andra af berörda torp, samt
 berörda bruksegare, hvar, intill dess frågan om
 besittning rätten till allmanningen blifvit slutli-
 gen afgjord, jemligt Konungens Beslutskast-
 andes afslutnings utslag den 16 December, 1855, ska
 utgöra därför belöpande räntor, i besvär uppgifvit
 och till en del fört, att i sådana tid med tor-
 pen inträffat sådana väsentliga förändringar
 att hemmansindelningen, sådan den genom Konun-
 gens Beslutskastandes nu offentliggjord ut-
 slag blifvit bestående, saknade stöd i det förnäm-
 nade

Afskrift

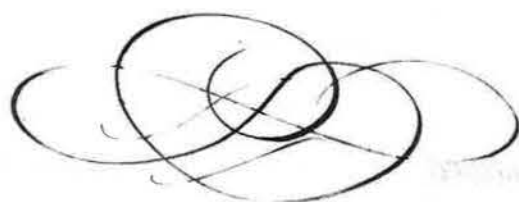
Carl de

Wår ynnatelig Uthi en hui O. S. Ringesøen
 Skrift har Per Norberg i Houkvaldalen, å egne
 vagnen af såsom ombud for Per Olsson Loo i Luvie
 Torpet, Olof Jonsen Holm i Svartvartorpet,
 Jons Jonsen Ljungberg i Hemmingstorpet, Olof
 Olofson Huker i Buktorpet, Magnius Jons
 Døller i Grubbtorpet, Jon Staffanson Holm i
 Eskilstorpet, Olof Olofson Loo i Bergmans-
 torpet, Olof Olofson Berge i Per Olstorpet
 af Svartvartorpet, Jon Jonsen Esberg i Ris-
 vanden, Staffan Svensson Ström i Guuktorpet,
 Staffan Jonsen Backman i Kyrtorpet, Mårten
 Olofson i Staffanstorpet och Tåktorpet, Jon
 Olofson Berge i Per Olstorpet, Jon Olofson
 Holm i Olof Halsvartorpet, Jon Jonsen Myr-
 i Tinktörpet, Jon Gunnarson Möberg i Gubb-
 torpet, Olof Olofson Holm i Jon Halsvart-
 torpet, Michel Långström i Torbudsvalden, Anna
 Magnusdotter i Porsörpet och 3 af Tistvalden,
 Christian Staffanson i Esbjöensörpet, Jon
 Guuksson Backman i Kyrtorpet, Gu-
 lik Svensson Ström i Wincentzörpet, Mårten
 Olofsson, enka efter Jon Berge d. å. i Per
 Olstorpet samt Per Olsson Backman
 i Kyrtorpet, i undandäghet anset besvär
 efter Bant Utslag af den 8 Julliane februari
 i fråga om besättningsrätten till allskildiga torp
 i Luvie och Almanning i Tinnus Pöcken af hui
 Luvie Luvie.

Sevan. Efter undubörandes förändring den

236

derjemte anhöll, att besittningsrättärens som
 Skatteint, hvarem nu icke vore fråga, på hela all-
 männingen med dera belagte torp måtte liksom
 Länns Lysmedals bruk, och ock af ädelsam-
 minkasare af nämnda torp icke ansöke
 ringen att få såsom nybyggare liksom Länns
 besittningsrätt på torpen, Hvar Besittning-
 kassans genom Utlag den 4te Augusti 1860
 öfver frågan om denna besittningsrätt sig ut-
 latit: att, som genom Kongl. Brefvet
 den 5de Januarii 1842 i Nader förklarats,
 att i afseendingen inom landet nödig var
 af i frågavarande allmänning skulle för Lys-
 medals jernvorks behof ansås och indelas
 till hemman efter de grunder, som kunde
 förklarvas, samt vid den förvaran af skat-
 tade och genom Kongl. Brefvet den 31 Januarii
 1861 fastställda afseendingen inom Länns
 Socken, Lysmedals allmänning, som höll
 i Aue 141,543 lännesand 35de kappland, och
 30000 lännesand duglig jord med ringa skogsbrän-
 lighet och 101,543 lännesand 35de kappland i sin-
 dionten utan skog, var blifvit med dera
 befintliga torp indelat i hemman, och
 svarande 309te Trög eller 5te mantal, men
 något uttryckligt uttalande om allmän-
 ningens disposition i enlighet med 1842 års
 Kådiga Bref icke meddelats, förklarar Wa-
 Besittningkassans, som ansåg icke be-
 den makt, hvadan frågavarande torp-
 genheten vore uppsägna, och afsender att
 till lags i närheten af bruket, utan

jemval

Detta, med hvad mera handlingarne innehålla, hafva
 W. B. i öfvervägande lagit och dund funnit klaganden
 nu inte hafva ansett Håi; förändrade till ändring
 af afseklagade beslutet.

Häsket W. B. med återtagandet af de hos
 Edern i målet pröfvade handlingar, Edern till
 Kännedom och underrättelse samt ut
 deborandes förtäringarna, meddelat, låtande
 W. B. Resolution för klagandens utfärd,
 W. B. befäva Edern Gud Allsmäktig
 & Världigen. & Rockholms Slott den
 18 Oktober 1869.

Carl

Gust. af Ugglas.

Hedmerer
 Ex officio
 Carl Ekberg

Jämtlands läns landskontors arkiv.
Avgångna brev 1882. AIaa:2.

Den 21 september 1882. Nr 1107.

Till Kongl. Maj:t underdånigt utlåtande öfver åtskillige
Lappars klagan öfver intrång i deras renbetesrätt.

S. A. K. Just. Dep:et.

Uti särskilde den 6 December 1877, den 27 febr. 1878 och den 6 Mars 1879 till EKM. ingifne skrifter hafva dels lappqvinnan Elisabeth Thomasdotter Kant, å egne vägnar och såsom ombud för de i "Storsjö och Ljusnedahls lappmarker boende lappar", dels Anders Nilsson Fjällsten m.fl. lappar från fjälltrakter i Ovikens och Undersåkers socknar, äfvenledes genom bemälda lappqvinna, dels ock lapparne Lars Jonsson och Märta Jonsdotter från Mittådalsfjällen i Tännäs socken, allt inom Jämtlands län, fört klagan öfver desse lappars betryckta ställning och i underd:t framställt vissa önskningar till afhjelpande deraf; hvarjemte slutligen bruksägaren W. Farup och åtskillige andre jordägare i Tännäs och Hede socknar i en den 16 April 1879 till EKM. inlemnad skrift klagat öfver det intrång och den skada, lapparne skola göra å deras ägor, samt påkallat skydd deremot.

Sedan i anledning af desse klagoskrifter EKM. medels särskilde nådige remisser anbefallt EKMBf att, efter infordrande af vederbörandes yttranden öfver de två förstnämnde, med eget underd:t utlåtande inkomma, hafva till åttlydnad häraf, förklaringar genom kungörelse i angränsande socknars kyrkor, infordrats från dem, som ansåge sin rätt bero af de i förstnämnde två klagoskrifter framställda yrkanden; hvarjemte EKMBf, i öfverensstämmelse med sin underd. framställning den 22 Juli 1878, jäml. nådigt bref den 2 Augusti samma år erhållit EKM:ts nådiga tillstånd till verkställande af undersökning, genom länets skogsinspektör med biträde af sakkunnige män, å klagande lapparnes och angränsande renbetesfjäll, till utrönande af be-

fogenheten af lapparnes klagomål i vissa hänseenden; Och efter det fyra förklaringar inkommit, samt omförmälde undersökning afslutats och protokoll deröfver den 15 Juni 1880 hit inkommit, får, med återställande af de remitterade handlingarne och med öfverlemnande af berörde förklaringar och protokoll, jemte det protokoll, som förts vid en inför EKM:ts Bf:hde i frågan hållet sammanträde i Tännäs den 29 September 1879 och en i anledning deraf från bruksägaren Farup inkommen skrift, EKM Bf., som anser sig kunna i ett sammanhang utlåta sig öfver samtliga klagoskrifter, sådant gemensamt utlåtan härmed i djupaste underd. afgifva; hvarvid EKMBf. torde få göra början med behandlingen af lapparnas klagomål och framställningar.

Såsom dessa dels förekommer i de till EKM. ingifne skrifter och dels vidare utvecklats vid de sammanträden, som af EKMBf. sjelf eller under den omförmälde undersökningen af förrättningsmännen hållits, röra de väsentligen tre frågor, nämligen 1:o lapparnes brist på utrymme, bete och skog, till följd deraf, att stora delar af de trakter, hvarå lapparne före den här verkställda och redan på 1850-talet väsentligen afslutade afvittringen opåtalat fått beta sina renhjordar, dervid frångått klaganderne, som derföre nu önska att återfå desamma; 2:o lapparnes anhållan att komma i åtnjutande af samma frihet till flyttning och betande utom sitt egentliga område, som är Westerbottens lappar förunnad; och 3:o yrkandet på en återgång från de genom EKM:s nådiga bref den 3 Oktober 1866 angående skyldighet för nybyggare i lappmarkerna att hålla stängsel kring sina höstackar meddelade föreskrifter, till hvad ursprungligen varit i ämnet stadgadt, äfvensom ändring af den i nämnda bref bestämda tid, hvarunder lapparne böra taga sådan vård om sina renar, att de icke skada växande eller afskuren gröda å åker, äng eller slottermyror.

Redan på grund af de allmänna upplysningar, EKMB. vid tidigare sammanträden med lapparne eller annorledes kunnat inhämta, hade den öfvertygelse hos EKMBf altmera stadgats, att länets

lappar på flera bland de sedan gamla tider här befintliga s.k. lappskattefjällen icke på sätt i det af EKM. den 20 April 1841 utfärdade nådiga bref föreskrifvits, vid afvittringen fått sig af tillstötande disponible kronomarker tilldelade nödiga renbetestrakter med erforderlig skogstillgång. Den nu i ärendet verkställda undersökningen har tyvärr blott allt för mycket befästet denna öfvertygelse, hvad angår flere af nu ifr:de skattefjäll.

Den bördighet och tjenlighet särdeles för grässkörd, som landets jordmån äger ända upp i dalsänkningarne mellan fjällen samt till och med å visse delar af desse, hade, på sätt EKMBf i underd. utlåtande den 31 December 1879 öfver förslag till förordning rörande lapparne i de förenade rikena haft tillfälle uttala, förmått afvittringsmyndigheterna att, i odlingsförmått intresse och utan tillräckligt afseende å lapparnes behof, inom fjälltrakterne tilldela den fasta befolkningen större ē (eller) mindre sträckor, de der rätteligen bort bibehållas under skattefjällens besittningsrätt, såframt desse, enligt tydliga syftet i 1841 års nådiga bref, skulle, hvart för sig, innefatta alla nödiga villkor för renskötselns bedrivande med ett visst, för fjället beräknadt antal renar.

Påtagligen medverkade härtill jemväl en bristande eller ofullständig insigt om dessa villkor. Det är ej nog, att ett skattefjäll innehåller tillräckligt utrymme och å vissa delar deraf tillräckligt med renmossa för vinterbetet samt å andra delar tillräckligt med gräsväxtlighet under vår och sommar, då renen egentligen blott lefver af gräs, ej eller att nödig skogstillgång till bränsle, och skydd mot fjällstormarne samt till kojbyggnader och de för renarnes förvaring och mjölkning nödige inhägnader finnes inom fjällets område. Det fordras jemväl, att denna skogstillgång är så fördelad, att den finnes i närheten af såväl den ena, som den andra af de begge skiljaktiga betestrakterne, hvarförutan betet ej kan tillgodogöras.

Nu visar emedlertid undersökningen och förrättningsmännen ut-

tala såsom sin åsigt, att vid afvittringen behörigt afseende icke i allmänhet fästats vid alla de förhållanden, som betingade renskötseln såsom lapparnes uteslutande näringsfång. Dels hafva såsom renbetesland upplåtits allt för inskränkta, illa belägna eller, då renvägar öfver angränsande hemman ej förbehållits, utan vederbörande jordägares samtycke oåtkomliga marker, dels många af lapparne sedan urminnes tid begagnade och ännu behöfliga sittplatser blifvit frånskiljde deras skattefjäll och tilldelade de på senare tider anlagde hemman och nybyggen; hvarvid äfven, synnerligast inom Herjeådalen, skattefjällens gränser blifvit mångenstädes utstakade ofvan trädregionen.

Widare förekommer, såsom en blick på Jemtlands karta utvisar, att gränserne mellan skattefjällen och angränsande hemman eller nybyggen på alltför många ställen fått ett för grannsämjan olycksbringande läge, i det att lappen, som mångenstädes endast invid denna gräns kan, - ofta blott på ett otillräckligt sätt, - tillfredsställa sitt behof af skog och af gräsbete för renarne, sålunda nödgas tidtals uppehålla sig med sina hjordar så nära den bofasta grannens slotterlägenheter, fäbovallar och ibland jemväl hans åker, och odlade äng, att det, framför allt under vissa väderleks- och växtlighetsförhållanden, snart sagdt blir för lappen omöjligt att derifrån afhålla de föga tama, oftast ohandterliga rendjuren, hvilka icke kunna, i fråga om skyldighet att om dem taga vård, anses likställda med sådana hemdjur, som afses i gällande förordning om ägors fredande af annans hemdjur m.m.

Inom ett och annat skattefjäll hafva, efter hvad undersökningen gifvit vid handen, jemväl andra, af lapparne sjelfva beroende omständigheter bidragit att ytterligare förminska den genom omförmälde afvittringsåtgärder redan knappa eller otillräckliga tillgången på gräsbete och skog.

Der hade nämligen före afvittringen visse jordägare satt sig

i besittning af och mot en ringa smörränta fått begagna en och annan till fäbolägenhet lämplig trakt. Wid afvittringen blefvo väl desse lägenheter inräknade i skattefjällets areal; men när en eller annan af der inrymde lappar så småningom nödgades sälja största delen af sina renar, så att renskötseln ej mera blef det hufvudsakliga näringsfånget, hafva desse till visse hemmansägare fortfarande upplåtit de gamla fäbodelägenheterne, för att sålunda skaffa sig en om ock obetydlig inkomst, likasom nya sådana lägenheter jemväl här och der blifvit på enahanda sätt af renbetesfjällets innehafvare upplåtna. Desse hemmansägare, som ofta sakna lämpligt vårbete på sina hemägor, drifva derföre sin boskap till berörde fäbolägenheter i fjälltrakterne, så snart något gräs på våren der finnes att tillgå och förringa sålunda det särdeles vid denna årstid så viktiga gräsbetet för lapparnes renar. Widare anlitas den kringliggande, redan förut knappa skogstillgången i betäcklig grad till bränsle, gärdsel och byggnader vid desse fäbolägenheter.

Då emedlertid så beskaffade upplåtelser måste anses stridande mot den rätt, lapparne genom inrymningen erhållit, skall EKMBf:hde, sedan upplysning om förhållandet nu vunnits, icke underlåta att vidtaga erforderliga åtgärder för att söka bereda rättelse härutinnan i hvarje fall, der efter vederbörandes hörande, sådan finnes vara af nöden.

Under liknande omständigheter hafva lappar, företrädesvis inom Ovikens fjälltrakter, på sednare tider, upplåtit sina skattefjäll åt andra, dels från Norge och dels från Frostvikens i norra Jemtland belägna fjäll inflyttade lappar ofta med större renantal, än för det upplåtna fjället varit vid afvittringen beräknadt, hvarigenom den öfverklagade trängseln samt betets och skogstillgångens otillräcklighet i väsentlig mån ökats. Herjeådalens lappar, hvilkas ekonomiska ställning i synnerhet är dålig, hafva till stor del sållt sina renar till åtskilliga bland den fasta befolkningen, men åtagit sig att, emot en högst ringa ersättning, forfarande behålla de

sålda renarne i sin vård och lemna dem bete å sina fjäll. Efter hvad det uppges, hafva desse renhjordars storlek härigenom så småningom ökats långt utöfver hvad förhållandet bort blifva, om de fortfarit att tillhöra lapparne, enär de bofaste renägarne vida mindre anlita hjorden, än lappen skulle gjort. Obestriddigt är, att härigenom den sednares trångmål tilltagit, samt det spända förhållande hufvudsakligen förorsakats, som inom dessa trakter uppstått och alltmera tilltagit mellan lapparne och dem bland fasta befolkningen, som ej äro renägare.

Det torde emellertid icke kunna anses vara lappens rätt att, på sätt nu visat sig äga rum, genom egenmäktigt intagande af fremmande renar å ett skattefjäll öka den brist på utrymme, bete och skog för öfrige lappar derstädes, som redan förefinnes till följd af andra, af lappen oberoende omständigheter. Wäl har lapparnes inrymning å länets skattefjäll skett i den ordning, som rörande besittningsrätt till kronolägenheter är föreskrifven i Kammarkollegii kungörelse den 29 Febr. 1808, och lappen förklarats inrymmas i besittningsrätt till viss anpart af ett visst skattefjäll, men denna anpart är ej afsatt å viss trakt af fjället, som är gemensamt för alla der i berörda ordning inrymde lappar. Äfven om de i afseende å ordningsföljden vid inrymningen enl: åberopade författning iakttagne formaliteter kunde, hvad ej bör vara förhållandet, anses hafva för lappen medfört enahanda rätt till viss andel i fjället, som enl. nämnda författning tillkommer kronoåbo fråga om de i författningen afsedde kronolägenheter, så vore lappen i allt fall icke berättigad att, utan vederbörligt tillstånd, på annan öfverlåta sin rätt eller upplåta sin andel af fjället till annat bruk, än det dermed afsedda renbetet.

De gamla, såvidt EKMB. känner, ej upphäfdade författningar, hvarigenom skatteväsendet för de nomadiserande lapparne blifvit ordnadt, - såsom Kongl. Beslut den 8 Juni 1695 till KBfhde

i Westerbotten ang:de lappskatten, lappfogde-instruktionen af samma dag och enahanda instruktion den 5 Aug. 1760, - in-
nefatta uttryckligen: att hvarje lappby - hvarmed väl här får
förstås: de på en viss betestrakt inrymde lappar- skulle sär-
skilt för sig skattläggas; att lapparnes flyttningar ej finge
inverka på skattens utgörande, hvilket alltid skulle ske, der
lappen vore skattskrifven; "att der någon af byalaget blefve
oförmögen att betala sin andel i byns skatt" - eller ock, så-
som i 1760 års instruktion tillägges, med döden afginge, utan
att hafva barn eller efterträdare, som kunde erlægga den för-
ra skatt-, "öfrige lappar i byn likafullt skulle åtaga sig
hela skatten, som byn vore skattlagd för, till dess en annan
kunde skaffas i stället för den oförmögne och med öfrige sva-
ra för skatten, hvarom såväl sjelfva byalaget, som Kronans
länsman borde draga försorg och omvårdnad" ; - "att när någon
främmande inflyttade i byn, han efter sin förmögenhet borde
komma den fattige uti skattens erläggande till hjälp, men när
mera personer vilja sig på en by intränga, än lägenheten kan
vara till, länsmannen gifva lappfogden sådant tillkänna, på
det samma manskap må kunna skaffas till en annan by, der bätt-
re lägenhet och utrymme vara kan," samt att, "till skattens
desto jemnare fördelning mellan lapparne: hvar by, länsman-
nen" - med föreskrifne biträden skulle, "i händelse af döds-
fall, inflyttningar och oförmögenhet, skatten emellan samtlig-
a (i) byalaget efter hvars och ens vilkor och förmögenhet
jemka och repartera."

Häraf synes följa, att EKMBf:de torde äga tillse, att länets
lappar med deras renhjordar äro, så vidt ske kan och nödigt
finnes, någorlunda jemnt fördelade på de här befintliga lapp-
skattefjällen, så att ej genom inflyttningar eller af andra
liknande orsaker trångmål må uppstå på några fjälltrakter, un-
der det öfverflödigt utrymme finnes inom andra, en tanke som
också låg till grund för EKMBf:s underd. anhållan om den om-
förmälda undersökningen, hvars syfte uppgafs vara att, om
brist på skog och bete skulle förefinnas å ett fjäll, tillika
måtte utrönas, huruvida icke sådan tillgång derå på andra när-

belägna fjäll finnes, att lappar, som ledo brist i berörda hänseende, kunde å dessa fjäll tidtals inrymmas, utan men för innehafvarne deraf; Och kommer EKMBf:de, såvitt denna uppfattning af EKM. gillas, att efter den närmare utredning härutinnan, som kan erfordras, vidtaga nödiga åtgärder i nu antydd riktning.

Men äfven om rättelse och jemkning i de nu sednast berörda hänseenden sker, såsom EKMBf:hde antaget sig tillkomma, torde ändock, på sätt ofvan är anfördt, och den hållne undersökningen närmare utvisar, otvifvelaktigt kvarstå ett trångmål för några bland de klagande lapparne, härrörande af okloka afvittringsåtgärder; Och EKMBf:hde går därför att undersök på hvad sätt berörde trångmål skulle kunna lämpligen undanröjas.

I sådant hänseende hafva de klagande lapparne framställt det anspråk att åter komma i besittning af samtliga de, - otvifvelaktigt ganska vidsträckta betestruker, som genom afvittringen dem frångått. Då emedlertid afvittringen inom länet är en sedan många år afslutad och laga kraft vunnen förrättning, som följaktligen icke (nu)mera kan ensidigt rubbas, och då länets jemförelsevis få lappar ej eller synas för sin tillvaro behöfva så stor utvidgning af sina genom afvittringen bestämda områden, som berörde anspråk innebär, en utvidgning, som numera endast skulle kunna ske derigenom, att staten återköpte de ifrågavarande trakterna, för hvilkas återbekommande, efter EKM.Bfh:des tanka, expropriationsrätt ej kunde, enl. nu gällande lag, få användas, så torde detta anspråk, i den omfattning, detsamma blifvit framställdt, ej förtjena något afseende.

Widare hafva lapparne i ofvanberörda syfte yrkat att komma i åtnjutande af samma frihet till obehindrad kringflyttning och betesrätt utom sitt egentliga område, som är Westerbottens lappar förunnad.

Enligt EKM. Nådiga Stadga om afvittringen i Norr- och Westerbottens Lappmarker den 30 Maj 1873, är vid skogsmarkens utdelning till hemman och nybyggen det förbehåll fästadt, att lapparne, äfven efter afvittringen, skola såsom hit(t)ills vara berättigade att för sina renhjordar begagna bete å all skogsmark inom lappmarkernas nuvarande område, dock å enskilda skogar inom de till odling tjenliga delarne af landet endast vintertiden, äfvensom äga att i den mån för betesrättens utöfning är nödigt, till hushållsbehof begagna skogen.

Inom Jemtlands län har, såvidt EKM. Bfhde kunnat utröna, ej funnits lappmarker i samma mening, som inom de förenämnda nordligare länen, ehuru benämningen "Jemtlands lappmarker" återfinnes i äldre offentliga handlingar och upprepas i 1866 års ofvan åberopade nådiga bref. Ingen allmän gräns emellan de för odling tjenliga delarne af landet och dem, som hufvudsakl: endast egnade sig för renskötsel, hade före eller under afvittringen blifvit uppdragen till lapparnes skydd mot odlingsens vidare framträngande inom den egentliga fjällbygden. Wid denna afvittring bestämdes hvad af Kronans oafvittrade marker, der lapparne sedan urminnes tid flyttat omkring och utöfvat betesrätt för sina renhjordar, skulle - å ena sidan - under Kronans egen disposition bibehållas och till nybyggen eller såsom fyllnadsjord till redan skattelösta hemman anslås, samt - å andra sidan - komma att tillhöra lapparnes skattefjäll. Gränserne mellan dessa sålunda från hvarandra skilda trenne områden bestämdes och utstakades, utan att något sådant vilkor eller förbehåll till lapparnes fromma gjordes, som på sätt ofvan är anmärkt, stadgats vid afvittringen inom Norr- och Westerbottens lappmarker. Under den närmaste tiden efter afvittringen torde väl lapparne hafva i allmänhet fått opåtaladt fortsätta sina flyttningar inom de genom afvittringen dem frångångna renbetesmarker; Och inom de fleste delar af provinsen Jemtland lærer, såvidt EKM. Bfhde erfarit, förhållandet ännu vara sådant. Men så småningom hafva här och der, framför allt inom Herjeådalen, hvarest den jordbrukande befolkningen sjelf använder renmåssa till vinterfoder för si-

na fäkreatur och detta foder ämne, i mån af ladugårdsskötselns utveckling och skogsrörelsens behof af här för deri användande dragare, erhållit ett stigande värde, uppstått altmera tilltagande och häftiga stridigheter mellan lappens ännu orubbade tro på sin urgamla flyttnings- och betesrätt, samt den fasta befolkningens måhända ej ogrundade uppfattning af sin ovillkorliga ägande- och besittningsrätt, å den andra sidan.

Föga tvifvelaktigt torde väl också vara, att, om den frihet till flyttning och betande utom det egentliga lappområdet eller, med andra ord, utom lappskattefjällens genom afvittringen bestämda gränser mot den jordägande befolkningens ä r, ^(som) lapparne nu ifrågasätta, skulle, utan afseende å ägarnes medgifvande, genom lagstiftningen påbjudas, de sednares jordäganderätt till de genom afvittringen, utan något förbehåll om betesrätt för lapparne, upplåtna trakter komme att kränkas.

Väl måste det få anses uppenbart att, med afseende å det sätt, hvarpå afvittringen verkställdes, lapparne i många fall hafva verkligt behof af den ifrågasatta flyttningsfriheten. Likaledes torde ej kunna förnekas att inom orter, der ej, såsom förhållandet är i Herjeådalen, jordägaren sjelf behöfv använda den å hans ägor växande renmossan, renhjordens betande vintertiden å hans skogsmarker ej kan för honom annorlunda medföra men eller intrång, än derigenom att skogens användande till hushållsbehof under betestiden äfven nödvändiggöres. Måhända skulle också till stöd för lapparnes förevarande yrkande kunna anföras, att då de före afvittringen ägde flyttnings- och betesrätt å kronans oafvittrade marker, - en servitutsrätt, som vunnit erkännande genom flere äldre författningar och särskildt blifvit på båda sidor riksgränsen stadfäst genom en kodicill till 1751 års gränsetraktat, - kronan vid afvittringen ej kunnat till hemman och nybyggen upplåta sådane renbetestrakter med bättre rätt, än den sjelf ägde, och att följaktligen upplåtelsen måste hafva skett med

förutsättning, att betesservitutet skulle fortfarande såsom förut vidlåda de till enskilda upplåtna trakterna. Ifrågasättas kunde slutligen, huruvida icke lapparnes betesrätt å angränsande skattehemmans och nybyggens skogs- och betesmarker borde kunna betingas af den i 5§ af 1857 års förordning om ägors fredande emot skada af annans hemdjur och om stängselskyldighet nedlagda grundsatser: att så länge stängsel ej finnes emellan ägor, som å ömse sidor utgöras af skog, utmark eller beteshage, den ohägnade marken anses till gemensamt bete upplåten, der ej annorlunda aftaladt är.

Utan att nu närmare inlåta sig på dessa anledningar till tvekan, anser sig EKM.Bf:hde emedlertid icke böra f.n. tillstyrka en lagstiftningsåtgärd, ledande till bifall af klagande lapparnes förevarande yrkande på hvad de kalla "Westerbottens frihet" åtminstone i den utsträckning, detsamma fått och innan utrönt blifvit, om ej andra utvägar stå till buds, hvarigenom, utan särdeles uppoffring från statens sida eller nämnvärdt intrång i enskild rätt, det trångmål hvari lapparne genom afvittringens beskaffenhet iråkat, skulle kunna i väsentlig mån undanrödjas.

Utredningsmännen hafva i detta syfte först och främst föreslagit, att de ifrågavarande lappdistriktens n.v. (nuvarande) indelning i särskildt begränsade lappskatteland, till hvilka vissa lappar kunde anses äga uteslutande besittningsrätt, enligt för dem utfärdade inrymningsbref, borde upphöra. Denna anordning vore nämligen i hög grad olämplig, dels emedan, på sätt undersökningsinstrumentet närmare utvisade, till de särskilda lappskattelanden anslagits antingen otillräckliga marker eller sådana, der villkoren för renarnes uppehälle och trefnad under vissa tider af året saknades, dels ock derföre, att många af de lappar, som sålunda erhållit inrymning och besittningsrätt, i följd deraf ansåge sig berättigade till sådana upplåtelser af bete för fremmande renar och hornboskap, som ofvan blifvit omnämnde och hka (hvilka) ej vore för-

enlige med den befintliga betes- och skogstillgången.

I stället skulle af de ifr:de lappskattelanden dels i Ovikens, Undersåkers och Hallens socknar samt dels i Hede och Tännäs socknar bildas två lappdistrikt, det ena bestående af lappskattelanden i de tre förstnämnda socknarne och det andra af dem i de två sednare.

Undersökningsmännen, som finna en utvidgning af dessa nya distrikter på anförde skäl nödig, föreslå vidare, att denn utvidgning, hvad beträffar det förstnämnda distriktet, måtte ske på det sätt, att kronohemmanet Enbogen, hvad EKM.Bf:hde redan varit betänkt att i sinom tid föreslå, och en trakt i Håttö kronopark, benämnd Rulldalen, skulle läggas till distriktet, hvarjemte lapparne skulle erhålla betesrätt vintertiden, eller under månaderna December- April, å vissa uppräknade och intill distriktet belägna kronoparker med rätt derjemte att under denna tid få till vedbrand och kojbyggnader använda torrskog och vindfällan.

I fråga om nödig utvidgning af det andra distriktet, i hvars närhet några kronan tillhöriga marker ej äro belägna, anse förrättningsmännen ingen annan utväg finnas, än att från angränsande hemman och Ljusnedals bruk inköpa lämpliga trakter, för att tilläggas distriktets lappskatteland; Men de uppgöra här för ej något närmare förslag, enär frågan om lämpligaste sättet att afhjelpa bristerna på skog och bete å nyssnämnde skatteland varit föremål för utredning vid ofvanberörda, inför EKM.Bf:hde hållna sammanträde i Tännäs.

Derest EKM.Bf:hdes här ofvan uttalade uppfattning om sin befogenhet att företaga jemkning i skattefjällens hit(t)ills uppgjorda fördelning mellan lapparne är riktig och af EKM. godkännes, hvilket torde desto hellre få antagas, som denna uppfattning synes vinna stöd af det numera i väsentlige delar af begge statsmakterna antagna förslag till förordning angående flyttlapparne i de förenade rikena, så bör deraf också

följa, att EKM.Bfhde jemväl borde äga att sammanslå flere, nu särskildt skattlagde fjäll till ett enda större lappskatteland eller distrikt; Och något hinder torde således icke möta att i administrativ väg företaga en sådan åtgärd, der den sålunda pröfvas af omständigheterna påkallad och ändamålsenlig. Desförinnan torde dock vederbörande lappar böra i denna fråga höras och den närmare utredning föregå, som kan finnas nödig för en fullt tillfredsställande reglering. Då i och för en sådan utredning ~~en sådan utredning~~ i ett eller annat hänseende kan erfordras en noggrannare undersökning, än som genom den nu verkställda skett, likasom, derest fråga uppstår om reglering inom andra, än nu ifrågavarande och undersökte fjälltrakter, en sådan undersökning blifver der oundgänglig, får EKM.Bf:hde i underd. anhålla, att såväl i ena, som andra fallet få för ändamålet tillita samma utväg, som genom EKM:ts ofvan åberopade nådiga bref af den 2 Augusti 1878 medgifvits.

Oberoende af denna regleringsfrågas utgång, anser sig EKM:ts Bf:hde böra tillstyrka en utvidgning af de respektive skattefjällen inom Ovikens, Hallens och Undersåkers socknar samt af lapparnes rätt till renbete och skogsfångst i hufvudsaklig öfverensstämmelse med undersökningsmännens ofvanberörda förslag, nämligen på följande sätt:

↓
Krononybygget Enebogen, hvars innehafvare synes hafva försuttit åborätten dertill, torde, sedan vederb(örande) Hr:tt (häradsrätt), till hvilken Kronofogden i orten fått befallning att talan härom instämma, meddelat laga kraft ägande beslut om åbons skiljande från åborätten, få såsom sådant ur jordeboken afföras och antingen helt och hållet tilläggas angränsande Bunner- eller Täfvendahls skattefjäll eller det lappskattelandet, dit detta fjäll kan efter regleringsfrågans afgörande blifva förlagdt, mot den förökade lappskatt, som kan detsamma i föreskrifven ordning åsättas, eller ock, om vid närmare undersökning skulle så finnas lämpligare, blott till någon del användas till utvidgning af lappområdet och

återstoden upplåtas såsom kronotorp med betesrätt därå för lapparne under nedan nämnde vintermånader.

Hvad beträffar förslaget, att den trakt af Håttö kronopark, som kallas Rulldalen, skulle läggas till närbelägna skattefjäll eller deraf bildadt större distrikt, så hemställer EKM.Bfhde, huruvida ej lämpligare vore, att i stället medgifva vederbörande lappar betesrätt, med rättighet derjemte till sådan skogsfångst under betestiden, som undersökningsmännen föreslagit, icke blott å Rulldalen, utan å hela Håttö kronopark, hvarigenom den förra traktens utbrytning från kronoparken ej behöfde verkställas. EKM.Bf:hde anser sig då böra upplysa, att rätt till mulbete blifvit för 10 år, räknade frå skilda tidpunkter, åt vissa jordägare mot bestämd afgäld upplåten ej mindre å Håttö kronopark till och med år 1886, än äfven å öfrige kronoparker inom länet. Sommarbete kan således icke lapparne medgifvas å Håttö kronopark före sistnämnda års utgång, såvida inte innehafvarne af mulbetesrätten på öfverenskommelsens väg kunna förmås att tidigare afstå från sin rätt. En betesrätt för lapparne under månaderna December - April kan deremot icke i någon mån anses inkräkta på mulbetesrätten. Den förra afser endast tillgodogörandet af mossan, den sednare innefattar blott rätt till gräsbete, som i fjälltrakterne aldrig kan begagnas före utgången af April, hvar förinnan icke ens gräset börjar gro. EKM.Bf:hde ser följaktligen i berörda upplåtelser af sommarbete icke något hinder för meddelande af den nu för lapparne ifrågasatta rätt til vinterbete å de af undersökningsmännen föreslagna eller andra liknande trakter. Men då antagligt är att en sådan betesrätt jemväl sommartiden och med rätt till ofvan förmälde skogsfångst på kronans marker skall finnas behöflig äfven för andra länets lappar, än de nu klagande, anser sig EKMBf, för att undvika förnyade framställningar i hvarje särskilt fall, böra i djupaste underd. hemställa, att EKM.Bf:hde måtte erhålla bemyndigande att, der sådant finnes för lapparne behöfligt, i samråd med Skogs- eller Domänstyrelsen, meddela dem icke blott den betesrätt å Kronan tillhöriga skogsmarker inom lä-

net, som pröfvas kunna upplåtas utan väsentligt men för Kronan eller intrång i annans rätt, utan jemväl rättighet att å de till renbete sålunda upplåtna trakterna under betestiden få till vedbrand, kojbyggnader och annat för renskötseln oundgängligt behof använda torrskog och vindfällan.

På sätt undersökningsmännen anmärkt, finnas inom Herjeådalen icke några Kronan tillhöriga marker, hvarå rätt till bete och skogsfångst kunde lapparne medgifvas, till afhjelpande af bristen på bete och skog. Härför torde således ej annan utväg finnas, än att Staten antingen, såframt icke expropriationsrätt kan medgifvas, från angränsande hemman och Ljusnedals bruk inköper nödiga och lämpliga trakter, för att tilläggas der befintliga lappskattefjäll eller det gemensamma distrikt, som af dem kan komma att bildas, eller också, om och der så befinnes lämpligare, å sådana trakter betingar lapparne rätt till bete och skogsfångst mot årlig afgäld, som af statsverket betalas.

Wäl har EKM.Bef:hde, på sätt protocollet vid ofvan förmälda den 29 September 1879 i Tännäs hållna sammanträde utvisar, sökt i någon mon provisionelt utreda, hvilka trakter för nyss berörda behof vore oundgängeligen erforderliga, men ej ansett sig böra öppna någon underhandling med ägarne deraf eller vidtaga ytterligare för ändamålet nödige åtgärder förr, än EKM:ts beslut i frågan erhållits. EKM.Bef:hde kan således icke f.n. ens tillnärmelsevis uppgifva hvilka belopp för ifr:de utvidgning vore af nöden. Dessutom är det antagligt, att liknande utvidgningsåtgärder på åtskilliga andra håll måste vidtagas, för att undanröja de mest uppenbara anledningarne till misshälligheter mellan jordbrukare och lappar, såväl de nu klagande, som de inom andra delar af länet.

EKM.Bf:hde hemställer derföre i underd:het, om nådigt bemyndigande, att med det biträde som ofvan är antydt - der sådant blir behöfligt, - uppgöra ett fullständigt förslag ej mindre

till den utvidgning af lapparnes skattefjäll eller blifvande distrikter samt förvärfvande af den betesrätt utom desamma, som kan finnas oundgängligen nödvändig för att göra för dem möjligt att inom egne eller till dem med betesrätt upplåtne marker bedrifva renskötseln utan uppenbar fara för sammanstötning med jordbruksintresset, utan äfven å kostnaderne härför, samt att för sådant ändamål öppna de för förvärfvande af ägande- eller betesrätt enligt förslaget nödige underhandlingar med vederbörande jordägare, såframt icke EKM, skulle finna gällande expropriationslag redan nu för sådant syfte tillämplig eller böra derhän utsträckas.

Uppgörandet af ett sådant förslag för hela länet skulle ha visst medtaga lång tid, enär blott den korta sommaren lämpar sig för det egentliga och mest tidsödande arbetet. Önskligt vore derföre, att EKM, Bf:hde finge till EKM, inkomma med förslag för vissa till särskild behandling lämplige delar af länets lapptrakter, så snart ett sådant blefve färdigt, - t.ex. för de lapptrakter, hvarom, med anledning af föreliggande framställningar hos EKM., undersökning i viss mån redan skett eller ock redan för allenast Herjeådalens lapptrakter, der trångmålet och misshälligheterna äro störst.

Då för erhållande af nödige medel till utvidningsföretager genomförande framställning till Riksdagen torde erfordras och Riksdagen redan innan beslut i någon del fattas, måhända önskar undfå kännedom om det för regleringen inom hela länet erforderliga beloppet, kunde möjl: denna omständighet tala emot EKM:s Bf:hdes hemställan om utvidningsåtgärders vidtagande delvis. Behofvet att beträffande sistnämnde delar af länet eller de enda, hvarifrån någon egentlig klagan öfver lapparnes trångmål å ena och deras intrång å andra sidan blifvit offentligen framställd, kunna skyndsamt undanrödja anledningarna dertill, är emellertid så stort, att denna del af frågan borde särskildt och oförtöfvadt behandlas. Antagligen är den del af frågan som rörer frhldena (förhållandena)

i Tännäs och Hede ej blott den svåraste att lyckligen lösa, utan också den, som kräfver största utgifterne. Lämpligast vore därför att härmed göra början.

EKM.Bf:hde anhåller dessutom att få till beredande af de i första rummet nödige medel anvisa en utväg, hvars beskaffenhet också i sin mån torde minska betänkligheterna mot en framställning hos Riksdagen särskildt i nu förevarande hänseende.

I und. skrifvelse den 5 Nov. 1878 har EKMBfhde fästaf nådig uppmärksamhet dels på behofvet att, till minskning i det altjemt stigande beloppet af det bidrag, som staten inom detta län årl: utbetalar till utfattige lappars försörjning, bereda medel till de mindre fattige lapparnes understödjande i ett tidigare skede af fattigdom genom att förhjelpa dem till fortsättning af deras renskötsel, dels ock derå, att, i öfverensstämmelse med EKM. Nådiga bref den 11 Juni 1869, rätt till afverkning å vissa renbetesfjäll inom länet blifvit vid auktion upplåten mot en sammanräknad köpeskillning af 43. 992 kr 39 öre. EKMBfhde hemställde i anledning häraf bland annat, att någon andel af detta belopp eller ett af Staten anvisadt, mot viss ränta å hela beloppet svarande årl: reservationsanslag måtte i mån af behof få för ifr:de, särskilda ändamål användas och antingen ställas till EKM.Bfhdes förfogande, mot redovisningsskyldighet, eller ock af EKM., på förslag af EKM Bfh:de, för hvarje gång disponeras. För det dåvarande ansåg sig EKM Bfh:de icke kunna närmare, än antydningssvis skett, uppgifva sättet, huru de ifr:de medlen skulle för afsedt ändamål lämpligen användas, men såsom ett sätt antyddes exempelvis, att i fall, der lapp finnes i behof af betesrätt på enskild(e) angränsande ägor, lega eller ersättning därför, enligt uppgörelse, skulle af medlen lemnas.

Då berörda underd. framställning, - hvilken, såsom väsentl: afseende åtgärder rörande lapparnas fattigvård, af EKM.Bf:hde insändes till EKM. Ecklesiastik Departement, - efter hvad

EKM.Bf:hde känner, ännu icke varit föremål för EKM:s slutliga pröfning, som alltså torde lämpligen kunna ske i sammanhang med nu förevarande fråga, anser sig EKM.Bf:hde oförhindrad att här underd:st göra den jemkning i nämnda framställning, hvartill omständigheterna numera synas föranleda.

Det har näml: under behandling af ofvan berörda frågan för EKM. Bf:hde framstått allt klarare, att en blott del af de skogsmedel, som på sätt i oförmälda framställning upplystes, redan influtit, icke skulle förslå till fyllande af de bel, som dermed borde afhjelpas, utan att icke blott desse medel, utan, - såvidt det funnes lämpligen kunna ske, - äfven de, som hädanefter komma att inflyta för försald afverkningsrät på lapparnes skattefjäll inom länet, borde få ingå till en gemensam, under EKM:s disposition ställd fond, att, i den mån de försloge, användas ej mindre till den utvidgning af skattefjällen eller beredande af den betesrätt derutom, hvarom i detta utlåtande blifvit hemställdt, än äfven till det slags understöd i öfrigt, som i 1878 års underd. framställning antydes och närmare finge bestämmas.

EKM.Bf:hde vågar derföre i djupaste underd. anhålla, att EKM. måtte härom till Riksdagen aflåta nådig proposition, som åtminstone kunde omfatta de redan influtne skogsmedlen, derest af den anledning, att någon beräkning af de framdeles influtande medlens belopp ej för närv:de kan ens tillnärmelsevis ske, tvekan om lämpligheten af propositionens utsträckning äfven till desse medel uppstår. I hvilketdera fallet som helst borde Skogsstyrelsen erhålla nådig(t) uppdrag att gå i författning om vederbörliga undersökningar till utrönande af de ännu befintliga, afverkningsbara skogstillgångarne på lappskattefjällen och afverkningens upplåtande i föreskrifven ordning.

EKM. Befallningshafvande har nu framställt de administrativa och ekonomiska åtgärder, som ansetts erforderlige för en nödvändig förbättring af de ifr:de lapparnes ställning.

Huruvida, efter vidtagande af dessa åtgärder och framför allt renbeteslandens utvidgning utan alltför känbara kostnader, lappområdena inom länet må anses så fullständigt innefatta alla villkor för lapparnes renskötsel, att någon sådan flyttnings- och betesrätt, som på sätt ofvan är anmärkt, blifvit Vester och Norrbottens lappar vid der ifrågavarande afvittring förbehållen, ej skulle varda för detta läns lappar af nöden, tilltror sig EKM. Bf: hde icke kunna med någon tillförlitlighet afgöra. Efter de upplysningar om behofvet deraf, som EKM Bf: hde varit i tillfälle att inhämta, synes fara värdt, att rätt till en sådan flyttning vintertiden, synnerligen under vissa väderleksförhållanden, måste lapparne beredas åtminstone inom de närmare fjällen belägna, enskilda tillhöriga trakter. Då någon nöjaktig erfarenhet om nu föreslagne åtgärders inflytande i förevarande hänseende icke på flere år torde kunna erhållas, vore måhända af stor vikt för länets lappar, att frågan om och på hvad vilkor en på antydt sätt inskränkt flyttningsfrihet utom deras område skulle kunna desse lappar beredas.

EKM. Bf: hde har tid efter annan under det frågan utgjort föremål för dess begrundande, varit betänkt på skilda förslag till hennes lösning dock alltid under mycken tveksamhet, en naturlig följd af frågans betydelse och grannliga beskaffenhet. Då emedlertid denna fråga synes falla inom den civila rättens lagstiftningsområde och EKM. numera tillsatt en särskild komité med uppdrag att utarbeta förslag till sådana lagbestämmelser angående de svenska lapparne och deras förhållande till landets bofasta befolkning, hvilka anses böra tillhöra området för Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftningsmakt, synes det EKM. Bf: hde, enär undertecknad landshöfding i denna komité erhållit plats, ej vara nödigt eller lämpligt att nu, utan tillfälle till öfverläggning med komiténs öfrige ledamöter, på förhand framställa förslag eller göra ett bestämdt uttalande i frågan.

Enahanda torde förhållandet få anses vara med frågan om änd-

ring i 1866 års Nådiga bref, helst denna fråga, ehuru det Nådiga brefvets föreskrifter meddelats utan Riksdagens medverkan, synes äga sammanhang med och i viss mån vara beroende af den nyss berörda.

Beträffande slutligen den klagan, som hos EKM förts af åtskillige jordägare inom Tännäs och Hede socknar öfver det intrång och den skada, dessa orters lappar skola göra å klagandernes ägor och på grund hvaraf de påkallat skydd, får EKM. Bfh:de till en början yttra sig öfver klagoskriften, såvitt den får anses innebära ett klander deröfver, att EKM. Bf:de, hvarest desse klagande först framställt sin klagan och begär om skydd, icke vidtagit någon skyddsåtgärd.

Då klaganderne ägde att, likasom hvarje annan af slik rättskränkning lidande, sjelfve vid domstol beifra och söka skadestånd för de olagliga ingrepp och den åverkan, som öfverklagades samt någon omedelbart afvärjande åtgärd icke var särskildt angifven och påkallad, eller kunde af EKM. Bfhde vidtagas, ansågos de uppgifna anledningarna till klagomålen icke i öfrigt kunna undanröddas eller inskränkas annorlunda, än genom lagstiftningsåtgärder, dem det icke tillkomme EKM. Bf: hde att sjelf besluta. Att EKM. Bf: hde skulle söka uppgöra och hos EKM. anmäla ett förslag till sådana lagstiftningsåtgärder, som funnes nödige, kunde måhända med något skäl förväntas; men då åtskilligt af hvad sålunda syntes lämpligen böra föreslås, i viss mån ägde sammanhang med andra väckt. här ofvan berörda frågor, som åter voro beroende af de upplysningar och de resultat, hvartill den omförmälda undersökningen och öfverläggningarna vid derunder hållna sammanträden kunde leda, ansåg sig EKM. Bf: hde böra afvakta desamma, helst det icke syntes lämpligt att, innan en sådan utredning skett, hos EKM. tidtals anmäla än ett, än ett annat särskildt förslag i den vidtomfattande och svårlösta frågan. Sedan protokollet öfver nämnda undersökning den 15 Juni 1880 hit inlemnats och EKM. Bfhde under hösten samma år börjat detta utlåtande, fann EKM. Bf: hde som för underd: t utlåtande fått i slut-

tet af 1879 emottaga förslag till förordning rörande lapparne i de förenade rikena och hade anledning antaga, att detta förslag skulle för 1881 års Riksdag framläggas, lämpligt vara att afvakta utgången af denna lagstiftningsfråga, som omfattade de väsentliga grundsatser och lagbestämmelser, hvilka lämpligen syntes böra läggas till grund jemväl för en rent inhemsk lagstiftning i ämnet.

Sedan EKM, efter det berörda fråga först vid detta års riksdag blifvit afgjord och förslaget hufvudsakligen antaget, tillsatt ofvan nämnda komité, torde något förslag i förevarande ämne ej behöfva af EKM. Befhde afgifvas, helst, såsom redan är antydt, undertecknad landshöfding får tillfälle att inom komitén framställa sina åsikter om de särskilda bestämmelser, som kunna i den inhemska lagstiftningen i ämnet vara af nöden, för att bättre än hittills trygga jordägarne och den fasta befolkningen i allmänhet mot ingrepp i ägande och nyttjanderätten till deras jord af lapparne och deras renhjordar.

EKM. Bfhde vågar derföre i underd. hemställa dels att nu berörde och såsom lämpligen hemfallande under ofvanbemälda komités verksamhet ansedde tre frågor måtte till komitén för utlåtande och förslag af EKM. öfverlemnas, dels huruvida inte lämpligen kunde så förfaras jemväl med öfrige frågor i detta ärende.

I den fasta befolkningens ofvan berörde besvärsskrift är uppgifvet och klandradt, att nu mera aflidne Kronolänsmannen i Tännäs distrikt, P. Olsson, i lifstiden varit bland dem af fasta befolkningen, som ägt renar och sålunda, efter klagandernas förmenande, bidragit till den ifr:de konflikten mellan klaganderne och lapparne.

I anledning häraf anser EKM:ts Bf:hde böra särskildt upplysa, att, jemte det, på sätt handlingarna innehålla, vederbörande kronofogde verkställt en af EKMBf. anbefalld undersökning i

frågan, EKMBf:hde sedan upplyst blifvit, att Olsson ägde renar inom distriktet, i skrifvelse den 31 Dec. 1878, med förständigande för honom att noggrant iakttaga hvad på honom såsom polistjänsteman ankomme, tillika till Olsson hemställt, huruvida han icke funne lämpligt och af förhållandena påkalladt att genom afyttrande af sina renar helt och hållet ställa sig oberoende af den uppkomna tvisten och befria sig från den möjligen oberättigade, men i allt fall såväl för Olsson, som för KBf:hde, menliga uppfattning af länsmannens förhållande i saken, som hos en del af befolkningen gjort sig gällande helst KB. eljest funne sig icke kunna hysa fullt förtroende till Olssons opartiska hållning i den förevarande granlaga frågan, för hvars lyckliga lösning i främsta rumm fordrades, att ortens närmaste polismyndighet kunde med omisskännelig oväld dertill medverka; Och har Olsson, efter hvad han sedermera hos KBfhe anmält, ställt sig denna uppmaning till efterrättelse.

Med djupaste etc.

G. A.

(Gustaf Asplund)

/ C. H. E.

(Carl Håkan Ekberg)

Rätt avskrivet betygar

På tjänstens vägnar

Valfrid Larsson
Valfrid Larsson

Jämtlands läns landskontors arkiv. Landsarkivet i Östersund.
Ankomna brev 1886. Från justitiedepartementet. Nr 6.

N:o 6. Pag 13.

Till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län.

Kongl. Maj:t har denna dag låtit Sig föredragas

ej mindre nedannämnda underdåniga ansökningar i frågor rörande förhållandet mellan lappar och den bofasta befolkningen, nemligen

dels af lappmanshustrun Elisabeth Thomasdotter Kant, å egna och andra i Storsjö och Ljusnedals lappmarker boende lappars vägnar, att få behålla och till renbete bruka vissa fjelltrakter, samt om åläggande för nybyggare att stänga gärdesgårdar;

dels af A. Nilsson med flere lappar i Jemtlands län, om tillämpning i dessa fjelltrakter av nådiga brefvet den 3 Maj 1825 för Vesterbottens län m.m;

dels af lappen Lars Jonsson och enkan Märta Jonsdotter, angående ordnande af förhållandena mellan lapparne och innehafvarne af deras fordna trakter;

dels af bruksegaren W. Farup och jordegare inom Hede församling, angående skydd för deras egor mot renegande grannar; än ock den af Eder genom underdånig skrifvelse den 5 November 1878 gjorda hemställan beträffande vissa åtgärder till trygande af lapparnes bestånd.

Sedan härvid blifvit erinradt, att de för utarbetande af lagbestämmelser angående de svenska lapparne och deras förhållanden till landets bofasta befolkning tillsatta komiterade i

särskilt utlåtande den 25 Augusti 1883 yttrat sig öfver nämnda ansökningar och hemställan, samt att dels genom de denna dag utfärdade lagar angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige och angående renmärken, och dels genom de åtgärder, som i berörde utlåtande föreslagits och af hvilka en del redan blifvit verkställda eller förberedda, ifrågavarande ansökningar och hemställan vunnit det afseende, hvar till desamma skäligen borde föranleda, har Kongl. Maj:t funnit nämnda ansökningar och hemställan icke föranleda vidare åtgärd; Hvilket till Eder kännedom härigenom meddelas. Stockholm den 4 Juni 1886.

Nils von Steyern

/ G, R, Lilienberg

Rätt avskrivet betygar

På tjänstens vägnar

Valfrid Larsson

Jämtlands läns landskontors arkiv.
Avgångna brev 1886. AIaa:6.

Den 10 juli 1886. Nr 572.

Till Konungen

Till åttlydnad af Nådig Befallning i remiss af den 4 sistl. Juni, att inkomma med und. utlåtande och afgifva förslag till de åtgärder som kunna påkallas af stadgandet i 23§ af Lagen angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige, får EKM:ts Befde underdånigst instämma i det af Kongl. Domänstyrelsen afgifna och handlingarne bifogade utlåtande.

De remitterade handlingarne äfvensom ett från lappfogden infordrat yttrande bifogas.

Und.

J E

/ A L

Rätt avskrivet betygar

På tjänstens vägnar

Valfrid Larsson
Valfrid Larsson

Jämtlands läns landskontors arkiv. Landsarkivet i Östersund.
Ankomna brev 1886. Från finansdepartement. Nr 10.

N:o 10. Pag. 13.

Till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län.

Sedan Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 14 September 1883 anbefalt Kongl. Domänstyrelsen att låta undersöka, hvilka kronoparker inom det Eder nådigst anförtrodda län hade ett sådant läge och till marken vore så beskaffade, att de kunde till renbete under alla eller vissa tider af året upplåtas, samt med protokoll öfver undersökningen äfvensom eget underdånigt utlåtande inkomma, har Domänstyrelsen uti underdånig skrifvelse den 19 Januari 1885, med anmälan att en dylik undersökning under 1884 års sommar blifvit af skogsinspektören i Jemtlands distrikt samt jägmästarne i Norra och Vestra Jemtlands jemte Herjeådalens revir verkställd å ett flertal kronoparker inom nämnda revir, öfverlemnad de af förrättningsmännen vid undersökningen förda protokoll, enligt hvilka förrättningsmännen funnit nedannämnda, å bilagd karta utmärkta kronoparker vara med afseende å läge och markens beskaffenhet tjenliga att upplåtas till renbete, nemligen:

kronoparkerna Juthatten, om 349 hektar 10 ars ytvidd, och Tufvattnet, om 1272 hektar 88 ars ytvidd, i Hotagens kapellförsamling och Norra Jemtlands revir, hvilka vore lämpliga till vinterbete;

kronoparken Ytter-Olden i Offerdals socken och Vestra Jemtlands revir, om 2083 hektar 34 ars ytvidd, hvilken genom tillgång dels å skyddsskog dels å vinter- och vårbete erbjöde för lapparne lämpliga uppehållsställen;

kronoparken Bunnerviken med Kjösjöskiftet i Åre socken och Vestra Jemtlands revir, om 2953 hektar 59 ar, hvarå finnes

lämpliga och för lapparne i Bunner- och Täfverdalsfjellen under vinter- och vårmånaderna behöfliga uppehållsställen;

den del af kronoparken Håckren med Åmen och Håttöskiftena i Undersåkers och Ovikens socknar samt Vestra Jemtlands revir, om tillsammans 15308 hektar 30 ar som vore belägen söder om sjöarne Åmen, Håttsjön, Gesten, Håckren samt Håttöströmmen, å hvilket område finnes lämpliga uppehållsställen samt tillgång å bete såväl under vintern och våren som äfven, enligt skogsinspektörens uppgift, under sommaren;

kronoparken Badstugudalen med skiftet Rönnåsen i Hallens socken och Vestra Jemtlands revir, om 1409 hektar 28 ar, hvilka, i anseende till ringa tillgång å skyddande skog å det angränsande Hundhögs skattefjell, ansåges väl behöflig och tjenlig till uppehållsort för lapparne under vintern och våren;

samt kronoparkerna:

Mantalsbodarne, bestående af flere sammanhängande skogstrakter under särskilda namn såsom Vike, Marke, Dörså, Norrgård, Westnår, Mustabodarne, Pålsbodarne, Vesterhallom, Mantalsbodarne, Fjösåsen och Vesterelfven, med en ytvidd af 7128 hektar 69 ar;

Dalås, likaledes bestående af flere skogsskiften benämnda Dalås, Tossås, Högbo, Persås, Svedje och Ångro, om 5863 hektar 7 ar;

Hellebergsbodarne med tillhörande skiftet Långbodarne, om 431 hektar 45 ar;

Arådalen med en areal af 1104 hektar 40 ar;

Nybo om 554 hektar 57 ar; och

Svartåsen med en ytvidd af 2496 hektar 82 ar;

hvilka sex sistnämnda kronoparker, belägna inom Ovikens sock-
en, vissa tider af vintern och våren utgjorde eftersökta till-
flyktsorter under inträffande ogynnsamma väderleksförhållan-
den i fjellen äfvensom lämpliga uppehållsställen för renhjo-
rdarne under lapparnes vandringar nedåt bygden;

Och har Domänstyrelsen, enär upplåtande af ofvannämnda krono-
parker åt lapparne i syfte att bereda dem ökad utrymme och
tillgång till behöfliga betesmarker och skyddande skog icke
syntes för skogsvården kunna medföra olägenhet, i underdånig-
het hemställt, att berörda kronoparker måtte under vissa vil-
kor för ifrågavarande ändamål upplåtas; dock att, då å dessa
kronoparker befintliga slätterlägenheter jemte mulbetet å
viss tid åt enskilde utarrenderats för tillhoppa 43⁴ kronor
85 öre om året, dervid rätt ej blifvit kronan förbehållen att
upplåta marken till renbete, berörda upplåtelse icke syntes
kunna ega rum, innan tiden för slätter- och mulbetearrendena
å de i grannskapet af hemmanen liggande kronoparkerna gått
till ända, hvilket, förutom för de mera enstaka belägna kro-
noparkerna Ytter-Olden och Tufvattnet, hvilka blefve arrende-
lediga med 1892 års början, inträffade vid ingången af år
1890.

Detta ärende, deruti I den 10 sistlidne Juli afgifvit infor-
dradt underdånigt utlåtande, har Kongl. Maj:t låtit Sig före-
dragas och dervid i enlighet med Domänstyrelsens hemställan
funnit godt förordna, att omförmälda kronoparker må i den mån
gällande aftal angående slotterlägenheter och mulbetesrätt gå
till ända af Domänstyrelsen upplåtas till renbete för lappar-
ne, under vilkor,

att lapparne ställa sig till efterrättelse hvad för bofaste
är stadgadt i fråga om skogseld;

| att lapparne tills vidare skola ega att för bränsle samt

slöjd och byggnadsvirke använda endast torrskog och vindfälen samt björk äfvensom kortväxta till timmer ej dugliga barrträd;

att lapparne å kronoparkerna medgifvas rätt till jagt endast å rofdjur; samt

att lapparne inom kronoparkerna skola ega fiskerätt allenast till husbehof, med öppen rätt för kronan att fiskerätt i öfrigt upplåta, der sådant till fördel för kronan kan ske.

Hvilket jag, på nådigste befallning, skolat Eder till kännedom härigenom meddela. Stockholm den 23 September 1886.

Robert Dickson

Rätt avskrivet betygar

På tjänstens vägnar

Valfrid Larsson
Valfrid Larsson

1980-02-15 Nr 1

KB i Jämtlands län 22.7.1878 till Kungl. Maj:t.

Bilaga 415:1.

Ur innehållet:

Åtskilliga lappar tillhörande Tännäs och Undersåkers lappdistrikt hade hos Kungl. Maj:t (justitiedepartementet) klagat bl.a. däröver att flera från åldriga tider till renbete använda fjälltrakter genom avvitrningen frångått dem och att de renbetesfjäll som därvid tilldelats dem saknade tillräckligt bete ävensom nödig skog till bränsle och skydd mot fjällstormarna. Klagandena förmenade därjämte att den avverkning på Ekorrlandets renbetesfjäll (Hundshögs och Tossås renbetesfjäll) som jämlikt Kungl. brevet den 11.6.1869 och efter överensstämmelse med däri givna föreskrifter ägt rum skulle innebära ett "systematiskt utrotningssätt". Åtgärder hade i anledning därav påkallats bl.a. av klagandena från Tännäs lappdistrikt i syfte att klagandena skulle komma i besittning av alla de fjälltrakter de före avvitrningen innehaft.

KB, som erhållit klagoskrifterna för yttrande:

För bedömande av klagomålens befogenhet syntes det vara nödigt att söka utröna verkligheten av de överklagade förhållandena, vilka torde få anses väsentligen gå ut därpå, att lapparnas fjällområden sådana de genom avvitrningen blivit bestämda inte innehöll tillräcklig skog till bränsle och skydd dels under vintern och dels under den tid på våren då lappen för de späda renkalvarnas skull jämväl måste söka sådant skydd och gräsbete "i skogsbrynet", att tillräckligt bete på eller intill sådana skogstrakter även saknades för de tider lappen nödgades uppehålla sig där samt att den anmärkta avverkningen i Ekorrlandet skulle menligt inskränka klagandenas redan förut otillräckliga skogstillgång.

Det lämpligaste sättet till utrönande härav (verkligheten av

de överklagade förhållandena) torde vara att en undersökning på stället, till vilken klagandena kallades att själva eller genom ombud närvara för att utföra sin talan, finge verkställas av vederbörande revirförvaltare med biträde av två trovärdiga män som kunde äga någon insikt i frågan. KB anhöll om tillåtelse att gå i författning om en sådan undersökning och förskjuta därför nödiga kostnader till framdeles gottgörelse av statsmedel.

"För den händelse, att brist på skog eller bete skulle i någon mån förefinnas inom klagandenas fjälltrakter, vore det emellertid önskligt att utröna, huruvida icke sådan tillgång därå å andra skattefjäll inom dessa distrikt finnes, att bland klagandena, som vore i saknad av skog eller bete, kunde där tidtals inrymmas, utan men för de nuvarande innehavarna av dessa fjäll." KB hemställde att undersökningen måtte få på antytt sätt utsträckas.

Kommentarer

KB använde orden renbetesfjäll och skattefjäll såsom avseende samma begrepp.

KB föreslog en utvidgning av undersökningen för att det skulle kunna utrönas, huruvida icke sådan tillgång på bete och skog fanns på andra skattefjäll inom dessa distrikt (Tännäs och Undersåkers lappdistrikt), att de bland klagandena som vore i saknad av skog eller bete kunde "tidtals" inrymmas där, utan men för de dåvarande innehavarna av dessa fjäll. - Att KB förutsatte att en sådan inrymning kunde ske bör förutsätta en uppfattning hos KB, att renbetesfjällen var av lappar nyttjad kronomark och inte någon mark som lappar ägde.

Kungl. Maj:t 2.8.1878 till KB i Jämtlands län.

Bilaga 415:2.

Ur innehållet:

Med bifall till vad KB föreslagit förordnade KMaj:t att den ifrågaställda undersökningen skulle i närvaro av klagandena själva eller deras ombud verkställas av vederbörande skogsinspektör med biträde av två av KB utsedda trovärdiga män som i ämnet ägde insikt.

KB i Jämtlands län (landskansliet) 5.11.1878 till Kungl.

Maj:t.

Bilaga 415:3

Ur innehållet:

Denna KB:s skrivelse avsåg i huvudsak anslagen av statsmedel till understöd till utfattiga lappars och mindre fattiga lappars försörjning. Dessa delar av skrivelsen återges inte. I skrivelsen berördes emellertid även frågor rörande renbetesfjällen och renskötseln. Ur KB:s skrivelse i dessa frågor:

De många och högljudda klagomål över den jämtländska ^{lapp} allmogens betryckta ställning, vilka under den senaste tiden alltmer låtit sig avhöra, har manat KB att åt denna fråga ägna särskild uppmärksamhet i syfte att söka närmare utreda klagomålen större eller mindre befogenhet samt de åtgärder som skulle kunna så vitt möjligt undanröja ställningens väsentliga orsaker och de redan framkallade verkningarna därav (se bilagor 415:1 och 415:2).

Lapparnas ekonomiska välstånd har alltmer och mer avtagit. Och det har befunnits ha numera undantagsvis gått så långt, att åtskilliga lappar nödgats sälja det allra största antalet av sina rendjur till personer bland den kringboende fasta befolkningen, som dock låtit säljarna, mot en högst ringa ersättning för bete och besvär, fortfarande för köparna sköta de försålda djuren så att många lappar sålunda väsentligen blott är andras renvaktare med en till nödtorftig bärgning alltför knapp inkomst.

Vid sådant förhållande och då ovanberörda utredning (se bilagor 415:1 och 415:2) torde erfordra längre tid, har KB ansett sig böra utan avvaktan på utgången av denna utredning (och) oberoende därav redan nu göra följande framställning om ett vidsträcktare skattunderstöd (understöd av skattemedel) åt lapparna inom detta län än som hittills kommit dem till del.

Nu synes emellertid tillfälle yppas att utan vidsträcktare anlitan-
ande av berörda anslag än för de utfattiga lapparnas försörjning erfordras kunna på verksammare sätt än hittills tillgodose (det ovan omförmälda) syftet att understödja mindre fattiga lappar. I överensstämmelse med Kungl. brevet der 11 juni 1869 har nämligen rätt till viss skogsavverkning å Klumpvattnets, Stensjökilens, Ekorrlandets och Badstunäs skattefjäll inom detta län på auktion upplåtits mot en sammanräknad köpeskillning av 43.992 kr 39 öre. (Angående dessa upplåtelser av avverkningsrätt se Utredning 1975-08-15 om inrymningarna i renbetesfjällerna s 10 Bastunäsfjäll med Stensjöki-
len, s 14 Klumpvattenfjäll och s 29 Hundshögs och Tossås fjäll på Ekorrlandet)

Efter vad som blivit upplyst vid de sammanträden med lappar inom skilda distrikt som KB under sistlidna och innevarande års somrar hållit i fjälltrakterna och varvid närboende av den bofasta befolkningen jämväl närvarit har åtskilliga lappar i saknad av tillräckligt eller lämpligt beläget bete inom egna områden nödgats tidtals (från tid till tid, tid efter annan, då och då) förskaffa sig betesrätt på den fasta befolkningens närbelägna jord mot en antagligen nog dryg ersättning, som för mindre bemedlade lappar torde vara synnerligen kännbar och måhända skulle kunna nedprutas, om denna ersättning finge, såsom billigt vore, utgå av omförmälda medel efter vederbörlig undersökning om ersättningsens skäligen belopp och myndigheternas underhandling därom.

Efter vad till KB:s kännedom kommit lär den redan verkställda

skogsavverkningen på lapparnas skattefjäll ha framkallat ett på deras uppfattning av sin rätt grundat missnöje och bekymmer. Hos KB har innehavarna av Ekorrlandets skattefjäll också hemställt att KB måtte genom framställning till Kungl. Maj:t söka bereda dem rätt att få disponera åtminstone någon del av det för skogsavverkningen i detta fjäll inflytande belopp, en hemställan som KB dock icke ansett sig annorlunda än i den form nu sker kunna tillmötesgå. Lapparnas berörda missnöje och bekymmer skulle emellertid antagligen i väsentlig mån undanröjas och deras förnöjsamhet med sin ställning främjas när de erfore, att någon del av inkomsten för den från ovan nämnda fyra skattefjäll försålda skogen komme att användas till fördel för länets lappar.

KB, som i skrivelse den 26 sistlidne oktober gjort hemställan att för då innevarande år erhålla det för utfattiga lappars understöd enligt dittills följda grunder erforderliga belopp, anhöll att Kungl. Maj:t måtte för framtiden bereda det vidsträcktare understöd nu ifrågavarande framställning avsåg, vare sig på något av de sätt KB föreslagit eller på annat sätt som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligare.

Kommentarer

Om de i skrivelsen omnämnda renbetesfjällen använde KB benämningen skattefjäll.

Innehavarna av Ekorrlandets skattefjäll (trakt av Hundshögs och Tossåsfjälls renbetesfjäll) hade hos KB hemställt att KB måtte genom framställning till Kungl. Maj:t söka bereda dem rätt att få disponera åtminstone någon del av det för skogsavverkningen på detta fjäll inflytande belopp, en hemställan som KB icke ansett sig kunna tillmötesgå på annat sätt än i den form som nu skedde. Detta bör tyda på att KB hade den uppfattningen att skogsavverkningen skett på kronomark, var-

för det för avverkningen inflytande beloppet kunde disponeras
först efter beslut av Kungl. Maj:t, och således inte på mark
som lappar ägde.

Valfrid Larsson
Valfrid Larsson

Bilagor 415:1 - 415:3

Jämtlands läns landskontors arkiv. Landsarkivet i Östersund.
Avgångna brev 1878. A II:48.

Den 22 juli 1878. Nr 751.

Till K. Maj:t (Finansdep:t ?) ang. undersökning af åtskilli-
ge Renbetesfjell i afseende på betes- och skogs- tillgångar.

Uti särskilde till EKM:ts Justitiedepartement ingifne samt
för vederbörandes hörande och EKM. Befhdes underd. yttrande
hit remitterade skrifter hafva åtskillige lappar, tillhörande
dels Tännäs och dels Undersåkers lappdistrikt i Jemtlands län
klagat bland annat deröfver att flere från åldrige tider till
renbete använde fjälltrakter genom afvittringen dem frångått
och att de renbetesfjäll, som dervid tilldelats dem, saknade
tillräckligt bete äfvensom nödig skog till bränsle och skydd
mot fjällstormarne, hvarjemte klaganderne förmena, att den
afverkning å Ekorrländets renbetesfjäll, som jemlikt EKM. nå-
diga bref den 11 Juni 1869 och efter öfverensstämmelse med
deri gifna föreskrifter ägt rum, skulle innebära ett "syste-
matiskt utrotningsätt"; Och hafva åtgärder i anledning häraf
påkallats, bland annat af klaganderne från Tännäs lappdistrikt
i det syfte, att klaganderne kunde komma i besittning af alla
de fjälltrakter de före afvittringen innehafte.

För bedömande af klagomålens befogenhet, hvaraf i främsta
rummet är beroende, om och hvilka åtgärder i anledning deraf
böra och kunna vidtagas, synes EKM. Bfhde vara nödigt att, så-
vidt ske kan, utröna verkligheten af de öfverklagade förhål-
landena, hvilka, efter den särskilda kännedom EKM. Bfhde vid
sammanträde med lapparne och eljest kunnat förskaffa sig, tor-
de få anses väsentligen gå derpå ut, att lapparnes fjällområ-
den, sådane de genom afvittringen blifvit bestämde och till
sina gränser utstakade, icke innehålla tillräcklig skog till
bränsle och skydd dels under vintern och dels under den tid
på våren, då lappen för de späda renkalfvarnes skull jemväl

måste söka sådant skydd och gräsbete i skogsbrynet, att tillräckligt bete å eller intill sådana skogstrakter äfven saknas för de tider lappen nödgas der uppehålla sig, samt att den anmärkta skogsafverkningen i Ekorrlandet skulle menligt inskränkta klagandernes redan förut otillräckliga skogstillgång.

Lämpligaste sättet till utrönande häraf torde vara, att en undersökning på stället, till hvilken klaganderne kallades att sjelfva eller genom ombud närvara, för att sin talan utföra, finge verkställas af vederbörande revierförvaltare med biträde af två trovärdiga män, som i frågan kunde äga någon insigt; Och får EKM. Befhde altså i djupaste underdånighet anhålla, det täcktes EKM. i nåder meddela EKM. Befhde tillåtelse att om en sådan undersökning gå i författning och därför nödige kostnader förskjuta till framdeles godtgörelse af statsmedel.

I afseende å omfattningen af denna undersökning, kunde tvekan uppstå, huruvida den borde inskränkas till de klaganderne tillhörige skattefjäll hvarom väl egentligen är fråga, eller utsträckas jemväl till öfrige inom ifr:de lappdistrikter befintlige. För den händelse, att brist på skog eller bete skulle i någon mån förefinnas inom klagandernes fjälltrakter, och re det emedlertid önskligt att utröna, huruvida icke sådan tillgång derå å andre skattefjäll inom desse distrikter finnes, att de bland klaganderne, som vore i saknad af skog eller bete, kunde der tidtals inrymmas, utan men för de nuvarande innehafvarne af desse fjäll; hvadan EKM. Befhde underdånigst hemställer att undersökningen måtte få på nu antydt sätt utsträckas.

Med etc

GA

/ CHE

Östersund i Landskontoret
den 22 Juli 1878.

Rätt avskrivet betygar
På tjänstens vägnar

Valfrid Larsson
Valfrid Larsson

Jämtlands läns landskontors arkiv. Landsarkivet i Östersund.
Ankomna brev 1878. Från Kungl. Maj:t. Nr 9.

N:o 9 / pag. 4.

OSCAR, med GUDS Nåde, Sveriges, Norges, Götes och Wendes
Konung.

Vår ynnest och Nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig! Uti underdånig skrifvelse den 22 nästlidne Juli hafven I förmält, att uti särskilda till Vårt Justitie Departement ingifna c i till Eder remitterade skrifter åtskilliga lappar tillhörande dels Tännäs, dels Undersåkers lappdistrikt framställt klagomål bland annat deröfver, att flere från åldriga tider till re . . bete använda fjelltrakter genom afvittringen dem frångått och att de renbetesfjell, som dervid tilldelats dem, saknade tillräckligt bete, äfvensom nödig skog till bränsle och skydd mot fjellstormarne, i anledning hvaraf åtgärder bland annat påkallats af Klagandena från Tännäs lappdistrikt i syfte att komma i besittning af alla de fjelltrakter, de före afvittringen innehafte; Och hafven I ansett lämpligt att en undersökning på stället, till hvilken Klagandena skulle kallas att sjelfve eller genom ombud närvara, för att sin talan utföra, finge för bedömande af klagomålets befogethet verkställas och denna undersökning utsträckas jemväl till öfriga inom ifråvarande lappdistrikter befintliga skattefjell till utrönande, för den händelse brist på skog och bete skulle i någon mån förefinnas inom Klagandenas fjelltrakter, huruvida icke tillgång derå funnes å andra skattefjell inom i fråga komna distrikter, så att de bland Klagandena, som vore i saknad af skog eller bete, kunde der tidtals inrymmas, utan men för nuvarande innehafvarne af dessa fjell, - hemställande I om tillåtelse att gå i författning om en sådan undersökning samt att af under händer egande medel förskjuta derför nödiga kostnader till framtida godtgörelse af statsmedel.

Vid underdånig föredragning af detta ärende hafve VI funnit godt, med bifall till hvad I sålunda föreslagit, i nåder för-

ordna, att den ifrågakända undersökningen skall i närvaro af Klagandena sjelfve eller deras ombud verkställas af vederbörande Skogsinspektör med biträde af två utaf Eder utsedde trovärdige män, som i ämnet ega insigt.

Hvilket VI Eder till svar och underdånig efterrättelse samt för vederbörandes förständigande härigenom meddele; låtande VI nådige skrivelser i ämnet till Statskontoret och Skogsstyrelsen afgå.

Stockholms Slott den 2 Augusti 1878.

Under Hans Maj:ts

Vår Allernådigste Konungs och Herres frånvaro

Dess tillförordnade Regering:

O, M, Björnstjerna

G. Lagerstråle

F; W; von Otter

Nils von Steyern

/ C. F. Smerling

Till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Jemtlands län ang. anställande af undersökning i länets lappdistrikter rörande åtskilliga öfverklagade förhållanden derstädes.

Rätt avskrivet betygar

På tjänstens vägnar

Valfrid Larsson

Valfrid Larsson

Jämtlands läns landskänslis arkiv. Landsarkivet i Östersund.
Brevboken 1878. AIII:68.

Den 5 november 1878. Nr 2008.

Till KMaj:t underd. Eckl.Dpt.

De många och högljudda klagomål öfver Jemtländska lappallmogens betryckta ställning, hvilka under sednaste tiden alltmer låtit sig afhöra, hafva manat EKM. Bef:hde att åt den fråga egna särskild uppmärksamhet i syfte att söka närmare utreda klagomålens större eller mindre befogenhet samt de åtgärder, som skulle kunna, så vidt möjligt, undanrödja ställningens väsentliga orsaker samt de redan framkallade verkningarna deraf.

Härunder har redan blifvit bekräftadt hvad EKM. Befh. tid efter annan, vid hemställan om understöd till lapparne, inför EKM. uttalat, att lapparnes ekonomiska välstånd alltmer och mer aftagit; och det har befunnits hafva numera undantagsvis derutinnan gått så långt, att åtskillige lappar nödgats sälja allra största antalet af sina rendjur till personer bland den kringboende fasta befolkningen, som dock låtit säljarne, mot en högst ringa ersättning för bete och besvär, fortfarande för köparne sköta de försålda djuren, så att många lappar sålunda väsentligen blott äro andras renvaktare med en till nödtorftig bergning altför knapp inkomst.

Wid sådant förhållande och då ofvanberörda utredning torde erfordra längre tid, har EKM:s Befh. ansett sig böra, utan afvaktan på utgången af denne utredning oberoende deraf, redan nu göra följande framställning om ett vidsträcktare skattunderstöd åt lapparne inom detta län, än som hittills kommit dem till del.

Sedan Rikets Ständer, i und. skrifvelse den 26 Augusti 1851.

ang. reglering af utgifterne under åttonde hufvudtiteln, med erkännande af statens pligt att mellankomma till lindring af lappallmogens nödställda belägenhet, men uttryckande sin åsigt om det mindre lämpliga deri att till lapparnes fattigvård anvisa särskilda medel, anhållit, att af det för fattigvården i allmänhet anvisade förslagsanslag något understöd måtte efter EKM:ts nådiga bepröfvande blifva till utfattige lappars försörjning ändamålsenligt användt; så hafva, jemlikt EKM:ts nådiga bref den 10 febr 1852, för tre år i sender och enligt EKM. nådiga bref den 18 December 1863 derefter för hvarje år medel blifvit sålunda anvisade och ställde till EKM. Bfh:s förfogande att för ändamålet användas i öfverensstämmelse med de i förstnämnde bref i afseende å sättet för användningen och redovisningen meddelade föreskrifter. Enligt desse föreskrifter borde den komité, som inom hvarje lappförsamling skulle utses för medlens emottagande och förvaltning, i främsta rummet, så långt medlen förslogo, hos välkände och pålitlige nybyggare inaccordera utfattige, åldrige, orkeslöse eller sjuklige lappar, men tillika, så vidt tillgång funnes, sörja för understöd åt sådane fattige, ännu arbetsföre lappar, som genom olycka blifvit bragta till fattigdom, hvarvid förnämsta syftet syntes böra blifva att förhjelpa dem till fortsättande af deras yrke såsom nybyggare eller nomader.

Detta sistnämnda syfte synes emedlertid aldrig hafva blifvit egentligen tillgodosedt. De belopp, som under de första åren anvisades enligt en för hvarje lappförsamling på förhand uppgjord beräkning, voro härtill för knappt tilltagna; och när behovet för de alldeles utfattige år efter år steg, så att fyllandet af detta behof från det ursprungligen beräknade beloppet för detta län af 240 riksd. banko, småningom, enligt härifrån afgifne förslag, erfordrade öfver 4000 kronor, så torde detta förhållande afhållit vederbörande, som för hvarje år uppgjorde förslaget, från hemställan om ytterligare anslag till understöd för mindre fattige lappar i det ofvan antydde syfte att förhjelpa dem, på sätt afsigten varit, till fortsättande af deras yrke, helst det anslag till allmänna fattig-

vården, hvaraf medel till lapparnes understöd skulle utgå, redan på sätt som skedde, komme att nog strängt anlitas.

Nu synes emellertid tillfälle yppas att, utan vidsträcktare anlita(n)de af berörda anslag, än för de utfattige lapparnes försörjning erfordras, kunna på verksammare sätt, än hittills, tillgodose det öfvan (ofvan) förmälda syftet att understödja mindre fattige lappar. I öfverensstämmelse med EKM:ts nådiga skrifvelse den 11 Juni 1869, har nämligen rätt till viss skogsafverkning å Klumpvattnets, Stensjökilens, Ekorrländs och Badstunäs skattefjäll inom detta län, på auktion upplåtits mot en sammanräknad köpeskillning af 43.992 kronor 39 öre.

Om nu vare sig viss andel af detta belopp eller ett af Statsverket anvisadt, mot viss ränta å hela beloppet svarande årligt reservationsanslag finge, i mån af behof, för ifrågavarande särskilda ändamål användas, skulle helt visst dermed kunna beredas ett till minskning i lappallmogens betryck verksamt understöd, i det EKM. Bf:hde sålunda kunde sättas i tillfälle att mellankomma i ett tidigare skede af ekonomiskt obestånd, söka förhindra en deraf framkallad och för lappens bergning synnerligen menlig försäljning af de till hans uppehälle nödige renar och att, der sådan redan af omständigheterna påkallats, förhjelpa honom antingen genom lan eller, om så nödigt pröfvades, medelst anslag utan återbetalningsskyldighet att återköpa hvad i det nödiga antalet renar bruste samt i särskilde fall (söka), efter utredning af förhållandena, och inhemtande af yttrande och förslag af ofvan nämnde komitéer, hvori en eller annan trovärdig och med förhållandena närmare bekant lappman borde insättas, söka på annat tjenligt sätt i tid hejda det började förfallet, hvorigenom snart någon minskning i det till utfattige lappars försörjning nu erforderliga anslag antagligen skulle åstadkommas. De sålunda för ifrågavarande särskilda ändamål afsedde medel kunde antingen ställas till EKM:s Bfhdes förfogande mot redovisningsskyldighet, på sätt i 1852 års Nådiga bref stad-

gats eller ock, hvad lämpligare torde finnas, af EKM, på förslag af EKM:s Bfhde, för hvarje gång disponeras.

EKM:s Bfhde är för det närvarande ej (i) tillfälle att närmare, än som skett, antyda sättet, huru de ifrågavarande medlen skulle kunna för afsedt ändamål användas. Allenast såsom ett exempel torde EKM:ts Befhde få anföra, att, efter hvad vid de sammanträden med lappar inom skilda distrikt, som EKM. Bfhde under sistledne och innevarande års somrar i fjälltrakterna hållit och hvarvid närboende af den bofasta befolkningen jemväl närvarit, det blifvit upplyst, att åtskilliga lappar, i saknad af tillräckligt eller lämpligt beläget bete inom egne områden nödgats tidtals förskaffa sig betesrätt å den fasta befolkningens närbelägna jord mot en antagligen nog dryg ersättning, som för mindre bemedlade lappar torde vara synnerligen kännbar och måhända skulle kunna nedprutas, om denna ersättning finge, såsom billigt vore, utgå af omförmälda medel, efter vederbörlig undersökning om ersättningens skäliga belopp och myndigheternas underhandling derom.

Emot hvad nu föreslagits kunde måhända anmärkas, att derigenom särskilda medel till lappallmogens understöd skulle komma att anvisas, i strid mot den åsigt härutinnan, som af Rikets Ständer i dess ofvånberörda und. skrifvelse uttalat, samt att syftemålet lika väl kunde ernås medels ett vidsträcktare anlitage af det till allmänna fattigvården anvisade förslagsanslag och detta anslags förhöjning, der så nödigt blefve.

Emot detta sätt för det ifrågavarande syftemålets vinnande skulle EKM. Bfhde icke eller hafva något att erinra, såframt icke följande omständigheter syntes tala för det nu föreslagna. Efter hvad till EKM. Bf:hds kännedom kommit, lär den redan verkställda skogsafverkningen å lapparnes skattefjäll hafva framkallat ett på deras uppfattning om sin rätt till skogen grundat missnöje och bekymmer. Hos EKM. Bf:hde hafva innehafvarne af Ekorrländets skattefjäll också hemställt, att EKM Bfhde måtte genom underd. framställning till EKM. söka be-

reda dem rätt att få disponera åtminstone någon del af det för skogsafverkningen i detta fjäll inflytande belopp; en hemställan, som EKM. Bf:hde dock icke ansett sig annorlunda, än i den form, nu sker, kunna tillmötesgå. Lapparnes berörda missnöje och bekymmer skulle emedlertid antagligen i väsentlig mån undanröddas och deras förnöjsamhet med sin ställning främjas, när de erfore, att någon del af inkomsten för den från ofvan nämnde fyra skattefjäll försålda skogen komme att till fördel för länets lappar användas. Den lätt förklarliga benägenhet hos lapparna att söka i vidsträcktaste mån lita det understöd, som erbjuder sig, skulle sannolikt lättare städfas och med måttliga bidrag tillfredsställas, om det nu ifrågavarande understödet begränsades inom beloppet af de medel, som från inkomsten af den omförmälda skogsförsäljningen kunde för ändamålet reserveras. Desse medel komme att utgöra en fond, i hvars förvaltning länets lappar kunde anse sig få deltaga, i den mån lämpligt funnes att inom ofvan nämnde komitéer höra dem angående sättet för och behofven af dess användning; en uppfattning, som troligen skulle hos dem framkalla en eljest föga antaglig sparsamhet med de anvisade medlen.

På grund af hvad sålunda är vordet anfördt, får EKM:s Bf:hde, som i skrifvelse den 26 sistl. Oktober gjort underdånig hemställan att för innevarande år erhålla det för utfattiga lappars understöd enligt hittills följda grunder erforderliga belopp, i djupaste underd. anhålla, att EKM:t täcktes för framtiden bereda det vidsträcktare understöd, denna framställning afser, vare sig på något af de sätt, EKM:s Bf:hde nu föreslagit, eller på annat sätt, som EKM kan finna lämpligare.

Med etc.

(Underskrifter saknas. Landshövding vid denna tid var Johan Gustaf Asplund. Landssekreterare var Per Gottlieb Rissler.)

Rätt avskrivet betygar

På tjänstens vägnar

Valfrid Larsson
Valfrid Larsson

1980-02-15 Nr 2

KB i Jämtlands län (landshövding Gustaf Asplund och landskamrerare Carl Håkan Ekberg) 21.9.1882 till Kungl. Maj:t.
Bilaga 416.

En del av de frågor som KB berörde i detta utlåtande hade KB tidigare behandlat i utlåtandet 31.12.1879 angående förslag till förordning rörande lapparna i de förenade konungarikena Sverige och Norge.

KB:s nämnda utlåtande 31.12.1879, se prop 1882:18 s 128-138. Utdrag därur, se Yttrande nr 24 1979-08-15 punkt A.2.2.1. s 55-58. Kommentarer därtill, se samma yttrande punkt A.2.5.1. s 84-87 och även punkterna A.2.5.2. och A.2.5.3 s 87, 88.

Över bl.a. KB:s utlåtande 21.9.1882 avgav 1882 års kommitté för upprättande av förslag till renbetesförordning (renbeteslag) särskilt utlåtande 25.8.1883, bilaga II s 113-126 i 1883 års betänkande (1886 års riksdagstryck, kommittébetänkanden första bandet).

En del av de frågor KB berörde i detta utlåtande 21.9.1882 behandlade KB även sedermera i utlåtandet 17.11.1883 över såväl 1883 års kommittéförslag till renbetesförordning (renbeteslag) som kommitténs förut omnämnda särskilda utlåtande 25.8.1883.

KB:s (landshövding John Ericson och landskamrerare Carl Håkan Ekberg) nämnda utlåtande 17.11.1883, se prop. 1886:2 s 30-41, i bilaga. Utdrag därur, se Yttrande nr 16 1977-11-18 s 28-30 och Yttrande nr 17 1977-11-18 s 8-11. Kommentarer därtill, se sistnämnda yttrande s 27.

I KB:s utlåtande 17.11.1883 omnämndes på ett par ställen (s 32, 35) kommitténs särskilda utlåtande 25.8.1883 över KB:s utlåtande 21.9.1882.

De flesta av de av KB i utlåtandet 21.9.1882 framlagda förslagen återkom i andra sammanhang och beaktades i 1886 års lagstiftning. Härfter återges därför endast kortfattat innehållet i utlåtandet och då huvudsakligen i de delar, där det kan utrönas utvisa KB:s uppfattning om den rätt med vilken lappar nyttjade renbetesfjällen eller utgöra inslag i förarbetena till samma lagstiftning.

Vid referat hänvisas till sida i bilaga 416. Kommentarer ges fortlöpande i anslutning till referaten.

Referat ur och kommentarer till KB:s utlåtande 21.9.1882, bilaga 416.

Först framhålles att KB om de enligt Kungl. brevet 20.4.1841 avgränsade renbetesfjällen använder i de flesta fall benämningen skattefjäll, därnäst benämningen lappskatteland, ett par gånger benämningen renbetesfjäll och någon enstaka gång benämningen renbetesland.

(s 1) Uti särskilda den 6 december 1877, den 27 februari 1878 och den 6 mars 1879 till Kungl. Maj:t ingivna skrifter har dels lappkvinnan Elisabet Tomasdotter Kant å egna vägnar och såsom ombud för de i "Storsjö och Ljusnedals lappmarker boende lappar", dels Anders Nilsson Fjällsten m.fl. lappar från fjälltrakter i Ovikens och Undersåkers socknar, ävenledes genom bemälda lappkvinna, dels ock lapparna Lars Jonsson och Märta Jonsdotter från Mittådalsfjällen i Tännäs socken fört klagan över dessa lappars betryckta ställning och framställt vissa önsknningar till avhjälpande därav; varjämte bruksägaren W. Farup och åtskilliga andra jordägare i Tännäs och Hede socknar i en den 16 april 1879 till Kungl. Maj:t inlämnad skrift klagat över det intrång och den skada som lapparna skall göra på deras ägor samt påkallat skydd däremot.

KB har anbefallts att efter infordrande av vissa förklaringar

inkomma med utlåtande i anledning av dessa klagoskrifter. KB har därjämte i överensstämmelse med sin framställning den 22 juli 1878 i brev den 2 augusti samma år (bilagor 415:1 och 415:2) erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att genom länets skogsinspektör med biträde av sakkunniga män verkställa undersökning på de klagande lapparnas och angränsande renbetesfjäll till utrönande av befogenheten av lapparnas klagomål i vissa hänseenden. Omförmälda undersökning har avslutats och protokoll däröver inkommit till KB den 15 juni 1880. Inför KB har sammanträde i frågan hållits i Tännäs den 29 september 1879 med anledning varav bruksägaren Farup inkommit med en skrift. KB, som anser sig kunna i ett sammanhang utlåta sig över samtliga klagoskrifter, gör början med behandlingen av lapparnas klagomål och framställningar.

(s 2) Dessa rör väsentligen tre frågor, nämligen

1:o lapparnas brist på utrymme, bete och skog till följd därav att stora delar av de trakter, varå lapparna före den här verkställda och redan på 1800-talet väsentligen avslutade avvittringen opåtagligt fått beta sina renhjordar, därvid frångått klagandena som därför nu önskar att återfå desamma;

2:o lapparnas anhållan att komma i åtnjutande av samma frihet till flyttning och betande utom sitt egentliga område som är Västerbottens lappar förunnad; och

3:o yrkandet på en återgång från de genom Kungl. brevet den 3.10.1866 angående skyldighet för nybyggare i lappmarkerna att hålla stängsel kring sina höstackar meddelade föreskrifter till vad ursprungligen varit i ämnet stadgat ävensom ändring av den i nämnda brev bestämda tid varunder lapparna bör taga sådan vård om sina renar att de icke skada växande eller avskuren gröda på åker, äng eller slåttermyror.

(s 2) Redan på grund av de allmänna upplysningar KB vid tidi-

gare sammanträden med lapparna eller annorledes kunnat inhämta hade den övertygelse hos KB alltmera stadgats, att länets lappar på flera bland de sedan gamla tider här befintliga s.k. lappskattefjällen icke på sätt i Kungl. brevet den 20.4. 1841 föreskrivits vid avvitrningen fått sig av tillstötande disponibla kronomarker tilldelade nödiga renbetestrakter med erforderlig skogstillgång. Den nu i ärendet verkställda undersökningen har tyvärr blott alltför mycket befestat denna övertygelse, vad angår flera av nu ifrågavarande skattefjällen.

(s 2-4) Här framföres kritik mot det sätt varpå vid förrättningar enligt Kungl. brevet. 20.4.1841 renbetesfjällen avgränsats.

Kommentarer.

KB synes ha ansett att vid dessa förrättningar renbetesfjäll kunnat avgränsas helt i enlighet med materiella krav på omfattning och innehåll. Så var emellertid inte fallet. Förutsättningarna var kraftigt beskurna genom vad som på 1700- och 1800 talen skett före tillämpning av nämnda brev: nybyggen anlagda enligt tillstånd, fäbodan anlagda enligt tillstånd samt fullbordade avvitrningar.

(s 4) Inom ett eller annat skattefjäll har efter vad under sökningen ger vid handen jämväl andra, av lapparna själva beroende omständigheter bidragit att ytterligare förminska den genom omförmälda avvitrningsåtgärder redan knappa eller otillräckliga tillgången på gräsbete och skog.

Där hade nämligen före avvitrningen vissa jordägare satt sig i besittning av och mot en ringa smörränta fått begagna en och annan till fäbolägenhet lämplig trakt.

Kommentarer

Något egenmäktigt sådant besittningstagande av fäbolägenheter på renbetestrakt har inte kunnat utrönas. Efter vederbörligt

tillstånd av KB anlades fäboddar på renbetestrakter i Offerdalsfjällen. De många fäbodarna i Oviken- och Hallenfjällen inom gränserna för avgränsade renbetesfjäll anlades, i förekommande fall efter tillstånd av KB, eller upplåts av KB medan dessa fjälltrakter ännu ingick i kronoavradsland under bönders nyttning och således innan samma fjälltrakter ingick i renbetesfjäll.

(s 5) Vid avvitttringen blev väl dessa lägenheter (förut omnämnda fäbolägenheter) inräknade i skattefjällens areal; men när en eller annan av där inrymda lappar så småningom nödgades sälja största delen av sina renar, så att renskötseln ej mera blev det huvudsakliga näringsfånget, ha dessa till vissa hemmansägare fortfarande upplåtit de gamla fäbodelägenheterna för att sålunda skaffa sig en om ock obetydlig inkomst, liksom nya sådana lägenheter jämväl här och där blivit på enahanda sätt av renbetesfjällets innehavare upplåtna. — — — — —

Då emellertid så beskaffade upplåtelser måste anses stridande mot den rätt som lapparna genom inrymningen erhållit, skall KB, sedan upplysning om förhållandet nu vunnits, icke underlåta att vidtaga erforderliga åtgärder för att söka bereda rättelse härutinnan i varje fall, där efter vederbörandes hörande sådan finnes vara av nöden.

Kommentarer

Att lapparna upplät fäbodelägenheter åt bönder måste, yttrade KB, anses strida mot den rätt, till renbetesfjällen, som lapparna genom inrymningen erhållit. KB ansåg således inte att lappar hade någon äganderätt till renbetesfjällen, i vilket fall de skulle ha haft frihet att göra sådana upplåtelser, utan en besittningsrätt till dem såsom kronomark enligt gjorda inrymningar.

I 22 § i 1886 års renbeteslag, motsvarande 26 § i 1883 års

kommittéförslag, stadgades förbud för lappar att å de för dem avsatta land upplåta bete eller slåtter till bofasta och även förbud för lappar att å samma land upplåta rätt till jakt och fiske åt annan. I samband med denna § gjorde tre justitieråd uttalande av innehåll bl.a, att den mark som lapparna ägde att begagna för renskötselns behov ostridigt var kronans tillhörighet (prop 1886:2, Högsta domstolens utlåtande 21.11.1884 s 28, 29). Se mitt yttrande 1975-08-15 1886 års renbeteslag s 21. - Se även samma yttrande punkt 5 s 12-14, vari redogöres för två allmänna kungörelser av KB 19.7.1880, vilka kungörelser jämväl omnämnts i mitt yttrande den 16.11.1967.

(s 5, 6) Under liknande omständigheter har lappar, företrädesvis inom Ovikens fjälltrakter, på senare tider upplåtit sina skattefjäll åt andra dels från Norge och dels från Frostviken i norra Jämtland inflyttade lappar ofta med större renantal än för det upplåtna fjället varit vid avvitrningen beräknat, varigenom den överklagade trängseln samt betets och skogstillgångens otillräcklighet i väsentlig mån ökats. Härjedalens lappar vilkas ekonomiska ställning i synnerhet är dålig har till stor del sålt sina renar till åtskilliga bland den fasta befolkningen men åtagit sig att emot en högst ringa ersättning fortfarande behålla de sålda renarna i sin vård och lämna dem bete på sina fjäll. - - - - -

- - - - -
Det torde emellertid icke kunna anses vara lappens rätt att på sätt nu visat sig äga rum genom egenmäktigt intagande av främmande renar på ett skattefjäll öka den brist på utrymme, bete och skog för övriga lappar därstädes, som redan förefinns till följd av andra, av lappen oberoende omständigheter. Väl har lapparnas inrymning å länets skattefjäll skett i den ordning som rörande besittningsrätt till kronolägenheter är föreskriven i kammarkollegiets kungörelse den 29.2.1808 och lappen förklarats inrymmas i besittningsrätt till viss anpart av ett visst skattefjäll, men denna anpart är ej avsatt på

viss trakt av fjället som är gemensamt för alla där i berörda ordning inrymda lappar. Även om de i avseende på ordningsföljden vid inrymningen enligt åberopade författning iakttagna formaliteter kunde, vad ej bör vara förhållandet (här understruket), anses ha för lappen medfört enahanda rätt till viss andel i fjället som enligt nämnda författning tillkommer kronoåbo i fråga om de i författningen avsedda kronolägenheter, så vore lappen i allt fall icke berättigad att utan vederbörligt tillstånd (här understruket) på annan överlåta sin rätt eller upplåta sin andel av fjället till annat bruk än det därmed avsedda renbetet.

Kommentarer.

KB uttalade här att även om de i avseende på ordningsföljden vid inrymningen (i besittningsrätten till andel i ett renbetesfjäll) enligt åberopade författning (kammarkollegiets kungörelse 29.2.1808) iakttaga formaliteter kunde, vad ej borde vara förhållandet, anses ha för lappen medfört enahanda rätt till viss andel i fjället som enligt nämnda författning tillkom åbo i fråga om de i författningen avsedda kronolägenheter, så vore lappen i allt fall inte berättigad att utan vederbörligt tillstånd på annan överlåta sin rätt eller upplåta sin andel av fjället till annat bruk än det därmed avsedda renbetet. - Med orden "vad ej bör vara förhållandet" bör KB ha givit uttryck för en uppfattning att en inrymning i besittningsrätten till ett renbetesfjäll för en lapp medförde sämre rätt än en inrymning i åborätten till ett kronohemman för en kronoåbo.

(s 6, 7) KB omnämner här och refererar innehållet i författningar varigenom skatteväsendet för de nomadiserande lapparna blivit ordnat - "såsom Kongl. Beslut den 8 juni 1695 till KB i Västerbotten angående lappskatten, lappfogdeinstruktionen av samma dag och enahanda instruktion den 5 augusti 1760", tydligen med den uppfattningen att dessa författningar var gällande även för Jämtlands län.

Kommentarer

De av KB omnämnda författningarna, intagna i Poignant 1872 Samling av författningar angående de så kallade lappmarksfrieterna, gällde inte för Jämtlands län utan endast för Västerbottens lappmark (Lappland). Härom anföres nu endast följande. Kungl. brev 8.7.1695 till KB i Västerbotten angående lappskatten m.m och Lappfogdeinstruktion 8.7.1695 (Instruktion och reglemente, varefter lappfogdarna vid skattens uppbärande av lappallmogen sig underdånigst skola hava att reglera och rätta): Se Holmbäck 1922 s 12-14. Skattläggning eller jordeböcker eller lappfogdar enligt dessa författningar har aldrig funnits i Jämtlands län. Lappfogdeinstruktion 5.8.1760 (Kungl. Maj:ts instruktion varefter kronofogdarna i lappmarken, så de som nu äro som de vilka hädanefter därtill kunna bliva förordnade, uti sina tjänsters och sysslors förrättande sig i underdånighet hava att rätta): Se Yttrande 1975-09-25 punkt 2 s 18, 19.

(s 7, 8) KB torde äga tillse, att länets lappar med deras renhjordar är, så vitt ske kan och nödigt finnes, någorlunda jämnt fördelade på de här befintliga lappskattefjällen, så att ej genom inflyttningar eller av andra liknande orsaker trångmål må uppstå på några fjälltrakter under det att överflödigt utrymme finnes inom andra, en tanke som också låg till grund för KB:s anhållan om den omförmälda undersökningen vars syfte uppgavs vara att, om brist på skog och bete skulle förefinnas på ett fjäll, tillika måtte utrönas, huruvida ick sådan tillgång därå på andra närbelägna fjäll finnes, att lappar som led brist i berörda hänseende kunde på dessa fjäll tidtals (från tid till tid, tid efter annan, då och då) inrymmas utan men för innehavarna därav; och kommer KB, så vitt denna uppfattning av Kungl. Maj:t gillas, att efter den närmare utredning härutinnan som kan erfordras vidtaga nödiga åtgärder i nu antydd riktning.

Kommentarer

Att lappar som var inrymda i besittningsrätten till visst

skattefjäll skulle behöva tåla att lappar från annat skattefjäll, låt vara endast tillfälligt, inrymdes i deras renbetesfjäll, kan inte vara förenligt med begreppet äganderätt. KB:s förslag bör ha varit grundat på en uppfattning, att lappars besittningsrätt till renbetesfjäll var en nyttjanderätt till kronomark.

(s 8) De klagande lapparna har framställt anspråk att åter komma i besittning av samtliga de otvivelaktigt ganska vidsträckta betestrakter som genom avvittningen frångått dem. Då emellertid avvittningen inom länet är en sedan många år avslutad och laga kraft vunnen förrättning, som följaktligen icke numera kan ensidigt rubbas, och då länets jämförelsevis få lappar ej heller synes för sin tillvaro behöva så stor utvid^gning av sina genom avvittningen bestämda områden som berörda anspråk innebär, en utvidgning som numera endast skulle kunna ske därigenom att staten återköpte de ifrågavarande trakterna för vilkas återbekommande, efter KB:s tanke, expropriationsrätt ej kunde enligt nu gällande lag få användas, så torde detta anspråk i den omfattning detsamma blivit framställt ej förtjäna något avseende.

Härtill lämnas här inte någon kommentar.

(s 8-11) Lapparna har yrkat att komma i åtnjutande av samma frihet till obehindrad kringflyttning och betesrätt utom sitt egentliga område som är Västerbottens lappar förunnad (s 8).

Enligt stadgan om avvittningen i Norr- och Västerbottens lappmarker den 30.5.1873 är vid skogsmarkens utdelning till hemman och nybyggen det förbehåll fäst, att lapparna även efter avvittningen skall såsom hittills vara berättigade att för sina renhjordar begagna ^{bete} på all skogsmark inom lappmarkernas nuvarande område, dock på enskilda skogar inom de till odling tjänliga delarna av landet endast vintertiden, ävensom äga att i den mån för betesrättens utövning är nödigt till

hushållsbehov begagna skogen (s 9).

(Något motsvarande förbehåll om sådan fortsatt rätt för lapparna gjordes inte - och skulle inte heller göras - vid avvittringen inom Jämtlands län. På s 9-11 har KB ett ganska omfattande resonemang i denna fråga. Skillnaden mellan Jämtlands län och lappmarkerna i ^{Västerbottens och} Norrbottens län i detta avseende har behandlats i mina utredningar, se särskilt Utredning nr 16 1977-11-18 punkt 2 s 8-13 och punkt 3.1. s 14, 15. Se även Utredning nr 17 1977-11-18 avdelning A s 1-31. I det följande återges endast några av KB:s uttalanden.)

(s 9) Vid denna avvittring (inom Jämtlands län) bestämdes vad av Kronans oavvittrade marker (här understruket), där lapparna sedan urminnes tider flyttat omkring och utövat betesrätt för sina renhjordar, skulle - å ena sidan - under Kronans egen disposition (här understruket) bibehållas och till nybyggen eller såsom fyllnadsjord till redan skattelösta hemman anslås, samt - å andra sidan - komma att tillhöra lapparnas skattefjäll.

Kommentarer

Ordalagen "Kronans oavvittrade marker där lapparna sedan urminnes tider flyttat omkring och utövat betesrätt för sina renhjordar" bör utvisa en uppfattning att skattefjällen (före avvittringen) utgjordes av nyttjade områden på kronomark. - I övrigt innehåller detta uttalande en varierad benämning på uttrycket " (säkra gränser) emellan lappallmogens betesmarker och de trakter, som antingen komma att tillhöra enskilda jordägare eller Kronan " i bl.a. Kungl. brevet den 19 september 1837.

(s 10) Föga tvivelaktigt torde väl också vara att, om den frihet till flyttning och betande utom det egentliga lappområdet eller med andra ord utom lappskattefjällens genom avvittringen bestämda gränser mot den jordäggande befolkningens ägor, som lapparna nu ifrågasätta, skulle utan avseende på

ägarnas medgivande genom lagstiftningen påbjudas, de senares jordäganderätt till de genom avvittningen utan något förbehåll om betesrätt för lapparna upplåtna trakter komme att kränkas.

Kommentarer

KB nämner här att det egentliga lappområdet är detsamma som lappskattefjällens genom avvittningen bestämda gränser mot den jordägande befolkningens ägor. - I Kungl. brevet 3.10. 1866 till KB i Jämtlands län angående tillämpning av föreskrifterna rörande skyldighet för nybyggarna i lappmarkerna att hålla stängsel kring sina höstackar (bilaga 413:1), stadgades att vad särskilt angick Jämtlands län föreskriften angående nybyggares skyldighet att omgärda sina höstackar skulle, inom de trakter där det egentliga lappområdet blivit genom avvittning bestämt och gränserna utstakade, äga tillämpning endast inom detta område. I min Utredning 1980-02-05 om nämnda Kungl. brev (s 3) har jag kommenterat vilken innebörd uttrycket det egentliga lappområdet där kunde ha.

(s 11) KB anser sig (emellertid) icke böra f.n. tillstyrka en lagstiftningsåtgärd, ledande till bifall av de klagande lapparnas förevarande yrkande på vad de kallar "Västerbottens frihet" åtminstone i den utsträckning detsamma fått och innan utrönt blivit om ej andra utvägar står till buds, varigenom, utan särdeles uppoffring från statens sida eller nämnvärt intrång i enskild rätt, det trångmål vari lapparna genom avvittningens beskaffenhet iråkat skulle kunna i väsentlig mån undanröjas.

Kommentarer

Genom 1886 års renbeteslag erhöll lapparna en på sedvana grundad rätt till renbete och även viss rätt till skogsfång, vintertiden, på marker belägna utanför renbetesfjällen, men inte någon av sedvana oberoende sådan rätt inom någon lappmark i Jämtlands län.

(s 11-13):

(s 11) Utredningsmännen har i detta syfte (se nästföregående referat) först och främst föreslagit, att de ifrågavarande lappdistriktens nuvarande indelning i särskilt ^{begränsade} lappskatteländ, till vilka vissa lappar kunde anses äga uteslutande besittningsrätt enligt för dem utfärdade inrymningsbrev, borde upphöra. Denna anordning vore nämligen i hög grad olämplig, dels emedan till de särskilda lappskatteländen anslagits antingen otillräckliga marker eller sådana där villkoren för renarnas upphälle och trevnad under vissa tider av året saknades, dels ock därför att många av de lappar, som sålunda erhållit inrymning och besittningsrätt, i följd därav anså sig berättigade till sådana upplåtelser av bete för främmande renar och hornboskap som ovan blivit omnämnda och vilka ej voro förenliga med den befintliga betes- och skogstillgången.

(s 12, 13) Därest KB:s här ovan (se denna bilaga 416 s 7, 8) uttalade uppfattning om sin befogenhet att företaga jämkning i skattefjällens hittills uppgjorda fördelning mellan lapparna är riktig och av Kungl. Maj:t godkännes, - - - så bör därav också följa, att KB jämväl borde äga sammanslå flera nu särskilt skattlagda fjäll till ett enda större lappskatteländ eller distrikt; och något hinder torde således icke möta att i administrativ väg företaga en sådan åtgärd där den sålunda prövas av omständigheterna påkallad och ändamålsenlig.

Kommentarer

Vad KB här uttalade, att hinder inte borde möta att i administrativ väg sammanslå flera särskilt skattlagda renbetesfjäll (i vilka lappar också särskilt erhållit inrymning och besittningsrätt) till ett enda större "lappskatteländ eller distrikt", måste vara oförenligt med en uppfattning att lappar ägde renbetesfjällen men förutsätta en uppfattning hos KB att lappars rätt till renbetesfjällen var en rätt att nyttja kro-

nomark.

Angående detta KB:s förslag, jämför 5§ i 1886 års renbeteslag motsvarande 7§ i 1883 års kommittéförslag.

(s 13, 14) Här föreslår KB i huvudsaklig överensstämmelse med undersökningsmännens förslag (s 12) att krononybygget Enbågen i Åre socken tillföres Täverdals och Bunner fjäll samt att rätt till renbete och erforderligt skogsfång måtte upplåtas på Håttö kronopark.

(s 14, 15) KB hemställer att KB måtte erhålla bemyndigande att, där sådant finnes för lapparna behövt, i samråd med skogs- eller domänstyrelsen meddela dem icke blott den betesrätt på Kronan tillhöriga skogsmarker inom länet, som prövas kunna upplåtas utan väsentligt men för Kronan eller intrång i annans rätt, utan jämväl rättighet att på de till renbete sålunda upplåtna trakterna under betestiden få till vedbrand, kojbyggnader och annat för renskötseln oundgängligt behov använda torrskog och vindfäll.

Kommentarer

Se 23§ i 1886 års renbeteslag motsvarande 27§ i 1883 års kommittéförslag. Motiv: Särskilt kommittébetänkandet s 106. Stadgandet uppgavs ha tillkommit med anledning av förhållandena i Jämtlands län men var avfattat så att det kunde tillämpas jämväl för övriga delar av riket. - Åtgärder med anledning 23§ i 1886 års lag, se särskild redogörelse med bilagor 418:1 och 418:2.

(s 15) På sätt undersökningsmännen anmärkt finnes inom Härjedalen icke några Kronan tillhöriga marker vara rätt till bete och skogsfångst kunde medgivas åt lapparna till avhjälpande av bristen på bete och skog. Härför torde således ej annan utväg finnas än att Staten antingen, såframt icke expropriationsrätt kan medgivas, från angränsande hemman och Ljusneds bruk inköper nödiga och lämpliga trakter för att till-

läggas där befintliga lappskattefjäll eller det gemensamma distrikt som av dem kan komma att bildas eller också, om och där så befinnes lämpligare, på sådana trakter betingar lapparna rätt till bete och skogsfångst mot årlig avgäld som betalas av statsverket.

(s 15,16) KB hemställer om bemyndigande att med biträde som ovan är antytt (s 13, särskilda undersökningsmän enligt KBr 2.8.1878, bilaga 415:2) - där sådant blir behövt - uppgöra ett fullständigt förslag ej mindre till den utvidgning av lapparnas skattefjäll eller blivande distrikt samt förvärvande av den betesrätt utom desamma, som kan finnas oundgängligen nödvändig för att göra för dem möjligt att inom egna eller till dem med betesrätt upplåtna marker bedriva renskötseln utan uppenbar fara för sammanstötning med jordbruksintresset utan även å kostnaderna härför, samt att för sådant ändamål öppna de för förvärvande av ägande- eller betesrätt enligt förslaget nödiga underhandlingar med vederbörande jordägare, såframt icke Kungl. Maj:t skulle finna gällande expropriationslag redan nu tillämplig för sådant syfte eller böra därhän utsträckas.

Kommentarer

Se 24§ i 1886 års renbeteslag motsvarande 28§ i 1883 års lag i mittéförslag. Motiv: Särskilt kommittébetänkandet s 107. Stadgandet uppgavs ha tillkommit med anledning av förhållandena i Jämtlands län. - Åtgärder med anledning av 24§ i 1886 års lag, se särskild redogörelse med bilagor 419:1 - 419:5.

(s 16-18) KB behandlar här frågan hur de för utvidgningsföretagens genomförande erforderliga medlen skulle kunna anskaffas, erinrar därvid bl.a. om sin tidigare skrivelse 5.11.1878 (se bilaga 415:3) och att i överensstämmelse med Kungl. brevet 11.6.1869 rätt till avverkning på vissa renbetesfjäll inom länet blivit vid auktion upplåten mot en sammanräknad köpeskillning av 43.992 kr 39 öre (s 17),

uttalar såsom sin uppfattning (s 18), att inte blott dessa medel utan - så vitt det funnes lämpligen kunna ske - även de som hädanefter kommer att inflyta för försåld avverkningsrätt på lapparnas skattefjäll inom länet borde få ingå till en gemensam under Kungl. Maj:ts disposition ställd fond (för) att i den mån de försloge användas ej mindre till den utvidgning av skattefjällen eller beredande av betesrätt därutom, varom i detta utlåtande blivit hemställt, än även till det slags understöd i övrigt som i 1878 års framställning (se bilaga 415:3) antyddes och närmare finge bestämmas,

samt anhåller (s 18), att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition som åtminstone kunde omfatta de redan influtna skogsmedlen, därest av den anledning att någon beräkning av de framdeles inflytande medlens belopp ej för närvarande kan ens tillnärmelsevis ske tvekan om lämpligheten av propositionens utsträckning även till dessa medel uppstår. I vilketdera fallet som helst borde skogsstyrelsen erhålla uppdrag att gå i författning om vederbörliga undersökningar till utrönande av de ännu befintliga avverkningsbara skogstillgångarna på lappskattefjällen och avverkningens upplåtande i föreskriven ordning.

Kommentarer

Anslag av medel till förvärv av mark för utvidgning av renbetesfjällen i Jämtlands län: Yttrande 1974-10-14 s 2 med bilaga 6 riksdagens skrivelse 1887:56 den 5.7.1887 och bilaga 7 proposition 1887:36 den 13.5.1887.

Uppdrag 29.5.1885 åt domänstyrelsen att föranstalta om undersökning av tillgången på skog inom renbetes~~betes~~fjällen därvid borde tillses om skogen var tillräcklig för lapparnas behov och om den därutöver medgav upplåtelse för skogsavverkning: Yttrande 1974-10-14 s 2 och bilaga 5 s 5.

(s 18) KB har nu framställt de administrativa och ekonomiska åtgärder, som ansetts erforderliga för en nödvändig förbättring av de ifrågavarande lapparnas ställning.

Kommentarer

Ett par av de av KB föreslagna åtgärderna skulle medföra rubbning i lappars besittningsrätt till renbetesfjäll. Att KB benämnde åtgärderna administrativa och ekonomiska bör tyda på en uppfattning hos KB att lappars rätt till renbetesfjäll var en rätt att nyttja kronomark.

(s 19) Huruvida efter vidtagande av dessa åtgärder och framför allt renbeteslandens utvidgning utan alltför kännbara kostnader lappområdena inom länet må anses så fullständigt innefatta alla villkor för lapparnas renskötsel att någon sådan flyttnings- och betesrätt, som på sätt ovan är anmärkt blivit Väster- och Norrbottens lappar vid där ifrågavarande avvittning förbehållen (se denna bilaga 416 särskilt s 8n och 11m), ej skulle bli för detta läns lappar av nöden tilltror sig KB icke kunna med någon tillförl^{lig}het avgöra. Efter de upplysningar om behovet därav som KB varit i tillfälle att inhämta synes fara värt att rätt till en sådan flyttning vintertiden, synnerligen under vissa väderleksförhållanden, måste beredas åt lapparna åtminstone inom de närmare fjällen belägna, enskilda tillhöriga trakter. Då någon nöjaktig erfarenhet om nu föreslagna åtgärders inflytande i förevarande hänseende icke på flera år torde kunna erhållas, vore måhända av stor vikt för länets lappar, att frågan om och på vad villkor en på antytt sätt inskränkt flyttningsfrihet utom deras område skulle kunna beredas åt dessa lappar.

KB har tid efter annan under det frågan utgjort föremål för dess begrundande varit betänkt på skilda förslag till hennes lösning, dock alltid under mycken tveksamhet, en naturlig följd av frågans betydelse och grannliga beskaffenhet. Då emellertid denna fråga synes falla inom den civila rättens

lagstiftningsområde och Kungl. Maj:t numera tillsatt en särskild kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till sådana lagbestämmelser angående de svenska lapparna och deras förhållande till landets bofasta befolkning, vilka anses böra tillhöra området för Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftningsmakt, synes det KB, enär undertecknad landshövding erhållit plats i denna kommitté, ej vara nödigt eller lämpligt att nu, utan tillfälle till överläggning med kommitténs övriga ledamöter, på förhand framställa förslag eller göra ett bestämt uttalande i frågan.

Kommentarer

Genom 1886 års renbeteslag erhöll lapparna en på sedvana grundad rätt till renbete och även viss rätt till skogsfång, vintertiden, på marker belägna utanför renbetesfjällen, men inte någon av sedvana oberoende sådan rätt inom någon lappmark i Jämtlands län.

(s 19, 20) Enahanda torde förhållandet få anses vara med frågan om ändring i 1866 års brev (se bilaga 413:1), helst denna fråga, ehuru brevets föreskrifter meddelats utan riksdagens medverkan, synes äga sammanhang med och i viss mån vara beroende av den nyss berörda.

Kommentarer.

Angående tillämpningsområdet för nybyggares och hemmansinnehavares hägnadsskyldighet, se 11§ i 1886 års renbeteslag motsvarande 15§ i 1883 års kommittéförslag. Tidigare utredning härom 1980-02-05.

Angående den tid på året under vilken renägare borde taga sådan vård om sina renar att de inte skadade växande eller avskuren gröda på åker, äng eller slåttermysrar, se 10§ i 1886 års lag motsvarande 12§ i 1883 års kommittéförslag.

(s 20, 21) Beträffande den klagan, som hos Kungl. Maj:t förts

av åtskilliga jordägare inom Tännäs och Hede socknar över det intrång och den skada som dessa orters lappar skola göra på klagandenas ägor och på grund varav de påkallat skydd, yttrar KB på närmare anförda skäl (s 21): Något förslag torde i förevarande ämne ej behöva avgivas av KB, helst, såsom redan är antytt, undertecknad landshövding får tillfälle att inom den ovan nämnda kommittén (s 19) framställa sina åsikter om de särskilda bestämmelser som kan i den inhemska lagstiftningen i ämnet vara av nöden för att bättre än hittills trygga jordägarna och den fasta befolkningen i allmänhet mot ingrepp ägande- och nyttjanderätten till deras jord av lapparna och deras renar.

(s 21) KB hemställer dels att nu berörda och såsom lämpligen hemfallande under ovanbemälda kommittés verksamhet ansedda tre frågor måtte av Kungl. Maj:t överlämnas till kommittén för utlåtande och förslag dels huruvida inte lämpligen kunde så förfaras jämväl med övriga frågor i detta ärende.

Kommentarer

KB:s nu ifrågavarande utlåtande jämte detsamma åtföljande handlingar överlämnades av Kungl. Maj:t 6.10.1882 till ommämnda 1882 års kommitté för avgivande av utlåtande. Kommitténs utlåtande 25.8.1883, se 1883 års kommittébetänkande b' laga II s 113-126.

Valfrid Larsson

Valfrid Larsson

Bilaga 416

inför komitén, af dåvarande lappfogden Suwe, att särskildt i Ovikens, Tennäs och Idre lappbyar intrång egt rum vintertiden af lappar från Åre—Storsjö lappby. För dem, hvilka i likhet med Tennäs-lapparne året om stannade på sina fjäll, vållade detta stor skada såväl på betet som derigenom, att de främmande renarne vid återvändandet toge med sig andras renar, hvilket försvårade renvården. När yttranden från orterna inhemtades öfver komitérades förslag, förnyades såväl af lappar som af bofaste i Tennäs yrkandet, att hvarje lappby måtte året om hålla sina renar borta från annan by. Derigenom, att Åre—Storsjö lappby tillåte sina renar ströfva in på Tennäs lappbys betestrakter, förorsakades, utom minskning i betet, att den förra lappbyns renar, som vore i hög grad förvildade, skingrade och bortförde en stor del af den senare lappbyns tamda hjord, hvilken sedermera blefve ett lätt byte för vargar och tjufskyttar. Lapparne i Idre lappby önskade jemväl att hela året vara fredade för andra byars renar, enär betet å deras område vore behöfligt för deras egen bergning. Nuvarande lappfogden inom Jemtlands län förenar sig ock i yrkandet, att lappbyarne borde året om vara skilda från hvarandras områden. Han anför, hurusom det nu ifrågavarande förbudet väsentligen tillkommit i ändamål att bereda skydd för gräsbetet. För Jemtlands län vore emellertid nödigt, att skydd bereddtes jemväl renmossan. Flera lappbyar uppehölle sig mestadels hela året inom egna områden, och de öfriga med få undantag sökte för undvikande af skadegörelse å hö qvadröja så länge som möjligt och ibland under gynsamma år ända till årets slut, dervid renarnes föda naturligen vore renmossa. För ändamålet sparades ock inom väl ordnade lappsamhällen en viss trakt. Skulle nu andra lappar få flytta dit, lede rättte innehafvarne intrång och skada. Hvad lappfogden sålunda framställt har Konungens befallningshafvande i Jemtlands län för sin del biträdt.

Onekligen tala de sålunda afgifna yttrandena för, att en utsträckning af den i paragrafen stadgade förbudstiden beredes. Att träffa någon allmän föreskrift härom synes emellertid icke vara af nöden och knappast låta sig göra. För Norrbottens län har, såsom nämnt, någon utsträckning icke blifvit föreslagen. För Vesterbottens län har den satts i fråga, dock egentligen endast för oktober månad, och detta, såsom det vill tyckas, hufvudsakligen för det förutsatta fall, att lapparne icke skulle blifva berättigade att företaga sina sedvanliga flyttningar förrän med november månads ingång. För Jemtlands län har den påyrkats för hela året, men behovet häraf tyckes der icke göra sig gällande utom för vissa särskilda lappbyar. Man kunde följaktligen

löpa fara att, genom att gifva förbudet en allmän affattning, skapa olägenheter på ett håll, medan man å andra åstadkomme en bättre sakernas ordning. Utskottet antager, att bästa sättet att lösa föreliggande fråga vore att låta förbudstidens utsträckning för särskilda orter ankomma på Kongl. Maj:ts pröfning, och att således frågan bäst kunde ordnas genom en tilläggsföreskrift till 6 § af det innehåll, att, derest för särskilda lappbyar skulle visa sig behöfligt, att förbudet att vistas inom annan lappbys område utsträcktes att gälla äfven för annan tid af året, än som i §:en vore bestämdt, Konungen skulle ega att derom förordna; och framställer utskottet här nedan förslag om ändrad lydelse i sådant hänseende af 6 §.

98.

I denna § har, med syfte att åstadkomma en bättre ordning inom de särskilda lappbyarne, intagits föreskrift derom, att för hvarje lappby skall finnas en byordning, innehållande, i den mån sådant finnes erforderligt, föreskrifter angående ordningen för renskötselns bedrivande inom byn eller eljest angående förhållandet mellan lapparne inbördes. Sedan lapparne inom byn lemnats tillfälle att uppgöra förslag till sådan ordning, deri jemväl finge stadgas vite af två till ett hundra kronor för underlåtenhet att ställa sig densammans föreskrifter till efterrättelse, skulle Konungens befallningshafvande ega att efter kronobetjeningens och lappfogdens hörande i ärendet besluta och byordningen till efterlefnad utfärda.

Bland de i paragrafen exempelvis angifna ämnen, som borde blifva föremål för närmare reglering i byordningarna, angifves »fördelning af sommararbetet inom lappbyn eller ordnandet i öfrigt af betesrättens utöfning». Med afseende å denna föreskrift har herr Lindhagen i sin motion, dock utan att göra något bestämdt yrkande, velat till öfvervägande framställa, huruvida, i hvad mån och på hvad sätt de olägenheter, dem man afsett att genom sagda bestämmelser motverka, kunde anses blifva genom stadgandet på ett tillfyllestgörande sätt undanröjda.

Han erinrar derom, att den nu gällande ordningen, enligt hvilken inom hvarje lappby renbetet är gemensamt för alla till byn hörande lappar, genomfördes i 1886 års lagstiftning, under det dessförinnan å vida öfvervägande delar af lappmarkerna den ordning utbildat sig, att enskilda lappar egde uteslutande betesrätt å särskilda delar af byns område. Han erinrar vidare, att — på sätt framhållits af den komité, som utarbetade det till grund för 1886 års lag liggande förslag — in-

181 0 M

N:o 132.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 13 maj 1898

Andra Kammaren den 13

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 13 maj 1898

Andra Kammaren den 13

Riksdagens skrifvelse till Kongungen i anledning af Kongl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om de svenska lappar-

nes rätt till renbete i Sverige och till lag om renmärken

samt i anledning af i ämnet väckt motion.

(Lagutskottets utlåtande n:o 66 och memorial n:o 84.)

(Lagutskottets utlåtande n:o 66 och memorial n:o 84.)

Till Kongungen

Genom proposition af Kongl. Maj:ts förslag till lag om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige samt lag om renmärken. Riksdagen, som i sammanhang med dessa Eders Kongl. Maj:ts förslag behandlat äfven sådana, framlagda af enskild motionär i anledning af Eders Kongl. Maj:ts proposition, har visserligen ansett de i propositionen innefattade lagförslag böra i hufvudsak godkännas, men har dock funnit dem icke kunna i oförändradt skick antagas och får härmed redogöra för de ändringar, hvilka Riksdagen för sin del ansett böra i dem vidtagas.

Beträffande föreskriften i § 6 af lagen om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige, att de trakter, der lapparne ega uppehålla sig

181 0 M

under hvarje tid af året, skola indelas i lappbyar, och det der stadgade förbud vid ansvarsföljd för lappar, tillhörande en lappby, att under maj, juni, juli, augusti och september månader uppehålla sig med sina renar inom annan lappbys område, har uti ofvannämnda motion yrkats, att förbudet mot vistelse å annan lappbys område måtte, åtminstone för Jemtlands län, utsträckas till hela året. Härvid har framhållits, huru angeläget det vore, att lapparne i möjligaste mätte hölles skilda från hvarandra i afseende å de områden, der de söka bete för sina renar, och att en dylik särskiljning borde i möjligaste mån genomföras äfven mellan de till en och samma lappby hörande lappar beträffande betet inom lappbys eget område, och åberopar motionären till stöd för sitt yrkande, att de olika lappbyarna icke borde under någon del af året få anlita hvarandras områden, de påståenden, som under ärendets förberedande behandling framkommit härutinnan, så ock de faktiska förhållanden, som enligt motionärens åsigt tala för en så skarp särskiljning. Hvad angår detta förslag tillåter sig Riksdagen att erinra om hvad i frågan förekommit såväl vid de sammanträden med befolkningen, lappar och bofaste, hvilka hållits af den komité, som af Eders Kongl. Maj:ts erhållit i uppdrag att vidtaga revision af gällande lagstiftning angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige och angående renmärken och hvars förslag i ämnet i allt väsentligt ingått uti nu ifrågavarande lagförslag, som sedermera i de utlåtanden, hvilka afgifvits öfver komitérådes förslag. Så vidt Riksdagen kunnat finna, har i afseende å Norrbottens län något behof af de olika lappbyarnes särskiljning jemväl för vintertiden icke blifvit påstått. För Vesterbottens län har lappfogden yrkat, att förbudet mot beträdande af annan lappbys område borde gälla äfven under oktober, ett yrkande, som väl tyckes väsentligen utgå från den förutsättningen, att i den blifvande nya lagen lapparne skulle förbjudas att före november månads ingång företaga sina vinterflyttningar, men hvilket dock kan tänkas vara afsedt äfven för det fall, att, såsom enligt det kongl. förslaget skulle blifva förhållandet, lapparnes flyttningsrätt finge inträda redan med oktober månad. Lappfogdens ifrågavarande yrkande har vunnit understöd af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet. Hvad Jemtlands län beträffar, framhålls, vid sammanträde inför komitén, af dåvarande lappfogden Suwe, att särskildt i Ovikens, Tennäs och Idre lappbyar inträng egt rum vintertiden af lappar från Åre, Storsjö lappby. För dem, hvilka i likhet med Tennäs lapparne året om stannades på sina fjäll, vållade detta stor skada såväl på betet som der igenom, att de främmande renarne vid återvändandet toge med sig andras renar, hvilket försvårade renvården. När yttranden från orterna inkom-

lapparnes renbetesrättigheter, tillfölla statsverket. Denna framställning blef af Riksdagen bifallen enligt skrifvelse den 5 juli 1887.

Den 13 juli samma år uppdrog Kongl. Maj:t åt domänstyrelsen att föranstalta om skogsafverkningen samt, åt Konungens befallningshafvande i Jemtlands län att med hufvudsaklig ledning af det ingifna förslaget, till inköp af mark träda i underhandling med vederhörande jordegare om öfverlåtelse till kronan af den mark, som befans nödig för renbetesfjellens utvidgning, så att desamma under tiden från början af maj till slutet af september lemnade erforderlig näring åt renarne. Konungens befallningshafvande skulle, när sådan mark funnes kunna för skäligt pris förvärfvas eller i brist på godvillig öfverenskommelse böra exproprieras, derom hos Kongl. Maj:t göra framställning och underställa villkoren Kongl. Maj:ts pröfning, äfvensom i sammanhang dermed afgifva förslag, huruvida mark, som förvärfvades, borde förenas med angränsande renbetesfjell eller ställas under skogsstatens förvaltning eller utarrenderas, eller huruvida någon del deraf borde, såsom obehöflig för ändamålet, afyttras. De för skogsafverkningen inflytande behållna försäljningsmedel skulle inlevereras till statskontoret och der särskildt bokföras såsom jemtländska renbetesfjellens skogsfond. Från denna fond skulle nödiga medel utgå för de af Kongl. Maj:t fastställda fastighetsköpen.

Genom särskilda nådiga bref utfärdade under åren 1888 till 1893 har Kongl. Maj:t efter förslag af Konungens befallningshafvande medgifvit inköp af ett större antal hemman och lägenheter inom Tennäs, Linsells, Ovikens, Åre, Undersåkers, Kalls, Hotagens, Föllinge och Frostvikens socknar, hvilka köp redan gått i verkställighet. Men derjemte har Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 6 juli 1892 tillåtit expropriation för samma ändamål af omkring fyrtio hemman och lägenheter, hvilka icke kunnat genom godvillig öfverenskommelse för skäligt pris förvärfvas. Dessa expropriationer hafva ej ännu blifvit till någon del verkställda.

Genom kongl. brefvet den 22 maj 1891 och i öfverensstämmelse dermed sedermera gifna föreskrifter är förordnadt, att de förvärfvade områdena skola upplåtas för lapparnes behof i likhet med angränsande renbetesfjell, att den å områdena befintliga skogsmark ställes under skogsstatens förvaltning, samt att å områdena befintliga inegor, åbyggnader samt slätter- och fäbodelägenheter skola, der Konungens befallningshafvande pröfvar det utan men för renskötseln kunna ske, på arrende åt bofaste upplåtas med iakttagande dervid, bland annat, att arrendatorn underkastas de inskränkningar i hyttjanderätten, som föranledas af den åt lapparne upplåtna rätt att använda ifrågavarande områden. I öfverensstämmelse härmed innehålla de af Konungens befallningshafvande fastställda arrendekontrakt angående inegor å de med renbetesfjellen förenade områden, att arrendatorn, som eger att sjelf söka freda hemmanets

inegor från intrång af renar, icke i något fall är berättigad till ersättning för af renarne tilläfvad, förorsakad skada inom det arrenderade området.

Till ytterligare utvidgning af det för lapparne i Jemtlands län afsedda område medgaf Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 31 december 1888, att den omedelbart intill Rutfjellet i Herjedalen gränsande Särna norra kronopark i Kopparbergs län finge upplåtas till renbete för lapparne. En särskild lappby är sedermera af detta område bildad och stald under tillsyn af Konungens befallningshafvande i Jemtlands län.

Den 1 januari 1889 trädde, såsom redan är nämnt, 1886 års renbeteslag i kraft inom Jemtlands län. Dess stadganden synas snart åtminstone inom södra delen af länet, hafva visat sig otillräckliga att upprätthålla samman mellan de bofaste och lapparne. I underdånig skrifvelse den 21 maj 1891 anför Konungens befallningshafvande, hurusom erfarenheten visat, att från Åre-Storsjö lappby kringströfvande renar årligen inträngde på och förorsakade icke obetydliga skador å den bofasta befolkningens angränsande egor. Detta förhållande hade framkallat en mängd ersättningstvister och till och med vållat, att jordegarna i afsigt att freda sina egor började döda renar, som å dem inträngt. För att åtminstone i någon mån afhjelpa dessa missförhållanden hemställde Konungens befallningshafvande, att de till nämnda lappby hörande områden och vissa angränsande trakter måtte förklaras utgöra ett skadeersättningsområde i enlighet med lagens 13 §, med skyldighet för lapparne i byn att gemensamt ersätta skada, som af renar förorsakats inom området. Med bifall härtil anbefalde Kongl. Maj:t tillika i nådigt bref den 9 påföljande oktober sin befallningshafvande att inkomma med förslag till de ändringar i renbeteslagen samt de öfriga åtgärder, som kunde finnas erforderliga för utjemnande af de stridigheter, hvilka, enligt hvad allmänt känt vore, förekomme mellan lapparne och de bofaste inom Herjedalen.

Till åtlydnad häraf afgaf Konungens befallningshafvande den 15 augusti 1892 förslag till nya lagar angående de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige och angående renmärken, afsedda att gälla endast för Jemtlands län. Då nemligen i detta län icke funnes någon lappmark i samma bemärkelse som i Norrbottens och Vesterbottens län, utan de fullt skattlagda hemmanen med sina egor gränsade omedelbart till renbetesfjellen, kräfde förhållandena i Jemtlands län enligt Konungens befallningshafvandes mening en för detta län särskildt afpassad lagstiftning. Såsom dennas främsta uppgift uppställde Konungens befallningshafvande afskaffandet af sedvanerätten. Så länge lappen endast med de bofastes begifvande egde vistas på deras egor, hade han varit omsorgsfull i vården om sina renar och utan invändning betalt den skada, de åstadkommit, men sedan han fått laglig rätt att vintertiden beträda enskildes mark, visade han sig sjelfsväldig och öfvermodig, försummade vården om renarne och undandrog sig

Förslag från
Jemtlands län.

pligten att ersätta uppkommen skada. Mellan de båda folkstammarna hade härigenom utbildat sig en fiendtlighet, som redan i en trakt af länet gått så långt, att man utöfvat våld på hvarandras egendom. Dessa missförhållanden kunde aflägsnas endast genom att undanröja deras orsaker. Lapparne borde förbjudas att någon tid af året utan de bofastes tillstånd uppehålla sig på deras egor, men såsom vilkor för ett sådant förbud erfordrades en ytterligare utvidgning af renbetesfjellen, så att de äfven vintertiden lemnade nödigt bete åt renarne. Detta ändamål kunde utan svårighet uppnås, om renstocken, som vid tiden för förslaget afgifvande ansågs hafva vuxit till 70,000, genom lämpliga åtgärder nedbragtes till den siffra, som vore nödig för de renskötande lapparnes existens, eller omkring 22,000. Den bofaste medgifna rätt att äga renar, hvilken bidragit att öfver höfvan uppdrifva renantalet, och jemväl i öfrigt varit en källa till stora oordningar, borde inskränkas och lagbindas, derest den ej kunde helt och hållet afskaffas. Slutligen hade erfarenheten på ett påfallande sätt ådagalagt nödvändigheten af en föreskrift om ovilkorlig skyldighet att märka renar. Inom Åre-Storsjö lappby, der sjelfsvåldet gått längst och renkorna lemnades att så godt som i vildt tillstånd framföda sina kalvar, blefvo en mängd af dessa aldrig märkta af egarne, som i stället tillgodogjorde sig sin egendom genom att anställa jagt efter omärkta renar. Det vore till största delen dessa tusentals omärkta, utan vård kringströfvande otäma renar, som gifvit upphof till oredan och osämjan i Herjedalen. De grunder, hvilka sålunda varit bestämmande för Konungens befallningshafvandes förslag, hade föranlett en väsentlig omarbetning af gällande författningar i ämnet, dervid jemväl speciella bestämmelser ändrats med ledning af den erfarenhet, som vunnits vid deras tillämpning.

Den utredning beträffande den för utvidgning af renbetesfjellen erforderliga mark, som verkstälts år 1886 och som afsåg lapparnes behof under sommarmånaderna, var uppenbarligen ej tillräcklig för det af Konungens befallningshafvande nu åsyftade ändamål. Också utverkade Konungens befallningshafvande Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 22 juni 1893 meddelade tillstånd dertill, att en undersökningskomité finge afgifva förslag å den enskilde tillhöriga mark, som komiterade funne oundgängligen nödig för att under hela året bereda lapparne vid de för dem afsatta land tillgång till skog eller renbete eller för att bereda dem vägar öfver inegor mellan landen eller för att uppföra stängsel till förekommande af skada af renar. Komiterades förslag öfverlemnades af Konungens befallningshafvande med underdånig skrifvelse den 29 augusti 1893.

Äfven inom Vesterbottens län synes förhållandet mellan lappar och bofaste under de senare åren hafva lemnat åtskilligt öfrigt att önska. I en inom Andra Kammaran vid 1893 års riksdag väckt motion anfördes, att den

Förslag från
Vesterbottens
län.

skada, lapparne åstadkommit före utfärdandet af 1886 års lag, varit jemförelsevis ringa, och att högst sällan renar kvarlemnats vid lapparnes återflyttning om vårarna från kustlandet, men att detta förändrat sig efter lagens utfärdande, i ty att lapparne under senaste åren vid återflyttningen till lappmarken i nedre landet kvarlemnade ett icke ringa antal renar helt och hållet utan vård. Då inga vanliga stängsel hindrade renarne, hade dessa anställt stor skada å ångar, lindor och rågåkrar, hvarigenom uppväckts stort missnöje hos den bofasta befolkningen. Mot denna öfversvämmning af renar stode befolkningen så godt som rådlös, ty då renarne ej kunde såsom tama djur fångas och deras märken undersökas, vore det så godt som omöjligt att bevisa, hvilka renegares djur förorsakat skadan, och äfven om bevisning kunde åstadkommas, skulle i de flesta fall de sakfälda, som ofta endast vore vårdare af andras egendom, sakna tillgång till skadans ersättande. Till följd af lapparnes stegrade försumlighet i värden om renarne hade en annan förut mer sällsynt lagöfverträdelse uppkommit, i det att renar ofta och i ej ringa antal af den bofasta befolkningen olofligen dödats eller på otillbörligt sätt ofredats. De sålunda anförda anmärkningarna, hvilka Riksdagen ansåg utgöra ett uttryck för ett inom vissa delar af de nordligaste länen rådande missnöje med förhållandena mellan lapparne och de bofaste, föranledde Riksdagen att i skrifvelse den 2 maj 1893 anhalla, att Kongl. Maj:it täcktes låta anställa undersökning om de missförhållanden, som förefunnes mellan lappar och jordegare å de trakter nedanför lappmarksgränsen, der lapparne egde att uppehålla sig under vintermånaderna, samt att för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som kunde prövas erforderliga till undanröjande af nämnda missförhållanden.

Såväl i anledning här af som ock öfver de af Konungens befallningshafvande i Jemtlands län afgifna lagförslag infordrades genom nådig remiss den 22 juni 1893 yttranden från Konungens befallningshafvande i Vesterbottens och Norrbottens län.

I det utlåtande, som af Konungens befallningshafvande i Vesterbottens län den 30 juni 1894 afgafs, vitsordades befogenheten af de inför Riksdagen framlagda klagomål öfver lapparnes framfärd, äfvensom å andra sidan rättmätigheten af den klagan, lapparne hos Konungens befallningshafvande fört öfver bofastes tilltag att nedskjuta renar och genom hundar eller annorledes skrämma och skingra renhjordarna. I anledning här af hade Konungens befallningshafvande redan i april 1893 tillsatt en komité af tre personer med uppdrag att åstadkomma utredning i ärendet äfvensom till Konungens befallningshafvande inkomma med förslag till de ändringar i gällande lagstiftning, som kunde finnas erforderliga. Sedan Konungens befallningshafvande från samtliga kommunalstämmor, pastorsembeten, länsmän och kronofogdar äfvensom från de nomadiserande lapparne infordrat yttranden öfver den kongl. remissen, hade dessa

yttranden öfverlemnats till nämnda komité, hvilken derefter till Konungens befallningshafvande afgifvit betänkande och förslag till lagar angående lapparnes rätt till renbete och angående renmärken, hvilket betänkande nu bifogades Konungens befallningshafvandes utlåtande i ämnet.

För egen del ansåg Konungens befallningshafvande, att i alla händelser lagstiftningen borde blifva gemensam för Vesterbottens och Norrbottens län, der lapparnes rätt att vintertiden med renar besöka nedre landet aldrig blifvit bestridd och i öfrigt vore ett oundgängligt vilkor för renarnes framfödande under denna tid. De ändringar, som erfordrades i gällande lag, behöfde alltså icke för nämnda län blifva så omfattande som för Jemtlands län blifvit ifrågasatt. Såsom mera väsentliga önskningsmål framhöll Konungens befallningshafvande, att den tid, under hvilken lapparne egde vistas på enskildes egor, i någon mån inskränktes, att dem ålades på förhand tillkännagifva tiden för sina flyttningar genom de särskilda socknarna, att bofastes renegarerätt borde inskränkas eller helst upphöra, att strängare föreskrifter meddelades i fråga om renarnes bevakning och det antal vaktare, som för sådant ändamål borde anställas, att den gemensamma ansvarsskyldigheten för skada å bofastes egendom utsträcktes och att dylik gemensam ansvarighet äfven blefve ålagd de bofaste för skada, som tillfogades renar, att i allmänhet utvägar anvisades att underlätta bevisning om uppkommen skada och möjligheten att utbekomma ersättning för densamma, att ordningsmännen gjordes mera intresserade af sin uppgift bland annat genom anvisande af arvoden åt dem, att renmärkning gjordes obligatorisk med förbud för fastställande af mer än ett märke för hvarje renegare, samt att om, oaktadt dessa mått och steg, lapparne ändock kvarlemnade renar i kustlandet efter den tid, de egde vistas der, dessa renar finge dödas under kontroll af offentlig myndighet.

Konungens befallningshafvande i Norrbottens län afgaf efter lappfogdens hörande sitt utlåtande den 2 april 1894. Jemväl inom detta län hade de i Riksdagens skrifvelse åsyftade missförhållanden förekommit, ehuru icke i den omfattning som inom sydligare norrländska trakter, och en utredning i syfte att råda bot för de olägenheter, som visat sig åtfölja lapparnes vinterflyttningar nedom lappmarksgården, vore därför behöflig. Förhållandet mellan lapparne och de bofaste i trakterna nedom lappmarken vore emellertid icke den enda fråga beträffande lappväsendet, som inom Norrbottens län kräfde särskild och ytterligare undersökning, ehuru visserligen lagen af den 4 juni 1886 på det hela taget visat sig väl afpassad efter Norrbottens förhållanden, och någon så genomgripande förändring i bestående lagstiftning som den, hvilken föreslagits för Jemtlands län, icke kunde för Norrbotten ifrågasättas. Det inom Norrbottens län alltmer öfverklagade förhållandet, att skogslapparne, särskildt inom Arvidsjäurs och Gellivare socknar, genom uraktlåten vård om sina

Yttrande från
Norrbottens
län.

renar tillskyndade den bofasta befolkningen stor skada, skulle tilläfsventyrs kunna motverkas genom begagnande af den utväg, lagen anvisat i sina bestämmelser om skadeersättningsområden, men en indelning i sådana områden vore utan betydelse med mindre bestämmelser infördes i lapplagen, att inom dessa områden ordningsmännen skulle ega tala och svara för lapparne i skadeståndstvister. Frågan om bofastes renegarerätt kräfde äfven för Norrbottens län reglering i inskränkande rigtning, och det uppkomna missförhållandet, att enskilde renegare fått för sig fastställda en mängd olika märken, hade visat, att renmärkeslagens affattning icke vore för ändamålet tillfyllestgörande. En ytterligare utredning af lappfrågan måste således komma att omfatta vida flera frågor än den af Riksdagen framhållna.

Den af Kongl. Maj:t till komiterades öfvervägande uttryckligen framställda fråga, huruvida en särskild lagstiftning i ämnet för Jemtlands län må vara nödig, torde uteslutande vara beroende deraf, huruvida, på sätt Konungens befallningshafvande i länet föreslagit, den s. k. sedvanerätten bör afskaffas och lagstiftningen således för detta län byggas på andra grunder än för de öfriga länen. Detta för komiterades behandling af det föreliggande ämnet grundläggande spörsmål framställer sig sålunda i första hand till besvarande.

Att en befolkning, hvilken omsider finner sig i besittning af lagens skydd för en sedvana, som den visserligen af ålder fått utöfva, men för hvars fortfarande åtnjutande den dock varit hänvisad till sina grannars välvilja, under första intrycket af de förändrade förhållandena icke förmår att tillägna sig den sans och måtta, som den nya rättighetens grannliga utöfvande tager i anspråk, att den derföre till en början gör sig skyldig till hvarjehanda öfvergrepp och missbruk vid rättighetens begagnande, kan ej vara oväntadt, helst då denna befolkning icke befinner sig på en högre utvecklingsgrad än i allmänhet är fallet med den lappska. Komiterade hålla det derför ganska sannolikt, att rättighetens fastställande genom lag indirekt kan hafva gifvit anledning till någon del af de misshälligheter, hvilka under de senare åren kommit till utbrott, särskildt inom Jemtlands län, ehuruval å andra sidan det tvifvelsutant vore att gå för långt, om man uteslutande eller ens hufvudsakligen sökte grunden till dessa missförhållanden i sedvanerättens lagfästade. I alla händelser kan den omständigheten, att rättigheten blifvit missbrukad, icke utgöra giltig anledning till dess upphäfvande, derest den skulle visa sig nödvändig för den befolknings existens, till hvars förmån den blifvit lagstadgad. Att sådant är förhållandet jemväl inom Jemtlands län, hafva komiterade funnit framgå så väl af de upplysningar, som vunnits vid de inför komitén hållna

sammanträden inom länet, som af hvad i öfrigt i den varas. Att man emellertid icke behöfver misströsta kommit. Visserligen vill det synas som om de åt Te och bofaste att på gemensamt område i någorlunda dalen upplåtna Rut och Grönfjellen, med den utvagas, därför talar erfarenheten från Vesterbottens och under senare åren verkställda inköp af mark erhållit, der ingen röst höjts för att hindra lapparnes vinteräfven vintertiden åt de renar, som tillhöra lappbyn. De ej heller för nu ifrågavarande trakter af Herjedalen utredt, att dessa lappar nästan aldrig flyttat ut, dvanerättens afskaffande, har dertill medverkat jemväl deras renbetesfjell sålunda numera bestå, och något de redan nu verkställda eller medgifna inköpen, som gifvande trakter betungande sedvanerätt kunna samman afse sommarbete, dock, när de omfatta så stora grund af lagens stadganden för framtiden göra gällandets bruks egor, äfven böra verka till inskränkning. Hvad åter beträffar de öfriga lappbyar, som åt vintertiden lemna det sålunda utvidgade området för sina områden falla inom Herjedalens gränser. Åren. Utläggningen till renbetesfjell af dessa vidsträckta hafva visserligen de bofaste i dessa trakter vid same striderna mellan lappar och bofaste hittills utkämpat, att efter det föreslagna inköp kommit tillkommerade inhämtat, redan undanröjt så många anledningar för hela året vara att tillgå på de åt lapparna folkstammarna, att man kan hoppas, att de bofaste att derför all flyttning vintertiden kunde upphöra. Såsom ock under de senare åren åtskilliga glädjande har vid samma tillfälle uttalats af länets lappfogde, handen, allt mer finna sig vid lapparnes vinterbesök, efter inköp af dertill föreslagen mark, för dessa lapparnas lagstiftningen att ytterligare skärpa garantierna vissa vintrar genom aftal med jordegarna eller annu dessa hittills föranledt. under vintern med sina renar vistas å enskilde tillhöra ställningen inom länets norra del, provinsen Jemtland, fattning delades af de komiterade, som år 1893 erbjett flyttningsförbud. Här hafva, såsom man finner af förvärfvande af nödiga områden för renbetesfjellens utviges sammanträde i Föllinge (prot. sid. 34), lappar och å dem vinterfödas. Jemte det desse komiterade uph, att de förra ej kunna umbära rättigheten att vinterutvidgningar å nu ifrågavarande trakter, uttalade de sina fjell. Lappfogden anförde, att då de jemtlandska att ännu flera områden behöfde för ändamålet förvärligen vore beväxta med gräs, men deremot sparsamt blefve alltför dyrt, enda möjligheten vore att lapparna borde renens vinterföda, samt de inköpta och till inköp företeende omständigheter med bofaste träffade afta vore afsedda att bereda renbetesfjellen bättre gränser vistas på deras egor. Om det sålunda får antas ne för renhjordarna sommartiden, men deremot icke att flyttningsrätt särdeles under svåra år är för lapparna den ansåg det icke möjligt att betaga lapparne från ock sjelfve uttryckligen framhållit, vore det föga vintertiden flytta ned åt låglandet. De vid samman dem till aftal med bofaste för tillgodonjutande af det unalombuden med undantag af ett enda, som ville hän vilkor. Äfven om detta i många fall kunde lyckas fria aftalet, förklarade sig anse, att lapparnes rätt till offringar å lapparnes sida, skulle dock, allrahelst se som för dem oundgängligen nödvändig, fortfarande för dessa uttalanden hafva komiterade icke kunnat fästa de vid de skriftliga yttranden, som till komiterade in ter i denna del af länet, hvilka underlätit att till sam genomtag kunna beröfva lapparne alla fördelar och af hvilka en stödt sitt yrkande om sedvanerättens ingångna aftal. Att åter söka vinna det erforder enbart origtiga förutsättningen, att de trakter, som äro satta inköp af nya områden, skulle säkerligen taga mera äro fullt tillräckliga såsom betesmarker för renarne än staten ville eller kunde för detta ändamål offra.

förvandla vidsträckta redan odlade bygden ur stats-
 sammanträden inom länet, som af hvad i öfrigt i den varas. Att man emellertid icke behöfver misströsta kommit. Visserligen vill det synas som om de åt Te och bofaste att på gemensamt område i någorlunda dalen upplåtna Rut och Grönfjellen, med den utvagas, därför talar erfarenheten från Vesterbottens och under senare åren verkställda inköp af mark erhållit, der ingen röst höjts för att hindra lapparnes vinteräfven vintertiden åt de renar, som tillhöra lappbyn. De ej heller för nu ifrågavarande trakter af Herjedalen utredt, att dessa lappar nästan aldrig flyttat ut, dvanerättens afskaffande, har dertill medverkat jemväl deras renbetesfjell sålunda numera bestå, och något de redan nu verkställda eller medgifna inköpen, som gifvande trakter betungande sedvanerätt kunna samman afse sommarbete, dock, när de omfatta så stora grund af lagens stadganden för framtiden göra gällandets bruks egor, äfven böra verka till inskränkning. Hvad åter beträffar de öfriga lappbyar, som åt vintertiden lemna det sålunda utvidgade området för sina områden falla inom Herjedalens gränser. Åren. Utläggningen till renbetesfjell af dessa vidsträckta hafva visserligen de bofaste i dessa trakter vid same striderna mellan lappar och bofaste hittills utkämpat, att efter det föreslagna inköp kommit tillkommerade inhämtat, redan undanröjt så många anledningar för hela året vara att tillgå på de åt lapparna folkstammarna, att man kan hoppas, att de bofaste att derför all flyttning vintertiden kunde upphöra. Såsom ock under de senare åren åtskilliga glädjande har vid samma tillfälle uttalats af länets lappfogde, handen, allt mer finna sig vid lapparnes vinterbesök, efter inköp af dertill föreslagen mark, för dessa lapparnas lagstiftningen att ytterligare skärpa garantierna vissa vintrar genom aftal med jordegarna eller annu dessa hittills föranledt. under vintern med sina renar vistas å enskilde tillhöra ställningen inom länets norra del, provinsen Jemtland, fattning delades af de komiterade, som år 1893 erbjett flyttningsförbud. Här hafva, såsom man finner af förvärfvande af nödiga områden för renbetesfjellens utviges sammanträde i Föllinge (prot. sid. 34), lappar och å dem vinterfödas. Jemte det desse komiterade uph, att de förra ej kunna umbära rättigheten att vinterutvidgningar å nu ifrågavarande trakter, uttalade de sina fjell. Lappfogden anförde, att då de jemtlandska att ännu flera områden behöfde för ändamålet förvärligen vore beväxta med gräs, men deremot sparsamt blefve alltför dyrt, enda möjligheten vore att lapparna borde renens vinterföda, samt de inköpta och till inköp företeende omständigheter med bofaste träffade afta vore afsedda att bereda renbetesfjellen bättre gränser vistas på deras egor. Om det sålunda får antas ne för renhjordarna sommartiden, men deremot icke att flyttningsrätt särdeles under svåra år är för lapparna den ansåg det icke möjligt att betaga lapparne från ock sjelfve uttryckligen framhållit, vore det föga vintertiden flytta ned åt låglandet. De vid samman dem till aftal med bofaste för tillgodonjutande af det unalombuden med undantag af ett enda, som ville hän vilkor. Äfven om detta i många fall kunde lyckas fria aftalet, förklarade sig anse, att lapparnes rätt till offringar å lapparnes sida, skulle dock, allrahelst se som för dem oundgängligen nödvändig, fortfarande för dessa uttalanden hafva komiterade icke kunnat fästa de vid de skriftliga yttranden, som till komiterade in ter i denna del af länet, hvilka underlätit att till sam genomtag kunna beröfva lapparne alla fördelar och af hvilka en stödt sitt yrkande om sedvanerättens ingångna aftal. Att åter söka vinna det erforder enbart origtiga förutsättningen, att de trakter, som äro satta inköp af nya områden, skulle säkerligen taga mera äro fullt tillräckliga såsom betesmarker för renarne än staten ville eller kunde för detta ändamål offra.

sammanträden inom länet, som af hvad i öfrigt i denna del af ärendet förekommit. Visserligen vill det synas som om de åt Tennäs lappby i Herjedalen upplåtna Rut och Grönfjellen, med den utvidgning dessa genom de under senare åren verkställda inköp af mark erhållit, erbjöde tillräckligt bete äfven vintertiden åt de renar, som tillhöra lappbyn. Men å andra sidan är det utrett, att dessa lappar nästan aldrig flyttat utom de områden, hvaraf deras renbetesfjell sålunda numera bestå, och någon för de bofaste i omgifvande trakter betungande sedvanerätt kunna samma lappar sålunda ej på grund af lagens stadganden för framtiden göra gällande (prot. sid. 4).

Hvad åter beträffar de öfriga lappbyar, som åtminstone med en del af sina områden falla inom Herjedalens gränser — Åre-Störsjö och Oviken — hafva visserligen de bofaste i dessa trakter vid sammanträdet i Funäsdalen uppgifvit, att efter det föreslagna inköp kommit till stånd tillräckligt bete skulle för hela året vara att tillgå på de åt lapparne anvisade områden, och att derföre all flyttning vintertiden kunde upphöra. Men en annan mening har vid samma tillfälle uttalats af länets lappfogde, som förmenade att, äfven efter inköp af dertill föreslagen mark, för dessa lappar blefve erforderligt att vissa vintrar genom aftal med jordegarna eller annorledes förvärfva rätt att under vintern med sina renar vistas å enskilda tillhörig mark. Samma uppfattning delades af de komiterade, som år 1893 erhöilo uppdrag att föreslå förvärfvande af nödiga områden för renbetesfjellens utvidgning, så att renar kunde å dem vinterfödas. Jemte det desse komiterade uppgäfvor förslag till sådana utvidgningar å nu ifrågavarande trakter, uttalade de tillika den öfvertygelse, att ännu flera områden behöfde för ändamålet förvärfvas, men att, då detta blefve alltför dyrt, enda möjligheten vore att lapparne sjelfve årligen efter sig företeende omständigheter med bofaste träffade aftal om rätt att vintertiden vistas på deras egor. Om det sålunda får antagas, att på dessa trakter flyttningsrätt särdeles under svåra år är för lapparne oundgänglig, hvilket de ock sjelfve uttryckligen framhållit, vore det föga betryggande att hänvisa dem till aftal med bofaste för tillgodogjutande af detta för dem nödiga existensvillkor. Äfven om detta i många fall kunde lyckas utan alltför stora uppoffringar å lapparnes sida, skulle dock, allrahelst sedan numera stora delar af dessa trakter undergått laga skifte, hvarigenom jorden delats i smärre områden, öfver hvilka de särskilde egarna ensamme förfoga, enstaka jordegare genom att vägra upplåtande af sina egor till betning eller till och med till genomtåg kunna beröfva lapparne alla fördelar af de med andra jordegare ingångna aftal. Att åter söka vinna det erforderliga utrymmet genom fortsatta inköp af nya områden, skulle säkerligen taga större tillgångar i anspråk än staten ville eller kunde för detta ändamål offra. Ej heller kan ett sådant

förfarande att till utmark förvandla vidsträckta redan odlade bygden ur statsökonomisk synpunkt försvaras. Att man emellertid icke behöfver misströsta om möjligheten för lappar och bofaste att på gemensamt område i någorlunda sänja och endrägt förlikas, derför talar erfarenheten från Vesterbottens och Norrbottens läns kustland, der ingen röst höjts för att hindra lapparnes vinterflyttningar. Då komiterade ej heller för nu ifrågavarande trakter af Herjedalen kunnat tillstyrka sedvanerättens afskaffande, har dertill medverkat jemväl öfvertygelsen derom, att de redan nu verkställda eller medgifna inköpen, som visserligen i främsta rummet afse sommarbete, dock, när de omfatta så stora områden som t. ex. Ljusnedals bruks egor, äfven böra verka till inskränkning af lapparnes behof att vintertiden lemna det sålunda utvidgade området för att beträda enskildes egor. Utläggningen till renbetesfjell af dessa vidsträckta marker, der de häftigaste striderna mellan lappar och bofaste hittills utkämpats, har ock, såsom komiterade inhämtat, redan undanröjt så många anledningar till missämja mellan folkstammarna, att man kan hoppas, att de bofaste i dessa trakter skola, såsom ock under de senare åren åtskilliga glädjande tecken begynt gifva vid handen, allt mer finna sig vid lapparnes vinterbesök, helst om det kunde lyckas lagstiftningen att ytterligare skärpa garantierna mot de missbruk, hvartill dessa hittills föranlett.

Ännu mindre synes ställningen inom länets norra del, provinsen Jemtland, påkalla eller ens tillåta ett flyttningsförbud. Här hafva, såsom man finner af protokollet vid komiterades sammanträde i Föllinge (prot. sid. 34), lappar och bofaste varit öfverens om, att de förra ej kunna umbära rättigheten att vintertiden söka renbete utom sina fjell. Lappfogden anförde, att då de jemtländska renbetesfjellen hufvudsakligen vore beväxta med gräs, men deremot sparsamt med renmossa, som utgjorde renens vinterföda, samt de inköpta och till inköp föreslagna markerna mera vore afsedda att bereda renbetesfjellen bättre gränser och skaffa större utrymme för renhjordarna sommartiden, men deremot icke att öka vinterbetet, lappfogden ansåg det icke möjligt att betaga lapparne från dessa fjell rättighet att vintertiden flytta ned åt låglandet. De vid sammanträdet närvarande kommunalombuden med undantag af ett enda, som ville hänvisa lapparne till det fria aftalet, förklarade sig anse, att lapparnes rätt till vinterflyttning borde, såsom för dem oundgängligen nödvändig, fortfarande förbehållas dem i lag. Mot dessa uttalanden hafva komiterade icke kunnat fästa något synnerligt afseende vid de skriftliga yttranden, som till komiterade ingifvits från tre kommuner i denna del af länet, hvilka underlåtit att till sammanträdet sända ombud, och af hvilka en stödt sitt yrkande om sedvanerättens upphörande på den uppenbart origtiga förutsättningen, att de trakter, som äro afsedda för lapparne, numera äro fullt tillräckliga såsom betesmarker för renarne

*Protokoll, hållet hos den för revision af gällande lagbestämmelser
angående de svenska lapparnas rätt till renbete och
angående renmärken tillsatta komité vid sammanträde i
Funäsdalen den 29 juli 1895 kl. 10 förmiddagen.*

Närvarande:

Herrar: VON STEYERN,
CRUSEBJÖRN,
HUSBERG,
PETERSSON,
ROMAN,
DAHLSTEDT.

§ 1.

Herr friherre *Ericson* lät anmäla att han, som för helsans vårdande åtnjöt tjänstledighet intill den 15 augusti, vore förhindrad att delta i de sammanträden, som komitén beslutit hålla i orterna.

§ 2.

Jemlikt komiténs beslut hade genom offentliga kungörelser såväl lappallmogen i Idre, Tennäs, Åre och Storsjö samt Ovikens lappbyar som ock den bofasta jordbrukande befolkningen i angränsande kommuner kallats att härstädes inför komitén infinna sig; och instälde sig nu dels å tjänstens vägnar kronfogden Göran Kullin, länsmanen Göran Helander och lappfogden Adolf Suwe dels för nedanstående kommuner såsom ombud på grund af företedda utdrag af kommunalstämmoprotokoll följande personer, nämligen:

för Wemdalens socken handlanden O. Hedvall, hvilken tillika anmälde sig föra talan för egen räkning såsom fastighetsegare i Funäsdalen; för Hede socken faktorn H. Persson; för Linsells socken pastorn Erik Modin och faktorn Olof Bäckelin; för Tennäs socken skolläraren L. A. Bergqvist och hemmansegaren M. Långström; samt

för Storsjö socken fjerdingssmannen Per Pålsson.

För Åre, Undersåkers, Ovikens, Hallens, Klöfsjö och Bergs socknar tillstädeskom icke något ombud, ehuru, enligt hvad upplyst blef, kungörelse om sammanträdet blifvit i dessa socknars kyrkor uppläst.

Af den jordbrukande befolkningen infunno sig i öfrigt ledamoten af riksdagens andra kammare P. Norberg jemte åtskilliga andra hemmansegare.

Af lappar tillstädeskommo:

från Idre lappby ordningsmannen derstädes Jonas Mårtensson Ringdahl;

från Tennäs lappby Nils Olsson Rensberg, Ola Andersson Rensberg och hustru Anna Rensberg, alla från Rutfjellet;

från Åre och Storsjö lappby Nils Jonasson Ringdahl, Mårten Thomasson, Anna Lucia Thomasdotter Kant och Nils Larsson, alla från Midtdalen, hustru Sigrid Fjellsten och enkan Sofia Fjellström från Skärvaxdalen, hustru Lisbeth Larsdotter och Anders Larsson Doj från Grönfjellet samt Jon Jakobsson, Torkel Jonasson och Nils Jonasson Nordsköld från Ljungris.

Från Ovikens lappby kom icke någon tillstädes, oaktadt kungörelse om sammanträdet blifvit vederbörande derstädes delgifven.

Lapparna från Åre och Storsjö lappby anmälte, att de åt inspektoren Carl Flodström, som var tillstädes, lemnat uppdrag att vid sammanträdet biträda dem vid utförande af deras talan.

§ 3.

I fråga om de marker, som efter utfärdande af 1886 års lag af staten inköpts till utvidgning af de för lapparna afsatta land eller som föreslagits till inköp för nämnda ändamål, afgaf lappfogden Suwe redogörelse till öfverensstämmelse med den vid protokollet fögad förteckning. (se bil. A.)

§ 4.

Härefter företogs undersökning huruvida efter utfärdandet af 1886

års lag förändringar försiggått i lapparnas inom hithörande distrikt vinterflyttningar, för hvilka flyttningar den komité, som afgaf förslag till nämnda lag, redogjort i sitt betänkande sid. 57; och upplystes härvid: att lapparna i Idre lappby, hvilka hafva sitt stamhåll å kronoparker, som till dem upplåtits i Kopparbergs län, genom aftal med jordegarna i de trakter, som närmast angränsa dessa kronoparker, förvärfvat rätt att med sina renar uppehålla sig äfven på nämnda, de enskilda tillhöriga trakter, äfvensom att dessa lappar vintertiden tidtals uppehålla sig på hemmanet Fjättdalen n:o 27 inom Tennäs socken, hvilken mark föreslagits till inköp af staten;

att sedan större delen af byarna Högvålen och Sörvattnet numera blifvit inköpta till utvidgning af Rutfjellet, de till Tennäs lappby hörande lappar icke sträcka sina vinterflyttningar utöfver det sålunda utvidgade skattefjellens område, dervid dock Nils Olsson Rensberg uppgaf, att hans fader vissa år under ogynnsamma väderleksförhållanden brukat flytta ned till Fjättdalen på gränsen till Kopparbergs län, och att en sådan flyttning möjligen kunde för Rutfjellens lappar blifva äfven i en framtid behöflig;

att den af Åre och Storsjö lappar förut företagna flyttning till Serffjellet och deromkring liggande skogstrakter numera upphört och att ej heller någon flyttning till norskt område på senare tider från denna lappby egt rum, men att deremot renar tillhörande lapparna i lappbyn under de senaste åren brukat utan vederbörlig tillsyn ströfva ned öfver Ljusnan till Tennäs, Långå, Hede, Glöte och Lofsdalen samt vidare nedåt och jemväl utöfver gränsen till Kopparbergs län; och

att de till Ovikens lappby hörande lappar flytta till de närmast deras skattefjell belägna skogstrakterna, äfvensom att de genom aftal förvärfvat rätt att uppehålla sig med sina renar på enskilda tillhöriga egor vid Börtnan och trakten deromkring; tilläggande lappfogden att Ovikens lappar i allmänhet bättre än andra lappar hölle renarna i vård, men att med den sammanblandning, som på senare tider egt rum af renar från de olika lappbyarna, det nog kunde hända att renar från Oviken deltagit i ofvannämnda ströftåg nedåt bygden.

Åre och Storsjö lapparna beklagade de anmärkta ströftågen och förklarade att de härledde sig derifrån, att renarna förvildats i följd af den behandling de rönt särskildt å Ljusnedals bruks egor, derifrån de blifvit skrämda genom nedskjutningar. Lapparna önskade intet hellre än att återgå till normala förhållanden.

Inköpta hemman				Till ytterligare inköp föreslagna hemman			
Skattetal	Hemmanens namn	Areal Hektar	Köpeskilling Kronor	Hemmanens namn m. m.	Ungefärlig areal Hektar	Approximativt förslaget Kronor	
<i>För Tännäs lappby.</i>							
13 $\frac{1}{8}$ trög	af Sörvattnet i Linsell.....	10,038	39 17,488				
5 $\frac{1}{4}$ "	af Högvålen i Tännäs.....	7,549	40 8,400				
18 $\frac{1}{4}$ "	" Tännäs, Funäsdalens och Malmagens gemensam- ma skifteslag cirka.....	15,000	— 21,200				
	Summa	32,587	79 47,088				
<i>För Åre-Storsjö lappby.</i>							
$\frac{1}{4}$ mtl	Enbogen i Åre socken	13,767	93 6,000				
— —	Brattlands fyllnadsjord i d:o	879	68 2,780				
$\frac{1}{8}$ mtl	Skärdsdalen i Undersåker....	2,924	88 5,000				
$\frac{1}{16}$ "	af Wälådalen i d:o	3,403	22 3,000	$\frac{1}{16}$ mtl Wälådalen i Undersåker	2,680	15,000	
208	Ljusnedals Bruk i Tännäs	86,837	11 210,500	$\frac{1}{4}$ mtl Wallbo i Undersåker	6,920	50,000	
				$\frac{1}{4}$ " Fångåmon i d:o	3,700	45,000	
				af Storsjö by trakten mellan Röfräsjön och Lundörren	2,960	3,000	
				$\frac{1}{8}$ mtl Lilla Ljungdalen	1,030	4,000	
				$\frac{3}{16}$ " Henvålen med Löfsta	9,000	30,000	
				$\frac{1}{4}$ " Henådalen eller Löf- kläppen	7,550	22,000	
				$\frac{3}{16}$ mtl Serfsjön	10,000	35,000	
				$\frac{1}{16}$ " Messlingen	8,225	25,000	
	Summa	107,812	82 227,280	Summa	52,065	229,000	

Till ytterligare inköp föreslagna hemman

Hemmanens namn	Areal		Köpeskilling		Hemmanens namn m. m.	Ungefärlig areal	Approximativa försäglägspris	
	Hektar	Ar	Kronor	Öre			Hektar	Kronor
För Övikens lappby.								
Skottgårdens fyllnadsjord i Öviken	291	25	550					
Hanabäckens d:o i d:o	458	60	1,000					
Side d:o i d:o	493	16	1,000					
Fastgårdens m. fl. d:o i d:o	3,866	53	7,800					
Westnäs d:o i d:o	1,293	36	2,500					
Eltnäs och Yttergårde d:o i d:o	541	04	1,200					
					Sellsjöns fyllnadsjord	540	3,500	
					Hästöns d:o	200	800	
					Hällbackens d:o	540	1,700	
					Gårdsta och Marby prestbords fyllnadsjord	300	5,000	
					Backens fyllnadsjord i Hal-lens socken	275	5,000	
					Hammarnäs n:o 1 d:o i d:o	450	8,000	
					Böhle d:o i Marby d:o	520	2,800	
					Röröns d:o	420	2,500	
					af Dörsådalens nybygge	700	3,500	
					„ Kjämpedalens och Hvatt-jöns fyllnadsjord	1,270	10,000	
					„ Helgebackens och Bugårdens fyllnadsjord	930	5,000	
					Övikens prestbords d:o	360	2,500	
					1 mtl Tossåsens by	10,670	40,000	
					Borgens och Backens fyllnadsjord	2,130	6,500	
					Gåråsens d:o	185	500	
					1 mtl Löfdalen	6,950	20,000	
					1/2 „ Galberget	2,960	10,000	
Summa	6,943	99	14,050		Summa	29,400	127,300	

Jämtlands läns landskanslens arkiv. Handskrivet i Östersund.
Pnevdiarium 1892, BI:79

Balans från 1891. Remiss 10.11.1891 från Civildeparte-
mentet, nr 117/pag 26, å V. Furups anställning om vidta-
gande av åtgärder till skyddande av länns egendom mot
frivilliga genom rånar, för utlåtande

Besvarad 15 januari 1892 (nr 108 $\frac{1}{2}$) Skivet!

Pnevdiarium 1893, BI:80

Remiss 11.2.1893 från Justitiedepartementet, nr 21/pag 7.

Besvarad 2.5.1893 (nr 923 B) Skivet!

Kärjedalarnas i Västerted, Sundsvall 1949.

Heimbyggnads skriftserie Heimbyggnadsförbundet No II

Sid 101. Lappgrund. Om Lappheringarna Luvilla försätter

Undersökas tingstings boken 1667:

Den 2 januari 1667 överlämnas protokollat om anmärk-
ningen till hovrätten. Den 22 april 1667 utställs cer-
tifikation

Randsbrev 13.11.1984

1(4)

14.11.1984

Lappfrys i Jämtlands län arkiv

F II:1 1894-1958 Bl.a. Rättegångshandlingar om skador
på skog och gröda orsakade av renar

14.11.1984:

1.

Undersökers tingslag
Tag kopier!

Sområde den 19 januari 1910 § 43

(2.

Utdrag av domstolen vid lagtima hörttinget i Stjepplags lapp-
maras tingslag den 4 oktober, 26 november 1935, nr 4, nr 107

(
)

Uppgiften 1928-1935 om fjällrenskötelsen i Stjepplag

1919 års lappkommitté = SOU 1923 nr 51 Socialdepartementet

"Den av kommandostyrelsen utnämnda fil. dr. Erik Bengtsson upptecknade har-
ten om renskötelsen utövning i Sami". Torde finnas i
SOU 1923 nr 51. Har även bilagts detta m.m. Hälsas!

✓ 3.

Mål mellan ägaren till Vemdalen (Kyrkbyn) 43:8 Olof Bäck
och den Kräck i Randsbrevs lappby om uttänning för
obekänt belande. Hede tingslags häradsrätt som hörttinget
1935 nr 43. Det till Vemdalen 43:8 hörande skogsnutte
som från Vemins stäcker sig i nordvästlig riktning upp över
Thovdalsfjället. H.R:n förklarade att manaden inte ägde på-
verkan på samma område

✓

Till detta mål hör domstolen 10.9.1934 nr 4. Innehåller
bl.a. intyg 24.8.1934 av Hjalmar Olsson, intyg 24.8.1934 av
Jens Jönsson, intyg 27.8.1934 av Olof Persson Brandén, intyg
27.8.1934 av Olof Jönsson, intyg 29.8.1934 av Per Hjalmarsson,

3 (frts)

intyg 2.9.1934 av Toru Johansson; Skrivelse 4.4.1933 från länsstyrelsen (landshövdingen) till Vemdalens rektorer, vilken innehåller uppgift om Vemdalens rektorer skrevs till länsstyrelsen oktober 1931 och protokoll 33 vid extra kommunalstämma med Vemdalens kommun den 22 januari 1933

Tag avskrift av detta ur av Länshövdingen!

✓

Länshövdingen 25.2.1935 nr 13

Innehåller bl.a.

Lappfrågan Abraham Staaffs skrivelse 29.4.1922 till 1919 års lappkommitté (utdrag). Utdrag av protokoll, hållet vid församling med lappar och bofasta för utredning av lapparnas, tillhörande jämtlands län, flyttningar utomför reviderat län inom jämtlands, Västerbottens, Västermanlands, Gäddlebyns och Kopparbergs län på uppdrag av 1919 års lappkommitté den 25 oktober 1921 och efter förordnande av HB i jämtlands län i anslutning härav den 25 november 1921 utfärdade förordnande, av lappfrågan Abraham Staaff

Denna skrivelse i fullständigt sticket uti detta protokoll i fullständigt sticket anskaffas!

✓

Lappfrågan O. A. Öfslis skrivelse till länsstyrelsen 14.3.1933 med anledning av länsstyrelsens remissbeskedet den 17.11.1931 och 26.1.1933 med överlämnande av protokoll förda vid sammanträdet med Händelsdalens lappby åren 1932 och 1933 ävensom vid församling med ett flertal bofasta inom Klänje och Vemdalens kommun - jämvel uppgifter från lappar tillhörande andra lappbyar.

Skaffa avskrift av denna skrivelse och dess protokoll!

3 (frits)

Protokoll, på grund av KB:s förordnande 14.9.1898, hållet av
Lappfrågö P.A. Brämström och Lapparna i samtliga lappbyar
i Jämtlands län under Brjann den 3 oktober 1898.

Fullständigt avskrift av dessa protokoll anskaffas!

Domstolen hösttinget 1935 nr. 5

Uppgiften om skedans omfattning. Vinst uttrunne 6.9.1935 av
svarenden om skedans rätten. Tag avskrift därav!

Domstolen hösttinget 1935 nr 43

HD prövade rättvis och försäkra, att svarenden inte
ägnat skedans rätt att med denna upphälla sig på skedans
i målet om försäkra skedans, dels förplikta svarenden
att till skedans, i ersättning för skada, sätta 423
för 20 öre

Tag avskrift!

4

Hemmanvägar Olof Västlund i Rindalen, häradet, med
Mittlåsens lappby, somande, anskaffade skada försäkrad
av denna under februari 1932 på skedans skedans
vid Örnarjön.

Skedans tingssaga HD i dom vintertinget 30 april 1935
nr 43: Skedans rätt förlik ej. Ersättning.

Skedans hovrätts dom 10 december 1935: Skedans rätt förlik
Ingen ersättning.

HD i dom 16 mars 1937: Med anledning av Skedans
dom förlikade HD:ns dom Tag avskrift! Skedans

(5. Undersökning och Offensivets kringlägs handrädd

Utslag 4.5.1933 §145.

Hemmansägarna Hemmaring Perren och Anders Olsson i Medströgen, tre stycken, mot Lappmarsanen Mattias Andersson i Kalls Lappby angående skada genom renar på starkt starkhö, i början av mars 1932.

Ingen berättelse för skada. Ledningsutlön har skrivit framgått av utslaget inte skrivits.

Här Lapp Huss med detta utslag?

Tag skrift!

Ur kartong FII:1 och en där liggande mapp

"Händelser angående renstöldar och tjusjukt på ren 1897-1958"

✓ 6

Protokoll vid förhör angående inom Mattias Lappby under invandrande är förövad renstöld, vilket är noterade ställen och dagar år 1897.

Den 16 mars i Valmäsens gästgivaregård

Den 18 mars i gården Mälen

Den 19 mars i Skopjärten

Den 20 mars i Skopjärten

Den 22 mars i Skopjärten och Linsell

Tag kopia!

✓ 7

Protokoll, fört vid undersökning i Hemvärden, Källbygd och Linsell. Vemdelens utlön, den 5, 6 och 7 januari 1904 (angående renstöld)

Tag kopia!

Leppfrysens i Jämtlands län arkiv

FVIIa:1 Handlingar angående utövning av rörelsesfjällen
1874-1906

- ✓ 1. Protokollet från kommitténs, Tingshövding - Jönsson - Suwe
Rörelsesfjällen 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
19, 23, och 28 augusti 1886

Kopia taget!

- ✓ 2. Skrivelse från kommittén till Kungen (ej daterad, i
begäret "1 oktober 1886".

Kopia taget!

- ✓ 3. Kungl. brev 19.7.1889 N:o 16/pag 8 till KB i Jämtlands
län.

Avskrift taget!

- ✓ 4. KB:s skrivelse 14.4.1890 till Kungen
Avskrift taget! { Kungl. Maj:ts skrivelse 24.4.1890 till KB
siffror! Avskrift har tagits!

- (5 [Kungl. brev 6.10.1905 N:o 17/pag 5 angående möjligheter
till anskaffning av fastigheter i Högvålen.]

6. Ute komvolutet "Ljussmeds Brucksegenen 1879-1895"
Arrende kontrakt 20.11.1894 avseende fjällängar under Ljussmeds
Brucksegenen

7.11. 1984

handskrivet

1(4)

Kommittén 16.7.1886 för avgivande av förslag till utredning
av realskolefrågan i Jämtlands län

Uti häfte 169:25 av utredningen för skattefrågan

✓

Redogörelsen 1980-02-15 Nr 5

✓

KM:t 4.6.1886 till KB med anmodan att inkomma med
förslag till åtgärder Bilaga 419:1

✓

KB 10.7.1886 till KM:t med förslag att en kommitté tillsättes
Bilaga 419:2

✓

KM:t 16.7.1886 till KB En kommitté tillsättes.

Bilaga 419:3

Skogsinspektören Fredrik Wilhelm Tigerström Ordf
Förste landmåtlaren Fredrik Wilhelm Jonsson
J. f. lappfogden Adolf Jönsson

✓

KB 16.10.1886 till KM:t. Utlåtande med överlämnande
av kommitténs betänkande och protokoll över de undersökningar
som under sommaren 1886 ägt rum på Härjedalens, Orvi-
kens och Åre socknars fjäll Bilaga 419:4

✓

KB 9.1.1888 till KM:t. Yttrande med överlämnande av
kommitténs utlåtande vad avser kommitténs arbete under
år 1887 Bilaga 419:5

Ur kiste 169:9

Ur Ratsförordn. 1975-08-15 om samernas helhetsmark i Jämt-
lands och Kopparbergs län.

KB 26.1.1892 till K.M:t. Förslag till beslut om expropria-
tion av vissa närmare angivna områden för utvidgning
av konstitutionsfriheten Bilaga 12

Om kommittén 16.7.1886 bl. a: "Denne kommitté fullgjorde
sitt uppdrag under samernas ären 1886 och 1887 och
inlämnade protokollen över såväl sina sammanträden
med bifogade och lappas om över de beslut kommittén
fattat med avseende på förslag till förvärfvande av
mark."

"Kommitténs protokoll vid dess sammanträden för KB ären
översämnas med underrättlig anhållan, att såsom K.M:t prö-
vat ärendet, få dess handlingar åter."

K.M:t 6.7.1892 till KB. Förordnande om expropriation.
Bilaga 13

"Vilket VI, med återställande av de vid oftanämnda
kommittés sammanträden födda protokoll, Leds till
svar och underrättlig öfersättelse härigenom meddela."

Var frams protokollen och förslagen från kommittén 16.7.1886

Landskontor's brevdarium och auktoriserade brev

1886 Preudiarieret BIA: 5

Antecknat: Från Kronoläsmännen

Alfred Carlsson 12.1.1886 Angående skiljande av handläggning
avseende att Frostvattens intuen ligger inom lappmarken

Intuen 18.1.1886 Nr 5 / pag 495

Resolution: "Landskapshöfdings Embetet hänvisar till Nådige
Reglementet för Ecklesiastikverket i Lappmarken af den
14 April 1846 som nog tydligt gifvit vid handen
att Rensbetesjellen inom Jämtlands län äro Nådige
Lappmarken att anses. Östersund i landskontoret
den 28 Jan. 1886.

P. L. R.

A. L. "

Intet!

1887 Preudiarieret

"Från åtskilliga embets- och tjänstemän samt civila personer"

Från Fr. Tigakielm för lappkommittén

Pag 562 nr 45. Inkom 31 augusti 1887.

"Öfverlemnad till Landskapshöfdingen" "Afföres"

Landskansliets brevdarium 1886 BI: 73 Ingen uppgift
under "Direktioner, Styrelser och Kungl. kommittén" eller "Åtskilliga
S. - - - - -"

Landshövstens brevdiarium 1887 BI: 74 Ingen uppgift.

Landshövstens brevdiarium 1892 BIIa: 11

Från Kungl Maj:t. Nr 9. pag 4. Inkom 27 juli 1892.

✓

Kungl brev 6 juli 1892 "Ang. förvärfvande av mark för utvidgning av renbetesfjällen inom länets (med anledning av K. B:s undantagna skrivelse den 26 januari detta år)." "S. d. (27 juli 1892) avskrift exp till Sverre till iakttagande."

Ingen annan uppgift!

Landsarkivet 8.11.1984

Slappfrågans i Jämtlands län arkiv.

F VII a: Handlingar angående utvidgning av röstestånden

✓ F VII a: 1 1874-1906

✓ F VII a: 2 1907-1909

F II Handlingar angående skatt, värde av rens

✓ F II: 1 1894-1958 Rättegångshandlingar om skatt
på skog och gröda värde av rens, tjusfirke

E I Kungl. brev

✓ E I: 1 Kungl. brev 1852-1929

C I Provdiarier

C I: 1 Provdiarien 1896-1899

✓ F VII a: 3. Handlingar angående utvidgning av röstestånden
1910-1916

✓ F VII a: 4 Handlingar angående utvidgning av röstestånden
1925-1944

10.1.1985

Offredals lappby. Lappbygdens protokoll 1897-1915. AI:1

1 1.4.1901 §4 ✓

1 27.2.1902 §6 ✓

1899 -

1 20.7.1905 §2 ✓

1 1900 §1 §3, §8, §9. ✓

1 18.8.1906 §1 ✓

1 1903 §5 ✓

1 18.8.1906 §5 ✓

1 1904 §3 ✓

1 12.7.1907 §1 } ✓

1 -" - §3 } ✓

1 20.6.1908 §1 } ✓

1 §3 } ✓

KB:s skrivelse 25.6.1896

med anmodan till lappbygd att

hålla sammankörningen under

lappbygderna

1 21.5.1909 §1, §3 ✓

1 6.5.1910 §3, §8, §10 ✓

1 30.5.1911 §3 ✓

1 7.7.1912 §3 ✓

1 30.7.1913 §3, §8 ✓

KB:s utslag 15.12.1890 angående

sammankörning av Åre lappbygd

och Storjök lappbygd. Landskanslens

Förordning på länsstyrelsens.

1 15.8.1914 §3, ✓

1 20.8.1915 §3, ✓

Lundbäckst. 8.11. 1984

9.11. 1984

Reppföregång i jämt lands län arkiv

E I:1 Kungl. brev 1852 - 1929

✓ ✓ 1888

Nr 3 / pag 2 1888 den 18 februari

Kungl. brev 3.2. 1888.

Auskript tages!

✓ 1866

Kungl. brev 3.10.1866 ang. tillämpning av föreskrifterna rörande
 skyldighet för nybyggarna i lappmarkerna att tillåta stängsel för
 höstackar m.m. Finns det i stället för stängsel?

✓ 1909

Kungl. brev 5.3. 1909 till KB i län angående införande
 av vissa uppgifter rörande lappbefolkningen i län.

Undersök detta ärendes gång och resultatet av KB:s utredning!

✓ (1922

Kungl. brev 3.11. 1922. N:o 79/31 N:o 260 ED/1922

Omnämnas: Vid den allmänna revisionen, som jämte av
 Kungl. Maj:et den 8 oktober 1920 lämnat kommande
 under år 1921 verkställdes av kommittén (1919 års lappkom-
 mitté) Undersök år 1919 års lappkommittés beträffande!

✓ (1925

Kungl. brev 27.3. 1925. N:o 19/5 N:o 83 ED/1925

Omnämnas: Byggnadsbrevet (för arrendatorerna på Kironas
 lägenheter) i Bräcksvallarna ställde sig betydligt dyrare och mera
 beträffande än i Ljusmedel. Slutet: Staten ägde buren, ej
 arrendatorerna!

1926

Kungl. brev 17.9.1926 Nr 146/36 N:o 249 ED/1926

Omnämnes: Genom hönsvaktningen den 5 februari 1919 avslöjade

Henric och Hanne - - - hade de jömtländska flytt-lapparna gälla
 (mist) om tidigare gällande rättighet att betä sina renar på
 svenskt område. Tag avskrift! Undersökt ärendet!

Kungl. brev 23.4.1926. Nr 27/7.

Anordnande av 17 nya jordbrukslägenheter (Arrendelotter) -

12 i Ljusmedal - Bruckgården, 4 i Högvålen och 1 i Mälare.

Tag avskrift!

1927

Intel

1928

Intel

1929

Intel

Indelningen i lappbyar

Översikt, se fluss 1959 sid 18-21

Sås nämnes

- 1) Länsstyrelsens kungörelse den 23 januari och den 20 mars 1889 (9 lappbyar)
- 2) Länsstyrelsens utslag den 15 december 1890, varigenom tidigare Åre lappby och Storsjö lappby sammanslogs till Åre - Storsjö lappby
- 3) Länsstyrelsens kungörelse den 14 juni 1915 (14 lappbyar)
- 4) Länsstyrelsens beslut den 31 december 1929 (14 lappbyar)
- 5) Länsstyrelsens beslut den 10 december 1946 (13 lappbyar)

I akt Jämtland 169 band 25 finns under utredningen
1980-03-08 Nr 1

- 1) Länsstyrelsens kungörelse den 23 januari och den 20 mars 1889.
- 3) Länsstyrelsens kungörelse den 14 juni 1915

Lappfogdens i Jämtlands län arkiv

Lappfogdens protokoll från sammanträden med Lapp-
byar

Kartong AI:1 innehåller protokoll rörande

alla sammobyar 1896

alla sammobyar 1898

Offredals lappby 1897-1915

Offredals östra lappby 1916-1929

Offredals västra lappby 1916-1929

Offredals lappby 1930-1949

-"-

1950-1971

Delar av arkivakten i skattefjällemålet

som kan innehålla uppgifter om Sammas Schvaneidell

25

16

9

3

4

5

6

7

8

13

16

Landarkivet 7. 11. 1984.

Landskapsarkivet arkiv

1 arkiv förutskrivna

F. Övriga kändingar.

Reppforsen i Jämtlands län arkiv.

47.11.1984

Ur pärm 169:9 Samernas helårsmarken i Jämtlands och
Höpparbergs län

✓ Bilaga 12. KB:s skrivelse 26.1.1892 till KM:t
(sid 16) Protokollen från kommittén 16.7.1886 överlämnas och
begärs åter. - En karta bifogas.

✓ Bilaga 13. KM:t till KB 6.7.1892. Tillstånd till agra.
(sid 29) Kommitténs protokoll återställas.

Ur pärm 25

1980-02-15

✓ Nr 1 sid 1-6. Bil 415:1 och 415:2, 415:3.

✓ Nr 2 sid 1-18. Bil 416. Studeras!

✓ Nr 3 Bil 417 Departementsaktens länas!

✓ Nr 4 Bil 418:1, Bil 418:2 Departementsaktens länas!

✓ Nr 5 Förskildt Kungl. brev 16.7.1886. Bil 419:3. Kommittén
tillsättes. Kommitténs protokoll till KM:t (se bilaga 12)

åter till KB (se bilaga 13!)

Handskrivet 19.11.1984

1(4)

Lappfågels i Jämtlands län arkiv.

F VIIa: 2. Handlingar angående utvidgning av reboresfjällen 1907-1909.

1 Lappfågels skrivelse 22-4.1907 till KB angående inbör av vissa hamnar i Vindelens bygd i Vindelens socken.

2 Lappfågels skrivelse 31.7.1908 till KB angående inbör av vissa fiskerier i Jämtens by i Öde socken.

Handskrivet 14.12.1984

F VIIa: 3. Handlingar angående utvidgning av reboresfjällen 1910-1916

F VII: 4 Handlingar angående utvidgning av reboresfjällen 1925-1944

F VIIa: 3.

✓ Storfjällen, Fjätalen och Haggfågels i dill hälsats och
dinstells nekans. Lappfågel ^{Abr.} Staatts yttrande
20.10.1913. Tog verkligt!

✓ Hovvålen i Vindelens socken. Lappfågel ^{Abr.} Staatts
yttrande 3.4.1914. Tog verkligt!

(Ede nr 1 i Kalls socken. Lappfågel ^{Abr.} Staatts yttrande
14.5.1915. Tog verkligt!

Gränjön nr 1 i Kalls socken. Lappfröde Frank
Sörboms yttrande 16.9.1916. Tag avskrift!

F VII a: 4.

Kjoland, Gråssjön och Segastaden i Kalls socken. Lappfröde
Abn. Staaffs yttrande 30.5.1925. Tag avskrift.

Henåstaden i Storsjö socken. Lappfröde W. Gardhans
yttrande 12.12.1932. Tag avskrift

Äng nr 1 i Kalls socken Lappfröde W. Gardhans yttrande
28.9.1933. Tag avskrift.

Bl. a. Brändåsen 1:1, Kyrkbyn 7:4 och Kyrkbyn 27:2 i

Tömmes mätare. Lappfröde W. Gardhans yttrande 11.7.1938.

Tag avskrift! K.B:s skivorna till K.M.:t 27.1.1940 ! }
K.B:s skivorna till K.M.:t 21.6.1939 ! }

[Till Lars Thomsen lämnade en Lappfrödass arkiv
AI:9; BI:1; BI:2; F VII a:1; FX:1; FX:2
F XI:2; FXI:4]

AI:1

AI:2

AI:5

AI:6

AI:7

AI:8

AI:9

D IV:1

D IV:2

AI Protokoll vid Sammanträden med lappbyarna

AI:1 1896-1971

Sammanträden med samtliga lappbyar 1896, 1898

Officiella lappby 1897-1971

D IV Förtäring önn för arbetsfjällens utvidgning i de
hemmen

D IV:1 1887-1957

D IV:2 1888-1956

AI:1. Komvut 1896

Se närmare:

- ✓ Sammanträdet 12.8.1896 i Storjõ
- ✓ " 24.8.1896 i Åre
- ✓ " 14.9.1896 i Hede
- ✓ " 16.9.1896 i Tammäs
- ✓ " 23.9.1896 i Grytvedalen
- ✓ " 29.9.1896 i Torg

✓ AI:1 Konvolut "Protokoll till det vid sammanköden
omöd lapparne inom samtliga lappbyar i fjälllän. Södra
och Idre lappby under hösten 1898. Enl KB:s förordnan-
se m.m. Se 14.9.1898."

7.10.1898 i Ljungsbyen. Åre-Storsjö lappby

8.12.1898 i Tärnäs. Tärnäs lappby

5.12.1898 i Storsjö. Åre-Storsjö lappby

12.12.1898 Idre lappby

3.10.1898 i Bydelen Öviken lappby

(D IV:1 En del intressanta uppgifter om användare
av fjällägander.

D IV:2. Inlet av intress.

Landbruksint 17.12.1984

KB:s förordnande 14.9.1898 för lappbyarna

Landbruksint Arjepunga län 1898 A II a: 68. Firms ej.

Landbruksint Prekoncept 1898 A III: 68

) Firms i avdelning II, Den 14 september 1898. Nr 510.

Prekoncept län lappby!

Indelningen i lappbyar

Översikt, se fluss 1959 sid 18-21

Där nämnes

- 1) Länsstyrelsens kungörelse den 23 januari och den 20 mars 1889 (9 lappbyar)
- 2) Länsstyrelsens utslag den 15 december 1890, varigenom tidigare Åre lappby och Storsjö lappby sammanslogs till Åre - Storsjö lappby.
- 3) Länsstyrelsens kungörelse den 14 juni 1915 (14 lappbyar)
- 4) Länsstyrelsens beslut den 31 december 1929 (14 lappbyar)
- 5) Länsstyrelsens beslut den 10 december 1946 (13 lappbyar)

I akt Jämtland 169 band 25 finns under utredningen
1980-03-08 Nr 1

- 1) Länsstyrelsens kungörelse den 23 januari och den 20 mars 1889.
- 3) Länsstyrelsens kungörelse den 14 juni 1915

Lappfogdens i Jämtlands län arkiv

Lappfogdens protokoll från sammanträden med lapp-
legar

Härnang AI:1 innehåller protokoll rörande
alla sammträden 1896

alla sammträden 1898

Offredals lappby 1897-1915

Offredals östra lappby 1916-1929

Offredals västra lappby 1916-1929

Offredals lappby 1930-1949

— " —

1950-1971

Kundskontroll 16.11.1984

✓
Jämtlands läns landshövdares arkiv. Kundskontroll i Östersund
Ankomna brev år 1889 I. DIIa:90.

Från Kungl. Maj:t. Nr 16/pag 8. 1889 den 12 augusti.

Från originalet förvarat i Lappforsens arkiv konting FIIa:1.

17.9.1982

Domar om sedvanerätt till renbetes omrännida i
Huss 1959, Utredning rörande renbetesrätten för
lapparna i Jämtlands och Kopparbergs län, s. 326-332

HD 22.6.1894. Anstället och Siltfjället på Sjunde-
dals bruks mark. +

HD 16.3.1937 (NJA 1937 A 139). Vid Örnäs församling
Rönndalens skifteslag. -

(Häls HR 30.4.1935 - ; Sora HovR 10.12.1935 +)

HD 16.3.1937 (NJA 1937 A 140) Skogsmarken i
Klinga skifteslag vid om länsmark. +

(Häls HR 30.4.1935 - ; Sora HovR 10.12.1935 +)

Häls tingsrätt HR 1935. Skogsstycke i Kyrkbyn i
Venndalens socken, sträckande sig från Venån i nord-
västlig riktning över Skovdalsfjället. -

"De första kända berättelserna om skett under den
s.k. vildrenstiden på 1880- och 1890-talen. Vid denna
berättelse hade lapparna understundom utgivit ersättning
för renbetningen."

Se vidare HD:s dom om yrkad ersättning för renbetes på
överskänd mark genom drottens reglering, NJA 1967 s 415.

"Ej sedvanerätt på den överskända marken myndigt om
drottens." Ej betring före omkring 1895!"

V.L.

0940 - 20660 antmytning 367
Karl Martin Gidlund

25

$$17000 \text{ m} \times 10 \text{ m} = 170000 \text{ m}^2 = 17 \text{ ha}$$

$$30 \text{ var} \times 20 = 6 \text{ hr per ha} = 102 \text{ hr}$$

Specialisation nr 1 i BD Län

Prot 705

950 21 duka

Generalstabshäften

Bild 71, 72, 76, 77, 81, 82

1:100.000 (eller 1:200 000)

7. 9. 1982

Överläggningar med Rune Selvin

Fd överlantmätare Valfrid Larsson
Biblioteksgatan 35 A^{III}
83142 Östersund

Härigenom anhålles om utredning - ur redan
framförhet och om det skulle befinnas ofrider-
ligt ytterligare framförhet material - om de
av samre myttjade markerna (åkrumarkerna
och vinterbetesmarken) i Härjedalen och Dalarna
under olika tidsrymden, särskilt för utvärderande
av dels huruvida utvidgning av de av samre
myttjade markerna skulle dels upprättas som
kan ligga till grund... för bedömning av frut-
sättningar för uppkomsten av nedvandrighet.

Hälsedalen Lapparnas renbete

Förslag från KB i Jämtlands län den 15 augusti 1892
till nya lagar om lapparnas rätt till renbete och
om renbete. Landskansliets brevkoncept nr 1892, AIII:82, nr 1898 B

Skrivm. ✓ ^{landshövdingen,} KB, ^{(nr 932),} med skrivelse den 29 augusti 1893 till KM:t
med förslaget kommitterades förslag till utvidgning
av lapparnas renbetessträcker. Konungl. brev 22 juni
1893 med tillstånd till tillståndet av nämnda kom-
mitté.

Landshövdingens arkiv. Avgångsnummer brev 1892 A I aa:12

Ingen skrivelse häring sen 15 augusti 1892 till KM:t eller
departement.

Skrivm. ✓ Landshövdingens arkiv. Avgångsnummer brev 1893 A I aa:13
29 augusti 1893 nr 932. Till Konungen med veder-
börande kommitténs protokoll vid undersökning för ytter-
liga utvidgning av renbetesfjällarna.

Skrivm. ✓ I Jämtlands län: landskansliets brev nr 1892, AIII:82,
finns intagen KB:s i Jämtlands län förslag till ny ren-
beteslag i skrivelse till Konungen den 15 augusti
1892 nr 1898 B

Skrivm. ✓ Se även landskansliets skrivelse till Konungen den 2
maj 1893 nr 923 B. Brevkoncept nr 1893 AIII:83, nr 923 B.

Ej funnen

1891

9.1. 1891 Kungl. brev till KB i Jämtlands län med
anmodan att inkomma med förslag till ändring i 1886
års penbateslag

Ej funnen

11.2. 1893 Remiss från KM:t till KB i Jämtlands län
att ordet brände skall lösas äro KB förslag 15.8.1892
till en penbateslag för Jämtlands län.

Jämtlands läns landstingsarkiv

Prutkoncept

A III

Finns i landstingsarkivet till år 1900 A III: 90

Utslags och resolutionskoncept A IV

Finns i landstingsarkivet till år 1880 A IV: 55

Procediariet

BI

Finns i landstingsarkivet till år 1900 BI: 87

D Inkomna handlingar

Kungl brev

D Ia

Finns i landstingsarkivet till åren 1880-1883 D Ia: 14

Ävqjorda mål

D II

Finns i landstingsarkivet till år 1880 D II: 475

Handlingar till suppletdiariet (till ärenden ej avgjorda genom utslag eller resolutioner) D III

Finns i landstingsarkivet till år 1881-1899 D III: 16

1898 års lag om de svenska lapparnas rätt till
skolor i Sverige

Riksdags behandling 1898

Proposition 1898:56

Anderssonskolans utlåtande m 66

-11-

-11-

m 84

Riksdagens skivelse m 132

Kommittébetraktande 2:2:1 m 3

Tronchell

Xerokopior av: 3. 1915

11 4 1915 1915

✓ 4.6.1886

Lag 4 juni 1886 om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige. 12 s. 3 ex

✓ 19.7.1886

Allmän kungörelse 19 juli 1886. Serie A. N:o 60, 1 s. 3 ex.

✓ 19.7.1886

Allmän kungörelse 19 juli 1886. Serie A. N:o 61, 1 s. 3 ex

✓ 1.7.1898

Lag 1 juli 1898 om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige. 19 s. 3 ex

8.7.1904

Lag 8 juli 1904. Erättning för skadad eller förlorad ren till följd av jämnväs dött. 1 s. 3 ex

8.7.1904

Lag 8 juli 1904. Ändring i 25 § i 1898 års lag. 1 s. 3 ex

3.6.1915

Kungl. kungörelse 3 juni 1915 Uppstående av odlingstjänheter m.m. i trakterna öfver odlingsgrännen i Västerbottnens och Norrbottens län. 1 s. 3 ex

19.6.1917

Kungl. kungörelse 19 juni 1917. Lönsman berättigat att föra talen med inkräkning på kornens marker öfver odlingsgrännen eller på renbetesfjällen i Jämtlands län. 1 s. 3 ex.

19.6.1917

Kungl. kungörelse 19 juni 1917. Lappfogdars och Lapp- till sjövärdsmäns åligganden vid inkräkning på kornsmark. 1 s. 3 ex.

) 19.6.1917

Lag 19 juni 1917 ang. ändring i vissa delar av 1898 års lag. 5 s. 3 ex.

18.1.1906

Konvention mellan Sverige och Norge den 26 oktober 1905 angående flyttlapparnes rätt till renbete m.m. SFS 1905 nr 81. 6 s. 5 ex.

20.6.1919

Lag 20 juni 1919 med antagning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnes rätt renbetning. SFS 1919 nr 445. 11 s. 3 ex.

27.5.1919 Konvention mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas
rätt till renbetning. SF'S 1919 nr 895. 14 s. 2 ex.

Kungörelser angående indelning i lappkyrkor

23.1.1889 Kungörelse den 23 januari 1889. N:o 13. 2 s. 5 ex.

1.4.1889 Kungörelse den 1 april 1889. N:o 37. 3 s. 5 ex.

14.6.1915 Kungörelse den 14 juni 1915. N:o 108. 3 s. 5 ex.

23.10.1928 { Kungörelse den 23 oktober 1928. N:o 159. 5 s. 3 ex. }

Angående av lapparna utsedda gode män vid syn och
värdering av skada förorsakad av lapparnas renar

31.12.1929

5. 11. 1984

I akt Tammis 10 efter sid 224 intagna avskriften av

✓ KB:s (landshövdingens) resolution den 23 december 1862 (7 sid)

Tag avskrift under jämförelse med originalet

✓ Kammerkollegiets utslag den 16 december 1867 på KB:s utslag
den 23 december 1862 (4 sid)

Tag avskrift under jämförelse med originalet

✓ Kungl. Maj:ts resolution den 15 oktober 1869 (5 sid)

Avskrift finns i pärmen Högjulen, Handlingar till yngre
avdelningen.

21. 10. 1984

Upplysning utdrag ur akt Tärnäs 10

✓

✓ Den 7 juli 1852

✓

✓ sid 35-40

✓

✓ Den 27 augusti 1852

✓

✓ sid 41-43

✓

✓ Den 17 oktober 1853

✓

✓ sid 55-59

✓

✓ Den 18 augusti 1851

✓

✓ sid 33-35 med bilaga A sid 60-62

✓

✓ sid 65

✓

✓ sid 70-75

✓

✓ sid 76, rubrik

✓

✓ sid 104, Kärjöbäckens mynnings

✓

✓ sid 217

✓

Ute akt Håls 5

✓ 5 87

✓ 5 96, Längskutan i Lufsjö By, Hålsåsen eller Hålsåsen
Rändelen by, Rändjö och Rändjöns mynnings

Ursakt Storsjö 1

✓ Den 8 juli 1845 (sid 3)

✓ Den 30 juni 1852 (sid 5)

✓ Sid 63

✓ Sid 64

Om förordningen till 1898 års renteslag.

1. Riksdagens skrivelse nr 132.

Till 6 §. s 3-5. Jämtlands län. Tämmislagarna
stämde året om på sina fjäll.

Till 14, 15 och 16 §§. s 5, 6. Till 32 §. Om
Idre lappby s 6.

2. Kongutskottets utlåtande nr 66.

Till 6 §. s 11-13. Jämtlands län. Tämmislagarna
stämde året om på sina fjäll.

Till 9 §. s 13-17. Fördelning av sommararbetet inom
lappbyar eller ordnandet i öfrigt av betesrättens ut-
övning. Heltorik om sommararbetets fördelning mellan
lapper inom lappbyns område. (Lappskatteländan!)

Till 14, 15 och 16 §§ s 17-27

Utlåtanden om betesrätten och svar till den nya
16 § s 17, 18. Idre lappby s 18.

Utlåtande om förhållandena i Hälsjöalen av missionären
Norberg, s 18-20. Utlåtanden av utskottet om 15 §, 11 § i
1886 års lag och 16 § s 20-22.

Utskottets uttalande om förhållandena i Jämtlands län till
missionen för rentor på Hedeby mission. s 23-27.

Ur 1895 års kommunäls beträffande kopieras:

Protokoll från Sammanträden

sid 1-30 , 122-130

sid 31-56

sid 57-60

sid 61-80

Sammanträden med Loppfogdarna

sid 3-6

sid 17-21

sid 29-30

Ur 1883 års rentekommittés beträffande kopieras:

sid 21, 22 , sid 47-49. , 51 n - 59

1895 års kommitté med förslag till lag om de svenska
lapparnas rätt till renskötsel i Sverige

Riksdagsstrycket 1898, Andra samlingen, 2:dra avdelningen,
Första bandet, Kommittébetänkanden m. m.

Uppgifter om för utredningen aktuellt text

✓
sid 4

✓
sid 17, 18 (485)

✓
sid 18 (305, 315)

✓
sid 19 (325, 335)

✓
sid 26

✓
sid 27 - 30 Huvudl. betr. den 22 juni 1893

✓
sid 32, 33

✓
sid 33-36 34 (prot. 54) 35. Sedvanerätten.

✓
sid 37, 38

✓
sid 42, 43

✓
sid 44-48 Förelägganden 48

✓
sid 53 Sedvanerätt

✓
sid 54

✓
sid 61

✓
sid 61, 62, 63 Jordägarnas tillgångsskydd

✓
sid 64, 65

✓
sid 69

✓
sid 70 Huvudl. betr. 26 mars 1891

✓
sid 70, 71 Renskötsel i Norrbottens länns kustland

✓
sid 83, 84 Lapparnas rätt äldst.

✓
sid 88 89

sid 87, 88

Sammenstræde 29. juli 1895 i Finnsdalen med lappallmogene i Idre, Jäms, Åre och Storjö samt Oritans lappbyar och den be-
fættede jodbrættende befolkningens i angjættende kommuner. sid 1-30

sid 1, 2 Bil A sid 14, 15

sid 3 Bil B sid 16-19 sid 16

sid 4, 5

sid 7

sid 8 Væstebættende fættende 115

sid 124-126. Upprættende fættende befolkningens i
Åre mættende.

sid 127-130 Upprættende fættende lappar i Oritans lappby

i Fættende

Sammenstræde 4 augusti 1895 med lappallmogene i Fættende, Hættende, Oritans och Kættende lappbyar och den be-
fættede befolkningens i angjættende kommuner. sid 31-56

sid 32-34 Bil C sid 46, 47

{ Bil E sid 48-56
sid 48-50

sid 36

sid 37

Bil A sid 42-44

sid 42

Bil B sid 45

Länsmanträde 7 augusti 1895 i Sollefteå med den befästa
gränshänsed befolkningen i Västernorrlands län som närmare
beskrivs av de nämnda frågorna. sid 57-60
sid 57-58

Länsmanträde den 10 augusti 1895 i Lycksele med befolkningen
i Sorselo, Stenselo, Tärna, Vildedmina och Måla socknar samt
den befästa gränshänsed befolkningen i Sorselo och Måla sock-
nars socknar. sid 61-80

sid 61-65

sid 67

sid 71, 72

Länsmanträde den 15 augusti 1895 i Åre socken med befolkningen
i Åre socken, Åre socken och Måla socken samt med den befästa
gränshänsed befolkningen i Åre och Måla socken.
sid 81-104

sid 81-84

sid 91

Länsmanträde den 20 augusti 1895 i Gällivare med befolkningen i
Gällivare, Jukkasjärvi, Gällivare och Jukkasjärvi socknar samt den
befästa gränshänsed befolkningen i Gällivare och Jukkasjärvi socknar.
sid 105-121.

sid 105-109

sid 112

sid 116-119

Lammanträden mars 1896 med lappfogdarna i Jämtlands, Västernorrlands
och Norrbottens län

2 mars 1896 sid 3-6

sid 4

sid 5

3 mars 1896 sid 7-21

5 mars 1896 sid 12-16

9 mars 1896 sid 17-21

sid 20

sid 21

10 mars 1896 sid 22-24

sid 23

12 mars 1896 sid 25-28

13 mars 1896 sid 29-35

sid 30

sid 31-35 Kungl. Kungörelse 7 december 1894 (sid 33)

1

1883 års renbeteskommitté

sid 21-49; 51n-59; 118-124

E. Huss 1959

Uppgiftarna från 1957-1958

Sösjö Lappby sid 119-124

sid 119, 120, 124

Kalls Lappby sid 124-128

sid 127

Hanviksbakens Lappby sid 129-131

sid 129, 130, 131

Tännis Lappby sid 131-136

sid 131, 132, 133,

134, 135, 136

Tässåsens Lappby sid 136-140

sid 136, 137, 138,

139

Littabakens Lappby sid 141-145

sid 141, 142, 143, 144,

145

Tännis Lappby sid 145-147

sid 146, 147

Jdre Lappby sid 147-149

sid 147, 148, 149

Abraham Staaff 29.4.1922

Sidorna betecknade B

sid B1-B35

sid 1, 2, 6, 7.

sid 30, 31, 32, 33, 34, 35

I samband med Skattefjällsmålet. Uppgifter om
sedovancerätt i Jämtlands län.

I H.D:s dom NJA 1981:1

(S 223) 1883 års kommitté: Uttrande om sedovancerätten
i Jämtland.

(S 225, 226). 1886 års lagberedning: Sedovancerätten, sär-
skilt i Jämtland.

(S 243) 1886 års lagberedning: Sedovancerätten i Jämtland.

I Torgny Larssons utredning i Skattefjällsmålet

Band 25:

✓ 1980-02-15. Nr 1. s 4

✓ 1980-02-15. Nr 2. s 10n, 11ö; 13n, 14ö; s 16y, 17m

✓ 1980-02-15. Nr 5. s 2n, 3ö

✓ 1883 års kommitté, uttrände 25.8.1883: s 113 m, s 116y,
s 121n

1980-03-10.

✓ 1895 års kommittés betänkande:

s 29 m KB:s skrivelse 21.5.1891 till KM:t

s 29 m KB:s förslag 15.8.1892 till ny reviderad lag för
Jämtland

Kommitténs sammankörande 29.7.1895 i Tärnsdalen med Idre,
Tärnäs, Åre och Storlien samt Örnäs deltagare. Proce-
duren för utgåva till betänkandet. Uppgifter i denna

Vilken om samman vinterflyttningarna.

s 3 Idre lappby (Täma norra karnapark med Lången belägna Långfjället och Storgfjället)

s 3 Tärnäs lappby (Ruttfjället)

s 3 Åre och Storsjö lappar (Storsjö lappby: Skivvagdalen, Mittådalen, Djungvis och Grönfjället. Åre lappby: Trannis och Hiltings fjäll samt Berne och Tärnåsfjällarna)

s 3 Ovitkeus lappby (Tornis och Hundsönfjäll, Tällisfjäll och Anaris skattefjäll)

§ 4 s 2n och hela s 3 viktig!

§ 3 s 32n och hela s 33 viktig!

Band 24 — . Band 23 — . Band 22 — .

Band 21 — . Band 20 — .

Band 19:

✓ (s 55m) Ur KB:s yttrande 31.12.1879 En del av Lången lappar ha sedan uråldriga tider sökt bete vintertiden på de norra fjällarna närmare nitegränsen. Se även s 56, 57., 59

Band 18 — . Band 17 — .

✓ Band 16: Utvärning 22. Fångstgräns s 7, 8. Utvärning 23

✓
 Linné Jaktar 1733. Spennan uppsigter om lappar!
 1976-01-28 2. Skogsdalen. Rådjället och Särstjället.
 1976-01-28 4. Skogsdalens i Ovikens socken.
 1976-01-28 9. Skogsdalens i Skellefte socken.

✓
 Band 15 - . Band 14 - .

✓
 Band 13. KB:s yttrande 17.11.1883 (i bilaga till
 prop 1886:2) s 8-11, s 27

1977-11-17
 Band 12. Utredning nr 9. Utredning nr 10.
 Utredning nr 11. 1977-11-18

Band 11. Bilaga Skogsdalen 1; Bilaga Skogsdalen 2:1, 2:2;
 Bilaga Skogsdalen 3; Bilaga Skogsdalen 7; Skogsdalen 8:1, 8:2;
 Skogsdalen 9:1, 9:2; 10; 11; 12; Skogsdalen 4 med
 bilaga Skogsdalen 15-14; Skogsdalen 5 med bilaga Skogsdalen
 25-32; (Skogsdalen 6 med bilaga;)

Band 10. Punkt 4 s 25, 28. Sittarsbilaga 5.
 Huvudsak s 169, 170

Band 9. 1975-08-15. 3. Ledvonnstien s 2, 9, 10,
 18, 19, 20, 22, 26, 27, 30, 31-33,

1975-08-15. Sammanfattning.

Utdrag från sammanfattningen i Skogsdalen s 11, 12-14 med bil 15, 16

Band 8. Undersökning, delar av sammanfattningen V s 59-65, 67, 69.

563
 ej redovisat i Hallen
 och Socken

Band 7.

Band 6 — . Band 5 — . Band 4 — . Band 3 — .

Band 2. Samling av författningar och Kungl. brev
som äro sammanbundna med berättelsen i Jämtlands län

Band 1

Härjedalen
Kartbilaga 2

Utredningen rörande Härjedalen.
Kartblad 2 i 4 blad (efter avvittringen). Blad 1.
Renbetesfjällen.

Uttredningen rörande Hårjedalen.
Kartblad 2 i 4 blad (efter avvitrningen). Blad 2.
Hårbetesfjällen.

Utredningen rörande Härjedalen.
Kartbilaga 2 i 4 blad (efter avvitringen). Blad 4.
Renbetesfjällen.

